

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

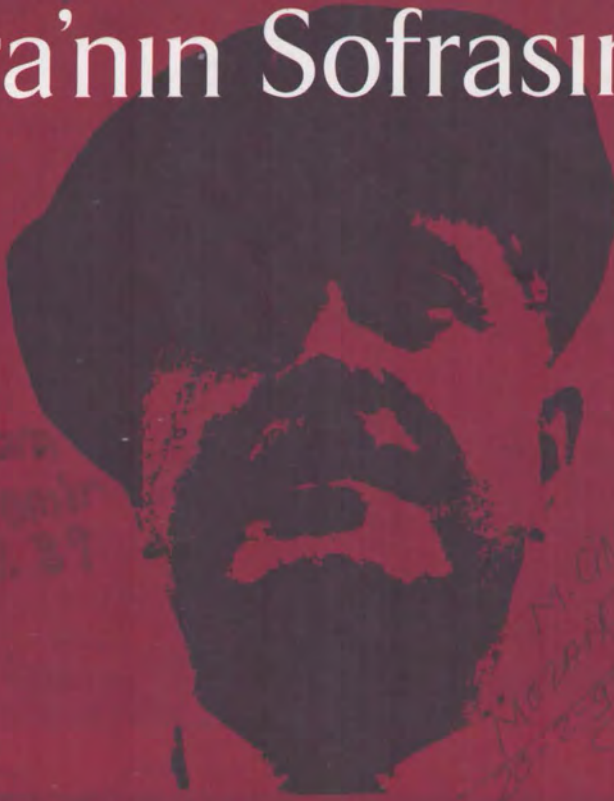
Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

merhaba cümleten...

Nâzım'ın Evinde Vera'nın Sofrasında

nazım hikmet

Hazırlayanlar:
ARİF KESKİNER ve M. MELİH GÜNEŞ

Mitos
Kütüphane

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

Nâzım'ın Evinde Vera'nın Sofrasında

Mitos - Boyut Yayınları
ISBN 978-605-930-601-0

Nâzım'ın Evinde Vera'nın Sofrasında

Hazırlayanlar

Arif Keskiner ve M. Melih Güneş

Grafik

Yeşim Balaban

Baskı

Mutlu Basım Yayın
Davutpaşa Cad, Güven İş Merkezi C-Blok No 256 Topkapı - İstanbul
0212 577 72 08
Sertifika No: 18569

Mitos-Boyut®

TEM Yapım Yayıncılık Ltd. Şti.

Osmanlı Sokağı 18/12 Osmanlı İşmerkezi, Taksim, Beyoğlu /34437 İstanbul

Tel: 212 249 87 37 38 - Fax: 212. 249 02 18

E.posta: mitosboyut@gmail.com

web: www.mitosboyut.com.tr

1. Baskı: İstanbul, Ocak 2016

Bütün yayın hakları saklıdır.

gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
içinin yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Nâzım'ın Evinde Vera'nın Sofrasında

Hazırlayanlar:
ARİF KESKİNER ve M. MELİH GÜNEŞ

İÇİNDEKİLER

9	SUNUŞ	Arif Keskiner , M. Melih Güneş
13	KARDEŞLİK ve BİRLİK	Svetlana Uturgauri
17	EKBER BABAYEV'E MEKTUP	Nâzım Hikmet
19	BU SOKAĞI VE EVİ SEVERDİN	Vera Tulyakova Hikmet
21	ANNEM VERA ve NÂZİM AMCA	Anna Stepanova
27	YAŞADIĞIM EV	Anna Stepanova
33	SALATALIK	Nâzım Hikmet
35	ŞEN OLASIN NÂZİM HİKMET	Aziz Nesin
45	VERA'NIN UYKUDAN UYANIŞI	Nâzım Hikmet
47	PEREDELKİNO'DAKİ KIR EVİ	Vera Tulyakova Hikmet
51	TANIDIĞIM İMZASI	Orhan Kemal
52	ORHAN KEMAL'E MEKTUP	Nâzım Hikmet
55	ÇALIŞTIĞINIZ SIRADA	Vera Tulyakova Hikmet
57	NÂZİM ile VERA	Ataol Behramoğlu
59	MASAMIZ	Vera Tulyakova Hikmet
61	NÂZİM'LI TAKVİMLER	Arif Keskiner
65	NÂZİM'DAN GELEN BEBEK	Fatma Girik, Arif Keskiner, M. Melih Güneş
73	ARA GÜLER'LE NÂZİM HİKMET'LI ANLAR	M. Melih Güneş
83	NÂZİM'IN EVİ VERA'NIN SOFRASI	Arif Keskiner
99	BİR IŞIK ORDA BİR IŞIK TAA UZAKLARDA	Ömer Polat
103	DAMLA DAMLA GÜNLER	Adalet Ağaoğlu
107	NÂZİM HİKMET'İN EVİNDE VERA İLE...	Türkan Şoray
109	NÂZİM'IN EVİNDE	A. Kadir
113	MOSKOVA'DA BİR AKŞAMÜSTÜ	Nedim Gürsel
117	NÂZİM'IN EVİNDE O BALKONUN SONSUZLUĞUNDA	Zeynep Oral
121	TANGANİKA RÖPORTAJI'ndan	Nâzım Hikmet
123	YOLGEÇEN HANI	Vera Tulyakova Hikmet
127	VERA VE NÂZİM'IN AZİZ HATIRASINA	Nadejda Ivanova Litvinova

131	ŞANS	Uğur Büke
133	NÂZİM'İN EVİNDE, VERA'YA MİHMAN OLDUM!	Necati Şahin
139	TANGANİKA RÖPORTAJI'ndan	
141	ŞİİRLERİN, RESİMLERİN GERÇEĞE DÖNÜŞMESİ	Genco Erkal
143	MOSKOVA'DA VERA'YI ARAMAK	İrina Fedyunina Six
147	BİR KAPI HİKÂYESİ	Yavuz Tanyeli
149	NÂZİM HİKMET'İN EVİNDE	Nazar Büyüm
153	DUYGU DOLU BİR GÜN	Şanar Yurdatapan
155	KAN KIRMIZI, PARLAK LACİ, SÜT BEYAZ ve KİRLİ SARI	İlki Güneş Fenercioğlu
157	GEÇMİŞİN KOKUSU	Hülya Arslan
159	NÂZİM'İN EVİNDE VERA'NIN MİSAFİRİ OLMAK	Hakan Aksay
163	NÂZİM'İN EVİNDE İKİ RUS AJANI İLE YAPTIĞIM AYAKÜSTÜ ZİYARET	Coşkun Aral
165	YÜREĞE GÖMÜLMEK	Can Dündar
167	GÜNEŞİN SOFRASINDA DOSTLARIN ARASINDA	Nebil Özgentürk
173	TANGANİKA RÖPORTAJI'ndan	Nâzım Hikmet
175	AHDE VEFA	Mergül Kotil
177	NÂZİM'İN GÖZÜNÜN DEĞDİKLERİNE BAKTIM Zeliha Berksoy'la 30 Yıl Öncesi 30 Yıl Sonrası	M. Melih Güneş
183	NÂZİM HİKMET VERA TULYAKOVA'YA ANLATIYOR	Nâzım Hikmet
185	NÂZİM'İN KAHVESİ	Naum Kleyman
191	YAŞAR KEMAL'DEN NÂZİM HİKMET'E GELEN SON MEKTUP	Vera Tulyakova Hikmet
193	NÂZİM'İN ÖLDÜĞÜ GÜN	Vera Tulyakova Hikmet
195	NÂZİM DİYE DİYE...	M. Melih Güneş
213	TAKVİM YAPRAKLARI	
229	BİYOGRAFİLER	
242	FOTOĞRAF KAYNAKLARI	
243	KİŞİ ADLARI DİZİNİ	

O tepsideki ne
o güllü tepsideki
yer çileği mi kara dut mu?
Fulya tarlasında mıyım
karlı kayın ormanında mı?

Sunuş

Arif Keskiner - M. Melih Güneş

Nâzım Hikmet, 1951 yılında ülkesinden kaçmak zorunda bırakıldı ve bir daha da memleketine dönemedi. Ölümünün üzerinden yıllar geçtiği halde halkının hasreti, ülkesinde yaşayamamasının vicdan borcu kuşaklarca sürdü, sürmekte.

Moskova’da evlendiği karısı Vera Tulyakova Hikmet eninde sonunda bir Nâzım Hikmet Müzesi kurulacağı inancıyla, birlikte yaşadıkları evi kültürel miras bilinciyle yaşamı boyunca korudu. Yalnızca Türkiye’den değil dünyanın pek çok yerinden Moskova’ya gelen Nâzım âşıklarını evinde çekinmeksizin ağırladı, onların şaire olan hasretlerini gidermeye çabaladı. Nâzımseverler için Nâzım Hikmet’in kabrine gitmek “Nâzım’a gitmek”, evinde bulunmak “Nâzım’ın evinde” olarak belleklerine kazındı.

Vera Tulyakova 1977 ve 1978 yıllarına ait, Nâzım Hikmet’in fotoğraflarını içeren iki duvar takvimini bir müze ziyaretçi defteri gibi değerlendiren, yıllar boyunca evinde ağırladığı bazı konuklarının imzalamasını, içinden geçenleri kısaca yazmalarını sağladı. Elinizde tuttuğunuz bu kitap o ziyaretçilerin yıllar sonra birbirinden bağımsız, Nâzım ile Vera ve onların evlerine dair kendi hikâyelerini içermektedir.

Takvimlerdeki imzaların başlangıcı, Türk Sinemacılarının Moskova Film Festivali’ne gidişlerinde Nâzım’ın evini ziyaret ettikleri 19 temmuz 1977 tarihi ile başlıyor. Vera’ya ithafen yazdıkları “Dünyanın en güzel saman sarısına saygıyla” yazısının altına isimlerini yazıp imzalarını atmışlar. Ekte bulunanlar; Ali Özgentürk, Arif Keskiner, Vecdi Sayar, Zeki Ökten, Semra Özdamar, Münir Özkul, Fatma Girik ve tiyatrocı Işıl Kasapoğlu’ndan oluşmaktadır. Takvimlere daha sonraki yıllarda da notlar yazılmış, imzalanmıştır. Örneğin Vera’nın, Sovyet Yazarlar Birliği aracılığıyla, Nâzım Hikmet’in doğumunun 90. yıl dönümü hazırlıkları için evine davet ettiği kişileri ağırladığı tarih 11 Mart 1991 yılı da takvime yazılmıştır. Ayrıca 1993 yılına ait bir imza daha vardır. Vera Tulyakova Hikmet ömrünün sonuna, 2001 yılına kadar konuklarını bu evde ağırlamıştır.

Takvimlerde Yaşar Kemal, Adalet Ağaoğlu, Aziz Nesin, A. Kadir, Türkan Şoray, Yıldız Kenter, Genco Erkal, Zeynep Oral, Halet Çambel, Nail Çakırhan, Refik Erduran, Demirtaş Ceyhun, Samiye Yalırım, Robert Rojdenstveski ve M. Melih Güneş gibi

100'den fazla ziyaretçi adı ve imzası bulunmaktadır. İsimlerine rastlanmayan Ara Güler, Oğuz Akkan, Pars Tuğlacı, Tarık Akan, Zeliha Berksoy, Can Dündar, Coşkun Aral, Kıymet Coşkun, Hülya Arslan, Nebil Özgentürk ve Nâzım Hikmet'in yeğenleri Ayşe Yaltırım ile Hikmet Yaltırım gibi başkalarının da evi ziyaret ettiği bilinmektedir. Bütün bu konukları evinde ağırlayan Vera Tulyakova Hikmet'in cömert tutumu ve tavrı hepimizce saygı uyandırıcıdır.

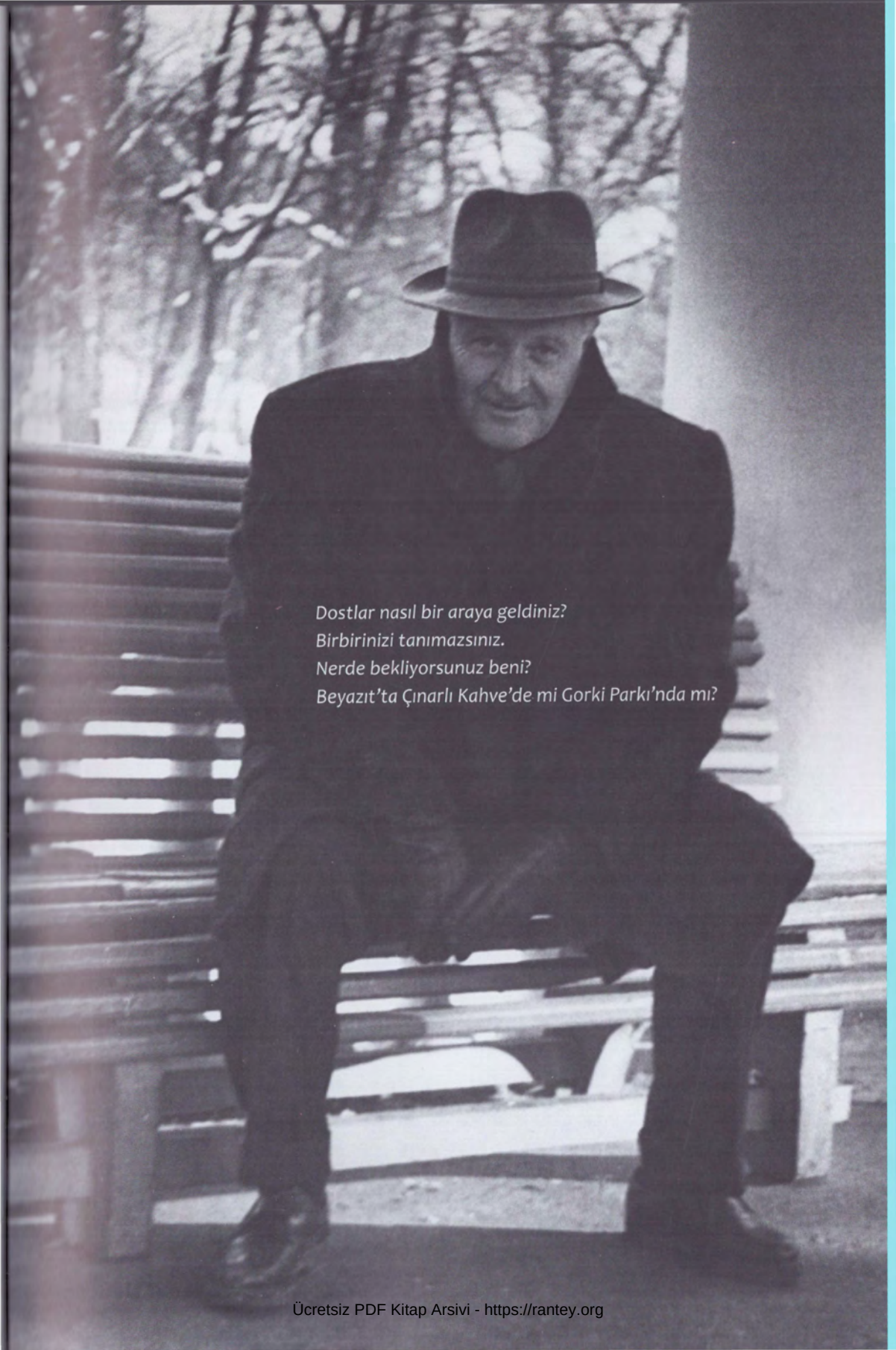
Ayrıca, annesinin ölümünden sonra da bu kültürel mirası korumayı sürdüren Anna Stepanova'ya duyduğumuz şükran borcunu da belirtmek isteriz.

Takvimler yıllar sonra bu kez konukların anılarıyla canlanıyor. Nâzım Hikmet belgeliğine bir katkı olarak düşünülen bu çalışmayı, Svetlana Uturgauri'nin önsözünün başlığındaki gibi “kardeşlik ve birlik” içinde başlattık ve aşkla sürdürdük. Sergi ve kataloğuna yazı, söyleşi, fotoğraf ve bilgilerle katkılarını ileten herkesten; Adalet Ağaoğlu, Ali Nesin, Anna Stepanova, Ara Güler, Ataol Behramoğlu, Ayşe Semiha Baban, Can Dündar, Coşkun Aral, Everest Yayınları, Fatma Girik, Genco Erkal, Gündüz Vassaf, Hakan Aksay, Hülya Arslan, Işık Ögütçü, İlki Güneş Fenercioğlu, İrina Fedyunina Six, Moris Gabbay, Nadejda Litvinova, Natalya Rumyantseva, Naum Kleyman ve kızı Vera Rumyantseva, Mergül Kotil, Nazar Büyüm, Nebil Özgentürk, Necati Şahin, Nedim Gürsel, Nesin Yayınevi ve Nesin Vakfı, Ömer Polat, Svetlana Uturgauri, Şanar Yurdatapan, Türkan Şoray, Uğur Büke, Yapı Kredi Yayınları, Yavuz Tanyeli, Zeliha Berksoy ve Zeynep Oral'dan aynı kardeşlik ve birlik tavrını gördük. Ziyaretlerin tarih sırası gözetilmeye çalışılarak ortaya çıkan bu kitap hepimizin ortaklaşa emeğinin ve coşkusunun ürünüdür.

“Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı var”mış. Yazı sahiplerinin anlattıklarından Vera Tulyakova'nın sunduğu kahvelerin hatırının kırk yılı da aşmış olduğu görülmekte. Ayrıca kitabımızda Nâzım Hikmet'in kahve tarifi var. Vera Tulyakova, dostlarına “aile sırrı” diyerek kahve tarifinin yalnızca bir kısmını anlatmış. Kızı Anna Stepanova'nın da geri kalanı ele vermesiyle, bu “aile sırrı kahve tarifi” yıllar sonra tamamlanmış oldu...

Nâzım Hikmet ve Vera Tulyakova Hikmet şimdi gözümüzün içinde dursa ve “Dostlar nasıl bir araya geldiniz?” diye sorsa;

“Aşkla,” derdik, aşkla ve aşkınızla bir araya geldik...

Dostlar nasıl bir araya geldiniz?
Birbirinizi tanımazsınız.
Nerde bekliyorsunuz beni?
Beyazıt'ta Çınarlı Kahve'de mi Gorki Parkı'nda mı?

Moskova'da iki kutsal Türk mekânı var. Bunlardan biri Peşcanaya Sokağı'nda diğeri ise Rusya'nın en prestijli mezarlığı olan Novodeviçi'dedir.

Peşcanaya Sokağı'nda ömrünün son on bir yılını geçirdi, Novodeviçi'de ise sonsuzluğa erdi. Türkiye'nin ulusal gururundan bahsediyoruz. Sanatının büyüklüğü 20. Yüzyıl dünya edebiyatına silinmez harflerle yazılan Nâzım Hikmet'ten...

Her yıl yaz mevsiminin ilk günlerinde, 3 Haziran'da bu büyük şairin onuruna yüzlerce kişi Novodeviçi'deki mezarının başında toplanır. Moskovalılar, Türkologlar, küçücük çocuklarını da yanlarında getiren Moskova'da yaşayan Türkler, sırf bu önemli gün için Türkiye'den gelen vatandaşları sabah saatlerinde bir araya gelmeye başlar. Bir kez daha Nâzım'a olan sevgi ve saygılarını dile getirmek ve asla unutmayacaklarını söylemektir amaçları.

O gün bambaşka bir atmosfer olur Novodeviçi'de. Birlik ve beraberliğin, kardeşlik duygusunun kederin önüne geçtiği bir ortam oluşur. Büyük şairin hayali gerçekleşir sanki: *"Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür / Ve bir orman gibi kardeşcesine."*

1959-61 yılları SSCB Bilimler Akademisi Doğu Bilimleri Enstitüsü'nde doktora çalışmaları yapıyordum. "Orhan Kemal'in Roman Sanatı"nı araştırıyordum. Orhan Kemal'in o güne dek yayımlanmış bütün kitaplarını edinmiştim. Ancak yazar hakkında yazılmış çok az belge bulabilmiştim. Sadece "Yeditepe" dergisinde yayımlananlarla başka birkaç dergide çıkmış yazı vardı. İki ülke arasındaki kültürel ilişkilerin "soğuk" olduğu dönemdi. Akademik bir çalışma için oldukça büyük bir sıkıntıydı bu durum. Tezimi 1962 yılına dek tamamlamam gerekiyordu, aksi takdirde Enstitü'de kalmam mümkün olamayacaktı. Meslektaşlarım, "Nâzım'a telefon et," diye ısrar ediyordu. Şairin Orhan Kemal'le Bursa Cezaevi'nde koğu arkadaş olduğunu biliyorduk. Sonunda beni ikna ettiler, gerçekten de onunla görüşmem faydalı olacaktı. Zaten hepimiz Enstitü'ye yaptığı ziyaretlerden Nâzım'ı (hepimiz ona adıyla hitap ediyorduk, "bey" sözcüğünü bir türlü ona yakıştıramazdık) tanıyorduk. Nâzım, Enstitümüzün fahri doktoruydu. Türkiye ile ilgili çalışma yapanlarla sohbet etmek için zaman zaman ziyaretimize gelirdi. Her gelişi bizim için bayramdı. O konuşurken mükemmel bir Türkçe dinler, derin içerikli sohbetler ederdik. İşte o ziyaretlerden

birinde çekingenliği bir tarafa bırakıp sorunumu açtım kendisine. Dikkatle dinledi beni. Daha detaylı konuşmak için evine davet etti.

Sözleştiğimiz gün ve saatte çaldım Pesçanaya'daki evin zilini. Nâzım kendisi açtı kapıyı. Çalışma odasına geçtik. Aydınlık, mütevazı döşeli bir odaydı. Büyükçe bir çalışma masası vardı (sonra da hep orada oldu), üstünde daktilo duruyordu, geniş bir divan, pek çok kitap ve plakla pikapın durduğu raflar dikkati çekiyordu hemen. Duvar da küçük Memed'in fotoğrafı asılıydı. Sohbeti Nâzım yönlendirdi. Bursa'da geçen hapisane yıllarından, o hüznü dönemden bahsetmek istemediğini hemen anlamıştım. Kendisiyle aynı fikirleri paylaşan Orhan Kemal'in edebiyattaki başarısını ayrı bir yerde tutuyor, çalışkanlığının ve yeteneğinin sonucu olarak değerlendiriyor. Nâzım Hikmet'in çizgi dışı alçakgönüllüğünün bir kez daha hayranı olmuştum.

Neredeyse bir saati aşkın bir süredir sohbet ediyorduk. Konu Türkiye'ye gelmişti. Vatanını ne kadar özlediğini gizlemiyordu. Gece gündüz aynı nostaljiyle yaşıyordu belli ki. Konuşmamıza çok sevdiği köpeği de eşlik etmişti. Nâzım sürekli hayvanı okşuyordu.

Bir süre sonra artık kalkmam gerektiğine karar vermiştim. Ancak harekete geçmek için bir türlü fırsat yakalayamıyordum. Sonunda, müsaade istedim. Vedalaşırken Nâzım, tez savunmama mutlaka geleceğini söyledi. Orada konuyla ilgili söyleyecek birkaç sözü olduğunu ekledi. Pesçanaya Sokağı'ndaki Nâzım'ın evine ilk ziyaretim böylece son bulmuş oldu.

Evden uzaklaşırken, Nâzım'ın katılımıyla anlam kazanacak tez savunmamın hayaline dalmıştım. Bilim kurulunun soğuk ortamı Nâzım'ın konuşmasıyla canlanacak, ortam zenginleşecekti. Ama ne yazık ki bu gerçekleşemedi. Doktora savunmama bir ay kala Nâzım bu dünyadan göç etti.

Sonrasında ilerleyen zaman içerisinde, kader beni güzel, akıllı bir hanımla karşılaştırdı. Hoş muhabbetli Vera ile dost olduk. Nâzım'ın evine gidip gelmeye başladım. Her şey tıpkı Nâzım'ın hayatta olduğu zamanlardaki gibiydi. Daktilo çalışma odasında masanın üstünde duruyordu. Sanki Nâzım birazdan gelecek ve yazmaya koyulacak gibi onu bekliyordu. Vera evdeki düzeni olduğu gibi korumuştur. Ne mobilyaların yerini değiştirmiş, ne de duvardaki tablolarla oynamıştı. Nâzım'a hediye edilen veya kendi aldıkları tüm süs eşyaları ilk kondukları gibi duruyordu. Sadece ister istemez bir değişiklik yapmış, iyice yıpranan ve artık üstüne oturma olanağı kalmayan siyah deri divanı değiştirmişti. Ne var ki yeni divan da eskisinin bire bir aynıydı. Vera öyle sipariş vermişti. Evde Nâzım'ın hayattayken yarattığı ruh aynen korunuyor bu da ziyaretçilere olağanüstü bir huzur veriyor, sohbetlere yansiyordu. Kederden uzak bir havaydı bu ama neşeli de değildi. Tıpkı eskisi gibi masada oturulur günlük sorunlardan konuşulur ve Nâzım anılırdı. Vera'nın elleriyle hazırladığı yiyecek tabaklarıyla donanırdı sofra. Elbette votka içilirdi. Sonra Nâzımlı günlerde

de masada duran ve eve gelen herkese “hiç değilse bir fincan çay i denilen” sema-
verden çay ikram edilirdi.

Çok, gerçekten pek çok insan Pesçanaya Sokağı’ndaki bu evi ziyaret etti. Ge-
nelde Türk aydınları, Nâzım’ın yakın arkadaşları ya da akrabalarıydı bu kişiler. Hatta
Almanya’dan, Avustralya’dan bile gelen Türkler olmuştu. Başka bir deyişle, Nâzım’ın
ruhunun canlılığını koruyan bu ev pek çok insanı çekiyor, bir an için de olsa büyük
şairle aynı havayı soluyormuş gibi hissettiriyordu.

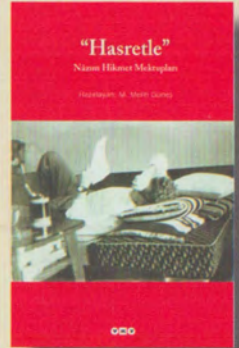
Moskova, 15.07.2015

Rusçadan eviren: Hülya Arslan

kopuğu var, birini sana veririm. Canım kardeşim
seni nasıl göresim geldi bilemezsin. Muza-
yı da, vallahi, Moskovaya bir döneyim ikinizi şehirden
kaçırıp, dağa kaldırıp, daçaya kitleyeceğim.
En az bir hafta sokağa bile çıkartma-
yacağım sizi, burnumun dibinde oturtacağım.
Yazı makinası Türkçe harfleriyle sana ne kadar
lâzımsa o kadar kalsın. İşini bitirdik-
ten sonra rusça harflere çevirtirsin. Acele etme. Şu benim
apartmanın duvar boyalarıyla ilgilen bir saatlığına.
Her odanın, koridorların, duvarları, karşılıklı ay-
rı ayrı renklerde, parlak renklerde olacak. Aksi
takdirde bir kapık vermem. Şartımız öyleydi adamlarla.

“...Canım kardeşim seni nasıl göresim geldi bilemezsin. Muza-
yı da, vallahi, Moskovaya bir döneyim ikinizi şehirden kaçırıp, dağa
kaldırıp, daçaya kitleyeceğim. En az bir hafta sokağa bile çıkartma-
yacağım sizi, burnumun dibinde oturtacağım. Ekber yazı makinası
Türkçe harfleriyle sana ne kadar lâzımsa o kadar kalsın. İşini bitirdik-
ten sonra rusça harflere çevirtirsin. Acele etme. Şu benim apartma-
nın duvar boyalarıyla ilgilen bir saatlığına. Her odanın, koridorların,
duvarları, karşılıklı ay-
rı ayrı renklerde, parlak renklerde olacak. Aksi
takdirde bir kapık vermem. Şartımız öyleydi adamlarla.”

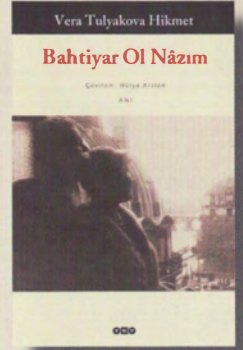

Bu Sokağı ve Evi Severdin

Vera Tulyakova Hikmet

Bu evi 1952 yılında, Moskova'ya gelişinden altı ay sonra sana önerilenlerin içinden seçmiştin. Binanın inşası yeni tamamlanmıştı. Sağlam, geniş merdivenli, balkonlu, önünde ferah avlusu olan bir binaydı. Üç odalı evin, o zamanın Moskova ölçülerine göre büyük konuk odası yaşama açılıyordu. Onsuz bir gün bile yaşaman olası değildi. Evin karşısında, küçük parkın olduğu yerde, o zamanlar Tarakanovka deresi akıyordu. Dereyi borularla taşıdıklarında sen artık burada yaşıyormuşsun. Oralarla ilgilenen bahçıvan, apartmana büyük Türk şairinin taşındığını öğrenince senin şerefine kestane ağaçlarından bir yol yapmış dere yatağına. Sana yurdunu hatırlatmalarını istemiş. Bu sokağı ve evi severdin. Pek çok şiir yazdın onlara.

Anna Stepanova ve annesi Vera Tulyakova Hikmet

Annem Vera ve Nâzım Amca

Anna Stepanova

“Nâzım amca” benim için yakıştırmış bir hitaptı. Ben de buna uymuş, böyle demeye başlamıştım Nâzım Hikmet’e. Bir keresinde Pesçannaya Sokağı’ndaki evde üçümüz kahvaltı ediyorduk. Telefon çalmış, annem bakmaya gitmişti. Âdet olduğu üzere Nâzım amca diyerek bir şey sordum Hikmet’e. Birden ciddileşti ve “Anyuta, bana baba diyemez misin? Annene bir soralım bakalım, belki bize izin verir,” dedi. Donup kaldığımı ve yanıt veremediğimi anımsıyorum. O sırada Vera yanımıza geldi ve Hikmet, oldukça heyecanlı bir şekilde (masadaki gergin hava hâlâ aklımdadır) aynı soruyu başka kanıtlar ekleyerek anneme sordu. Annem net bir ses tonuyla kestirip attı: “Anyuta’nın sadece bir babası var.” Ve bir daha bu konuya hiç dönmedik. Vera daha sonra, Hikmet nedeniyle babamdan kopacağım endişe ederek aradaki mesafeyi korumaya çalıştığını söylemişti bana. Haklıydı bence, adil olmaya çalışıyordu.

Hikmet’in çalışma masasının üstünde fotoğrafı duran Memed’e olan özlemi ni şimdi anlıyorum. (Annem, Nâzım’ın ölümünden ancak yıllar sonra ve Memed’in Paris’te babasını pek de iyi anmadığı bir makalesinin yayımlanmasının üzerine kaldırdı o fotoğrafı.) Herhalde, “baba” sözcüğünü duyabilmekten Nâzım’ın arzusu; varsın Rusça olsun, varsın Vera’nın kızı söylesin.

Nâzım’la tanışmamızı çok net anımsıyorum. İlk kez anneannem getirdi beni Pesçanaya Sokağı’ndaki eve. Misafir odasına geçmiştik annemle. Oradaki uzun masanın önünde, sanki ışıklar içinde uzun boylu bir adam duruyordu. Bana gülümsedi ve “Anyuta! Anyuta!” diye adımı tekrar etti. Utanarak yaklaştım yanına, gözlerimi kaldırdım. Bana doğru eğildi ve elimi alıp çok nazik bir hareketle öptü. Küçük bir Sovyet kızı için bir şoktu bu. Şimdi bile o an düştüğüm dehşeti anımsıyorum. Ruh halim yüzüme yansımış olacak ki annem gülmeye başlamıştı. Sonra beni sakinleştirdi. İkisi birden bir şeyler söylemişti bana. Ama aklımda kalanlar sadece hisler: Bıyıklarının tenime değışı, hafif bir erkek kokusu, kahverengi lekelerle kaplı yanaklarının ipeksi yumuşaklığı. Bir de annemle birbirlerine bakışlarını anımsıyorum. O zaman, artık annemin yaşamındaki en önemli insanın Nâzım Hikmet olduğunun ayırımına varıp varmadığımı anımsamıyorum; herhalde, henüz fark etmemiştim.

Sonu gelmez seyahatlerinden fırsat buldukça Bolşevo’ya bizi ziyarete gelirlerdi. Ama çoğunluklapazar günleri ve tatillerde ben Moskova’ya onların yanına giderdim. Anneannem, törensel bir ifadeyle Nâzım Hikmet’in çok büyük bir şair olduğunu, 17 yıl hapis yattığını ve kalbinden hasta olduğunu söylemişti bana. Bu nedenlerden dolayı, onu rahatsız etmemem ve biktırmamam gerekiyordu. Ben de sessiz olmaya ve

dikkat çekmemeye özen gösteriyordum. Bu hiç de zor değildi. Moskova'daki evde benim anlayamayacağım bir yaşam sürüyordu. Sürekli birileri geliyor, birileri gidiyordu. Gülüyorlar, tartışıyorlar, şiirler okuyorlardı. Ne zaman ciddi konulardan konuşmaya başlasalar, telefonun üstüne kocaman bir yastığı sıkıca koyuyorlardı. Bu, o zamanlar KGB'nin kulaklarından kurtulmak için düşünülmüş ve hemen herkesin bildiği günlük bir ritüeldi. Konuklar gecenin geç saatlerine kadar her zaman uzun masamızın başında, alçak lambanın altında otururlardı. Nasıl olduysa, annem Vera'nın ölümünden kısa bir süre önce, masanın örtüsünü kaldırmıştım. Annem kızıla çalan masanın üstünü okşadı ve hüznle, *"Bu masanın dile gelip de uzun yaşamı boyunca dinlediklerini anlatamaması ne yazık..."* dedi.

Sabahları ev sessiz olurdu hep. Nâzım Hikmet çalışma odasının kapısını kapatıp çalışmaya daldardı. Biz kâh fısıltıyla, kâh alçak sesle konuşurduk. Telefonun her çalışında annem çabucak ahizeye koşardı. O zaman çalışma odasında Hikmet'in işlerinin nasıl olduğu anlaşılırdı. Eğer Nâzım Amca, kapıyı aralayıp arayanın kim olduğunu sorarsa bu çalışmasının pek de verimli geçmediğine işaretledi; eğer herhangi bir nedenle mutfığa yanımıza kadar gelirse işler pek kötü demektir. Ama telefonun sesine hiçbir tepki vermezse, istediği gibi yazdığını anlardık. Öğlen yemeği için masaya oturduğumuzda şakalar yapar, her şeyden keyif alırdı.

Moskova'daki evde en çok gördüğüm şey, ya bir seyahat arifesinde hazırlanan ya da dönüşte açılan bavullardı. Annemle Nâzım Amca'nın her seferinde yurtdışından getirdikleri hediyeler beni zor durumda bırakırdı. Bolşevo'da fabrika işçilerinin çocuklarının gittiği bir okula gidiyordum. O zamanlar, Sovyet sanayii başka türlüünü üretmediği için, ülkemizin tüm çocukları aynı soluk, pek de güzel olmayan eşyaları kullanırdı. Nâzım Hikmet ise evde giydiği deve tüyünden bej hırkasıyla bile çok şıktı. Annemi de süslenmeye zorlardı. Bir keresinde, her zaman gittikleri bir yere hazırlanırken kimin ne giyeceği konusunda neşeyle tartıştıklarını anımsıyorum. Bana da Batı'dan açık renkli elbiseler, komik ayakkabılar, SSCB'de kimsenin görmediği renkli külotlu çoraplar getirirlerdi. Bunlar üzölmeme neden olurdu. Okulda çocuklar bana laf atar, *"Anyuta'nın yeni paçalı donuna bakın,"* derlerdi. Sessizce ağlar, güzel giysiyi saklayıp diğerleri gibi olmadığımız için acı çekerdim. Sovyetler Birliği değer yargılarına göre bunlar utanılacak şeylerdi. Nâzım Hikmet'in belli ölçülerde bunu anladığını sanıyorum. Annem, elinizdeki kitaba Nâzım Amca'nın benim için uçakta neler aşırıldığını anlatıyor.

Benim için çalınmış ilk şekerlemelerin tadı hâlâ damağımda, Nâzım Amca'yla ortak sırrımızın keyfi yüreğımdedir. Hikmet'in 60. yaş gününü kutlamamızı anımsıyorum. Çok mutluydu o gün. Evimiz her zamankinden daha çok dolup taşmıştı konuklarla. 60 ayrı kâğıdın her birine iyi dileklerimi yazmış, onları anneannemle 60 farklı renkli zarflara koymuştuk. Zavallı Nâzım Amca, bu kalın kâğıt yığını alıp sabırla okumuştı hepsini.

Annemle Nâzım Amca'nın beni Satir (Yergi) Tiyatrosu'na "Demokles'in Kılıcı" adlı oyununun ilk gösterimine götürdüklerini anımsıyorum. Beni locaya oturtup kendileri partere gitmişlerdi. O yıllar, Sovyetler Birliği'nde ağır tasfiyeci değerlerin hüküm sürdüğü bir dönemdi. Oyun ise bu değerlerin dışındaydı. Yan locada oturan pek de genç olmayan üç hanım oyundaki "kürtaj" sözcüğünü duyduklarında, oyunun oynanmakta olmasına aldırmadan tavuk gibi gıdıklamaya başlayıp benim ortada görünmeyen büyüklerimi, böyle bir oyuna beni getirdikleri için yermişlerdi. Arada, annem ve Hikmet beni almak için locaya yanıma geldiklerinde kadınların ağzı açık kalmış, tek kelime etmeden gözleriyle bizi takip etmişlerdi. Bizim koca ülkemizde Nâzım Hikmet'i tanımayan yoktu o zaman.

1963 yılının Mayıs ayını, üçümüz birlikte Moskova yakınlarında bir yer olan Ruza'da, küçük bir evde geçirdik. Moskova'daki evde tamir yapılıyordu. Annemin kitabında sizlerle paylaştığı, Nâzım'ın yanından geçerken ya da birlikte oturduklarında Vera'nın ellerini tutuşunu anımsıyorum. Sanki annemi tutmak istiyor, aynı zamanda da kendi gidişini engelliyordu.

Bir keresinde ne yaptıysak annemi kızdırmış ve bir torba dolusu cevizi kırma cezası almıştık. Nâzım Amca'yla yere oturup cezamızı çekmeye başlamıştık. Doğrusu çok eğlenceliydi. Cevizleri kapının aralığında, kapıyı açıp kapayarak kırmıştık çünkü. Kırdıklarımızı da hemen yemiştik.

Mayıs tatilimiz sona erdiğinde ben anneannemin yanına döndüm.

Birkaç gün sonra, Nâzım'ın cenazesinin çıktığı eve anneannemle geldim. O kalabalığın içinde bir tek Vera, herkesten farklıydı.

Yetişkin yaşlara erişip Nâzım Hikmet'in cenaze törenini izlediğimde annemin bu yüz ifadesinin ayırımına vardım. Acıdan oluşmuş ince bir perdeydi bu. Nâzım Hikmet'in üstü açık tabutta yattığı, Merkez Edebiyatçılar Evi'ndeki törende, annemin Nâzım'ın yanağını okşamak istediğinde Antonina Sverçevskaya'nın onun kulağına bir şeyler fısıldadığını, Vera'nın "Hayır, o hâlâ sıcak, hayır!" diye attığı çığlığı anımsıyorum. Novodeviçi Mezarlığı'nda tabut kapalı olarak aklımda. Birisinin bana çukurun diğer tarafında duran yaşıtım bir erkek çocuğunu gösterip "Nâzım'ın oğlu" dediğini anımsıyorum. O zaman, karşımdakinin, çalışma odasındaki fotoğrafla aynı güzel yüz olduğunu anlamıştım.

Annem çok genç yaşta dul kaldı.

Gözleri kör edecek kadar güzeldi. Birlikte sokakta yürüdüğümüz zamanlar sadece erkekler değil, genç yaşlı kadınlar, çocuklar da durup bakarlardı ona. Hikmet'in ölümünden hemen sonra avcı erkeklerin nasıl atağa geçtiğini şimdi anlıyorum.

Ama Vera kimseyi istemedi. Nâzım Hikmet'in yerini doldurmak mümkün değildi. Annem her zaman onunla beraberliklerinin devam ettiğine ve Hikmet'in onu izlediğine inandı. Hatta zor anlarda anneme yardım ediyor, annem onun hoşlanmayacağı

bir şey yaptığında bunu belli ediyordu. Evin içinde ayak seslerini işittiğini söylüyordu annem, her zaman yanındaydı. Ve bu durum karşısında kimsenin yapacak bir şeyi yoktu.

Çok zor koşullarda yaşıyorduk. Maddi imkânlarımız kısıtlıydı. Annem, cenaze töreninin ardından Galina Kolesnikova'nın bir yerlerden bulup çıkardığı eski bir vasiyeti Konstantin Simonov'a verdiğini söylemişti. Vera ile evlenmesinden çok önce yazılmış bu vasiyette, ölümünden sonra tüm telif bedellerinin oğlu Memed ve Türkiye Komünist Partisi arasında paylaşılması öngörülüyordu. Vera'nın kitapta bahsettiği gibi, Simonov annemden nefret ediyordu. Ve bu vasiyet Simonov'un Vera'dan öğ alması, onu aşağılaması için iyi bir bahane oldu. Diğer yandan, Sovyet kanunlarına göre, karısı olması nedeniyle annem her koşulda mirasın yarısını alabilirdi. Dostlarının çoğu mahkemeye başvurup hakkını aramasını söylediler anneme. Ama Vera, *"Ne bir çocukla ne de bir komünist partiyle mahkemelik olmayacağını,"* söyleyerek konuyu kapattı.

Geçenlerde, annemin evraklarının arasında bir tomar beyaz kâğıt buldum, altlarında sadece Nâzım'ın imzası vardı. O zaman düşündüm de annemin yerinde başka bir kadın olsa, kendi çıkarı için kim bilir neler yapardı bu kâğıtlarla...

Nâzım Hikmet'in ölümünün ardından annem çalışmaya başladı. "İskustvo (Sanat)" yayınevinde redaktörlük yapıyordu. Ardından mezun olduğu Devlet Sinema ve Senaryo Enstitüsü'nde doktora yapmaya başladı. Tez çalışmasını bitirdikten sonra üniversitede hoca oldu. Bir yandan da televizyon için senaryolar yazdı, sinema ile ilgili çalışmalar yaptı. Bu amaçla tüm ülkeyi gezdi, en kuzey noktamıza kadar gitti.

1998 yılında, ölümünden üç yıl önce Sinema ve Televizyon Okulu'nu kurdu. Bu ülkemizde, devletten bağımsız olarak kurulan ilk özel eğitim kurumuydu, öğrenciler yetişkinlerdi. Mükemmel bir eğitimciydi. Hâlâ eski öğrencileri telefonla arar, mezarını ziyaret ederler.

Annem Vera yaşamı boyunca çok çalıştı. Nâzım Hikmet'in hediyelerini, evdeki eşyalarını satmayı asla düşünmedi. Evde çok az şeyi değiştirdi.

3 Haziran günleri hep en zor günümüzdü. Vera, tıpkı 1963'teki cenaze günü olduğu gibi donar kalırdı. Nâzım Hikmet'in vefat ettiği eşikte dururdu uzun süre. O günlerde ne mezar başı ne de her geçen yıl azalan sayıda toplanan ortak dostları onu teselli edebilirdi.

Türkiye'den çok gelen olurdu evimize. Vera her zaman içtenlikle onları karşılar, çay ikram ederdi. Nâzım Hikmet'le ilgili soruları sabırla yanıtlardı. Konukları uğurladığında uzun süre kendine gelemezdi. Her seferinde hasreti artar, yoğun bir duygu seli kaplardı içini. Öldüğü son dakikaya kadar sevmeye devam etti Nâzım'ı.

Vera çok güçlü bir insandı. Kanseri amansız bir mücadeleye girmişti. Kimse annemin hastalığını bilmiyordu. Acı veren tedavi sürecini kendi başına yaşadı. O zaman bile neşeli olmaya gayret ediyor, eskisi gibi zeki ve cana yakın davranıyordu.

Ölümünden on gün öncesine kadar okulunda ders vermeyi sürdürdü.

Son günü yaklaştığında Nâzım Hikmet'in hediyesi olan altın yüzüğü parmağından çıkardı ve Türkiye'den gelen gümüş bir yüzük taktı. Yüzüğün üstüne Nâzım'ın imzası işlenmişti. Annem öldüğünde bu yüzük parmağındaydı. Yatağının baş ucuna Paris'te çekilmiş üç fotoğraf koymuştu. İki de neşe içinde bakıyorlardı fotoğraflardan. Okuduğu en son kitap, Lili Brik'le Elsa Triolet'nin mektuplarıydı. Mektuplardan birinde Elsa Triolet kız kardeşine, Paris'teki evlerine genç karısıyla Nâzım Hikmet'in geldiğini yazmıştı. Bu mektubu okudu, ama kitabı bitiremedi.

Ölmeden üç gün önce annem hiç konuşamaz olmuş, algısı kapanmıştı. Yanına yaklaştığımda acıyla ağladığını gördüm.

"Unuttum!.. Unuttum!.." diyordu. Nasıl olduysa unuttuğu şeyin ne olduğunu anlamadım. "Adını mı unuttun? Nâzım Hikmet!" dedim.

Bir anda aydınlandı yüzü. Bu annemle son konuşmamız, onun da son gülümsemesiydi. Ve biliyorum ki gülümsemesi bana değil Nâzım'aydı. Yaşam bazen kimi olayları tekrar edip tuhaf oyunlar oynuyor. Annem Vera'nın yalnız kalmasından birkaç yıl sonra anneannemin yanından onun yanına taşınmışım. Kısa süreli yaşadığım iki evlilikle geçen süreleri saymazsak, tüm hayatım boyunca Nâzım Hikmet'in çalışma odasında yaşadım ve bu satırları da orada kaleme aldım. Annem de Nâzım'la olan söyleşisini bu odada, bu masanın başında kâğıda dökmüştü.

Her ikisinin de bahtiyar yaşadığı, kalplerinde birbirlerine olan aşklarıyla öldükleri bu evde gizlice varlıklarını sürdürdüklerine ben de inanıyorum.

Moskova, Aralık 2007

Nâzım Hikmet Moskova'ya 3. ve temelli gelişinde uçaktan inerken (Vnukovo Havaalanı)

Yaşadığım Ev

Anna Stepanova

Nâzım Hikmet, 1951’de Moskova’ya geldiğinde, Sovyetler Birliği Komünist Partisi’nin konuğu sayılıyordu. Gelişinin ilk günlerini Kremlin’in hemen yanı başındaki Moskova Otel’inde geçirdi. Ardından, Merkez Komite’nin İdari İşler Müdürlüğü kendisine bir ev verilmesine karar verdi ve Moskova’da üç daire önerildi. Nâzım Hikmet, bunlardan şehrin gürültüsünden uzak, ağaçlıklı semtlerinden birinde olanını tercih etti. Sovyetler Birliği ölçülerine göre oldukça büyük olan bu ev, 105 metrekare ve üç odalıydı. Büyük misafir odası, çalışma odasının konumu ve camdan görünen kestone ağaçlı bahçe Nâzım’ın bu seçiminde etken olmuştu. O zamanlar Moskovalıların yaşam alanları dardı, daha pek çok üç odalı evde olduğu gibi, burada da birden fazla aile birlikte yaşamıştı.

MK İdari İşler Müdürlüğü, bu dairenin yanı sıra, Moskova yakınlarında bulunan, devrin ünlü yazarlarının evlerinin bulunduğu Peredelkino’da bir de kır evi verdi Nâzım Hikmet’e. Ülkemize geldiğinde kalbinden hastaydı. Bu kır evinde, MK İdari İşler Müdürlüğü’nce kendisine doktor olarak tahsis edilen ama çevrede herkesin KGB tarafından görevlendirildiğini konuştuğu, Galina Kolesnikova ile birlikte yaşıyor, Moskova’daki daireyi daha çok iş görüşmeleri için kullanıyordu.

Annem Vera Tulyakova’yla da 2. Pesçanaya Sokağı’ndaki bu evde tanıştı. O zaman 23 yaşında olan Vera, redaktör olarak çalıştığı “Soyuzmultfilm” stüdyosunun bir projesiyle ilgili olarak gelmişti Hikmet’in yanına. Vera bu evle ilgili ilk izlenimlerini *Bahtiyar Ol Nâzım* adlı kitabında ayrıntılı olarak anlatır.

Bu ilk karşılaşmanın üzerinden birkaç yıl geçtikten sonra Nâzım Hikmet ve Vera, birbirlerinden ayrı kurulmuş yaşamlarını geride bırakıp birlikte yaşamaya karar verdiler. Ortak yaşamlarının ilk günlerini Moskova dışında geçirmenin daha iyi olacağı düşüncesiyle 1960 Ocak’ında Kislovodsk’a gittiler. Fakat, birkaç ay sonra Moskova’ya döndüklerinde, hiç beklemedikleri bir durumla karşılaştılar: Evdeki tüm eşyalar taşınmıştı. Geride sadece SBKP Merkez Komitesinin demirbaş mührünü taşıyan birkaç eşya kalmıştı (Stalin dönemine özgü bu eşyalardan büyük bir dolap, büfe ve bir koltuk hâlâ evimizde bulunmaktadır).

Kötü sürpriz sadece bu kadarla kalmadı: Boş evin duvarlarından birine, üstüne kırmızı boyayla “*Lanetle Yaşayın!*” yazılmış kocaman bir afiş asılmıştı. Bu karşılamayı organize eden Galina Kolesnikova’ydı. Oysa, ayrılmaları sırasında Nâzım Hikmet ona oldukça bonkör davranmış ve Kislovodsk’a gitmeden önce geçmiş yaşamıyla sıkı sıkıya bağlantılı olan Peredelkino’daki evini her şeyiyle Kolesnikova’ya bırakmış, Vera’yla Moskova’daki evde yaşamaya karar vermişti.

Civil civil, neşeli, coşkulu, alışılmışın dışında bir evdi burası. Nâzım Hikmet, duvarların farklı renklerde boyanmasını istemişti. Duvarlarda parlak sarı ve turuncu ağırlıktaydı. Herhalde, güney renkleri Moskova’nın iç karartıcı uzun kış günlerinde yardım ediyordu ona. Tüm odaların duvarlarında tablolar asılıydı. Her taraf dünyanın dört bir köşesinden getirilmiş rengârenk biblolarla süslüydü. Nâzım Hikmet, bunların içinde en çok Rus işi, kilden yapılmış insan ve efsanevi hayvan figürlerini severdi.

Nâzım ve Vera’nın yaşam koşullarının her zaman iyi olmadığını annemin anlattıklarından biliyorum. Daha Nâzım hayattayken, Vera’nın birkaç kez kişisel eşyalarını satması için Moskova yakınlarında yaşayan anneanneme getirdiğini ise kendim anımsıyorum. Çünkü Nâzım Hikmet, o zaman maddi imkânsızlıklar içinde olan ülkemizde, yönetim çevrelerine yakın yaşayan pek çok ünlü insanın davrandığı gibi davranmıyor, ideallerinden ve ilkelerinden vazgeçmiyordu. Dahası, Vera’nın kitabında yazdığı gibi, özgür düşüncesinden taviz vermediği için iktidardakiler, zaman zaman telif ücretlerini kısararak, zaman zaman kitaplarının basımını azaltarak Hikmet’i cezalandırmışlardı. Herhangi bir birikimi yoktu ve elinde avcunda ne varsa Galina Kolesnikova’ya gitmişti. Ayrıca oğlu Memed’e ve onun annesi Münevver’e de para göndermesi gerekiyordu. Öldüğü zaman banka hesabında sadece 32 Ruble 85 kopyik vardı. O günlerin anısını yaşatan daha pek çok belge ve eşyanın yanında bu banka hesap cüzdanı da hâlâ durur.

Diğer yandan, Nâzım ve Vera neşe içinde, mutlu yaşadılar. Bunun tanığıyım. Etraflarında pek çok yetenekli, pırıl pırıl insan vardı. Pesçanaya Sokağı’ndaki evin kapısı her zaman, herkese açıktı. Annem çok lezzetli yemekler hazırlar, pişirdiklerini konuklarına ikram etmekten hoşlanırdı. İnsanlar, uzun masamızın başında geç vakitlere kadar oturur, ilginç konulardan konuşurlardı. Şakalar, eğlenceli hikâyeler birbirine karışır, sonra birden çok ciddi konulara geçilirdi. Evimize gelen insanlar, hep açık yürekli ve oldukları gibi davrandılar. Nâzım yaşarken de, öldükten sonra da bu durum değişmedi.

Nâzım’ı seven ve onun nasıl yaşadığını öğrenmek isteyen insanlar, ölümünün ardından annemi ziyaret ettiler. Nâzım’la ve Nâzım hakkında konuşmak annem için önemliydi. Anlattıkları Nâzım Hikmet’le arasında bir bağ oluşturuyor, ona yakınlaşmasını sağlıyordu sanki. Nâzım Hikmet’le ilgili konuştuğu pek çok konuğun ardından uzun süre kendine gelemediğini çok iyi anımsıyorum. Bu sohbetler onun için kolay

Bitirdin dokuzunu Anaska
sanırsam veduksa değişerek
güzün güzün
bozun bozun
aklen fikren
doksanıne bitirdiğinde.

Bitirdin dokuzunu Anuska
değismesin yiruganın seindiki billur sekaredek
doksanıne bitirdiğinde

12/XI/1961
Moskova

Nâzım Hikmet

Nâzım Hikmet'in Anna
Stepanova için yazdığı
şiiirin elyazması

olmuyordu. Evde Nâzım Hikmet'in ayak seslerini işitip bir şekilde onun o evde yaşamayayı sürdürdüğüne inandığı için çalışma odasıyla konuk odasını hemen hemen hiç değiştirmemişti.

Vera, yalnızca evi değil Nâzım Hikmet'in arşivini de korudu. Sadece, mezarına anıt taşıını koydurabilmek için bazı evrakları Edebiyat ve Sanat Devlet Arşivi'ne bedel karşılığı vermek zorunda kaldı. Çünkü Moskova'da Gogol, Çehov, Stanislavski gibi değerli sanatçıların, Yeltsin gibi önemli devlet adamlarının mezarlarının da bulunduğu Novodeviçi'de, Hikmet'e yakışır sanatsal bir anıt taşı yaptırmak ve koydurmak için önemli bir ücret ödemek gerekmişti. Arşiv'in kalan kısmı ise hala evde büfede saklıdır.

Vera, Nâzım'ın kişisel eşyalarını da gözü gibi sakladı. Onların durduğu bavulu çok ender açardı. Yıllar geçse de annemin özlemi hiç azalmadı, Nâzım Hikmet'in giysilerini Nâzım'sız görmek hep acı verdi ona.

Hikmet'in ölümünden sonra da çok zor günlerimiz, çok sıkıntılı dönemlerimiz olmasına rağmen annem, ne Nâzım Hikmet'ten kalan bir tabloyu ne de onun hediyesi olan bir eşyayı satmayı düşündü. Nâzım'ın hasretini çektiği ülkesinde sık sık anılması arzusuyla, birkaç tabloyu, Hikmet'in bir şapkasını, saatini ve bazı kramatlarını Türkiye'ye armağan etti.

Annem Vera, "dul" sözcüğünden nefret etti, hep "Nâzım'ın karısı" olarak tanımlandı kendini. Her zaman sadık, akıllı ve sevgi doluydu. Çok iyi bir eğitim almıştı ve ülkemizin en önemli yüksek öğrenim kurumlarından biri olan Devlet Sine- ma ve Senaryo Enstitüsü'nde uzun yıllar hocalık yapmıştı. Bir kadın, bir eş olarak Nâzım'ı sevmesinin yanı sıra onun sanatının ve şair dehasının hayranıydı. Bu nedenle, Hikmet'in zorlu yaşamının, sanatsal çalışmalarının belgelerini yaşamı boyunca korudu. Türkiye'deki insanların Nâzım Hikmet'i daha yakından tanımak isteyecekleri zamanın geleceğine bütün kalbiyle inandı. Tanığı olduğu olayları evimize gelen her Türk'le, Nâzım'ı sevenlerle paylaştı. Annemin özenle saklayıp konuklarından sakınmadığı Nâzım'ın dünyasını gören şairin gönül dostlarının evimizden çıkarken ağladıklarını gördüm kimi zaman.

25 yıl kadar önceydi sanırım. Bir gün genç Türk mimar M. Melih Güneş kapımızın eşliğinde belirdi. Moskova'da çalışıyordu. Vera'yla birlikte can cana geliştirdikleri dostluk, onu annem için bir oğula, benim içinse bir kardeşe dönüştürdü. Bir süre sonra tatlı bir genç kızla, eşi Nilay'la tanıştırdı bizi. Annem Melih'in seçimini keyifle onaylamıştı. Sonra oğulları Şan'la gelip gitmeye başladılar evimize. Vera'nın artık bir de erkek torunu, kızım Katya'nın da küçük kardeşi vardı. Nâzım sevgisinin bir araya getirdiği büyük bir aile olmuştuk.

Vera'nın ölümünden sonraki acılı günlerde Melih çok destek oldu bana. Annemin arşivini düzenlemek için beni o harekete geçirdi. Nâzım'ın İstanbul'unda bir serginin gerekliliğini anlatarak, sergilenecek belge ve eşyaları özenle seçti, gerekli organizasyonları yakından takip etti, "*Şehrime ulaşmadan bitirirken yolumu...*" / *Nâzım ve Vera, Moskova'dan İstanbul'a* sergisini ve kataloğunu hazırladı. Arşivlerdeki belgeleri kaydederek bilinmeyen mektupları derledi. Arşivde öylece duran değerleri bir seri kitap haline getirdi. Gerçek bir Nâzım Hikmet araştırmacısı, sanatının uzmanı haline geldi. Annemin, Nâzım'ın ölümünden sonra anılarını kaydettiği defterleri kitap olarak yeniden hazırlama fikrini de o verdi. Türk kardeşim dediğim Melih'in, Dünya şairi Nâzım'ın sanatının bütünselleşmesi ve daha da ölümsüzleşmesi için yaptıklarını, annem Vera Tulyakova'nın Türkiye'de genç kuşaklarca doğru öğrenilmesi için katkılarını burada saymakla bitiremem... Bir gün bana "*Ne dersin, Nâzım'la Vera tüm bu yaptıklarımız için bize kızıyorlar mıdır acaba?*" diye sormuştu Melih. Neden bilmiyorum ama kızmayacaklarını düşünüyorum ben. Hatta, memnun olduklarına inanmak istiyorum.

Rusçadan çeviren: Hülya Arslan

Nâzım Hikmet ve Ekber Babayev

Salatalık

Ekber Babayev'e

Avluda dizboyu kar
lapa lapa da yağıyor
hızını alamadı sabahtan beri bir türlü.
Mutfaktayız.
Masada, muşambanın üstünde bahar,
masada, muşambanın üstünde körpecik bir salatalık
çiçeği burnunda, pütürlü.

Çepçevre oturmuş bakıyoruz ona,
şavkı vuruyor yüzümüze yumuşacık
bir tazelik kokuyor bir tazelik.
Çepçevre oturmuş bakıyoruz ona
şaşkın
düşünceli
iyimser.

Rüyada gibi bir halimiz var.
Masada, muşambanın üstünde umut,
masada, muşambanın üstünde güzel günler
yeşil bir güneşle yüklü bir bulut
yaklaşan sabırsız zümrüt bir kalabalık
açılıp saçılacak sevdalar
masada, muşambanın üstünde körpecik bir salatalık
çiçeği burnunda, pütürlü.

Avluda dizboyu kar
lapa lapa da yağıyor
hızını alamadı sabahtan beri bir türlü.

Mart 1960, Moskova

Nâzım Hikmet, *Bütün Şiirleri*, YKY, İstanbul, Nisan 2007, s. 1731. s. 1726.

Şen Olasın Nâzım Hikmet...

Aziz Nesin

Moskova'ya her gidişimde Nâzım Hikmet'in evine de uğrurum. Bu beşinci kez Nâzım'ın evindeyken daha bir acılıyım. Duvarlardaki tanıdığım tabloları, her zaman uzandığı, yattığı, son olarak da ölüsünün konulduğu divana, bu divanın yanında duran Vera'nın büstüne, Nâzım'ın parmaklarının değip dokunduğu bunca eşyaya bakarken düşünüyorum: Şu anda ben Nâzım'ın öldüğü yaştayım!

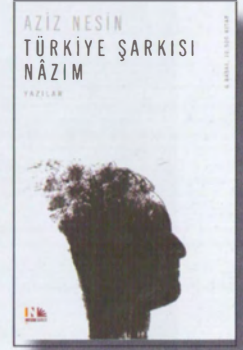
Vera Hikmet bana bu kez her zamankinden daha başka şeyler anlatmaya çalışıyor, ama anlatacaklarına uzun girişler, önsözler yapıyor, bitürlü öz konuya giremiyordu. Anlıyordum onu, ağlamadan anlatabilmek için sözü döndürüp dolaştırıyordu. Bibakıma anlatmak istediği konudan korkuyor, kaçıyor.

3 Haziran 1963'te Nâzım Hikmet 61 yaşında öldüğünde Vera 31 yaşındaydı, şimdiyse 44...

Öz konuya bitürlü giremeyen Vera'nın, konunun dolaylarında konuşmalarında, yine de Nâzım'a değgin anılarını anlatırken, gözleri buğuluyor, sesi titriyordu. Daha önceki görüşmelerimizde hiç de bu denli duygulanmamıştı. Bu kez yaşamının en önemli işini yapmıştı da, bu yüzden anlatırken gözleri doluyordu. Nâzım'la geçen yıllarını yazmıştı. Bu anılarına "Şen Olasın Nâzım" adını koymak istiyor, bu adı nasıl bulduğunu soruyordu. Nâzım bir şiirinde "Şen Olasın Halep Şehri" deyimini kullandığından, Vera da Nâzım'ın anılarını yazdığı kitabına vereceği adla bu şiire çağrışım yapmak istiyordu.

"Şen Olasın Nâzım" söz diziminin kulağa gelen uyumunda bir eksiklik duyulduğunu, deyimdeki hece ölçüsünün denk düşmesi için "Şen Olasın Nâzım Hikmet" adının daha uyumlu olacağını, kulağa daha güzel geleceğini söyledim.

1965 yılında tanıdığımda Vera 33 yaşındaydı. İri çizgili güzel kadın tipindeydi. Odesa limanında, Nâzım Hikmet adı konulmuş o güzel şilebin ilk sefere çıkış töreninde bulunmuştuk. Aradan geçen onbir yılda, durmadan eskiyip üzerimize dökülen zamanın tozları altından bakıyoruz birbirimize...

Aziz Nesin, Türkiye Şarkısı Nâzım, Nesin Yayinevi, İstanbul, Mayıs 2013 (İkbasım Mayıs 1998), s.7-11, 32-36, 345.

Vera Tulyakova Hikmet, Aziz Nesin ve Meral Çelen'i
2. Pesçanaya Sokağı'nda uğurlarken (en sağda
Ekber Babayev)

Çok istiyorum Nâzım Hikmet'in özyaşamını yazmayı. Yıllardır çalışıyorum bu konuda. Adını "Türkiye Şarkısı" koyacağım. Şarkı, "çağır"dan türemiş Türkçe bir sözcüktür. Nâzım, durmadan dünyayı dolanan bir Türkiye şarkısıdır. Rüzgârda renkli ipek kordelalar gibi dünyanın çevresinde çırpınarak dolaşan uçuşan bikaç Türkiye şarkımız var; biri gülen şarkımız Nasreddin Hoca'dır, biri de hep hep hep özlem şarkısı olan Nâzım Hikmet: Yurda özlem, mutluluğa özlem, yarına özlem, geleceğe özlem... Yalnız özlem değil, Nâzım hem özlem, hem umut şarkısıdır.

NÂZIM HİKMET'TE YURT ÖZLEMİ

Vera, Nâzım Hikmet'in cıgara içtiği çubuk ağızlığı getirip bana armağan etti.

Sanırım, kayısı ağacı dalından kesilmiş, ham, hiç işlenmemiş, bir karış uzunluğunda, ortası delinmiş bir çubuk ağızlık, köylülerimizin kullandıklarından. Vera,

-Türkiye'den ona getirilmiş tek armağan buydu! dedi.

Getirilmiş armağan değil, verilmiş bir armağan, Moskova'ya gelmiş Türklerden birinin armağanı. Kimin verdiğini Vera bilmiyor. Babayef,

-Türkiye'den gelmiş müzikçilerden biri vermiş olacak... diyor.

Bir yurt özleminin nasıl insanın içini yakıp gözlerinde tütüğünü düşününüz: Nâzım, cıgara içmediği zamanlarda bile bu çubuk ağızlığı ağzından düşürmez, emzik gibi emermiş. Ağzından çıkarınca da iç cebine koyar, koynunda taşımış.

Nâzım'ın bende epeyce eşyası, andaçları, belgeleri, notları, mektupları var. Onları topluyor, koruyorum. Daha da toplayacağım. Bigün nasıl olsa Nâzım Hikmet Müzesi kurulacağına inanıyorum. Nâzım'a ilişkin bende olan her şeyi bu müzeye bırakacağım.

...

Vera Hikmet,

-Nâzım diyor, gündüzleri işleriyle, yazılarıyla, mektuplarıyla, gelen gidenle, telefon konuşmalarıyla kendisini oyalardı. Böyle oyalanması gece yarısına dek sürerdi. Ama gece yarısından sonra telefon da çalmazdı artık. İşte o zaman sıkıntıları, korkuları başlardı. Bitürlü uyuyamazdı, uyumak da istemezdi. Ya bu divana uzanır, ya

şu koltuğa otururdu. Bana “Hadi, konuşalım...” derdi. Konuşurduk, hep konuşurduk. Boyuna anlatırdı. Nâzım öldükten sonra bikaç gün kendime geledim. Yine bu evde, onun havasında, yine bu eşya arasındaydım. Ölümünden bikaç gün sonra, yine gece yarısı sonrasında Nâzım’la burada konuşmaya başladım. O geceden sonra her gece konuştum onunla. Bana “Hadi konuşalım...” dediği eski gecelerimizin o sabaha yakın saatlerinde Nâzım’la yıllarca konuştum. Ölümünden sonra neler olup bittiğini anlattım. Çünkü, sağlığında bunu çok merak ederdi. Ben de ayrıntılarıyla anlattım hepsini.

Meral Çelen ve Aziz Nesin

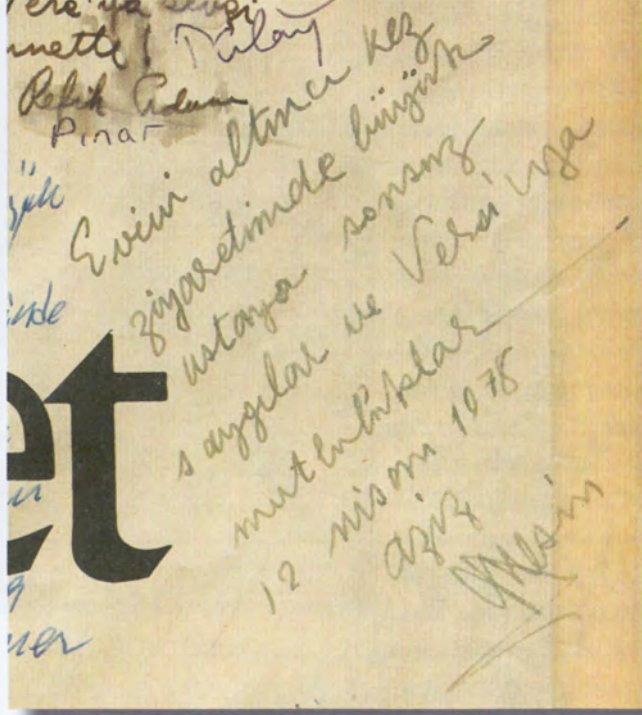
Yalnız ölümünden sonrakileri değil, birlikte geçen günlerimizi, anılarımızı, onunla kaçışımızı, evlenişimizi, dış gezilerimizi, “Hani hatırlıyor musun!”, “Hani biliyor musun...” diye diye anlattım. Yıllarca sürdü bu gece yarısı sonrasında konuşmaları. Sonra, bu konuşmalarımızı yazmaya başladım. İşte bu kitap çıktı ortaya.

Vera, benim buraya aktarabildiğimden çok daha duygulu, çok daha uzun konuşmuştu. Anlatış biçimi de çok etkiliydi. Sanki anlatmıyordu da, anlattıklarını oynuyor, oynayarak anlatıyordu. Daha önceki konuşmalarımızda ondaki bu anlatış ustalığının ayırıcılığına olmamıştı.

Bu açıklamasından sonra Vera’ya kitabı için “Şen Olsun Nâzım Hikmet” adı yerine “Nâzım’dan Sonra Nâzım” ya da “Nâzım’dan Sonra Nâzım’la Konuşmalar” adlarını önerdim. Ama kitabının adını değiştireceğini sanmıyorum.

NÂZIMIN ÜÇ KOLSAATİ

Nâzım Hikmet’in üç kolsaati varmış. Kullandığı kolsaatinin kadrancındaki sayılar fosforluymuş. Birisi, saatteki fosforun hasta kalbine zararlı olduğunu söylemiş. Nâzım da hemen o saati bileğinden çıkarıp Babayef’e vermiş. Şimdi o kolsaati Babayef’tedir. Öbür iki kolsaati aynı model, aynı biçimmiş. Bunlardan birini oğlu Memet’e vermiş, birini de kendi kullanıyormuş.

“Evinin altıncı kez ziyaretimde büyük ustaya sonsuz saygılar
ve Vera'ya mutluluklar”
Aziz Nesin / 12 Nisan 1978

Nâzım'ın en yakın dostlarından biri de “Humanité ” gazetesinin yazarlarından Pierre Courtade'dı. Fransızlardan Aragon'la Courtade'ı çok seviyordu. Ölümünden yirmi gün önce, Pierre Courtade'in ölüm haberini aldı. Bu ölüm haberi Nâzım'ı yıkmıştı.

Acı haberi aldığı anda Nâzım, Vera'yla birlikte bir su kıyısında oturuyormuş. Bir zaman donup kalmış. Hiç konuşmamış. Kolunu suya sokmuş, suyla oynamaya başlamış. Elini suyun içinde kürek gibi sallayarak suları o yana bu yana itiyormuş. Dalıp gitmiş öylece... Neden sonra bileğine dek kolunun su içinde olduğunun ayırdına varmış. Gömlek ve ceket kolu da ıslanmış. Elbet kolsaati de uzun zaman suyun içinde kalmış. Ama saat hemen bozulmamış, üç gün çalışmış, sonra durmuş.

Nâzım, bozulan kolsaatini onartmaya ya da yenisini almaya fırsat bulamadan, bu olaydan yirmi gün sonra ölüyor.

Vera, Nâzım'ın suya sokup bozduğu son kolsaatini bana verdi. O saati de, Nâzım'ın bendeki öteki eşyasının yanına koydum. İleride kurulacağını umduğum Nâzım Hikmet Müzesi'ne verilmek üzere emanet olarak koruyorum.

BİN TURNACIK

Oraya gidenler, orda yaşayanlar bilirler: Moskova'da çiçek çok pahalı bir nesnedir. Yaz, kış, karda, yağmurda, her ne zaman Nâzım Hikmet'in mezarına gitseniz, o mezara konulmuş bikaç demet çiçek, birkaç dal gül bulursunuz. Öleli onüç yıl oldu, Nâzım'ın mezarı bitek gün bile çiçeksiz kalmadı. Bu çiçekleri koyup saygı gösterenler ve Nâzım'ı ananlar, Nâzım'ı tanıyanlar dostları, arkadaşları değildir. Dostlarının da elbet Nâzım'ın mezarını ziyaret edip oraya çiçek bıraktıkları olur. Ama her gün bikaç çiçek, demeti, hatta saksıyla bir çiçek, bikaç dal gül bırakanların çoğu, Nâzım'ı hiç görüp tanımamış, salt onun şiirlerini okuyup hayranlık duymuş olanlardır. Bu hayranlar içinde çok yaşlılar olduğu gibi, gençler de vardır. Vera, Nâzım'ın mezarını ziyaret eden çiftleri, sevgilileri çok görmüştür. Mezardaki anıtın dibinde bir kutu vardır. Okurları, hayranları, ziyaretle ve çiçek koymakla yetinmezler, bu

SSCB'deki "Nâzım Hikmet" adı verilen geminin suya indirilmesi töreninde Aziz Nesin, Vera Tulyakova Hikmet, İvan Gaydeyenko, Boris Slutski ve geminin kaptanı Vadim Brajin (1965, Odessa).

kutuya mektuplar, yazılar da bırakırlar. Bu mektupları, yazıları her mezarı ziyarete gidişinde Vera ordan alır, evine götürür. Bu yazılarda, hayranlık duyguları anlatılmıştır, iç dökülmüştür, ya da bu denli büyük şairin eşi olduğu için Vera'nın mutluluğu anlatılmış, Vera yüceltilmiştir.

Büyük sanatçıların, ölümlerinden sonra da yaşamaları işte budur. Ölürler her ölümlü gibi, ama ölümlerinden sonra da insanlarla ilişkileri sürer, mektuplar alır, kendilerinden söz ettirirler. Nâzım'ın ölümünden sonra aldığı en ilginç mektup Japon çocuklarından gelmiştir.

1965'te Nâzım Hikmet'in evine ilk gidişimde, duvara asılmış renk renk kâğıtlardan oluşmuş bir öbek görmüştüm. Dikkati çeken bişeydi. Ama ne olduğunu anlayamamıştım. Yabani arıların oğullarını gördünüz mü hiç? Oğul'da arılar hepsi üstüste bir yığın olurlar. Güneş de vurunca arılar renk renk parlayıp yansır. İşte böyle bişeydi Nâzım'ın evindeki o renkli kâğıt parçacıklarından oluşan öbek.

Vera o zaman, bu renkli kâğıtlardan yapılmış süsün Japon çocuklarından geldiğini söylemişti. Ama ne olduğunu pek anlayamamıştım.

Ertesi yıl, Nâzım'ın evini ikinci ziyaretimde de bu kâğıtlardan süsün adını öğrenmiştim: Bin Turnacık.

Nâzım'ın evine daha soraki gidişlerimde "Turnacık"ları yerinde görememişim, ama ansıyamamıştım da onları unutmuşum.

Eve bu gidişimde Vera,
- Turnacık'ları size vereceğim... dedi.

Moskova'dan ayrılacağım gün onları bana verdi. İstanbul'a getirdim, şimdi evimdedir.

Nedir Bin Turnacık?

Nâzım, çağında dünyada olan bütün olaylarla şair olarak ilgilenmiş, dünyanın bütün acılarını, dertlerini, sorunlarını kendi içinde, yüreğinde duymuş, bunlar üstüne şiirler yazmıştır. Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan atom bombalarının doğurduğu toplumsal acı da Nâzım'ın şiirlerinde en etkin biçimde anlatılmıştır. Atom bombasının saçtığı ölüm yağmuru, bombanın atılışıyla bitmedi. Atom bombası atıldıktan sonra da, atom ölümü denilen ölümler yıllar yılı sürdü. Nâzım bu konuda çok şiir söyledi.

KIZ ÇOCUĞU

Kapıları çalan benim
kapıları birer birer.
Gözünüze görünemem.
göze görünmez ölümler.

Hiroşima'da öleli
oluyor bir on yıl kadar.
Yedi yaşında bir kızım,
büyümez ölü çocuklar.

Saçlarım tutuştu önce,
gözlerim yandı kavruldu.
Bir avuç kül oluverdim,
külüm havaya savruldu.

Benim sizden kendim için
hiçbir şey istediğim yok.
Şeker bile yiyemez ki
kâat gibi yanan çocuk.

Çalışıyorum kapınızı
teyze, amca, bir imza ver.
Çocuklar öldürülmesin
şeker de yiyebilsinler.
1956

Nâzım “Bulutlar Adam Öldürmesin”, “Radyoaktiviteli Yağmurlar Üstüne”, “Bir Kız Vardı Japonya’da” gibi bu konuyu işleyen birçok şiir yazdı.

3 Haziran 1963’te, “Radyoaktiviteli Yağmurlar Üstüne” şiirini yazdıktan bir ay bir hafta sonra (39 gün) Nâzım Hikmet öldü. Japon çocukları, kendilerini düşünmüş ve kendileri için şiirler yazmış olan Nâzım Hikmet’in ölüm haberini duyunca çok üzüldüler. Tıpkı, bugün Nâzım’ın mezarına çiçek koyanlar gibi, mezarındaki kutuya mektup ve yazı bırakanlar gibi, Japon çocukları da, ölümünden yirmi gün sonra Nâzım Hikmet’e bir mektup gönderdiler. Niçin ölümünden yirmi gün sonra da, hemen ölümünün arkasından değil? Çünkü Japon çocukları, mektuplarıyla birlikte Nâzım Hikmet’e bir de armağan göndermek ve bu armağanı da kendi elle riyle yapmak istiyorlardı. Bu armağan kalınca renkli kâğıtlardan yapılmış bin tane turnaydı. Japon çocukları renkli kâğıttan bu bin turnayı ancak on-onbeş günde yapabilmiş, ölüm haberini alınca acıyla ağladıkları Nâzım Hikmet’e yollamışlardı. Mektuplarına ve armağanlarını o sırada Japonya’da bulunan İnturist’in bir görevlisiyle göndermişlerdi.

Vera Hikmet’e, Sovyet Yazarlar Birliği Yabancı İlişkiler Komisyonu’ndan gelen 8 Ekim 1963 tarihli mektup şöyleydi:

“Nâzım Hikmet’in ailesine verilmek üzere Japon çocuklarının BİN TURNACIK Derneği’nden aldığımız armağanı gönderiyoruz. Bu hediyeyi İnturist’in Yönetim Kurulu Başkan yardımcılarında Boyçenko Japonya’dayken almıştır.”

...

24 Haziran günü, Moskova’da Nâzım Hikmet’in oniki yıl içinde yaşayıp öldüğü evin dış duvarına, büyük bir törenle bir taş levha konulduğunu Moskova’dan bildirmiştim. Bu törendeki konuşmalar da ilginçtir. Bir Türk gazetecisinin Nâzım’ı değerlendirişyle, o törende konuşanların Nâzım’ı değerlendirişi arasındaki ayrımı görmemiz gerekir.

İlk konuşan Konstantin Simonof’tu. Konuşmaya başlamadan önce, anma levhasını örten ipek ak bezi birlikte açtık. Çok güzel taş levha ortaya çıktı. Bu sırada Nâzım’ın çok sevdiği, Çaykovski’nin piyano konçertosundan bir parça çalınıyordu.

Konstantin Simonof, o törende konuşurken çekilmiş resminin altına şunları yazıp imzalayarak bana verdi: “Azizim Aziz, Bizim ortak dostumuz Nâzım’ın yaşadığı ve öldüğü evin üstündeki levhayı kaplayan örtüyü ikimizin birlikte açtığımızı hiçbir zaman unutmayacağım. Senin Konstantin Simonof.”

В ЭТОМ ДОМЕ
С 1952 ГОДА ПО 1963 ГОД
ЖИЛ И РАБОТАЛ ВЫДАЮЩИЙСЯ
ТУРЕЦКИЙ РЕВОЛЮЦИОННЫЙ ПОЭТ,
ЛАУРЕАТ МЕЖДУНАРОДНОЙ
ПРЕМИИ МИРА
**НАЗЫМ
ХИКМЕТ**

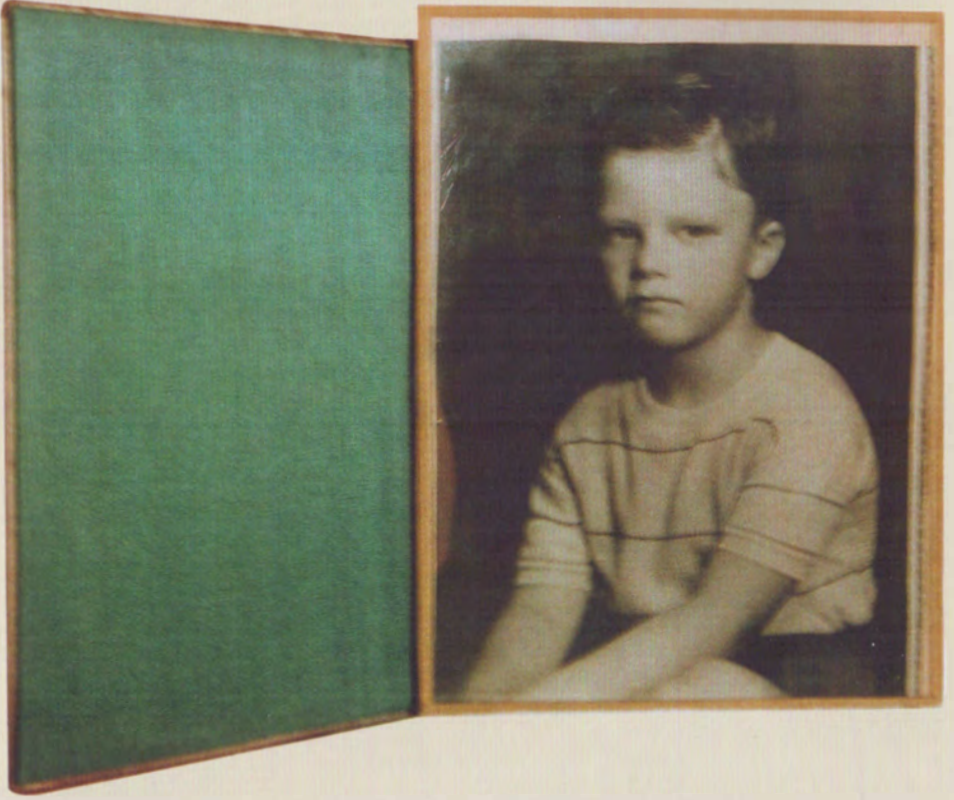

Vera'nın Uykudan Uyanışı

İskeleler ayakta uyuyor
masa da öyle
serilmiş yatıyor sırtüstü kilim
yummuş nakışlarını
ayna uyuyor
pencerelerin sınıksız kapalı gözleri
uyuyor sarkıtmış boşluğa bacaklarını balkon
karşı damda bacalar uyuyor
kaldırımında akasyalar da öyle
bulut uyuyor
göğsünde yıldızıyla
evin içinde dışında uykuda aydınlık
uyandın gülüm
iskeleler uyandı
köşeden köşeye koşuştular
masa da öyle
doğrulup oturdu kilim
nakışları açıldı katmer katmer
ayna seher vakti gölü gibi uyandı
açtı kocaman mavi gözlerini pencereler
uyandı balkon
toparladı bacaklarını boşluktan
tüttü karşı damda bacalar
kaldırımında akasyalar ötüştü
bulut uyandı
attı göğsündeki yıldızı odamıza
evin içinde dışında uyandı aydınlık
doldu saçlarına senin
aktı avuçlarından senin
dolandı çıplak beline ak ayaklarına senin.

Mayıs 1960, Moskova

Nâzım Hikmet, *Bütün Şiirleri*, YKY, İstanbul, Nisan 2007, s. 1731. ("aktı avuçlarından senin" dizesi, elyazmasından alınmıştır.)

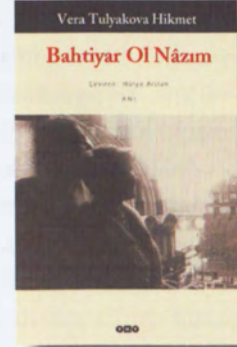

Önceleri senin hayatınla derinlemesine ilgilenmemiştim. Her şeyi olduğu gibi kabul ediyordum. Ama bazen kafama bir şeyler takılmıyor da değildi. Örneğin, kır evinde, üst kattaki misafir odasında cama dayalı duran iki büyütülmüş fotoğraf. Sana benzeyen yakışıklı erkek çocuk ve bakışlarını köşeye sabitlemiş güzel bir kadın. Camın önünde, varlık simgesi olarak sergilenen, oda düzeninin bir parçası olarak algılanan, geçmişten gelen iki yüz. Ve benim için akrabalık ilişkilerinde ilk kez senden duyduğum yeni bir tanım: “Oğlumun annesi”.

s. 50

Peredelkino'daki Kır Evi

Vera Tulyakova Hikmet

s. 54

Nedendir bilinmez, yol boyunca bizi üst katta kış odasına dönüştürülmüş havadar ve aydınlık terasta beklediğini düşündüm. Yeri ve duvarları açık sarıydı oranın. Alışık olmadığımız bir tarzdı bu. Terasa ilk kez girdiğimdeki halimi hatırlıyordum. Kitaplar, tablolar ve dünyanın dört bir yanından gelmiş ya da getirilmiş, daha önce görmediğim, eşyaların ortasında kalmıştım. Çin, Hindistan ve Afrika'dan küçük küçük heykelleri, sanat tarihi kitaplarını, ressamlarla ilgili eserleri anımsıyorum. Biz böyle yapıtları henüz bilmiyorduk. Her şey çok yeni ve can alıcı ilgi uyandıracak türdendi.

Tiyatro yönetmeni ve ressam Nikolay Akimov'un uzun masada duran suluboya tablosunu anımsıyor, adını çıkartamıyordum. Yaşlı bir adam ve güzel genç bir kadının kafaları betimlenmişti. Oturduğu yeri değiştirdiğinde, bu iki yüzü görebilmek için tabloyu sürekli çevirdiğini anımsıyordum bir de.

Kapının karşısındaki yarıya kadar cam olan duvarın alt kısmında Van Gogh'un "Arles'te Teras Kafe" sinin bir tıpkı yapımı asılıydı. Kapının üst kısmında ise, gene ustaca yapılmış, Picasso'nun "Ağlayan Kadın" tablosunun kopyası duruyordu. Duvar da asılı ya da cama dayanmış daha o kadar çok tablo vardı ki. Abramov'un "Nâzım Hikmet hapishanede" adlı tablosu da bunların arasındaydı. Ressam, bu yağlı boya büyük tablosunda siyah fonda gri parmaklıklar ve derinde kırmızı bir çiçek çizmişti.

...

Kır evinin yolunda, senin konuklarınla sohbet etmekten hoşlandığını düşündüğüm odayı, düşsel olarak kafamda canlandırmaya çalışıyordum. Eşyaların arasındaki bu tuhaf gezinti beni oyalıyor, sakinleşmemi sağlıyordu.

Kapının sağ tarafındaki duvar kocaman kitap rafları ile kaplıydı. Neredeyse tavana kadar yüksekti. Kitapların yanında Rus matryoşkaları, el yapımı oyuncaklar ve hatta eski bir Rus ikonası duruyordu. Evin bu halinde bir müze soğukluğu ve hüznü vardı.

Biliyor musun, dostumuz Mihail Volpin ilk kez bana geldiğinde “bu adamın nasıl bir özlemi var ki böyle oyuncularla oturuyor” demiş ve “ben de oyuncularla severim ama Nâzım için üzülyorum. Kalbinde, oyuncuların dolduramayacağı kadar büyük bir boşluğu onlarla tamamlamaya çalışıyor” diye eklemişti.

...

Tüm konukseverliğiyle herkese oturacak yer gösterecek, hasır koltuğa oturacaktın bizi. Hafif bir şarap, kuruyemiş ve okkalı kahve sunacaktın. İlginç bir konuşma başlayacaktı... Ve biz yerkürede neler olup bittiğini öğrenecek, bize kapalı olan dünyada hangi filmleri seyrettiklerini, sahnelenen oyunları, çizilen tabloları ve insanların neyle soluk alıp verdiklerini öğrenecektik...

Artık düşüncelerimi dizginlemem gerekiyordu. Aracımız yavaşlamış, kır evinin kapısına yanaşmıştı.

Karşımızda bildik ev duruyordu. Trenev sokağı № 1. Sıcaktı. Güneşin ışınları iki katın camlarına vurmuş, oynuyorlardı. Sağda garaj ve bekçi yeri, solda ise köpek kulübesi vardı. Bu yarım hektar toprak, hava ve ışıktaki özgürlüğü kısıtlanmış tek yaratık olan bekçi köpeği, zincirini şakırtıyordu. Aslında, senin akvaryumundaki balıkların denizi, kafesindeki kuşların uçmayı unutmaları olası mıydı ki?.. Ve Tanrı bilir, senin ardına kadar kapısını açtığın bu evde daha başka kim özgürlüğe susamıştı...

Evden içeri girdik. Sessizdi. Girişte, duvarlarda o zamanlar dünya sinemasının en iyisi sayılan Polonya film afişleri karşıladı bizi. Soldaki kapı mutfağa açılıyordu. Bir göz attık: Orta yerde senin isteğin üzerine maviye boyanmış uzun masa, sarı ayakları üzerinde modern Nâzım sanatının bir örneği olarak duruyordu. Mısır, kırmızı biber, soğan ve sarımsak dizinleri duvarlara asılmıştı. Duvar boyunca uzanan tahta rafın üstünü işlemeli kil tabaklar süslemişti. Buzdolabı, dolaplar, her şey yerli yerindeydi ama sen yoktun. Etraf sessiz ve kimsesizdi...

Karanoviç ile mutfaktan çıktık. Şaşkın bir halde duruyorduk. Yukarı kata çıkmak için ahşap dar merdiven önümüzdeydi. Ama ikinci kata gitmeye yeltenmedik. Giriş katındaki konuk odasına girdik. Uzun, meşe masa kocaman boyutuyla odanın en güzel yerini işgal etmişti. Üzeri adeta el sanatları müzesine benziyordu. Oyuncaklar, biblolar, süslü mumlar... neler yoktu ki! Nâzım'ın gururu Abidin Dino, Picasso ve arkadaşları Alberto, Yuri Vasilyev, Volodya Vaysberg'in artık bildiğim, sevdiğim tabloları eski dostlar gibi duvarlardan bakıyorlardı. İçlerinden bir tanesi diğerlerinden daha farklıydı. Çizgili elbisesi içinde hayat yorgunu bir kadın, bitkin halde bize doğru bakıyor ve zorlukla uzattığı eliyle gaz ocağını tutuyordu. Vicdanımızı sarsan bu bakışa dayanmak zordu.

- Ne zaman bu kadına baksam korkunç bir utanç kaplıyor, diye itirafta bulunmuşsun bir gün. - Bu yedi odalı evde tek başıma yaşadığım için kendimi tam bir alçak gibi hissediyorum. O zaman daha fazla çalışmam gerektiğini düşünüyorum.

Daha fazla çalışmalı ve daha faydalı olmalıyım. Ama her zaman başaramıyorum...

Boş duvarlara katlanamazdın, Nâzım. Beraber yaşamaya başladığımızda evimizi döşerken bunu daha iyi anladım. O dönemde evinin boş kalması ayrı bir hikâye, onu daha sonra anlatacağım. Ev boştu boş olmasına ama sadece güzelliklerin bu evde bizimle olacağına ant içmiştik seninle. Bu pahalı eşyalarımız olacağı anlamına gelmiyordu. Bazen paraya sıkıştığımız da oluyordu, çünkü. Ve işte böyle günlerden birinde “Ogonyok” dergisinden kestiğin bir resmi duvara çakmaya uğraştığını gördüğümde söylenmiştim. Sen hüzünle bana bakmış ve seni anlamadığımı söylemiştin buruk bir şekilde. Ve devam etmiştin: - Beni anlamam zor biliyorum ama Verusya, ömrümün dörtte birinden fazlasını boş hapisane duvarları arasında geçirdim. Tek süsleri kirleriydi. Kusura bakma ama şimdi gözlerimin bayram etmesini istiyorum.

Affet beni Nâzım. Seni tutsak olarak hayal etmek bile mümkün değildi.

Başlangıçta bilmediğim o kadar çok şey vardı ki.

Pablo Neruda’nın armağanı hasır domuzcuk tavandan sarkıyordu. Cama ustaca astığın Türk gölge tiyatrosunun karakterleri Karagöz ile Hacivat’ın manda derisinden yapılmış örnekleri, Picasso’nun “Mavili Kız”ı, hepsi hepsi yerli yerindeydi. Bir tek sen yoktun.

Nazim

Tanıdığım İmzası

Orhan Kemal

*Sovyetler Birliği'ne gittiğinizde Nâzım'ın yakınlarından kimleri görebildiniz?
(Nâzım öldüğüne göre, nasıl olsa Orhan Kemal; Nâzım'dan mesaj getirdi diye-
meyecekler) Sizi etkileyen şeyler oldu mu?*

Vera'yı gördüm. Bende daha çok Nâzım Hikmet'e ait eşyalar, resimler, öldüğü kapı, kapının önü, şapkası, paltosu etki yaptı. Daha sonra mezarına gittim. Benim tanıdığım Nâzım Hikmet o kadar canlı, yaşam dolu bir insandı ki, ölüm haberine mezar taşı üzerindeki o çok yakından tanıdığım imzasını görünceye dek inanmamıştım.

Orhan Kemal'e Mektup

Orhan Kemal Moskova'ya gittiğinde, Nâzım Hikmet'in kendisine Bursa Cezaevi'nden gönderdiği mektupları o zamanki adıyla Merkezî Devlet Edebiyat ve Sanat Arşivi'ne bağırladı. Aşağıdaki mektubun tarihi 1944 olmalıdır. Orhan Kemal'in kızı o yıllarda 6 yaşındadır. Mektuptaki yazım kurallarına sadık kalınmış, ancak daktilo hatası olduğu düşünülen yerlerde gerekebilecek düzeltmeler yapılmıştır. Mektupların asılları Rusya Devlet Edebiyat ve Sanat Arşivi Nâzım Hikmet Fonu'ndadır (RGALİ 2150-158-1-5).

Kemal,

Mektubunu ve üçünüzün –hatta dördünüzün, dördüncünüz de belliydi- [fotoğrafınızı] aldım, Kızıma gebelik pek yaraşmış. Gebe kadınlara karşı ne büyük bir saygı beslediğimi sana çok defa söylemişim. Kızımın gebe halinden gurur da duydum. Yıldız pek şekerleşmiş, o ne kendine güvenir yürüyüş öyle. Sen bermutat çeneni kısıp hindiye dönmüşsün. Sizi böyle bir arada, yolda yürür görmek gözlerimi yaşarttı. Fotoğrafı benim resmin içine soktum. Şimdi bunları yazarken de dönüp dönüp bakıyorum. Dördünüzü de dehşetli sevdiğim ve uçsuz bucaksız bahtiyar olmanızı istediğim için sevinçliyim. Sana beş yorgan, bir yatak çarşafı bir de döşeklik nümune yollamışım. Askere gidiyorsun. Paranız yoktur. Onları sat, dokuz liraya satsan yorgan çarşafı kırk beş lira eder, dört buçuk liraya da yatak çarşafını satabilirsen kırk dokuz buçuk lira eder. Bunların hepsini alın. Sermaye göndermeyin. Gelecek ay mahsup ederim yirmi lirasını olur biter. Şimdi paraya ihtiyacınız vardır. Sizin lokanta işine pek aklım ermedi. Sana pek güvenmem bu işlerde ama kardeşin beceriklidir. Lokanta işletmek kârlı ise fena değil, Ankarada olman da iyi. Haydi hayırlısı.

Sülkerden mektup aldım. Sabahattin Aliden haber var mı? Kostiden mektup aldım. Necatiyi soruyor. İstanbulda aramış bulamamış. Sende bir haber varsa Necatiden bildir de bildireyim.

Bobi Niyazi bugün tahliye oldu. İstanbula gitti. Salı günü gelecek, adliyede ona iş buldular. Çok iyi oldu.

Ahçı başı tümen tümen selam eder. Yusuf adaya gitti. Gidene kadar hep senden konuştun.

Şiirlerine gelince. Beğendim. Hele Yıldızla muhavereyi pek sevdim. Ben yirmi gündür tezgahlarla meşgulüm, yeni odaya, tevfikanenin en üst katına, dipteki karşılıklı büyük koğuşlara taşıdık tezgahları. Kurmak, tertiplemek filan beni çok yordu. Tek satır yazmadım.

[imza]

"Çalıştığınız Sırada"

Vera Tulyakova Hikmet

Çalıştığınız sırada eve gelip giden olmazdı. Beklenmedik misafirlere Viktor, rahatlıkla, "Kısa kesin lütfen, çalışıyoruz," diyebilirdi. Telefon edenlere ise yanıtı, "Nâzım meşgul, elinde acil bitirmesi gereken bir iş var. Bir ay sonra arayın," olurdu.

Çalışmanızı öğlen yemeği takip ederdi. Size lezzetli şeyler yapmaya çalışırdım. Çünkü sizin için en iyi yapabildiğim şey buydu. Yemekten sonra bir, bir buçuk saat kadar dinlenirdiniz. Çeşitli olaylardan, ortak anılarınızdan konuşurdunuz. Bir keresinde, Viktor "Enayi"nin provası sırasında Yermolova Tiyatrosu'na gidişini ve seninle sohbet eden oyuncuların şaşkınlığını anlatmıştı. Seninle konuştuklarında kahramanlarının karakterlerindeki incelikleri algılamışlardı. İçlerinden biri, Nihal'in nasıl bir kadın olduğunu sormuş, neden Ahmet'e ihanet edip kötü bir adama gittiğini açıklığa kavuşturmak istemişti. Kafasını karıştıran karakterin, olumlu mu yoksa olumsuz mu olduğu üzerineymiş. "Neden olumsuz olacaktı?" diye yanıtlamışsın. "O bir kadın, hepsi bu. Ve komünizmin tam zaferine kadar da öyle kalacak." Viktor bunu anlattığında, kendi şakanı sanki ilk kez duyuyormuşçasına dakikalarca gülmüştün.

s. 268

Moskova'ya ilk kez ayak basışımın tarihi 1971 güzü olmalı.

Hayallerimizin, ideallerimizin ve benim için de Puşkin'in, Lermontov'un, Gorki'nin, Çehov'un kentine, bir uluslar arası çevirmenler kurultayının konuğu olarak gitmiştim (Ya da belki Puşkin'le ilgili bir yıldönümüydü bu.).

Demek ki o tarihte Nâzım bu dünyadan göçeli sekiz ya da dokuz yıl olmuştu.

Yani ben elimi biraz çabuk tutsam ya da Nâzım bunca acele etmemiş olsa, büyük ustayla görüşmek şansım bile olacak; belki evinde, sofrasında onunla birlikte oturacaktım.

Bu olamadı.

Yaklaşık bir yıl sonra yine Yazarlar Birliği'nin davetiyle Moskova'ya ikinci gidişimde Moskova Devlet Üniversitesi'nde bir lisans üstü çalışma talebim kabul edildi ve bu kez Moskova'da bir buçuk yıl kadar kaldım.

Bu süreçte Vera Tulyakova'yla mutlaka tanışmış olmalı, Nâzım'ın evine gitmiş olmalıyım. Fakat ne yazık ki o döneme ilişkin anılarım çok puslu.

Aklımda sadece Nâzım'ın daktilosu, duvarda Picasso'lar ve Vera'nın mütevazı ikramına dair görüntüler var...

Yıllar sonra, 1985 ya da 86'da, o sırada sürgün olarak yaşadığım Paris'ten bir göz ameliyatı için ailecek Moskova'ya gittiğimizde Nâzım'la Vera'nın evini de ziyaret etmiş, sokakta adının yazılı olduğu plaketin altında bir de fotoğraf çektirmiştik.

Nâzım'la Vera'nın Moskova'daki evi denildiğinde, gözümün önünde bir müze soğukluğu değil, Vera Tulyakova'nın kadın ve evsahibi olarak eşsiz sıcaklığının her yanda duyumsandığı güneşli odalar canlanır.

Vera Tulyakova'yı daha ilk görüşünüzde ve sımsıcak sesini ilk işitmenizde Nâzım Hikmet'in ona nasıl bir yıldırım aşkıyla vurulduğunu hemen anlıyorsunuz.

Çok güzel bir kadındı. Ama daha da önemlisi bakışlarının, sesinin, kadın ve insan güzelliğiyle, üzerinizde sımsıcak dolaşmasıydı.

Ben onun kişiliğinde soyluluğun ve halksal doğallığın benzersiz birliğini gördüm.

Sonra bir gün Paris-Montreuil'deki evimin telefonu çaldı ve Moskova'dan birlikte arayan iki Vera (Vera Tulyakova ve Sovyet Yazarlar Birliği Türkiye bölümünün unutulmaz Vera Feonova'sı) Tulyakova'nın "Nâzım'la Son Söyleşi" adlı anılarını Türkçeye çevirmemi istediler.

O sırada çeviri çalışmalarımı sonlandırmaya karar vermiş gibiydim. Fakat iki sevgili Vera'nın isteği elbette kırılamazdı. Daktiloyla yazılmış tekst geldi ve benim için en heyecan verici çeviri çalışmalarımın biri başlamış oldu...

Anılarını çevirdiğim kişi büyük bir şairin sıradan bir dul eşi değil, seçkin üslup sahibi bir yazardı... Öyle ki, bugün bile kimi yazılarıma çalışırken, kulağımda Vera'nın o anılardaki sesini duyar gibiyim...

Çeviriyi yaptığım yaklaşık bir yıllık (belki daha kısa) sürede, Nâzım'la ve Vera'yla nefes alıp verdim... Bazen gözlerimden yaşlar aktı, bazen kahkahalarla güldüm... Ve o günlerde Vera Tulyakova da Paris'e gelerek Montreuil'deki evimizde konuğumuz oldu.... Ve ne gelişi!.. Soframız bir anda salamlar, sucuklar, hıyar turşuları ve elbette baş köşedeki votkayla, onun Moskova'dan getirdiği bu armağanlarla, Vera Tulyakova sofrasına dönüştü...

Sonra... sonra (sanki bu sonra.... sonra tekrarında da onun anılardaki üslubunun etkisi altında gibiyim...) Tulyakova'nın anılarından ve Nâzım'ın şiirlerinden "Mutlu Ol Nâzım"ı yaptım...

Vera Tulyakova, Nâzım'ın en büyük dileğini yerine getirerek onun Türkiye'sine, İstanbul'una geldi ve Karaca Tiyatrosu'nun balkonundan sahnedeki büyük oyuncuyu, Vera'yı ve Nâzım'ı aynı anda canlandıran Dilek Türker'i birlikte izledik...

Nâzım Hikmet sadece kendi şiirinin değil, sadece Türk şiirinin değil, bütün dünya aşk şiirlerinin en güzel örneklerinden bazılarını (Vera'nın *Uykudan Uyanışı*, *Seviyorum Seni*, *Saman Sarısı*, *Senin Sayende* vb...) Vera Tulyakova için yazdı...

Bu yazıyı, onlardan birinin, trajik olduğu kadar umut dolu, umut dolu olduğu kadar trajik iki dizesiyle bitirelim:

Şehrimе ulaşmadan bitirirken yolumu

Bir gül bahçesinde dinlendim senin sayende

Şiirimize ve dünya şiirine bu ölümsüz dizeleri kazandıran büyük şaire ve ona bu dizeleri esinleyen eşsiz kadına teşekkürlerimizle...

Foça, 31 Temmuz 2015

Masamız

Vera Tulyakova Hikmet

Tanrım, nasıl da altından kalkmıştık her şeyin Nâzım? Evimizde yardımcımız yoktu. Bir tek senin gömleklerini kar beyazı yapan asansörcü Şura vardı. Her sabah onun yıkayıp bembeyaz yaptığı iki gömlek beklerdi seni. Geri kalan her şeyi kendimiz yapardık. Ve her zaman o kadar çok insana yemek hazırlardık ki şimdi “restoranımızı” anımsamak bile ürkütüyor beni.

O sefer koca bir kazan Türk pilavı pişirmiş, Rus börekleri hazırlamıştım. Sadeydi masamız ama lezzetli, hoş kokulu yiyeceklerle süslenmişti. Ah, dile gelse de konuşsa masamız bir gün!

S. 212

Dünyanın en güzel insanı
sana saygıyla.

biz ne mükemmel dostlarız ki
 büyük kanunları gözden
 ve Sığılı Vere, gıcılın
 Saygı ve Saygılarıma. 2. 1993. Arkan
 merhaba çocuklar, kardeşler
 merhaba cümleten...

SANA BABA
VE SANA CAN VERA
SAYGININ EN YAŞANMIŞIYLA!
0707.85 Mustafa HEPYİCE

hazım hikmet

1977
Terdapat
Kamarnya
Juga
yang
tak
vimi

CANVERIA GÜNG
SANA CANDIAN
SEUGI ve SAUG

Sevgili Muzim Arkadaş! Tiyatrocu ailinga evine
mucir geldim. Anen Onunde Sagaylar epildim.
Verayim ve Geni Onu sagayur ki... M. Anna 21.6.1988

[illegible][illegible]

azul
den. cab
ansin
AZUL

Geçen yaz başında Bodrum'daki Torba Sanatevi'den Ahmet Sezerel telefon etti. Son çıkan kitabım "BİNBİR RENK BİNBİR ÇİÇEK-YAŞAR KEMAL'Lİ ANILAR" için Torba'da bir imza günü ve söyleşi için. Olur dedim. Ahmet, hem eski bir arkadaşım, hem de sinemadan meslektaşımıdır. Ayrıca Sanatevi bizim sinemacıların toplandığı eski mekânımızdır. Bu bahane ile birkaç gün dinlenme olanağım da olur diye düşündüm ve Torba'ya gittim.

Sinemamızın duayenlerinden Memduh Ün ve Fatma Girik de Torba'da oturuyordu. Memduh Ağabey'in çoktandır hasta olduğunu biliyordum. Hiç olmazsa onu da ziyaret edebilirdim. Fatma'ya telefon ederek ziyarete geleceğimi söyledim. Ertesi günü sinamacı arkadaşım Ünal Küpeli ile birlikte gittik. Fatma kapıda karşıladı bizi ve denize bakan verandaya aldı. Biraz sonra Memduh Ağabey de geldi. Gayet sağlıklı görünüyordu. Hep birlikte güzel bir sohbete başladık. Memduh Ağabey 95 yaşındaydı. Ancak birazcık yürüme zorluğu çekiyordu. Ama belleği sapasağlamdı. Her şeyi hatırlıyordu. Yalnız eski dostlarından kimsenin kalmadığından şikâyet ediyordu. "Şu anda Yeşilçam'da benden eski kimse kalmadı be Arif" diyordu. Biz yine de eski Yeşilçamlı güzel günlerden söz ettik. Dördümüz de Beşiktaş futbol takımını tuttuğumuzdan, Memduh Ağabeyin Beşiktaş'ta futbol oynadığı gençlik günlerini anlattırdık. Bu arada Fatma her zamanki o neşeli ve keyifli haliyle ona moral vermeye çalışıyor ve etrafında dört dönüyordu. İki arada bir derede bizim için de güzel börekler hazırlamıştı. Sohbet sırasında onları da keyifle atıştırdık. Bir saati aşkın bir sürelik sohbetten sonra ayrılırken ertesi günü Sanatevi'deki imza günüm ve söyleşim için davet ettim. "Arif, oraya kadar yürüyemem, kusura bakma. Bizim adımıza Fatma gelir" dedi. Özür diledi. Tam çıkarken Fatma, "Siz bizim evimizdeki mütevazı müzemizi görmediniz değil mi?" dedi. Biz de "Görmedik" dedik. "Aslında buna müze denmez ama neyse," dedi. Evin arka tarafındaki büyük salonu tam bir müze haline getirilmişti. Salonda, Fatma'nın oynadığı filmlerden afişler, fotoğraflar, aldığı ödüller, plaketter, filmlerde giydiği kostümlerden bazıları o kadar güzel sergilenmişti ki ancak bu kadar olur. Bir camekânın içinde duran Rus bebeğini göstererek; "Biliyor musunuz bunu kim verdi bana"

Ekber Babayev, Vera Tulyakova Hikmet ve Abidin Dino
(Moskova)

dedi. “Nerden bilelim” dedik. “Bu bebek Nâzım’ın bebeği, ona gözüm gibi bakıyorum.” “Nâzım’ın bebeği de ne demek” diye sordum. “Bunu Nâzım Hikmetin eşi Vera Tulyakova’nın kızı hediye etti bana,” “Ne zaman oldu bu peki?” Fatma biraz düşündükten sonra “Nerdeyse 40 yıl olmuş. Hikâyesi uzun, sonra anlatırım,”. “Meraklandırma da anlat” dediysek de “Uzun hikaye sonra anlatırım,” dedi. O merakla ayrıldık Fatma Girik ve Memduh Ün’lerin evinden.

Ertesi günü Sanatevi’ndeki imza gününe geldi Fatma. Kendilerinin dışında

dostları için de bir dolu kitap imzalattı. Dost dayanışması. Söyleşiye kalamadan gitti. Çok acelesi vardı. Aslında işin gerçeği Memduh Ağabey’i yalnız bırakmak istemiyordu. Akli hep ondaydı. Ne biçim bir aşkı bu. Kimsenin akli ermiyordu. “Yine Nâzım’ın bebeğini soramadan kaçtı gitti,” dedim, kendi kendime. Kalabalık bir dostlar topluluğuna hem imza günü, hem de arkasından güzel bir söyleşi yapmışım.

Bodrum dönüşünden birkaç gün sonra sevgili arkadaşım Yüksek Mimar M. Melih Güneş’le sohbet ederken çantasından bir dosya çıkardı ve masaya koydu. Melih aynı zamanda iyi bir Nâzım araştırmacısıydı. Merakla dosyaya baktım. Bu dosya değil, bir takvimdi. Birden çok heyecanlandım. Çünkü o takvim 1977 yılının Nâzım Hikmet’e ait bir duvar takvimi idi. O yıllarda bizim de evlerimizde olan takvimlerden biri. Ama bu takvimin üstüne isimler yazılmış yanlarına da imzalar atılmıştı. Takvime dikkatli bakınca en üst tarafındaki isim ve imzaların içinde kendi ismimi ve imzamı gördüm. Daha dikkatle bakınca 1977 de Nâzım’ın evine birlikte gittiğim arkadaşlarımın isim ve imzaları da vardı. Unutmuşum meğer. Çok heyecanlandım. Bu takvim asıl takvimin bir kopyasıydı. Ne olursa olsun bize ait bir şeydi. Evet, doğru ya! O gün Nâzım ve Vera’nın birlikte yaşadıkları evlerine biz, Moskova Film Festivali’ne katılan Türk Sineması ekibinden Nâzım’ı seven bir grup arkadaş gitmiştik. Takvimin en üstüne “Dünyanın en güzel Saman Sarısına Saygıyla” diye yazıp altına bütün ekip imza atmıştık...

Gözlerim doldu. “Bu da nereden çıktı Melih?” dedim. “Bu Vera’nın kızı Anyuta’nın bana armağanı. Nasıl ama?” dedi. “Bu müthiş bir şey” diyebildim ancak. O gün, Vera ile tanıştığımız ilk gün. Sonra diğer yapraklarını karıştırmaya başladım takvimin. Tanıdık, tanımadık bir dolu isim ve imza. Nâzım’a ve Vera’ya yazılmış

ithaf yazılarını okumaya başladım. Bu bir hazineydi. İlk bizim imzalarımızla doldurulmaya başlanmış bir hazine. Vera onu bir ziyaretçi defterine dönüştürmüş. Ne akıllı kadın şu Vera, ne de iyi yapmış diye düşünürken, Melih kardeşim bu kez ikinci bir takvim daha çıkardı. Onun da her yaprağında Nâzım resimleri vardı. O da 1978 yılına aitti. Vera onu da yine ziyaretçi defteri gibi kullanmıştı. Nâzım için gelecekte olacak her şeyi düşünen Vera, bunların da gelecek kuşaklara bir belge olarak kalmasını düşünmüş olmalı ki

Vera Tulyakova Hikmet Tarabya'da "Boğaz'a karanfil bırakma" töreninde, 1992.

bu kadar yıl geçmesine rağmen onları korumuş ve saklamıştı. Şimdi iş bizlere düşüyordu. "Peki ne düşünüyorsun?" diye Melih'e sordum. "Sizle birlikte bir sergi ve kitap yapmayı düşünüyorum. Siz de evet derseniz hemen başlayalım derim." Böyle bir çalışmaya hayır demek mümkün mü? Hemen "evet" dedim. Ardından çalışmaya başladık. Ben kendi tanıdığım dostlarımla Melih de kendi tanıdıklarıyla görüşecektik. Onlarca isim vardı. Benim üstlendiğim isimlerden biri de Fatma Girik'ti.

Yıl 2015'e ne çabuk evrilmişti. Bodrumda yaşayan eski dostlarımla ısrarıyla bir imza gününe daha gelmiştim. Uzun bir söyleşi oldu. 80-90 kadar da kitap imzalandı. Aradan geçen on aylık süre içinde Memduh Ağabey beyin kanaması geçirmişti, 180 gündür yoğun bakımda yatıyordu. Ahmet Sezerel'le şehir dışındaki hastaneye Memduh Ağabeyi ziyarete gittik. Tabii Memduh Ağabey'i göremedik ama Fatma Girik'le uzun uzun sohbet ettik. Fatma her gün sabah 10'dan itibaren hastaneye geliyor ve akşama kadar hastanede kalıyordu. Memduh Ağabey'in yanından ayrılmıyordu. Sevgisiyle onu yaşatmaya çalışıyordu sanki. Arada bir kafeteryada gelen dostlarıyla birlikte oluyordu. Bu zamanı da fazla uzatmadan tekrar yoğun bakıma iniyor, Memduh Ağabey'e bakan doktorlarla, hemşirelerle konuşuyor, sevdiği adama şefkatle bakıyor, elini sevgiyle okşuyor, yüzü sevgiyle hep ona gülümsüyordu. "Farkında mı?" diye sorduğumda da; "Tabii farkında. Çünkü arada bana bakıp gülümsüyor," diyordu (Gerçekten gülümsüyor muydu, yoksa Fatma'ya mı öyle geliyordu, onu bilemem.). İçindeki hüznü ve acıyı karşısındaki insana sıradan bir şey anlatıyormuş gibi sakın anlatıyordu Fatma. Üç saate yakın sohbet ettik. Eski sinema günlerini, festi-

valleri, Ankara'ya birlikte yaptığımız büyük sinema yürüyüşünü. Aklımıza ne geldiyse konuştuk. Ama iki şeyi konuşmadık. Birincisi Fatma'nın Belediye Başkanı seçilme hikâyesini (Belediye Başkanlığı işi benim başımın altından çıkmıştı çünkü. Neyse onu başka bir zaman uzun uzun anlatırım). İkincisi de Nâzım'ın bebeği. Ama şu Nâzım'ın bebeği bizim için de, hazırladığımız kitap için de çok önemliydi.

Fatma halâ hastanede Memduh Abi'nin başında, sevgisiyle onu yaşatmaya devam ediyordu. Fikret Otyam'ın ölümü ile ilgili Antalya'ya gitmiştim. Oradan da Nebil Özgentürk, Ünal Ersözlü ile birlikte Can Yücel'in ölüm yıldönümü için Datça'ya. Dönüşte tekrar hastaneye gidip Fatma'yla görüşmek istedim. Üç saate yakın bekledim. Telefonu da cevap vermiyordu. Yoğun bakım odasındaymış. Akşam telefonla aradım. Memduh Ağabey'i sordum. "El kadar kaldı Arif," derken ses tellerinin ağladığını hissediyordum. Nâzım'ın Evinde Vera'nın Sofrasında adlı bu kitapla ilgili anılarını filme alacaktık. "Bu halde çekim mi yapılır?" dedim kendi kendime, "Onu da çekmeyiver." Sonra "Peki sen nasılsın?" diyebildim. "Bildiğin gibi be Arif" dedi. Evet bildiğim gibi deyip telefonu kapattım. Söyleyecek bir şey kalmamıştı. Memduh Ağabey yoğun bakıma gireli 225 gün olmuştu. Fatma hâlâ hastaneye gidip geliyordu. Hatta bir defasında hastane dönüşü yolda kaza geçirmiş, ölümünden dönmüştü. Ama o yine bıkmadan usanmadan çevresine sevgi dağıtmaya devam ediyordu.

Memduh Ağabey'i Ekim'in 16'sında sonsuzluğa uğurladık.

Sevgili dostum Fatma Girik'le bir öğleden sonra aile evimiz gibi olan Çiçek Bar'da arkadaşım Melih Güneş'le birlikte buluşup Fatoş bebeğin hikâyesini kendisinden dinledik.

Nâzım'dan Gelen Bebek

Fatma Girik, Arif Keskiner, M. Melih Güneş

Arif Keskiner: Fatma'cığım, siz Sovyetler Birliği'ne Türkiye'den ilk giden sinemacılarıdınız sanırım. Taşkent'te Asya Afrika Ülkeleri Film Festivali'ydi değil mi?

Fatma Girik: Evet Arif'çğim. O ilk gidişimdi 1974 yılı. Sonra Moskova'ya seninle ikinci seferde, 1977'de gittim, birincisinde Feyzi Tuna ile "Kızgın Toprak" filmiyle davet edilmiştik. Bu herhalde, ödül kazanacak falan, jüriye girecek, seçilecek filmler içinde değildi de Asya Filmleri Festivali'nde birbirlerini tanısınlar, kaynaşsınlar falan diye yarışmasız bir şeydi. Ama film çok beğenildi. Benim ilk olarak hayatımda gittiğim festivaldi sanırım, sonradan Tahran Film Festivali'ne gitmiş olabilirim. Çok beğenildi film. Ödülsüz bir festivaldi, ben ödül aldım. İlk kozmonot kadın Valentina Tereşkova'nın, SSCB Kadınlar Komitesi'nin başkanıydı, onun ödülünü hatta onun elinden aldım. Raj Kapoor da hem oyuncu hem rejisör, prodüktör de olabilir, şehrin anahtarını aldı. İkimiz ödül aldık. Ben tabii uçuyorum, neler oluyor, şampanya şişelerini başımdan aşağı döküp böyle...

O arada da iş bitti, o eğlence faslı bitti ben odama geldim. Çünkü şampanyalar kurudu kafamda, yapış yapış oldum. Bir de baktım, böyle küçük buzdolapları vardı odada. Odayı temizleyen kız yarı beline kadar buzdolabının içinde. Elmalar var, armutlar var. O zamanlar oradaki bazı marketlere halk giremiyordu, dolarla, markla falan alışveriş yapılıyordu. Hiç, görmezliğe geldim, çünkü bir gün evvel de, bir başkası benim blucin pantolonumu giymeye çalışıyordu. Onu da görmezliğe gelmiştim. Ne varsa her şeyimi, dolu bavulumu hepsini bırakarak ayrıldım oradan...

O arada da Ekber Babayef telefon etti. Feyzi'ye "Ben Moskova Havaalanı'nda sizi karşılayacağım ve otele götürüleceğim," dedi. Biz geldik, indik uçaktan, aldı bizi otele götürdü ve "Akşam sürpriz var, sizi bir yere götürüleceğim," dedi. Çok sevindik, "Kim bilir bizi nereye götürülecek," dedim ve süslendim, püslendim, giyindim, taktım takıştırdım.

M.Melih Güneş: Size söylemiyor yani gideceğiniz yeri.

FG: Hayır söylemiyor. İndim ben aşağıya, Feyzi de giyinmiş, grand tuvalet hepimiz. Ekber dedi ki "Bugün Nâzım'ın ölüm yıldönümü, oraya gidiyoruz". Ah! Türk kafası, Türk kadını ben. Hemen yeniden yukarı fıldır fıldır koş, makyajını sil, saçını başını indir, elbiseyi de mevlüt kıyafeti gibi seç!..

İndim aşağıya. Onlar da bana “N’oluyor, n’aptın, niye değiştirdin?” demediler. İşte Türk aklı ya! Neyse, kalktık, bindik arabaya gittik. Bir yerlere gittik. Ben o zamanlar çok yer görmediğim için böyle Fransa’da vardır, büyük kapılı binalar. İçeri kamyon girsin diye. Bir de küçük kapıları vardır insan girsin diye. Öyle bir yerden içeri girdik. Büyük bir avlu. Zaten hava da puslu, kasvetli, girdik. Nâzım’ın şiiri geldi aklıma, hani “Bizim avludan mı kalkacak cenazem,” diye. O geliyor aklıma. Asansöre bindik. Avaz avaz bir klasik müzik çalıyor bir yerlerde... Asansörden indik, kapıyı çaldık. Ses oradan geliyor. Açtılar kapıyı, herkes ellerinde şampanya, şen şakrak insanlar... Bunu görünce ben hemen başımı açtım, mevlüt havasından çıktım kendimce. İçeri girdik. Nasıl bir şey biliyor musun, salonda bir basamakla salonda bir platform oluşturmuşlar. Ortada yuvarlak bir masa, iki tane sandalye ve masanın üzerinde fasulye pilakisi, kırmızı turp- lar, yeşil salata; bir şeyler... Ve iki tane servis tabağı. Nâzım’ın oturduğu yere Feyzi’yi oturttular, beni de Vera’nın oturduğu yere oturttular. Öteki misafirler hepsi yanda oturuyor, biz sanki tiyatro sahnesindeyiz. Tabii ben çok mutlu oldum. İnanamıyor in- san biliyor musun, bir şey yaşıyorsun ama ne yaşadığının farkında değilsin. Sonra her- kes bir şey okuyor, şiir okuyor. İnsanların çoğu Türkçe biliyordu. Elinde şampanya ka- dehiyle genç bir hanım geldi yanıma, “Ne güzel, şairimiz için böyle bir şey hazırlanmış. Çok mutlu oldum.” dedim. Kadın eğildi bana “Sizin değil, bizim şairimiz.” dedi. Ben... Ağzımdan ne çıkacaktı biliyor musun “Evet haklısın, bizim memleketimizde yaşarken vatan haini dedik,” falan, aklımdan neler geçiyor ama söylenir mi, nasıl söyleyeyim? “Olsun hem senin hem benim şairim” dedim. “Dünya şairi!” dedi. “Siz ne yaptınız onun için?” deyince... Sen onu burada [Türkiye’de] nasıl ilan ediyorsun ve adamı nasıl anı- yorlar, neler yapıyorlar?... İçerdeki insanlar da profesör, mrofesör, yani entellektüel insanlar. Ne yapacağımı şaşırdım. Bir şey söylemek istiyorum, laf bulamıyorum. “Hem sizin, hem bizim şairimiz” deyince, kadın “Ben tıbbiyede okuyordum. Nâzım’ı kurtara- mayan bir tıp olmaz diye karar verdim ve okulu bıraktım.” dedi...

AK: Müthiş bir hikâye!..

FG: Kalakaldım. Artık söyleyecek bir şey kalmadı. Sözün tam bittiği yeri çün- kü. “Siz ne yaptınız?” diyor. “Vatan haini ilan ettik,” diyeceğim mesela ama diyemi- yorum, emmeasma tulumba gibi kafamı sallıyorum. “Bana düşen buydu,” dedi...

MMG: O yıllar, Nâzım Hikmet’in ölümünün üzerinden 10 yıl geçti geçmedi gibi. Anısı, acısı çok taze ve Sovyetler’de hâlâ popüler. Sovyet şairi olarak biliniyor zaten -benim de bu Sovyet şairiliğiyle ilgili bir hatıram var, sonra anlatırım-. O yıllarda Türkiye’de ise hâlâ yasak. Yasak değil de sakıncalı. İnsanların bilinç altında var yasak- lar. Kitapları yeni yeni basılmaya başlamış. Asım Bezirci’nin hazırladığı külliyat bile Cem Yayınları’ndan daha çıkmamış o yıllarda. Nâzım benim zamanımda bile sakıncalıydı.

FG: Sonra kapı çalındı. Vera’nın kızı geldi, beni tanıştırdılar. “Memleketim, memleketim diyerek sayıklardı,” dedi. “Beni annemle birlikte okula ziyarete geldikleri

vakit bana bebek getirmişti. O gidemedi, size bu bebeği hediye etmek istiyorum. Lütfen bunu Türkiye'ye götürün." dedi.

[Fatma Girik'in telefonu çalıyor]

FG: Efendim! Kapıda ne yazıyor? Gir oradan içeri.

MMG: Bebek mi geliyor yoksa?

FG: Evet.

MMG: Tam lafının üstüne!

FG: Bebeğin resmini çek ama.

MMG: Çekerim elbette. Bebeği beklerken, söylediklerinizi dağıtmamak adına bahsettiğim hatıramı aktarayım. Anadır'daydım. Anadır denilen yer, Rusya'da tam Alaska'nın karşı kıyıları, Bering Boğazı'nda. 2002 yılında oradaydım. Nâzım Hikmet Vakfı'nın da Nâzım'ın Kız Çocuğu şiirinden esinlenerek çocukların yaptığı resimlerle oluşan bir sergi projesi vardı. Bölgenin en üst düzeydeki milli eğitim müdürüyle iş yapıyorduk ve arkadaşılığım vardı, ondan rica ettim. O öğrencileri ayarladı ama şiirin Rusçasını bulmak gerekiyordu. O zamanlar Nâzım Hikmet'le bu düzeyde ilgili değilim, zaten kitapları yanımda da yok. Şirkette 45 yaşlarında kadın bir teknik müdürümüz vardı, çok da becerikli ve kültürlü bir kadındı. "*Hikmet Türk müymüş, ben onu bizden sanıyordum, çok şaşırdım.*" demişti. Nâzım Hikmet'in evrenselliği işte... Şiiri bulmayı üstlendi, buldu ve benim için daktiloya geçirirken şıpır şıpır ağlıyordu şiirin etkisiyle. İnanın o mavi gözleri, gözyaşlarının ışıltısıyla iki sırça boncuğa dönmüştü adeta, düşüp kırılverecekler gibi gelmişti ânin duygusunda.

Artık masamızda bizle oturan bebek meselesine gelirsek, Vera Tulyakova'da da vardı bu güzel huy, eve gelen herkese karınca kararınca bir şeyler hediye etme tavrı. Bana bunun Rus adeti olduğunu söylerdi ama bence yaptığı, Nâzım sevdalıları- nı Nâzım'ın evinden eli boş göndermemektir. Sizinkinde de öyle, Nâzım'ın gözünden, gönlünden, elinden geçmiş bir oyuncak bebeğin Türkiye'ye, memleketine gelmesi. Bu ama Fatma olur, ama Ayşe olur, ama Hasan, Hüseyin olur. Bunları Nâzım'ın memleketine dönüş adımlarından biri olarak görüyordu belki de.

FG: Elbette...

AK: O zamanlar kız daha küçük, bebeğiyle farklı bir duygusu vardır. Bebekle kim bilir nasıl bir duygu geliştirdi küçüklüğünden beri ve bunu Fatma'ya armağan ediyor Türkiye'ye götürsün diye.

MMG: Ne serseri bir bakışı var öyle bebeğin değil mi? Anyuta'ya göndereyim fotoğrafını, bakalım anımsayacak mı?

FG: Serseri ki, ne serseri!

AK: Matruşka diye yazmıştım ya, bir çocuğun bebeğiyle olan ilişkisi, onunla arkadaşlığı, onunla konuşması, onu sırdaş gibi... Ona anlattığı kim bilir neler vardı? Bu duyguları da taşıyordu diye düşünüyorum, anlatabildim mi? Bütün bu duyguları

taşıdığı bebeğini çıkarıp Fatma'ya...

FG: Bana vermesi...

AK: ...vermiş olması

FG: "Bana ilk aldığı bebektir," dedi.

MMG: Bir bebekten ne hikâyeler çıkıyor aslında. Burada sizin vefanız da başka türlü. Bunu vereli kırk seneden fazla olmuş.

FG: Tabii!..

MMG: Siz bunu kırk yıldır saklıyorsunuz ve bugün masaya oturtuyorsunuz. Acaip bir durum.

FG: Ben elbisesini kaç kere yıkadım bunun. Tozlanıyor.

MMG: Bir de mesleğiniz gereği size ne hediyeler geliyordur, ne hatıralıklar veriliyordur!

FG: Bunun yeri başka ama! Ödüllerim ve bu başka yerde...

MMG: Kadirşinaslık da başka bir şey tabii.

AK: Bodrum'daki evde de güzel bir yerde duruyor.

FG: Kadının söylemesi nasıl ama, "Nâzım'ı kurtaramayan tıbbiye olmaz, ben bıraktım," dedi.

MMG: Bu hikâyeyi ben birinden daha duydum ama şimdi çıkaramıyorum kimden duyduğumu. Sizden ilk ağızdan duymuş oldum şimdi.

Şimdi Vera'yı da anlamaya çalışıyorum. Kendisi de sinemacıydı. Nâzım'ın sinemaya olan tutkusunu hepimiz biliyoruz. Kocasının ölüm yıldönümünde evine Türkiye'den sinemacılar gelmiş olması onun için de önemli ve etkileyiciydi sanırım.

AK: Ben sana bir şey anlatabayım Melih. Yazın Bodrum'a gitmiştim. Memduh Ağabey hastanede yoğun bakımda yatıyor, ziyaretine gitmiştik. Fatma'yla konuşuyoruz. Ben kitaptan, sergiden bahsediyorum, Fatma da bunları anlatıyordu. "Ne zamandı?" diye sordum, "Nâzım'ın ölüm yıldönümüydü," dedi. "Bugün ne tarihlerden?" dedim, Fatma şaşkın baktı "Ne demek istiyorsun?" dedi. "Yahu bugün ayın kaçı?" dedim, 3 Haziran. 3 Haziran'da oluyor bu konuşmalar, görüyor musun? Böyle tesadüf olmaz!

FG: Hastanenin kafeteryasında...

MMG: Dikkat çekici rastlantılar. Bebek bile tam lafının üstüne aramıza katıldı. Ne 10 dakika önce, ne 10 dakika sonra...

FG: Evet, geldiğim yerde unutmasaydım yanımda da getirebilirdim. [Bebeğe bakarak] Evladım sen kaybola kaybola kaç kere geldin, ne uçaklar, ne otobüsler gör-dün!..

MMG: Ve ne memleketler!..

AK: O senin ilk görüşmen, Vera'yla ilk tanışman, evini ilk görmem. Ondan sonra, 77 yılı, 3 yıl sonra. Siz *Kadın Hamlet*'le Türkiye'yi temsilen gittiniz Moskova'ya. Mem-duh Ağabey, Metin Erksan, sen...

MMG: Başka kimler vardı?

AK: Bizden Münir Özkul var, ben varım, Zeki Ökten, Semra Özdamar var.

MMG: Işıl Kasapoğlu?

AK: Vecdi Sayar var.

MMG: Vera sizi hatırladı mı ikinci kalabalık gidişinizde?

FG: Hatırlamaz mı? Ondan evvel de, Aziz Nesin gidiyordu Moskova'ya. Gider-ken böyle bir "James Bond" çantası dolusu hediye koydum. Fakat "Ben onu kaybettim Roma Havaalanı'nda, çantayı çaldılar," dedi.

AK: Aziz Ağabey?

FG: Evet. Ev çok hoştu. Yani "hoş" derken, ev hoş değil. Nâzım Hikmet'e yakı-şan, öyle bir adama başka şeyler düşünüyorsun.

MMG: Sovyetler Birliği için çok prestijli bir bina ve dahası Nâzım'ın seçtiği bir ev.

FG: Şimdi sen düşünüyorsun, böyle kocaman salonlar, büyük büyük avizeler... Yani böyle şeyler düşünüyorsun Türkiye kafasıyla. Sonra gidiyorsun, böyle bir masa. Şu kadar bir daktilo. Orada eserlerini yazdığı, orada kül tablası, orada bir şeyi... Böyle, ne diyeyim?..

Hepsine dokunduğun vakit, adam bunlara dokundu, böyle dirseğini masaya koydu, böyle yazdı... Yani adam böyle bir şey düşünürken kalkıp böyle yürüse, cama çıksa, bahçeye çıksa, çimenlerin üstüne basıp... Hep onları düşündüm. Bunlar olsay-dı belki de böylesi güzel şeyleri yine yazabilir miydi, belki de o sıkışıklığın arasında... Değil mi?

MMG: Aşk şiirleri, o hasretliği... O evde yaşadığı dönemde yazdığı şiirlere bak-tım da; yurtdışına gittikten sonra, Moskova'da yazdığı şiirler Türkiye'de iki ayrı kitapta toplandı, *Yeni Şiirler* ve *Son Şiirleri* olarak. *Son Şiirleri* daha kısa bir süreyi içermesine karşın daha çok şiir var ve hasretlik, aşk şiirleri daha yoğun.

FG: Ah, unutmadan bir şey söyleyeyim. Vera dedi ki... Mesela Paris'e gidiyorlar. Türkiye haricinde her yere gidiyorlar ya! "Paris'e geldik, ben uyurken o telefon defter-lerini karıştırırdı, Türk ismi bulur. Usulcacık açar, 'Alo! Ben Nâzım Hikmet, biraz Türkçe konuşsanıza...' derdi" diyor.

AK: Evet, bunu ben de yazdım. Abidin Dino'yla konuşuyor. O hikâye değil mi?

FG: Bunları yaşamak da güzel, herkese nasip olmaz. İyi ki yaşamışız.

MMG: Çok farklı dönemlerde yaptığınız ziyaretlerdi. Ülkelerin gönül olarak birbirine uzak olduğu yıllar. Herkesin gitmediği, bilmediği... Şimdi maalesef bu uçak krizinden sonra yine soğuk ilişkilere dönülüyor galiba.

FG: Moskova Havaalanı'nda bindim, Türkiye'ye geliyorum. Feyzi'yle bineceğiz uçağa. O Azerbaycan'a, Bakû'ye gidiyor. Havaalanında benim yanıma sivil insanlar yaklaştı, "Nereden geliyorsunuz?" falan diye. Bende tabii 40 sene evvel böyle şeyler aklıma gelmediği için "Moskova'dan geliyorum." diye rahat rahat konuşmuştum.

MMG: Farklı bir duygudur herhalde o yıllarda da, başka bir ülkeye gidiyorsunuz ve bu ülke, hakkında fazla bir şey bilinmeyen Sovyetler Birliği. O zamanlar Türkiye'yle ilişkiler farklı. Ve bir Türk şairin evine gidiyorsunuz. Nâzım Hikmet'in evine, eşliğinden adım atmak, bildiğiniz tasvirini şiirlerden bildiğiniz "Saman Sarısı" karşınızda...

FG: Tabii, acaip bir histi. İnanamıyorsun ki, bazı şeylere ben normal hayatımda da inanamıyorum. Mesela Memduh'un ölümüne inanmıyorum. Mezara bir gün gidiyorum, bir gün gitmiyorum. Taze çiçekler götürüyorum, kabartıyorum, suluyorum... Sonra böyle bakıyorum. Hayır, yani inanın balataları sıyrabilirim, inanın...

MMG: Şu anlattığınız bana Vera Tulyakova'nın kitabındaki anılarını çağrıştırdı. O da aynı şeyi yapıyor, Nâzım öldükten sonra her gün kabrine gidiyor.

FG: Ben bir sene yoğun bakımda elini tuttum onun, 3 saat her gün. Hava rapo-runu verdim, bugün hava çok güzel, bir an önce iyileş, kahvaltı edeceğiz, köpeklerimiz bizi bekliyor, lütfen... Şimdi yağmur yağıyor, şimdi güneş açıyor falan diye. 11,5 ayı böyle geçirdim. O derdi ki bana "Haydi canım tek elin nesi var, iki elin sesi var. Sende de varmış ve oldu."

O benim ayağıma ilk pabucu alan adam, koluma ilk saati takan adam...

MMG: Takvimleri Vera bana göstermişti, hatta benden de yazmamı istemişti ve bir yerlere sıkıştırıvermiştim notumu. Sizin notunuzun yakınlarına yazmışım hatta. Yaklaşık 15 yıl kadar sonra arşivde çalışmaya başladığımda ve belgeleri daha farklı bir gözle elden geçirmeye başladığımda sizin yazınız ve imzanız dikkatimi çekti. Özgüvenle yazılmıştı, iri iri. Ve tarih atmışsınız.

AK: Evet, biz tarih atmamışız.

MMG: Sizin attığınız tarih sayesinde takvimlerdeki ilk imza tarihini yakalaya bildik zaten.

FG: İşe yaradım yani...

AK: Melih takvimi bana getirince, aa bir baktım imzam var. "Dünyanın en güzel saman sarısına saygıyla." diye yazıp yukarıdan aşağıya sırayla imzalamışız. Onun altına da sen, gayet güzel kendince ve büyük harflerle "Can Vera sana candan sevgi ve saygı" yazmışsın. Sergide de kullanacağız bunları.

FG: Güzel.

AK: Ben bunu görünce dehşete düştüm, oraya gitmişiz, bunu imzalamışız falan...

MMG: Hafıza untabiliyor ya da şaşırabiliyor.

AK: Vera tüm bunları saklamış. Bizden sonra hemen her gelen de bir şeyler yazmış, anı defteri gibi olmuş takvim.

MMG: Ziyaretçi defteri...

AK: Evet, ziyaretçi defteri. Herkes imzalamış, kim aklına geliyorsa. Halet Çambel imzalamış, Yaşar Kemal...

MMG: Kimisi adını yazmaya çekinmiş belli ki. Bu yüzden de belki sizin imza dikkat çekiciydi.

AK: Sayfada önce Fatma Girik göze çarpıyor zaten, kocaman, padişah tuğrası gibi. Daha sonra Vera'yı görmüş müydün sen, senin belediye başkanlığın döneminde de gelmişti o çünkü.

FG: Hatırlamıyorum.

MMG: Anyuta'yla, Vera'nın kitabı filme alınsa kim oynayabilir diye konuşuyorduk bir ara. Eve gelen artistlerden, annesine benzeyen çok güzel bir kadından bahsetmişti, şimdi düşünüyorum ki bu siz olabilirsiniz belki.

FG: Duydun mu?

AK: Ben biliyorum zaten.

FG: 73 yaşına bastım. Sen?

AK: Ben 77.

MMG: 73-77 ne ki? Halet Çambel 95 yaşında bile kazıdaydı. Gençsiniz, gerçekten... Yaşlanan, eskiyen bedendir. Mimari tanımla "malzeme yorulması" diyorum ben buna.

AK: Baksana kim der bu bebeğe de, yarım asırdan fazla diye. Sahi Fatma, bebeğin adı ne?

FG: Tabii ki, Fatoş!..

(14 Aralık 2015, Sinema Sevenler Derneği, Taksim)

Ara Güler'le Nâzım Hikmet'li Anlar

M. Melih Güneş

M. Melih Güneş: Ara Ağabey, sizin Nâzım'la ilk tanışmanızdan başlayalım mı?

Ara Güler: Nasıl biliyorsun?

MMG: Siz anlatmıştınız bana onu. Hani hapisten yeni çıktığı zaman, yani bir onu konuşalım düşündüğüm...

AG: Ordan başlayalım.

MMG: Galiba Nâzım'la ilk karşılaşmanız da o zaman sizin.

AG: Şimdi Nâzım, Nâzım, Nâzım'ı hep duyarız ederiz de herifi gören yok. Ancak işte ortalıkta birtakım kâğıtlar dolaşıyor.Üstünde şiirleri var, onları okumakla falan filan...

Adamakıllı birkaç kitabından başka bi bok yok. Bana dediler ki, Hayat mecmuasında çalışıyordum. Yahu Nâzım Hikmet dediler hapisten çıkmış. Baha Gelenbevi'nin çevirdiği bir filmde tarihi advisorlar yapıyor, tarihi düzeltmeleri yapıyor. Filmin adı Lale Devri. Şimdi demek film çekilecek. Sabahtan Nâzım da gidecek burası öyle değil böyle olmalı diyecek. Nâzım da bunu ne kadar bilir yani İhsan İpekçi'nin arkadaşı olduğu için, İhsan İpekçi'nin stüdyosunda iş veriyorlar para kazansın diye. Başka bir şey değil. Polisler bunu biliyor, herkes de bunu biliyor tabii. Ben şimdi Topkapı Sarayı'ndan içeri girdim, film daha başlamamış, daha çekim yok. Bir de baktım ki ulan ben bu heriflerin suratlarını tanıyorum, bütün sivil polisler orada. Biz de gazeteci olduğumuz için bütün sivil polisleri tanıyoruz, anladın mı?

MMG: Ama oradakiler bilmiyor tabii polis olduklarını.

AG: Ha, oradakiler. Anladın mı? Ben ondan sonra işte, baktım boktan vaziyet var. İşte merhaba dedim Nâzım Abi filan filan dedim, hoş geldiniz artık işte Hürriyet kapıları sizin için açıldı filan filan gibi laflar. O da onu anladı numaradan olduğunu. Ondan sonra fittırdım ... işte sana anlatmıştım. Gittim resimleri verdim filan kurtuldum. Neyse filan. Aradan, onun bir akrabası var, gemisi filan var. Refik Erduran.

MMG: Siz tanıyor muydunuz Refik Erduran'la?

AG: Tanıyorum. Nâzım'ı o kaçırdı zaten. Nâzım da nasıl gitti? Buradan Karadeniz'e çıktı. Karadeniz'de açıkta bekledi. Orada bekleyen gemilerden birine bindi, aldılar yani. Aldılar ve götürdüler. Bildiğimiz o. Bütün bunlar aksiyon tarafı. Halbuki bir de işin edebiyat tarafı var. Biz Nâzım'ı edebiyat tarafı için seviyoruz.

Vera Tulyakova, Pars Tuğlacı, Oğuz Akkan

Atraksiyon ve gangster filmi çevirecek filan falan diye değil. Sonra ne soracaksın?

MMG: Nâzım'la daha sonraki karşılaşmalarınızı konuşalım. Mesela o İtalyancada basılan kitaba sizin fotoğraflarınız nasıl girdi? Onu hiçbirimizin bilmediği detaylarıyla anlatırsınız belki.

AG: Anlatırım. Şimdi aslında...

MMG: Sonra Nâzım'la hiç karşılaşmadınız siz, değil mi?

AG: Yok bee, Abidin'in evinde oradan da çekmiştim. Anladın mı, Nâzım'ın o gördüğün fotoğrafları burada çekilmiş değildir.

MMG: Ama Türkiye'de çekildi değil mi?

AG: Değil.

MMG: Zira 1961 falan yazıyor, ben de yılları olaylarla bağlayamamıştım.

AG: Neyse, ben de aslında karıştırıyorum tabii. Onlar burada çekilmiş değil abi. Şimdi, Nâzım Abidin'in gayet yakınındaki bir otelde otururdu.

MMG: Paris'te?

AG: Paris'te. ... bilmem ne filan. Orada. Neyse. İşte o resimleri oralarda filan falan çektim. Ormana götürüp falan çektim.

MMG: Siz o zaman nerede yaşıyordunuz, siz de mi Paris'te yaşıyordunuz?

AG: Paris'te otuyordum.

MMG: O zaman sene 1958 olmalı.

AG: İşte Hayat mecmuasında da çalışıyordum, anladın mı? Paris muhabiriydim, Hayat'ın... Şimdi Nâzım demiş ki, yahu Ara'ya söyle, fotoğraflarını hep görürüm anladın mı, çok da güzel. İşimize de yarar. Ben onu 1941 hikâyesini fotoğraflarıyla yapmak istiyorum.

MMG: “Şu 1941 Yılında” İtalya'da basılacak olan “Memleketimden İnsan Manzaraları”nın ilk iki cildi. Öyle yayınlandı.

AG: Şimdi kitap öyle bir şeydir ki, kitabın bir kısmı İtalyancadır, bir kısmı Türkçedir.

MMG: Çift dilli.

AG: Çift dilli. Bana bir de para verdiler yani o işten ayrıca...

MMG: Telif hakkı.

AG: Arıdır o ha! [*Yakınımızda uçan bir arı var*] Şimdi o kitap öyle çıktı. Nâzım o kitabı istedi, fotoğrafları da tanıyor. Ben oraya bir sürü fotoğraf verdim, şeye. Abidin'in yanında vardı zaten, hep beraber oradan seçsinler.

MMG: Yani fotoğrafları önce siz seçtiniz, sonra Nâzım mı seçmişti, nasıl oldu anımsıyor musunuz? Yoksa Abidin Bey mi seçmişti?

AG: Her şeyi ben seçerim aslında da anladın mı? Abidin Bey de seçmiştir, herkes parmak sokar böyle şeylere. Anladın mı? İşte o çıktı. Seneler sonra ben onu bir yerlerde bir şey ararken o kitabı buldum. Ulan bayağı iyi resimler var içinde.

MMG: Çok güzel, çok güzel resimler.

AG: Bir türbeden çıkan çocuk var, hatırladın mı? İyice şey de olsan, birisini yok edemezsin. Eğer o adam bir sanatçıysa zaten yok edemezsin. Yok etmenin tek çaresi kurşuna dizmek...

MMG: Ama onlar yine de yok olmaz ürettikleriyle. Svetlana'nın bir kitabı var. “Unutturulamayanlar” diye. Hani devlet politikaları unutturmaya çalışsa da bazı kişiler var ki unutturulamaz. Halk unutturmaz onları der. Bunların içinde Nâzım Hikmet'i de sayıyor Svetlana Uturgauri.

AG: İşte Nâzım Hikmet'in bendeki macerası bunlar. Bunun gibi bir sürü şeyler.

MMG: Ama o kitapta sizin adınız yok mesela. Kim biliyor?

AG: Yok, korku bokundan kimse yok ki! Ben yedek subaya giderken bütün kitapları yaktım. Solcu bütün kitapları yaktım. Max Beer mesela, şeyi vardı bende, nedir, Mücadele bilmem ne falan. Onları, hepsini yedek subaya giderken ne olur ne olmaz, evi ararlar, onları bulurlar, solcudur diye çavuş çıkarırlar...

MMG: Şu 1941 Yılında'ya siz istemediniz değil mi adınızın konmasını? Tabii.

AG: Sakın imzamı koymayın dedim. Ya, gözünü seveyim...

MMG: Çünkü hemen hemen aynı senelerde Polonya'da, Nâzım'ın “Güneşi İçenlerin Türküsü” basılıyor. İçindeki bütün resimler Jak İhmalyan'ın, çocukluk arkadaşınızın. Onun da ismi yok, başka bir isimle var, Jak'ın resimleri.

Ara Güler ve Vera Tulyakova Hikmet

AG: Jak benim sınıf arkadaşım. Sen onu bilir misin?

MMG: Söylemiştiniz.

AG: O benden daha büyük sınıftaydı ama. Sonra Jak'ın bende çok güzel bir resmi var, sen hatırlarsın, böyle yere bakmışım, yere bakıyorum. Jak beni çizmiş.

MMG: Hatırlıyorum onu. En son Mayda Saris'in yaptığı kitapta çıkmadı mı o? Orada vardı.

AG: Ya, unutuyorum. Gene ben vaktimi boşa harcamadım. Gerçi Nâzım'ın da öyle orada. Yani, gene herkes bulmak isterse bulur. Yani beni ve resimlerin benim olduğu zaten bellidir ya. Hani ben sana resmimi göstereyim, bin yerde varsa bin yerde basılmıştır o resim, bir yerde mi basılmıştır zannediyorsun? Beni yenecek fotoğrafçı yok dünyada.

MMG: Gelmez de.

AG: O geldi şimdi dediğin William Klein, salaklaşmış. Salak, bir salak karşımda. Ne konuşayım? Hemen değiştirdim yerimi, gittim başka yerde oturdum.

MMG: O yıllarda başka görüştünüz mü hiç Nâzım'la, Paris'teyken, denk geldi mi?

AG: En azından on kere görüşmüşümdür yahu. Resim çekmişimdir, çekmemişimdir. Hiçbir şey yapmamışım, konuşmalara girmişimdir. Gırgır, Paris'te kahveye gitmişimdir, çıkarım gelirim. İstanbul'u sorardı. Abidin de gelemezdi.

MMG: Gelemezdi. Nâzım'ın evinde ben gazete küpürleri görmüştüm. Zamanının Ulus, Yurt gazetelerinden falan küpürler kesmiş ve sırf fotoğraflar var. Muhtemelen herhalde sizin fotoğraflarınızda onlar.

AG: Kim bilir?

MMG: Onları ben bir ara size kopyalarını yollayayım, bakarsınız, özellikle saklamış onları.

AG: Neyi bulmuşsa onu kesmiştir. Ulus gazetesini kesmişse benden bulamaz. Ulus çünkü hükümetin gazetesi.

MMG: Ulus diye aklımda kalmış, öyle not almış.

AG: Hepsi Ulus'ta çalışıyordu yav.

MMG: Fikret Otyam olabilir belki.

AG: Fikret Otyam...

MMG: Fotoğraf çeker miydi o zamanlar?

AG: Değildi. Birileri vardı işte.

MMG: Peki, Nâzım Hikmet öldükten sonra Moskova'ya gidişiniz var, Nâzım'ın evine gidişiniz var, Moskova'ya neden gittiniz, vesilesi neydi? Mesela Nâzım'ın evine hangi vesileyle gittiniz? Kim götürdü? Ben fotoğraflarda hatırlıyorum mesela sizin yanınızda Pars Tuğlacı var.

AG: Pars Tuğlacı sonraları.

MMG: Öyle mi? O zaman epey gittiniz siz Nâzım'ın evine.

Nâzım Hikmet'in çalışma odası

AG: On beş kere gitmişimdir. Sen baktın mı o resimlere, odasına?

MMG: Baktım, evet.

AG: Şimdi oralardan daha şeyler çıkar da ben oturup teferruatlı çalışmadım daha.

MMG: Gerekirse, fotoğrafları bastıktan sonra üzerinde bir daha konuşuruz. Çok güzel fotoğraflar. Bizim konumuza çok uygun fotoğraflar. Vera bir çorba koyuyor bir tabağa falan, ikram ediyor. Böyle şeyler var.

AG: Daha da olması lazım ama nerede bilmiyorum.

MMG: Kızının fotoğraflarını da çekmişsiniz Vera Tulyakova'nın.

AG: Çektim, ne de güzel kızı vardı.

MMG: Peki ilk kim götürmüştü sizi hatırlıyor musunuz?

AG: Evet, şey götürmüştü. O nedir bir mihmandar, her zaman...

MMG: Babayev mi?

AG: Yok yav, Babayev olur mu?

MMG: Vera Feonova vardı o zamanlar.

AG: Vera Feonova. Hepimizi. Baş şey tacı. Vera götürmüştü. Ne istersek o yapmıştır. Ben yalnız onlarla konuşmamışım ki. Konstantin Simonov. Yok efendim bilmem ne, bir sürü herifle konuşmuşumdur. Yani hedef yalnız Nâzım değil. Rus Edebiyatı, hani seni Fransa'ya gönderdiğimde Fransız Edebiyatı'nı inceliyorum onun gibi. Hedef, Nâzım değil.

Vera Tulyakova Hikmet, Recep Bilginer, Oğuz Akkan, Vera Feonova, Anna Stepanova

MMG: Peki şeyi hatırlıyor musunuz, Nâzım'ın evine gittiğinizde, dikkatinizi çeken bir şeyler var mıydı, ama evde, ama Vera Tulyakova'da ya da Vera'nın size ilgisi nasıldı? Çünkü Türkçe bilmiyordu Vera, başka yabancı dil de bilmiyordu. İletişim tercüman aracılığıyla...

AG: En müthişi, yahu Saroyan, Saroyan diyorum, Aram Haçaturyan. Gittik. Aram Haçaturyan'la röportaj yapmak istiyorum. Vera gelir misin dedim. Ben seni bırakırım, sen ordan konuş, Ermenidir dedi. Peki, dedim, Ermeni... Neyse, hazırlandık bilmem ne gittik, "meraba, meraba" filan falan. Rusça konuşuyorlar filan falan. Ne ise, Vera ondan sonra gitti. Gece saat on buçuk, on buçuk. Herif 23. katta oturuyor. 23 kat inemezsin.

MMG: Herhalde bu şeylerde oturuyordu, Stalin dönemi...

AG: Müzisyenler sitesi.

MMG: Tamam. Kotelniçeskaya Naberejnaya'daki olmalı.

AG: İçinde dört tane salon küçük, büyük salon var. Konser salonu var, bilmem ne var. Müzisyenlerin sarayı yani. Aram Haçaturyan da çok mühim bir herif, anladın mı? Dur, dedim, senin bir resmini çekeyim. Yanımda 2000 wattlık lamba var. 2000 wattlık, iki tane. Bunu yakayım, priz aradım, buldum. Sokarım, çekerim. Abi, aradık bulduk, prize soktuk, ancak böyle birkaç kare resim çekmiştim ki patt diye sitenin bütün elektrikleri gitti abi. Şimdi müzisyenler çalışırsa aşağıda boku yedik, notayı bile göremiyor, anladın mı? Çünkü orada hiç durmadan birtakım şey-

ler... Şimdi orası attı bizim, elektrikçiler geldi yapmaya çalışıyorlar, 4 saat sürdü. Ben en sonra karar verdim, Sovyet Rusya harp bile ilan etmemek lazım. 2000 watt-lık lambayı koyduğun gibi bitiyor... Anladın mı?

MMG: Sizin o tam o son zamanlara denk geldi belki, 80'li yıllar falan.

AG: Diyeceksin ki genelkurmay başkanına, hiç silah atmaya mermi harcamaya lüzum yok. Hemen ilan et, iki tane prize, bunun gibi şeyler.

MMG: Peki, Pars Tuğlacı'yla gidişiniz.

AG: Haa, şimdi Ermeni ya! Ulan, herif bir kelime Ermenice bilmiyor.

MMG: Haçaturyan?

AG: Evet. Aram İlyiç herifin adı. Konuşamıyoruz. Bir müddet sonra acıktık abi. Buzdolabında bir şey arıyoruz. Buzdolabında lamba yanmıyor ki göresin. Kibrit ışığıyla birtakım şeyler çıkardık önümüze koyduk, karanlıkta yemek yiyoruz. Aram Haçaturyan'la beraber. Bunlar çok mühimdir, hiç kimse yaşamamıştır böyle bir şey...

MMG: Aram Haçaturyan da sayılı kompozitörlerden.

AG: Deli misin, en büyük!

MMG: Nâzım pek çok eserinde Haçaturyan'ın "*Kılıçların Dansı*"nı falan koyar...

AG: E işte, sana epey bir şey anlattım.

MMG: Epey, epey. Peki evle ilgili başka hatırladığınız bir şeyler var mı? Vera'nın ziyaretinde, misafirliğinde size nasıl davrandı?..

AG: Çok iyi davrandı. Vera her zaman en uysal kadın oldu, anladın mı? Ve iyi bir kadın, iyi bir insan. Kızı da çok güzel...

MMG: Çok güzeldir, benim çok yakın arkadaşım. Kardeş gibiyiz biz onunla şimdi.

AG: İnsan kardeşiyle tanıştırmaz mı?

MMG: Bu sergi için belki gelir, muhakkak buluşuruz, muhakkak.

AG: Ama faydasız, kilisenin papazı hırsız...

MMG: Ve o kız hâlâ Nâzım'ın eşyalarını koruyor o evde. Çalışma odası olduğu gibi duruyor. Bozmadı yani, değiştirmede. Böyle de bir vefa var, kültür bilinci var.

AG: Canım o edebiyatla medebiyatla uğraşan heriflerin zaten öyle tarafları var...

Dünyanın en güzel saman
sarısına saygıyla.

"Dünyanın en güzel saman sarısına saygıyla."
Ali Özgentürk, Vecdi Sayar, Zeki Ökten, Arif Keskiner,
Münir Özkul, Semra Özdamar
[19 Temmuz 1977]

i
ve yazısız
anlaşınz...

Ali Özgentürk
Vecdi Sayar
Zeki Ökten
Arif Keskiner
Münir Özkul
Semra Özdamar

Türkiye'nin en şerefli
komünisti NÂZİM
Sen halen yaşıyorsun,
yaşayacaksın
İşıl Kasapoğlu

imi

"Türkiye'nin en şerefli komünisti NÂZİM
Sen halen yaşıyorsun, yaşayacaksın"
İşıl Kasapoğlu [19 Temmuz 1977]

14.2.1988 AYDOĞAN

CAN VERA
SANA CANDAN
SEVGİ VE SAYGI

Bu tarihi günlerin ve hoşgörüleri günlerini
en ıstıtlı insan olan sana bir kez daha
Günaydın
Fatma Girik
HERHABA
diyor
H.Herbaba 19.7.1977
19.7.1977

umut poster

izmir cad aydın apt 33/34 • tel.17.77.16 • ankara

"CAN VERA SANA CANDAN SEVGİ VE SAYGI"
Fatma Girik / 19.7.1977

Nâzım'ın Evi Vera'nın Sofrası

Arif Keskiner

Yıl 1977'nin yaz ayları. Bu benim Moskova'ya ilk yolculuğum. Çok sevgili arkadaşım yönetmen Zeki Ökten'le birlikteyiz. Gidiş nedenimiz de Uluslararası Moskova Film Festivali'ne davetli olmamız. Festival'in Film Pazarı'na *Kapıcılar Kralı* adlı filmimizi götürüyoruz. Uçağa binmeden bir gün önce filmimizin Antalya Film Festivali'nde ödüller aldığını öğrendik. Zeki Ökten EN İYİ YÖNETMEN, Kemal Sunal EN İYİ OYUNCU, film de EN İYİ İKİNCİ FİLM seçilmişti. Bunlar bizim sinemadan aldığımız ilk ödülllerimizdi. O yüzden çok önemliydi. Ödüller için Antalya'ya mı gitmeliydik, yoksa festival için Moskova'ya mı? Sonunda kararı verdik. Zeki ile ben Moskova'ya, Kemal de Antalya'ya gidecekti. Bizim adımıza verilen ödülleri de Kemal alacaktı. Bu fırsatı bir daha ne zaman bulacaktık da Moskova'ya gidecektik. Oranın adı "Demir Perde"ydi. Giriş çıkış o kadar kolay değildi. Aslında ikimiz de sosyalist düşüncede insanlardık. İlk defa sosyalist bir ülke görecektik. Üstelik hayranı olduğumuz büyük şairimiz Nâzım'ın mezarı da oradaydı. Onu da ziyaret edecektik. Heyecanlıydık. Mutluyduk. O tarihlerde haftada iki gün uçak seferi vardı Moskova'ya, çarşamba ve cuma, sadece Sovyet Hava Yolları uçakları uçuyordu.

Yeşilköy Hava Alanı'nda iyice kafaları çektikten sonra bindik uçağa. Uçakta da boş durmadık tabii devam ettik içkiye. Aslında Zeki de Kemal Sunal gibi uçaktan çok korkardı. Ama kafayı bulunca cesaretlenmiş, kendine göre de bir gerekçe bulmuştu. Ona göre Sovyet uçakları sağlamdı ve hiçbir zaman düşmezdi.

Moskova'da uçaktan indiğimizde bir adam yaklaştı yanımıza. Beyaz saçlı, kırmızı yanaklı, yakışıklı, sevecen ve güler yüzlü bir adam. Sanki bir yerlerden görmüşlüğüm var gibi. En güleç haliyle bana;

"Moskova'ya hoş geldiniz. Sanırım siz komünist Arif'siniz, siz de Zeki Ökten."

Şaşkınlıkla baktık adama. İstanbul Türkçesiyle konuşuyordu. Güler yüzle bize;

"Ben Ekber Babayev" dedi.

Bu ismi çok iyi biliyordum. Nâzım'ın en yakın dostu, arkadaşı, çevirmeni ve oğlu gibiydi. Moskova'ya gidip gelen tüm sanatçı dostlarım hep ondan söz etmişlerdi. Türkoloji üzerine profesör, Türk edebiyatı uzmanı bir Azeri'ydi. Hele de bizim Egemen Bostancı'nın Moskova'daki en yakın dostuydu. Babayev der başka bir şey

demezdi Egemen. Sovyetler Birliği'nde Türk Edebiyatı ondan sorulurdu. Egemen, yola çıkmadan önceki konuşmamızda bana; "Oraya gittiğinde nasıl olsa Babayev'le tanışacaksın. Senden ona çok söz ettim. O yüzden ona hediye alacaksan yeni çıkan kitaplardan al, çok makbule geçer, çok sevinir" demişti. Bir dolu kitap almıştım onun için, valizimdeydi hepsi. Daha ilk tanışmada sevmiştik birbirimizi. Kucaklaştık. O sormadan Egemen'in selamlarını söyledim. Sonra valizlerdeki hediye aldığım kitapları anlattım. Yeni oyuncak alınmış bir çocuk gibi sevindi. Mutlu oldu. Arabasıyla gelmişti bizi almaya. Valizlerimizin taşınmasına yardımcı olmak için bize el verdi. Krem rengi "Volga" arabasına biner binmez önce Yaşar Kemal'i sordu. Anlattım. Ardından Aziz Nesin'i, Demirtaş Ceyhun'u, Oğuz Akkan'ı, Melih Cevdet Anday'ı ve daha bir çok yazarımızı şairimizi... Hepsini tek tek anlattım. O zamanlar şimdiki gibi değildi tabii. Sovyetlere gidenler parmakla gösterilirdi. Örneğin, ilk akla gelenler yazarlardı. Ayrıca festivallere katılan sanatçılar, Emel Sayın'lı konser organizasyonları yapan ve Moskova Devlet Sirk'i'ni Türkiye'ye getiren Egemen Bostancı, işadamı Ertan Balin'di. Tabii, bir de devlet ricali vardı.

Büyük Russia Otel'i'nden içeri girip valizlerimizi bir kenara koyduk.

"Siz biraz bekleyin, ben kayıt işlemlerinizi yaptırayım" diyor Babayev.

Bu kayıt işi nerdeyse iki saate yakın sürüyor. Biz, otelin lobisinde gelen geçeni seyrediyoruz Zeki ile. Oyalanıyoruz. Sonunda, elinde anahtarlarla Babayev geliyor yanımıza kan ter içinde. Beklemekten sıkıldığımızın farkında;

"Ne yapalım, bunun adı bürokrasi. Hem de Sovyet Bürokrasisi," diyor Babayev. "Haydi asansöre binelim de size odanızı göstereyim."

Asansörün kapısında duruyoruz. Bu kez benim asansör korkum yapıyor yakama.

"Kaçınca kat," diye soruyorum. Babayev anahtarlara bakıp,

"13. kat" diyor.

"Ben asansöre binemem ki," diyorum. Babayev şaşkın bana bakıyor. Sonra, "Hayırdır. Niye binemezsin ki?" diyor.

"İstanbul'da üç defa asansörde kaldım. Bu yüzden. Başka bir sebebim yok. Acaba şöyle birinci veya ikinci kattan bir oda ayarlayamaz mıyız? Ben çıkar inerim."

"O zaman sana bir şey soracağım. Hani bir tarihte Newyork'da elektrikler sönmüştü de o gece bir dolu insan öldürülmüş, bir dolu ev soyulmuştu. Hatta bu konuyu anlatan bir de film yapmıştı Amerikalılar. O filmi gördün mü?"

"Evet gördüm."

"O film Sovyetler Birliği'nde çekilmedi daha. Haydi yürü," dedi.

Ne ironisi olan bir adamdı bu Babayev. Bu sözleriyle bana Sovyetlerde hiç elektrik kesintisi olmadığını anlatmak istiyordu. Ben de o güvenle yürüdüm. Asansöre binip 13. kata çıktık. Ona sabırsızlıkla beklediği kitapları çıkardım valizden. Ki-

tapları alırkenki sevincini anlatmaya kelime bulamıyorum. Babayev’e dünyayı verse-
niz bu kadar mutlu edemezsiniz sanırım. Nâzım’ın yakın dostu, yoldaşı, manevi oğlu
Babayev’le dostluğumuz böyle başladı işte.

Akşam yemeğinde bizden önce gelen Türk ekibiyle birlikte olduk. Ekibimiz-
de Metin Erksan, Fatma Girik, Memduh Ün, Münir Özkul , Vecdi Sayar, Sabah ve
Yılmaz Duru, Işıl Kasapoğlu, Zeki Ökten, Eriş Akman ve ben vardık. İki gün sonra da
Ali Özgentürk geldi. Festivalde Türkiye’yi temsil edecek filmin adı *Kadın Hamlet*’ti.
Başrolde Fatma Girik oynuyordu. Filmin yönetmeni de Metin Erksan’dı. Masamız-
da Babayev’den başka, kısa boylu, biraz topluca, saçları kâküllü bir Rus kadın daha
vardı, adı Vera Feonova’yımış. Türk ekibinden sorumlu tercümanımız. Ayrıca iki ter-
cüman daha var. Biri genç bir Kafkasyalı Kabartay delikanlısı Anatoli, diğeri de Na-
taşa. Babayev hepsinin okuldan hocası. İki hafta süreyle birlikte olacağız bu ekiple.
Daha sonraları Sovyetlerle olan ilişkilerimde bu dört Sovyet vatandaşı benim en
yakın dostlarım olacaklarmış meğer. Nerden bilirdim başıma bir dolu maceranın
geleceğini...

Protokol gereği Festival Komitesi Başkanı olan Sinema Bakanını, Türk sine-
macıları olarak mutlaka ziyaret edip hayırlı olsun dileklerimizi iletmeliymişiz. Olur
dedik. Babayev de çevirmen olarak bizimle gelecek. Bu arada ben Babayev’i sı-
kıştırmakla meşgulüm. Sürekli, Nâzım’ın mezarına ne zaman gideceğimizi sorup
duruyorum. O da bana,

“Acele etme. Burada her iş programla yapılır. Bütün işleri Vera Feonova halledে-
cek” diyor. “Hatta ayarlayabilirse Nâzım’ın Evi’ne bile götürecektir sizi. Şimdilik kimseye
söyleme. Sürpriz olsun.”

“Babayev, sen ne güzel adamsın,” diyorum. Boynuna sarılıyorum.

Vera Feonova az konuşuyor. Sakin bir kadın. Değişik bir ses tonu var. Olay-
ları anlatırken araya çaktırmadan bir fıkra sokuşturuyor. Feonova, Sovyet Yazar-
lar Birliği’nin Türkiye Bölümü’nde çalışıyor. Moskova’ya gelen Aziz Nesin’in Yaşar
Kemal’in, Melih Cevdet Anday’ın, Demirtaş Ceyhun’un, Orhan Kemal’in, Cengiz
Bektaş’ın, Fethi Naci’nin, Necati Cumalı’nın, Erdal Öz’ün, Şükran Kurdakul’un, Nev-
zat Üstün’ün ve daha bir dolu yazar ve şairinin çevirmenliğini yapmış. Herkesin dos-
tu, arkadaşı olmuş. Nataşa’nın dediği gibi, “Bir deniz feneriydi o.”. Mizaha düşkünlü-
ğünden dolayı da müthiş bir Aziz Nesin Hayranı. Aziz Abi’yi çok seviyor. Babayev’in
de hık demiş burnundan düşmüş sanki. Mizah yönü çok yüksek. Aynı Babayev gibi.

“Yeri gelmişken size Aziz Bey’den bir hikâye anlatmak istiyorum,” diyor bir ara
Vera Feyanova. Aziz Bey, Sovyet Yazarlar Birliğinin davetlisi olarak Moskova’ya gelmiş-
ti. Ben de görevli olarak tercümanlığını yapıyorum. Bu arada Dağıstan’ın büyük yazarı
ve şairi Resul Hamzatov da sürekli olarak Aziz Bey’i Dağıstan’a davet ediyor. Sonun-
da Aziz Bey ‘Peki ne yapalım, gidelim,’ dedi. Gittik. Dağıstan dediğimiz yer bir doğa

harikası. Yeşil bir cennet. Gerçekten de bizi çok güzel ağırladılar. Bütün Dağıstan Aziz Bey'in hayranı, yere göğe sığdıramıyorlar. Ziyafet üstüne ziyafet. Hamzatov da Nâzım'ın yakın dostu, ayrıca da Aziz Nesin hayranı güzel bir yazar. (80li yıllarda eşyle birlikte İstanbul'a geldiğinde Aziz Nesin, Yaşar Kemal, Demirtaş Ceyhun, Cengiz Bektaş, Ege-men Bostancı, Aziz Çalışlar, Amele Erol ve daha birkaç yazar arkadaşla birlikte Cennet Bahçesi'nde güzel bir yemek yemiştik. O güzel geceyi unutmak mümkün değil. Resul Hamzatov'un "Benim Dağıstanım" adlı bir de güzel romanı vardır. Dağıstan'ın destanıdır o. 1984'te Türkçeye çevrilmiştir.) O kadar ağırlanmaktan yorgun düşmüştük. Bilirsiniz Aziz Bey bizim Ruslar gibi içkiyi de pek sevmez. Moskova'ya dönüşümüzde Aziz Bey'le TV röportajı yapıyorlar, ben de çevirmenim. Röportajı yapan kız soruyor:

'Aziz Bey, Dağıstan'ı nasıl buldunuz?' Aziz Bey cevap veriyor;

'Dağıstan dediğiniz masmavi bir ülke.' Ben aynen çeviriyorum. Röportajcı kız:

'Yanlış çevirdiniz galiba diyor bana. Yeşil demek istiyorlar sanırım.'

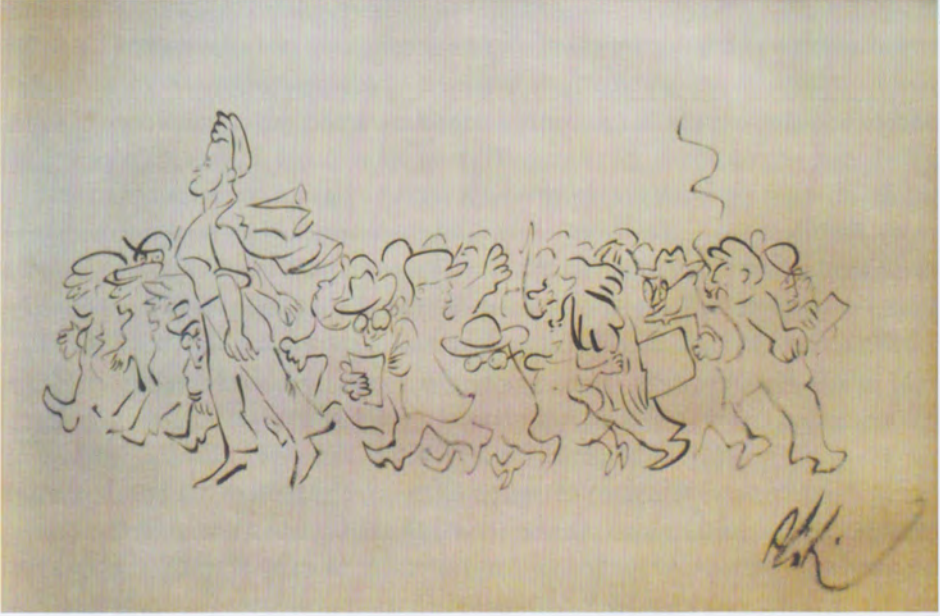
Aziz Bey'e tekrar soruyorum, Nasıl bir ülke diye. Aziz Bey ısrarla 'masmavi bir ülke' diye tutturuyor. Kız da ben de şaşkınız. Kız tekrardan 'Yeşil demek istiyorsunuz sanırım Aziz Bey,' deyince, Aziz Bey: 'Yok be kardeşim, mavi mavi,' diyor.' Sürekli yedik içtik. İçkiyi de bardakta değil boğa boynuzunda veriyorlar. Bu arada her tostta boynuzlar havaya kalkıyor. Havaya kalkınca da gökyüzünün mavisinden başka bir şey görünmüyor. O yüzden diyorum ki Dağıstan dediğiniz yer masmavi bir gökyüzüdür.' Aziz Bey'in bu cevabı günlerce sanat dünyasının dilinden düşmedi.

"Hazır anlatmışken size bire bir yaşadığım Aziz Nesin'le Yaşar Kemal hikâyesi anlatayım mı?"

"Anlat anlat Vera," diyoruz.

"O günler benim çevirmenliğe yeni başladığım günler. Türkçeyi bugünkü kadar konuşamıyorum. Acemiyim yani. Bir gün Aziz Bey'in döneceğine yakın sohbet ederken, 'Aziz Bey sizden sonra Yaşar Kemal gelecek. Nasıl bir adamdır. Bana biraz anlatır mısınız,' diye sordum. Aziz Bey de bana; 'Nasıl olacak o da senin gibi biridir işte. Kürttür. Türkçeyi de senin kadar bilir. O yüzden pek zorluk çekmezsin' dedi. Aziz Bey gittikten birkaç gün sonra havaalanında Yaşar Kemal'i karşıladım. Kendimi tanıştırdıktan sonra, kendimden emin olarak; 'Türkçeyi yeni öğreniyorum. Duydum ki siz de Kürtmüşsünüz. Sizin de Türkçeniz benimki gibiymiş' dedim. Yaşar Kemal hiç alınmadı tam tersi bir kahkaha attı. 'Yoksa Aziz Nesin mi Moskova'daydı' dedi. 'Bunu ancak Aziz Nesin söyler.' Sonraki yıllarda Yaşar Kemal'i okudukça onun ne kadar büyük bir dil zengini olduğunu ve Aziz Bey'in de bana şaka yaptığını anladım. Tabii ki Yaşar Kemal'den çok özür diledim."

Bu arada genç çevirmenimiz olan Anatolik, ki biz ona kısaltılmış haliyle sadece Tolik diyoruz. Tolik de beni İstanbul'dan tanıdığını söylüyor. Meğer daha önce Egemen'in Sovyetler'den getirdiği Moskova Devlet Sirk'i'nde çevirmenlik yapmış.

Nataşa ise daha ilk çevirmenlik görevini yapıyor. Onlar derslerine çalışmışlar. Hepimizi iyi tanıyorlar. Bu yüzden çok rahatız. Her isteğimize yetişiyorlar.

Bir sonraki gün hepimiz toplanıp aynı otelde ikinci katta bir odaya gidiyoruz. Odadan yataklar kaldırılmış. Ofis düzenine sokulmuş. Tam karşıda bir çalışma masası, arkasındaki koltukta oturan orta yaşlı adam Sinema Bakanı ve Festival Komitesi Başkanı. Bizi görünce ayağa kalkıp hepimize hoş geldiniz diyor. Bu küçük odada ayakta, sıkışık duruyoruz. Ben en son giren olduğum için kapıya yaslanmış durumdayım. Zeki önümde. Karşılama seremonisinden sonra hepimiz adına Metin Erksan bir konuşma yapıyor. Babayev konuşmayı Rusçaya çeviriyor. Tam konuşmalar biterken kapı dışardan yavaşça itiliyor. Ben mecburen Zeki'nin üstüne doğru abanarak kapının açılmasına yardımcı olmaya çalışıyorum. 1.90 boyunda ak saçlı bir adam giriyor içeri. Halikarnas Balıkcısı'na benziyor adam. Ve Türkçe, "Merhaba Tavarışi" diyor bizlere. Biz de, "Merhaba," diyoruz. Bakan, koltuğundan kalkıp gelen adama yerini vermek istiyor. Adam ısrarla ayakta kalmayı yeğliyor. Rusça konuşmasına devam ediyor. Bizler onun konuşmasını çeviren Ekber Babayev'i hayranlıkla dinliyoruz.

"Benim adım Sergey Yutkeviç. Duydum ki Türk dostlarım gelmiş. Onları görmemek olmaz. Ben Türkleri, Türkiye'yi, bir de Büyük Atatürk'ü çok severim. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun onuncu yılında, yani 1933'te, meclis başkanımız Mareşal Voroşilov'la birlikte Atatürk'ün davetlisi olarak Türkiye'ye gittik. Atatürk bizim için özel bir gemi göndermişti. Odesa'dan o gemiyle önce İstanbul'a gittik. Boğaz'da yüzlerce kayık, içinde insanlar, ellerinde Türk ve orak çekiçli Sovyetler Birliği bayrakları,

halaylar horonlar çekerek bizi karşıladılar. Belki biliyorsunuz ben rejisör ve kameramanım. Elimde kamera bütün bu güzellikleri vapurdan filme çekiyorum. Gemi Galata'ya yanaştı. Oradan bir istimbote motor bizim heyeti Haydarpaşa'ya geçirdi. Trene binerek Ankara'ya doğru yola çıktık. Yol boyu Anadolu bozkırlarını çekiyorum. Ankara Garı'nda bizi törenle karşıladılar. O gün Ankara Palas'ta adımıza verilen yemeğe Atatürk de katıldı. Yakışıklı, şık, etkileyici ve karizmatik bir lider. Hayran olmamak elde değil."

Sergey Yutkeviç, Sovyet Sinemasının kurucularından biri. O konuşmasını sürdürürken ben onun çektiği "Türkiye'nin Kalbi Ankara" filmini bir kez daha kare kare seyrediyor gibiyim. Tarih konuşuyor ve biz de tarihi dinliyorduk. Bundan daha müthiş bir şey olamazdı biz sinemacılar için. Yutkeviç anlatmaya devam ediyordu.

"Boş günlerimde elimde kamera bütün Ankara sokaklarında dolaşıp o günkü Ankara'nın filmini çekiyorum. Sonunda beklenen gün geliyor. 29 Ekim 1933. Cumhuriyet'in onuncu yılı kutlamaları var. Tören hipodromda yapılacak. Akşam da Ankara Palas'ta balo var. Erkenden kalkıp hipodroma gidiyorum. Hipodrom mahşer günü gibi kalabalık. Dünyanın dört bir yanından gelmiş devlet adamları. Ama bizim başka bir ayrıcalığımız var gibi sanki. Atatürk Voroşilov'a özel dostluk gösteriyor. Diğer ülkelerden gelmiş sinemacılarla birlikte Atatürk'ün konuşma yapacağı kürsünün karşısında, hipodromun içinde yerlerimizi alıp kameralarımızı kuruyoruz. Mikrofonlarımızı kürsüye bırakıp kablolarla kameralarımıza bağlıyoruz. Biz Rusların her şeyi kabadır. Tabii bizim kamera, mikrofon ve kablolar da öyle. Yanımdaki yabancı meslektaşlarımın kameraları son model Ariflex, mikrofonlarını bağladıkları kablolar incecik. Dediğim gibi bizim kablolar parmak kalınlığında, kaba mı kaba. Meslektaşlarımdan utaniyorum. Ne yapalım. Bu da bizim gerçeğimiz. Biz de Türkiye gibi yeni bir devletiz.

"Atatürk sağ tarafımızdaki hipodrom kapısından üstü açık bir otomobille hipodroma girecek, halkı selamlayarak önümüze kadar gelecek, tam önümüzde otomobilinden inip tribünlere çıkıp kürsünün önünde tekrar halkı selamlayarak konuşmasını yapacaktı. Bütün kameralar Atatürk'ün geleceği yöne göre ayarlanmış durumda. Yan yana dizilmişiz. Hepimiz heyecanlıyız. Sonunda Atatürk'ün otomobili hipodroma girdi. Gözüm vizörde, çekime başlıyorum. Otomobil bize doğru yaklaşıyor. Tam önümüzde duruyor. Fakat o da ne. Etrafımdaki meslektaşlarımdan bir gürültü kopuyor. Ne olduğunu anlamak istiyorum ama gözümü vizörden ayıramıyorum. Çünkü Atatürk o sırada tribün merdivenlerinden yukarıya çıkıyor. Kamerayla onu izlemeye çalışıyorum. Gürültü hâlâ devam ediyor. Meraktan öleceğim. En sonunda Atatürk kürsüye çıktı, halkı selamlıyor, konuşmasına başlıyor. Ben hemen kamerayı fiske alıp başımı vizörden kaldırıyorum. Bir de ne göreyim. Bütün meslektaşlarım makinalarını kapatmış kablolarını toplamakla meşguller. Meğer otomobil önümüze gelip durduğunda tekerlekler diğer bütün kameraların o incecik kablolarını koparmış. Bizim Rus kabalı dediğimiz o parmak kalınlığındaki kablolar ilk defa işe yarıyor. Ve Atatürk'ün konuşma görüntüleri-

ni sesli çeken tek kişi ben oluyorum. Sonra da filmleri montajlayıp bir film yapıyorum. Adını da “Türkiye’nin Kalbi Ankara” adını koyup Atatürk’e gönderiyorum. Kim bilir o Ankara şimdi nasıldır. Doğrusu çok görmek isterdim.”

İşte bizim her yıl Cumhuriyet Bayramlarımızda TV lardan izlediğimiz 10. Yıl filminin öyküsü. Bu yüzden o günden günümüze kalan tek filmdir Sergey Yutkeviç’in filmi. Filmin öyküsünü bire bir bu büyük yönetmenden bizzat dinlemek ne büyük bir şanstı bizler için. Daha sonra bu güzel adamı bir vefa borcu olarak Türkiye’ye davet etmek için çok uğraştım ama başarılı olamadım. Çünkü Ankara artık eski Ankara’lığını yitirmiş, vefasız, kâğıttan bir bürokrasi şehri olup çıkmıştı.

Sergey Yutkeviç’in öyküsü burada bitmiyor benim için. Yıllar sonra “BİN BİR RENK BİNBİR ÇİÇEK-Yaşar Kemal’li Anılar” kitabımı yazarken yine karşıma çıktı Sergey Yutkeviç. Öykünün devamı da en az film kadar ilginç. Ankara’da 10. Yıl kutlamalarına katılan Rus ekibi dönüş için tekrar İstanbul’a gelir. Birkaç gün de İstanbul’da ağırlanırlar. Tam o sırada Tünel’deki Narmanlı Yurdu’nun boş bir şapkacı dükkânında “D GRUBU RESSAMLARI” adı altında bir desen sergisi açılmıştır. Bu grup o günkü toplumsal ve kültürel alandaki gelişme içinde resim sanatının modernleşmesi olarak ortaya çıkmıştır. Grup; Zeki Faik İzer, Cemal Tollu, Elif Naci, Nurullah Berk (Nâzım Hikmet’in büyük aşkı Münevver’in ilk eşidir. Münevver, Nurullah Berk’ten ayrılarak Nâzım’la evlenmiş ve ondan oğlu Memet doğmuştur), Zühtü Müridoğlu ve Abidin Dino’dan oluşmaktadır. Abidin Dino o tarihte daha 20 yaşında genç bir ressam ve karikatüristtir. Tesadüf bu ya Sergey Yutkeviç’li Rus konuklar desen sergisini gezmeye gelir. Yutkeviç’le Abidin o sergide uzun uzun sohbet ederler. Yutkeviç Abidin’e gelecekte ne olmak istediğini sorar. Abidin de daha çok sahne ve sinema üzerinde çalışmak istediğinden söz eder.

“O zaman Rusya’ya gel. Beraber çalışırız. Asistanlık yaparsın bana,” der.

Abidin, yurt dışına çıkmanın zorluğundan söz eder.

“Ben sana özel davetiye gönderirim,” der Yutkeviç.

Abidin bu tekliften çok mutlu olur. Yutkeviç, Abidin’e verdiği sözü unutmaz, Rusya’ya dönüşte davet mektubunu gönderir. Atatürk’ün onayı ile Abidin Dino sahne ve sinema konusunda öğretim görmek üzere Moskova’ya gider. Üç yıl süreyle Lenfilm ve Mosfilm Stüdyolarında Yutkeviç’e asistanlık ve art direktörlük yapar. Tekrar yurda döndükten sonra evlenir, sürgüne gider ve sonunda Paris’e yerleşir. O, uluslararası bir sanatçı, ressam ve kültür adamıdır artık. Ve bir gün eşî Güzin Dino’yla Paris caddelerinde bir kafénin önünde geçerken duydukları “Abidin, Abidin” sesine dururlar. Kafe’nin içinden koşarak bir adam gelir ve Abidin Dino’nun boynuna sarılır. Bu adam Sergey Yutkeviç’ten başkası değildir. Yutkeviç onları masasına davet eder. Masada Fransızların uluslararası ünlü aktör ve şantörü Yves Montand, karısı ünlü aktrist Simon Signoret ve bir iki kişi daha vardır. Yutkeviç

onlarla tanıştırır Abidin'le Güzin'i. Eski günlerden, Moskova'dan, İstanbul'daki ilk resim sergisinden söz ederler. Sohbet koyulaşır..

“Resme devam ediyor musunuz?” diye sorar, Yves Montand.

“Evet,” der Abidin, “Yarından sonra Güney Fransa'ya gidiyoruz, Antibes'e.”

“Antibes'e mi” diye sorar bu kez Simon Signoret, “Antibes'te nerede kalıyorsunuz?”

“Henüz bilmiyoruz” diye cevaplar Abidin. Bunun üzerine Signoret,

“Bizim evimiz var orada. Bizde kalın. Biz bu yaz gidemiyoruz.”

Abidin, “Nasıl olur” falan derken bu kez Yves Montand bastırır. Hemen evin adresini yazıp verir Abidin'e.

“Anahtar evin bakıcısında. Biz bu akşam telefon eder sizin geleceğinizi madama söyleriz.”

Abidinlerin Yves Montand'larla dostlukları böyle başlar. Ve bu dostluk Yves Montand'ın Nâzım'ı ve şiirlerini tanımasına kadar gider. Bu dostluğun sonun da Nâzım'ın şiirlerinden şarkılar yapıp söyler Yves Montand. Böylece Nâzım'ın şiirleri Fransızca şarkı olur, bütün dünyayı dolaşır. “Düşer dillere..”

Moskova'da beklenen gün geliyor. Akşam yemeğinde Vera Feonova müjdeyi veriyor.

“Yarın sabah 11'de Nâzım'ın mezarına gideceğiz. Bunun için bir otobüs hazırlandı. Gitmek isteyenler saat 11'de otelin önünde olsunlar.”

Vera'yı sarılıp öpüyorum. Vera o kadar candan ki sanki kız kardeşimmiş gibi. Daha sonra en yakın dostlarımdan biri olarak hayatıma girecek. Ve ölünceye kadar da dostum, arkadaşım, sırdaşım olarak kalacak. Otobüse binmeden önce Vera'ya,

“Veracığım, Nâzım'a böyle gidilmez. Bir yerden çiçek falan alalım,” diyorum.

“Mezarlığın kapısında çiçekçi var, oradan alırsız,” diyor Vera..

Ekibin tamamı değilse de büyük bölümü bizimle geliyor. Zeki bir saksı çiçek alıyor. Ben bir ikiyle yetinmeyip üç saksı çiçeği kucaklayarak mezarın yolunu tutuyorum. Mezarın başında büyük granit kayaya yontulmuş, devinim halinde, duran değil devrime doğru yürüyen bir Nâzım silueti. Ne kadar da güzel. Saksıları önüne diziyoruz. Cebimden çıkardığım madeni Türk paralarını memleketten bir hatıra olsun diye toprağa gömüyorum. Sonra karşısına geçip uzun uzun Nâzım'ın o görkemli silüetine bakıyorum. Nâzım'ı ve yaşadıklarını düşünüyorum. Çorum da, Bursa da, İstanbul da soğuk ve yokluk içinde geçirdiği hapisane yıllarını, gemide pislik içinde hiç hak etmediği işkenceler geliyor aklıma. Suçsuz yere heba olan, ülkesine özlem içinde geçen yıllar... Birden bir hüznün çöküyor üstüme. Dilimden vasiyet şiirinden mısralar dökülüyor:

“Yoldaşlar, nasip olmazsa görmek o günü,
Ölürsem kurtuluştan önce yani,
alıp götürün
Anadolu’da bir köy mezarlığına gömün beni.

Yoldaşlar, ölürsem o günden önce yani,
-öyle gibi de görünüyor-
Anadolu’da bir köy mezarlığına gömün beni,
ve de uyarına gelirse,
tepemde bir de çınar olursa
taş maş da istemez hani...”

Elimde olmadan akıyor gözyaşlarım. Zeki Ökten yanı başımda. Ona sarılıyorum. Gözyaşlarımın musluğu açılmış sanki. Akıp duruyor. Yüreğimdeki hüznü söküp atmak olası değil. Türkiye’den bu kadar uzakta “sürgün bir mezar.” Lanetler yağıdırıyorum tüm acımasızlara. Bu mezar altüst ediyor beni. Zeki anlıyor duygularımı. Elimin tersiyle siliyorum gözyaşlarımı. Tüm ziyaretçiler ayrılırken, ben mezarın başına çöküyorum. Ve öylece kalıyorum uzun bir süre. Sonrasında Zeki kaldırıyor beni. Hiç konuşmadan yürüyoruz bu ünlüler mezarlığında. Dünya sanatının devleri çevremizde. Nâzım’ın, Mayakovski, Gogol, Bulgakof, Şostakoviç, Prokofiev, Eisens-tei, Çehov, Ostrovski ve Stanislavski’lerle birlikte aynı yerde yatmasının bir teselli olduğuna kendimi inandırmaya çalışıyorum. Birazcık da olsa hüznümü dağıtmaya yetiyor bu görüntüler. Zeki’nin koluna girip mezarlık kapısına doğru yürüyoruz. Herkes otobüse binmiş. Feonova kapıda bizi bekliyor.

“Nâzım’ın evine ne zaman gideceğiz Vera?” diye soruyorum.

“Ben size söyleyeceğim. Vera Tulyakova’nın gününü ayarlamaya çalışıyoruz. Biliyorsun kadın çalışıyor. Hiç belli olmaz, belki yarın bile olabilir.”

İki gün sonra akşam yemeğinde müjdeli haberi getiriyor Vera Feonova;

“Nâzım’ın eşi Vera Tulyakova Hikmet yarın akşamüstü bizi evine bekliyor,” diyor.

Ertesi gün gidiyoruz Nâzım’ın evine. Vera Feonova başı çekiyor. Arkasında Fatma Girik, Zeki Ökten, Ali Özgentürk, Işıl Kasapoğlu, Vecdi Sayar, Semra Özdamar ve ben. Üzerinde kocaman Nâzım Hikmet isminin yazılı olduğu tabelanın yanındaki yuvarlak kemer görüntüsündeki bir avlu kapısından içeri giriyoruz. Ortada dört bir yanı apartmanlarla çevrili yüksek ağaçların bulunduğu bir avlu. Avluda çocuklar oynuyorlar. Sağdaki ilk apartmanın üçüncü katına çıkıyoruz. Kapıda Nâzım’ın “Saç-ları Saman Sarısı, kirpikleri mavi” Vera’sı bizi karşılıyor.. O, şiirlerdeki müthiş AŞK. En tatlı, en yürekten gülücükleriyle gülümseyerek duruyor. Hayranlıkla bakıyorum şiirdeki kadına.. El sıkışıp içeri giriyoruz. Bir tapınağa girer gibi, soluksuz, meraklı

ve şaşkın bakıyoruz çevremize. Girişte solda siyah örtülü masanın üzerinde eski ve yaşlanmış duran Türkçe klavyeli daktiloyu hayranlıkla seyrediyorum. Nâzım'ı beklemiş gibi sakın ve sabırlı öylece duruyor. Arkasındaki duvarda Nâzım'ın Vera ile çekilmiş mutluluk fotoğrafları. Bir de oğlu Memet'in çocukluk resmi, büyütülmüş. Sonra Nâzım'ın o bildik çizgili gemici tişörtlü fotoğrafı. Masanın üzerinde de var onlardan. Gelenlere Nâzım'dan bir anı kalsın diye düşünmüş Vera. Ayrılırken birer tane de biz alıyoruz fotoğraflardan. Karşı duvarda renkli bir Nâzım portresi Avni Arbaş imzalı. Yanı başında yine Avni'den Kuvva-yı Milliye Atları, Léger'ye komşu. Bir duvarda Abidin'den üç ayrı resim. Tam ortalarında bir Picasso. Picasso'nun Nâzım'a hediyesi. Öyle sade, öyle yalın asılmış. Çerçeveleri bile özensiz. Yanında Anadolu kokan bir kilim, rengârenk. Kim bilir hangi dostunun hediyesi. Eskimiş koltuklara oturuyoruz. Herkes suskun. Bu büyüü bozmak istemiyor kimse. Vera utangaç bir ev sahibi. Türkçe bilmiyor. Feonova ona yardımcı oluyor. Aslında ölünceye kadar da sürdürüyor bu görevini. Getirdiğimiz kurabiyeleri sehpalara yerleştiriyor Vera Feonova. Çiçekleri bir vazoya koyuyor Vera Tulyakova Hikmet. Sonrasında gelip karşımıza oturuyor. Sevecen, gülüncüklü ama utangaç bir yüzle süzüyor bizleri. "Tekrar hoş geldiniz," diyor. Bizler ilkokul çocukları gibi uslu, ürkek ve hayran izliyoruz Vera'yı. Aslında birinci ağızdan dinlemek ve tanımak istiyoruz Nâzım'ı. Vera şaşkın. Nereden başlayacağını düşünüyor. Sonrasında gülümseyerek başlıyor söze:

"Biliyor musunuz," diyor, "O hâlâ bu evde. Birlikte yaşıyoruz. Ben öldüğünü sanıyordum. Ama görüyorum ki benden ayrılmamış. Bu kadar yıl geçmesine rağmen hâlâ bir yerlerden çıkıveriyor. Bazen tabloların tozunu alırken bir kâğıt parçası düşüyor yere. Eğilip alıyorum. Bakıyorum, bana yazılmış bir şiir. Bazen eskimiş bir koltuğun yüzünü değiştirirken, koltuğun içinden çıkıveriyor karşıma. Bana yazılmış birkaç satır. Bazen de kitapların arasından sözcükler halinde kucağıma düşüveriyor. O zaman anlıyorum ki Nâzım burada. Benimle. "Ben ölmedim, ben buradayım, sakın unutma," demek istiyor gibi. Gittikten sonra da burada olduğunu hatırlatmak için. Ben nasıl untabilirim ki O'nu. Nâzım'ı anlamak o kadar zor değil benim için.

Bilir misiniz ki Nâzım beni hep Paris'e götürüleceğinden söz edip dururdu.

"Seni bir gün Paris'te, Seine Nehri'nin kıyısındaki Büyük Paris Otel'i'ne götürüleceğim. Paris'i gezdireceğim. En yakın dostlarım Abidinleri, Avnileri tanıştıracam sana. Onları çok seveceksin. Onlar benim hayatımın en güzel insanları. Biliyorum çok seveceksin. Güzin sana en güzel Türk yemekleri yapacak. Hep beraber güzel Fransız şarapları içeceğiz. Türküler dinleyeceğiz o güzel Türkçemizden. Türküler söyleyeceğiz. Bizim türkülerimizi. Halaylar çekeceğiz sokaklarda. Hasret gidereceğiz hep beraber. Biliyosun, benim gibi onlara da yasak ülkemizi görmek."

Bir akşam eve geldiğinde masanın üstüne atıverdi uçak biletlerini;

"Hemen hazırlan. Yarın Paris'e gidiyoruz," dedi. İnanamadım. Biletlere baktım.

Evet, doğru söylüyordu. Sonunda dediğini yapmıştı. Bu kez ben başladım telaşlanmaya. Kadınca bir duygu içinde hemen elbise dolabımı açtım. Bütün elbiselerimi çıkardım dışarı. Koltukların üzerine serdim. Hangilerini almalıyım yanıma diye sordum. O, koltukta oturmuş beni izliyordu. “Hiçbirini,” dedi. Hepsini Paris’ten yeni alacağız. Sonra durdu, “Yok yok” dedi. “Bir tek paltonu al. Hava soğuk olabilir. Üşümeni istemem.”

“Ertesi günü Paris uçağına bindik. Hava alanında Abidin’le Güzin sevinç içinde karşıladılar bizi. Nâzım’ın mutluluğunu anlatamam. Onu bu kadar mutlu hiç görmemiştim. Abidinlerin küçük bir Fransız arabaları vardı. Hepimiz ona doluştuk. Doğru otele gittik. Eşyaları otele yerleştirdikten sonra da yürüyerek sokak içindeki Abidinlerin evine geçtik. Akşam olmak üzereydi. Güzin mutfığa geçti. Ben de ona yardım etmek için onun yanındaydım. Abidin’le Nâzım salonda bir kenara çekilmişler, hiç durmadan fısıfısı Türkçe konuşuyorlardı. Onları öyle görünce yanlarına gittim; “Niye böyle alçak sesle konuşuyorsunuz. Ben Türkçe bilmiyorum ki,” dedim. “Haklısın Vera haklısın. Öür dileriz,” dedi ikisi birden. Sonra sofraya oturduk. Hepimiz çok mutluyduk. Bunlar yemekte de yine hiç durmadan konuştular. Arada bir ben de anlayayım diye Rusça konuşuyorlardı. Güzin’in yaptığı lezzetli Türk yemeklerini afiyetle yedik. Gecenin geç bir saatinde otelimize döndük. Asıl anlatmak istediğim olay otelde oldu. Saat geç olmuştu. Yorgunduk. Bir an önce yatıp uyumak istiyordum. Nerede olursak olalım Nâzım her zaman duvar tarafında yatardı. İlk defa bana,

“Sen bugün duvar tarafında yatar mısın,” diye sordu. Şaşırmıştım ama yine de, “Yatarım tabii. Sen istedikten sonra,” dedim. İkimiz de yatağı yatıp birbirimize iyi geceler diledik. Tuhaf bir duygu bir türlü uyuyamıyordum. Nâzım’ın da uyuyamadığını fark ettim. Gecenin bu saatinde telefon mu bekliyordu acaba? Öyle olsa söylerdi bana. Sonra baktım olacak gibi değil, uyuyormuş numarasına yattım. Bir süre sonra uyuduğumu zannederek telefonun ahizesini kaldırdı ve bir numara çevirdi. Telefon açıldıktan sonra da kısık bir sesle Türkçe bir şeyler söyleyip sustu. Daha fazla dayanamayıp uyumuşum. Olayın aslını ertesi gün Abidinlerle beraber olduğumuzda öğrendim. Meğer Nâzım bütün gece benim uyumamı beklemiş. Uyuduğumu zannettiği anda da telefonu çevirip Abidin’i aramış. Ve ona;

“Abidin, geç oldu biliyorum. Vera yeni uyudu. Onun uyumasını bekledim. Vera uyanır diye konuşamıyorum. Ne olur sen konuş, ben dinleyeyim. Ama ne konuşursan konuş. Türkçeye o kadar hasret kaldım ki anlatamam,” demiş.

Ve Abidin’i sabaha kadar konuşturup dinlemiş. Ben memleketine ve diline bu kadar âşık bir adam ne gördüm, ne duydum. İşte Nâzım böyle bir adamdı,” dedi Vera.

Bizler içimiz kan ağlayarak, ağzımız açık dinliyoruz Vera’yı. Onun ülkesine ve diline olan hasretini daha iyi anlıyoruz. Nâzım’a hayranlığımız bir kat daha artıyor. O anlattıkça daha bir doluyoruz. Dört bir yanımla Nâzım. Nâzım soluyoruz. Nâzım’a ulaşmak Nirvana’ya ulaşmak gibi bir duygu.

Çaylar geliyor klasik Rus fincanlarında. Kuru pastalarla çay içiyoruz. Vera'yı dinledikçe daha bir hüznün doluyor yüreğime. İyice efkârlanıyorum. İçmek, iyice sarhoş olmak istiyorum. Ama bu çayla olacak şey değil. Vera Feonova'nın kulağına eğilip soruyorum; "Bu evde içki bulunmaz mı gülüm?" "Bulunmaz olur mu" diye cevaplıyor beni. Hemen votka şişeleri açılıyor. Ve başlıyoruz içmeye. İçtikçe daha bir hüznleniyoruz. Kendimizi tutamayıp başlıyoruz, Nâzım'dan şiirler okumaya. Giderek şiirler de kesmiyor bizi. Hep bir ağızdan Nâzım Usta'nın Ağıdı'nı okumaya başlıyoruz.

"Karalı bir haber düşmüş geliyor
Bakır antenlere Nâzım gümüş tellere.
Her hali gözümden gönlümden gitmez,
Sağ yanım unutsa Nâzım, solum unutmaz.

Böylesi bir cana ölüm kâr etmez,
Düşer, tazelenir Nâzım şirin dillere.
Ola ki bir sabah bir horoz öte,
Ocağın sönmeye Nâzım dumanın tüte.
Şu bizim türkümüz Nâzım ölümünden öte,
Düşer tazelenir Nâzım şirin dillere.

Bu ağıttan sonra bu kez de Mustafa Suphi'nin ağıtına başlıyoruz:

Hayali gönlümde yadigâr kalan,
Bir yanım deryada çalkanır şimdi.
On beş mürşid ile boğulup ölen,
Bir yanım deryada çalkanır şimdi.

Garip garip öter derya kuşları,
Su içinde hayalleri düşleri,
Bir gelin döküyor kanlı yaşları,
Bir yanım deryada çalkanır şimdi.

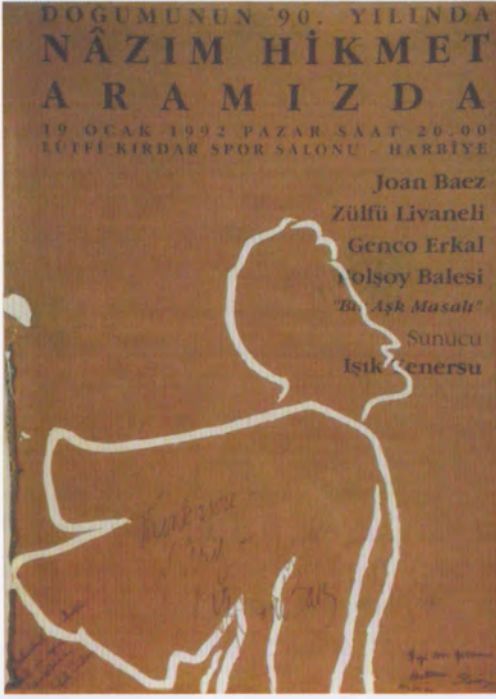
Nâzım ile zindanda günbegün beri
Ağlatır dilsizi söyletir körü,
Bir yanım tutmuyor, bir yanım diri,
Bir yanım deryada çalkanır şimdi.

Yarelerim tuz içinde kanıyor,
Uyku gelmiş, mahmur gözler sönüyor,

Bir yanımda Suphi, Nejat ölüyor,
Bir yanım deryada çalkanır şimdi.
Gelir günler gelir yaram sarılır,
Bir gün olur elbet hesap sorulur,
Bir yanım Acem'den Çin'den görülür,
Bir yanım deryada çalkanır şimdi.

Tam dört saattir Nâzım'ın evinde, Vera'nın sofrasındayız. Hepimiz sarhoş, hüzünlü, ama mutlu dönüyoruz otelimize. Herkes odasına çekilirken Zeki, “*Hadi gel Press Bar’a bir uğrayalım. Daha vakit erken*” diyor. Sallana sallana giriyoruz bara. Kafalar kıyak. İçerisi dolu. Bar tezgâhına yaklaşıp birer kadeh viski alıyoruz. Sonra salonun girişindeki sütuna yaslanıp içeriye seyreliyoruz. Bir masada Sofia Loren var, etrafı kalabalık. Bir masada Kirk Douglas tek başına viskisini içiyor. Başka bir masada Ani Girardoux, o da şampanyasını yudumluyor. Salon oldukça kalabalık. Pistte birkaç kişi dans etmekte. Zeki birden pistin öbür tarafındaki masada oturan üç kişiyi gösteriyor. “*Şu masaya baksana Arif. Yaşlı adamla yaşlı kadının ortasında oturan kızı gördün mü,*” diyor. Dikkatle bakınca masadaki güzel kıza hayran kalıyorum. Zaten kafa da esrik mi esrik? “*Şu kadehi tutsana,*” diyerek elimdeki kadehi Zeki’nin eline tutuşturup tezgâha doğru yürüyorum. Zeki arkamdan sesleniyor, “*Sakın yanlış bir şey yapma,*” diyor. Ben tezgâhtan bir şişe şampanya alarak kızın oturduğu masaya doğru yürüyorum. Şampanya dediğime bakmayın, o kadar pahalı bir şey değil. O zamanlar şişesi üç dolardı. Masanın başında ayakta bir süre duruyorum. Masadakiler bana bakıyor. Sonunda “*İyi geceler,*” diyorum Türkçe. Kimse bir şey anlamıyor tabii. Elimdeki şampanya şişesini masaya bırakıp elimi genç kıza doğru uzatıyorum. Kız yanındakilere bakıyor. Bir şeyler konuşuyorlar. Ben elim havada öylece bekliyorum. Sonra kız yavaşça masadan kalkıyor ve dansa başlıyoruz. Bundan sonrasını hatırlamıyorum. Bende film kopmuş. Ama gerçekten hiçbir şey hatırlamıyorum.

“*Hadi kalk, öğlen oldu. Yemek yiyip sinemaya gideceğiz,*” diyen Zeki’nin sesiyle uyanıyorum. Hemen banyoya girip sıcak soğuk bir duşla kendime gelmeye çalışıyorum. Ben önde Zeki arkada lokantaya girerken ceketimden çekiştiriyor Zeki. “*Ne var,*” diyorum. Zeki yanından geçtiğimiz küçük masadaki konuklara kupan veren güzel kıızı gösteriyor. “*Kim o,*” diye soruyorum Zeki’ye. “*Yuh sana,*” diyor Zeki, “*Gece üç saat dans ettiğin kızı hatırlamıyor musun gerçekten?*” “*Vallahi hatırlamıyorum,*” diyorum. Sonunda allem edip kalem edip kızla arkadaşlığımı ilerletiyorum. Bir hafta süreyle birlikte güzel bir Moskova yaşıyorum. Kıza tutulduğumu görüyorum. Bu aşk macerasını “*Yine mi Çiçek*” ve “*Elbette Çiçek*” adlı kitaplarımda uzun uzun anlattım. Bunun konumuzla ilgili bölümünü anlatmadan geçmek istemiyorum.

Bir yıl sonra Cengiz Aytmatov'un hikâyesinden sinemaya uyarladığımız "Selvi Boylum Al Yazmalım" filmimizi Taşkent Film Festivali'ne götürmek için Moskova'ya geldiğim gün tekrar karıştık Valentina'yla. Evlenmeye karar verdik. Nişanlılık dönemimizi yaşarken bir gün Vera Feonova bizi Vera Tulyakova Hikmet'in yazdığı tiyatro oyununun galasına davet etti. Çok sevdim. Sonunda bir yıldır görmediğim Nâzım'ın eşi Vera'yı bir kez daha görecektim. O akşam üçümüz birlikte oyunun galasına gittik. Tiyatronun kapısından girdiğimizde, fuayede birileriyle konuşmakta olan Vera'ya doğru yürüdük. Sonra sarmaş dolaş kucaklaştık. Yanımda duran nişanlımı Vera ile tanıştırmak isterken birden onun arkama saklandığını fark ettim. Daha önce Nâzım'dan ve Vera'dan uzun

uzun söz etmiştim halbuki. Peki şimdi niye kaçıyordu, anlamıyordum. Valentina'nın elinden tuttum ve Vera'ya, "İşte benim nişanlım," dedim. Nişanlım Valentina utangaç bir halde Vera'nın elini sıkarken kıpkırmızı olmuştu. Vera'nın yüzüne değil, yere bakıyordu, Vera da şaşırılmış halde kızı. Ardından karşılıklı konuşmaya başladılar. Ben hiç bir şey anlamıyordum. Allahtan Feonova konuşulanları bana çevirmeye başlamıştı. Bu kadarı da olmazdı artık. Sonunda her şey anlaşıldı. Meğer Vera Tulyakova Hikmet nişanlımın Yüksek Sinema Okulu'nda drama hocasıymış. Bu da bizim Vera ile dostluğumuza başka bir boyut kazandırmıştı böylece. Nişanlım oyundan sonra evine gitmek mecburiyetinde idi. Bense Vera'nın adına verilen Oyuncular Birliği'ndeki partide sabaha kadar eğlendim. Bir ay sonraki nikahımızdan sonra Rassa Otel'i'nde verdiğimiz 40 kişilik düğün yemeği davetine Vera Tulyakova Hikmet de katılarak bizi onurlandırdı. Daha sonraki yıllarda Vera, Nâzım'ı anma günlerinde Nâzım Hikmet Kültür ve Sanat Vakfı'nın davetlisi olarak hep geldi. İstanbul'a gelişlerinde mümkün oldukça birlikte olduk. Nâzım'ın kız kardeşi Samiye Yaltırım Ablamız Vakfımızın Kurucu Başkanı'ydı. Nâzım ile ilgili sohbetlerde konu Vera'ya gelince pek konuşmak istemez sessiz kalırdı.

Bir gelişinde Nâzım'ın evdeki eşyalarından birkaç parça getirmek için söz vermiş Vera. Ama Samiye Hanım, "O, zırnık koklatmaz," dedikçe ben "Söz veriyse getirir Abla," diye diretmiştim. Nitekim Baro Han'ın karşısındaki Bilgin'in restoranında verilen yemekte Vera, yanında getirdiği rulo içindeki üç resmi bana vermişti de ben de, karşımda oturan Samiye Ablaya

Joan Baez ve Vera Tulyakova Nâzım Hikmet Vakfı'nın düzenlediği 90. Doğum Yıldönümü kutlamalarında
(15 Ocak 1992, Tarabya)

teslim etmiştim. Bu onun hiç beklemediği bir jestti. Sanırım o günden sonra Vera'ya karşı olan düşünceleri değiştirmeye başlamıştı Samiye Ablanın ve giderek de iyi dost olmuşlardı.

1992 yılında Spor Sergi Sarayı'nda düzenlenen Nâzım gecesi için Moskova'dan gelmişti Vera Tulyakova. Yanında her zamanki gibi dostum arkadaşım tercüman Vera Feonova da vardı. O müthiş gece için Joan Baez de Amerika'dan kalkıp gelmişti. Zülfü Livaneli, Genco Erkal, Ataol Behramoğlu ve Nevzat Şenol'un da katıldığı muhteşem bir anma günüydü bu. Vera o geceyi, Nâzım'ın yakın dostu usta yazarımız Yaşar Kemal'le birlikte izlemişti. Gece'nin sonunda onları Çiçek Bar'da ağırlamıştım. O gece için bastırılan Abidin Dino'nun çizdiği afişi getirip Vera'nın önüne koydum. Afişin orta yerine kocaman bir Vera Tulyakova Hikmet imzasını attı. Altına 19.01.1992 tarihini yazdı. Onun altına güzel bir çiçek yaptı. Çiçeğin altına da içinden ok geçen güzel bir kalp resmi çizdi. Ve yanına Arif yazdı. Sonra yanında oturan Joan Baez, daha sonra Nâzım'ı Türkiye'den kaçıran Refik Erduran, onun arkasından Nâzım Hikmet'in kız kardeşi Samiye Yaltırım ve Genco Erkal da imzalarını attılar afişe. Şu anda o afiş evimin salonunda asılı duruyor. Bir yanında çok sevdiği arkadaşı Abidin Dino'nun yaptığı rüzgâra karşı yürüyen Nâzım resmi, diğer yanında yine Nâzım'ın çok sevdiği arkadaşlarından Jak İhmalyan'ın "Pazarda Kadınlar" resmi. Benim için çok değerli olan bu afiş ve Abidin'le Jak'ın yaptığı resimler, Nâzım Hikmet Kültür Sanat Vakfı'nın kurduğu müzeye armağan olarak verilecektir. İşte burada da yazıyorum vasiyetimdir. Ne mutlu bize ki Nâzım Hikmet'i kitaplarından da olsa tanımış olmanın mutluluğuyla yaşadık bugüne kadar. Ütopik de olsa gelecek güzel günlerin hayali ile yaşamayı ondan öğrendik. Ondan öğrendik insan olmayı, hasretliği, sevmeyi ve 70'inde bile zeytin ağacı dikmeyi... Ve bir ağaç gibi tek ve hür ve bir orman gibi kardeşesine, barış içinde yaşamayı. Kısacası ona çok şey borçluyuz.

Bir Işık Orda Bir Işık Taa Uzaklarda

Ömer Polat

Günlerdir uyuyamıyorum. Deli dana gibi dolanıp duruyorum evin içinde. Evdekiler şaşkın.

Yanlış otobüse biniyorum, başka semtlere gidiyorum. Bir gecekondu okulunda sürgündeyim Ankara'da. Derste hiçbir şey yapamıyorum.

Açın, şu sayfayı okuyun, özetini çıkarın, diyorum öğrencilere.

Çocuklar şaşkın.

Kimi üzüntüyle bakıyor yüzüme, kimi ufaktan gülümsüyor.

Görmüyorum. Ben sınıfta değilim, ben Ankara'da değilim. Moskova'dayım.

Yılbaşı tatilinde Sovyetler'e gideceğim. Adalet (Ağaoğlu) Abla'yla. Aziz Nesin Yazarlar Sendikası Başkanı. Ben Ankara temsilcisiyim.

Yılbaşına az kaldı. Ama benim için günler uzun. Geceler bitmez tükenmez.

Sonunda o gün geliyor, ilk kez uçağa biniyorum. Adalet Abla yanımda. Uçak çok ağır uçuyor sanki. Karadeniz'i geçiyoruz sonunda. Camdan bakıyorum aşağılara...

"Bak Adalet Abla, her yer ışık içinde", diyorum.

Bakıyor sonra gülüyor.

"Aman Ömer neresi her yer ışık içinde! Bir ışık orda bir ışık taa orada," diyor.

İçimden kızıyorum Adalet Abla'ya. Işıklar içinde iniyoruz Moskova Havaalanı'na.

İniyoruz.

Elim ayağım titriyor. Adalet Abla kolumu tutuyor..

"Sakin ol," diyor.

Olamıyorum.

Siyah giysileri içinde bir kişi (tercüman), bir de şoför karşılıyor bizi.

Siyah bir arabaya biniyoruz. Tercüman "Önce Ekber Babayev'in evine gidiyoruz," diyor.

Ekber Babayev! Nâzım Hikmet'in canı. Tercümanı, arkadaşı, oğlu.

Bizi kapıda karşılıyor Ekber Babayev. Elini öpüyorum, izin veriyor. Boynuma sarılıyor, gözlerimi öpüyor.

"Oh, balam, ne hoş. Türkiye kokuyorsun," diyor.

Şaşıyorum, Türkiye mi kokuyorum? Zulüm, baskı, acı mı kokuyorum?

Oturuyoruz. Bir kadın elinde bir tepsiyle geliyor. Bize Ermeni konyağı olduğunu söylüyor. Şaşıyorum. İçki mi? Sovyetler Birliği'nde? Oysa bizim TİP'de (Türkiye İşçi Partisi) içki içmek kesin yasak. İçmiyorum. Adalet Abla içiyor.

Tercüman programımızı anlatıyor Ekber Babayev'e. İlk günümüz Nâzım Hikmet'in evini ziyaret...

Kalkıyoruz. Bizi otele götürüyorlar. Uzakta Kremlin Sarayı ışıklar içinde, büyüleniyorum.

Otelde uyuyamıyorum. Sabahı zor ediyorum.

Adalet Abla geliyor aşağıya. "Uyumadın mı Ömer?"

Yalan söylüyorum.

Kahvaltıdan sonra, şoförümüz ve tercüman geliyor. İlk, Nâzım Hikmet'in evine gideceğiz. Yola düşüyoruz. Şoför bile bile bizi kent meydanından geçiriyor. Karşıda Kremlin. Her yer ışıklar içinde.

Gezdikçe büyüleniyorum kent merkezinde.

Ben, Nâzım Hikmet'in evinin de oralarda bir yerlerde olduğunu düşünüyorum. Oysa?

Bir zaman sonra kentin kenar semtlerine geçiyoruz. Yirmi katlı, otuz katlı evler. Küçük küçük pencereci evler.

Bir yerde duruyoruz. Bir binaya giriyoruz. Durmadan merdiven çıkıyoruz. Adalet Abla yoruluyor.

"Koluna gir Ömer," diyor.

Koluna giriyorum.

Üçüncü katta mı ne, bir kapının önünde duruyoruz.

Tercüman kapıyı çalıyor.

Bir kadın açıyor kapıyı. Rus güzeli bir kadın. Otuzlarında. Süslenmiş, boyanmış. İçeri giriyoruz. Nâzım Hikmet'in ömrünün yarısının geçtiği evine. Şaşıyorum. Ev küçük bir hapisane. Bir oda, bir mutfak, bir salon. Köşede bir divan.

Kadın: "Nâzım," diye başlıyor konuşmaya, sonunu Rusça getiriyor.

Nâzım hep bu divanda yatarmış. Ömrü bu divanda geçmiş. He! Türkiye'deki hapisanesindeki bir divan gibi. Değişen?

Değişen ben. Beynimde yıktığım Kâbe duvarları. Beynimden sildiğim Sovyetler Birliği Sosyalizmi.

On beş gün gezdiriyorlar bizi Moskova'da. Saraylar, geniş meydanlar her yan ışıltılar içinde.

Parti binası. Bir zamanlar tükürse bal sandığımız parti binası. Pencereci ışık akıtıyor aşağılara. Bana karanlık gözüküyor her yan.

Gece davetleri. Su gibi akıyor votkalar, Ermeni konyakları.

Ben de içiyorum. İçiyorum içimdeki acıları unutmak için.

Nâzım Hikmet de yatıyor bir mezarlıkta. Başucunda bir Anadolu kayası. Ufaktan el sallıyorum Nâzım Hikmet'e, Ekber Babayev'e. Ama Nâzım Hikmet'ten ayrılmıyorum. Onu içimde getiriyorum yurduma.

Dönüyoruz. Yorgunum. Başımı Adalet Abla'mın omzuna dayıyorum. Bana ufaktan gülümsediğini görüyorum.

"Uyan, bak Karadenize yaklaşıyoruz," diyor usulca.

Uyanıyorum. Aşağılara bakıyorum. Işıklar içinde değil Sovyetler topraklar.

Bir ışık orda bir ışık taa uzaklarda orada.

/

Ülkemin ve dünyanın büyük şairi,
 yüce insanı Sevgili Nâzım Hikmet;
 Senin evinde,.....
 Seninle ve Vera'yla
 olmak ne güzel.

düşmanı yenecek işçi sınıfımıza selâm
 paranın padişahlığını
 karalığını yobazın
 ve yabancının roketini yenecek işçi sınıfına selâm!

Nâzım
 Adalet Ağaoğlu 3.1.1978. Omer POLAT

Ülkemin ve dünyanın büyük şairi, yüce insanı sevgili Nâzım Hikmet;
 Senin evinde, seninle ve Vera'yla olmak ne güzel. / Adalet Ağaoğlu, 3.1.1978

Adalet Ağaoğlu'nun evinde Vera Feonova, Vera Tulyakova Hikmet, Adalet Ağaoğlu, Ali Uğur ve
 Esin Afşar (12 Kasım 1990, Büyükdere)

Damla Damla Günler

Adalet Ağaoğlu

Moskova, 6 Ocak

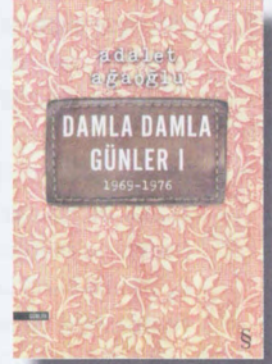
Sabah saat 5'te kalkış. 8.30'da Moskova'ya dönüş. Metropol Oteli. Sevgili rehber Ekber Babayev'e telefon. Öğle yemeği, Ekber'le birlikte otelde. Vera ile Nâzım Hikmet mezarını ziyaret.

Hepimiz memleketten getirdiğimiz birer avuç toprağı mezarına serptik. Defter var, birer cümle yazdık. Saat 17.00'de Ekber'le buluştuk. Kitapçıları gezdik. Ekber Babayev Nâzım Hikmet'in ölümüne kadar son yıllarda hep yanında, yakınında olmuş. Bize anılarını nakletti.

Bir ara kulağıma eğilip: "Nâzım tam zamanında öldü," dedi. Şaşkın bakışım-
dan anlamış olmalı, ekledi: "Yönetim kendisiyle uğraşmaya başlamıştı. Gözden düş-
müştü." Ne denir? Dilim tutuldu diyebilirsin. Cıkım çıkmadı.

19.30'da tekrar Metropol'deyiz. 20.00'de radyodan Viktor Yudin röpor-
taja geldi. Röportaj biter bitmez Ekber Babayev geri geldi. Beni, Halim, Vecdi ve
Tunca'nın kızı Nisan'ı Nâzım Hikmet'in evine, karısı Vera'ya götürdü. Blok apart-
manlar. Devrimin ilk yıllarından kalma 'toplumsal' konutlar; dümdüz suratlı bloklar.
Nâzım Hikmet'imizin dairesinin bulunduğu yapının duvarında bir levha. Üstünde:
*Dünya Barış Ödülü sahibi büyük yazar Nâzım Hikmet 1952-1963 arasında bu evde yaşa-
dı,* diye yazılı. Işıklı pencerelerden birine de Karagöz-Hacivat figürleri asılmış. Gölge
oyunu. Yapının avlusuna girdik. Arkadaki bir kapıdan asansöre bindik. 3. kata çıktık.
Sağdaki kapının zilini çaldık; kapı açılır açılmaz üstüme iri beyaz bir köpek atladı. Bir
cins Japon köpeğı imiş. Nezaketen çıkardığım yün eldivenlerden birini kapıp ağzına
attı. "Köpek eldivenimi yuttu! Köpek eldivenimi yuttu!" telaşımdan ötürü Vera'yla ta-
nışmam gargaraya gitti.

Nâzım'ın Sovyet aşkı Vera, fotoğraflarında gördüğüm gibi, yine güzel. Uzun
boy lu, sarışın ama epey şişmanlamış. Sarı uzun saçlarını arkasına büyük topuz yap-
mış. Su yeşili gözleri iri iri; tamam da aklım fikrim köpeğın ağzındaki eldivende. Ya

benim eldiven tarihe geçmiş büyük şairimizin köpeğini öldürürse?.. Vera'nın kulaklarında aynı gözlerinin renginde taşlarla küpeler sallanmakta. Ekber ayrıntı veriyor: Nâzım Hikmet, kulakları delik kadınları severmiş. Bu deliklere küpeler takanları... Anneleri, büyükanneleri hep öyle olduğu için. Memleketimin kadınları küpelerini hep delik kulaklara takarlardı deyince, Vera da deldirmiş. Ekber sonradan oturma odasına geçip kırmızı fincanlarda çay içerken anlatmakta bunları. Köpek iri pençeleriyle bana saldırmakta devam ediyor. Köpeğin adı Stepano. Staphane'nin kısaltılmışı. Antrede, yerde Küba hasırına benzeyen bir hasır. Hemen orda, Nâzım'ın odasında duvara asılmış bir kilim. Kilime çeşitli bebekler, birtakım objeler iliştilmiş. Anısına mı, kendisine verilmiş objeler mi? Küçük bir dolabın üstünde kırmızı taşa (tuğla rengi) oyulmuş büstü. Camın önünde Vera ile Paris'te yan yana çekilmiş büyük bir fotoğraf. İki âşık. Bu odada çok az kalıyoruz; yine, duvarları gravürler, tablolarla dolu oturma odasına alınıyoruz. Kilimler, danteller, küçük bir Noel ağacı, Abidin Dino'la -eller parmaklar, işçi yüzleri dönemi-, Avni Arbaş'lar, at figürü, altında Atlar Atlar... ve devamı. Bir Fransız ressamdan güzel horoz. (Mualla olabilir)

Karşımızdaki büfede benim Berioska'da gördüğüm çay fincanları. Üstü güzel bir dantel örtüyle örtülü büyük yemek masası. Vera anlatıyor, Ekber çeviriyor: "Nâzım sinemaya çok düşküdü. Bir günde üst üste üç film seyredebilir, gece de TV'nin başından ayrılmaz. Her şeyi seyrediyorsun, ne var her şeyi seyredecek? dediğimde, hiçbir şey bir buçuk saat bu kadar budalalıkla sürdürülemez, mutlak iyi bir şey çıkacaktır, derdi. Her şeyde mutlaka iyi bir yan olacağına inanırdı. Bir seferinde Lenin Tiyatrosu Gençlik kolunun oynadığı bir oyuna davet ettiler telefonla. O bir tiyatroya gidince büyük olay olurdu. Ünü yüzünden değil, seyrettiğine karşı gösterdiği büyük ilgi ve heyecan yüzünden. Ben bu oyunun iyi olmadığını biliyordum. Gitmeye değmezdi. Bir kere o yazarı kötü buluyordum. Nâzım, gel gitmeyelim dedim. Fakat o çok iyi bir şey göreceğine inanıyordu; çağırılmıştı: Gittik. Tahammülü güç bir oyun; ama o nasıl heyecanlı, nasıl coşkuyla, beğeniyle izlemekte, görmenizi isterdim. Ne olduğunu bilmiyorum doğrusu; çok övdü gençleri. Benim oyunda bir türlü görmediğim, anlamadığım bir yığın ayrıntı, yenilik, anlatım gücü sayıp döküyordu bana; kendimden kuşkulandım. Ben hiçbir şey anlamamışım demek ki... Nâzım çok sevdiği bir şeyi herkesin, bütün dostlarının görmesini de isterdi. Telefonda çok uzun konuşur, gördüklerini ballandıra ballandıra anlatırdı da anlatırdı. Onunla yaşadıkça ülkesi nasıl bir ülke olmalı acaba, diye sık sık düşünmüşümdür." Yasaklanmış, okunmaz şiirlerini okunur kılan insanların da yaşadığı bir ülke, diyecektim; kendimize pay çıkarır gibi olurum diye sustum. Vera:

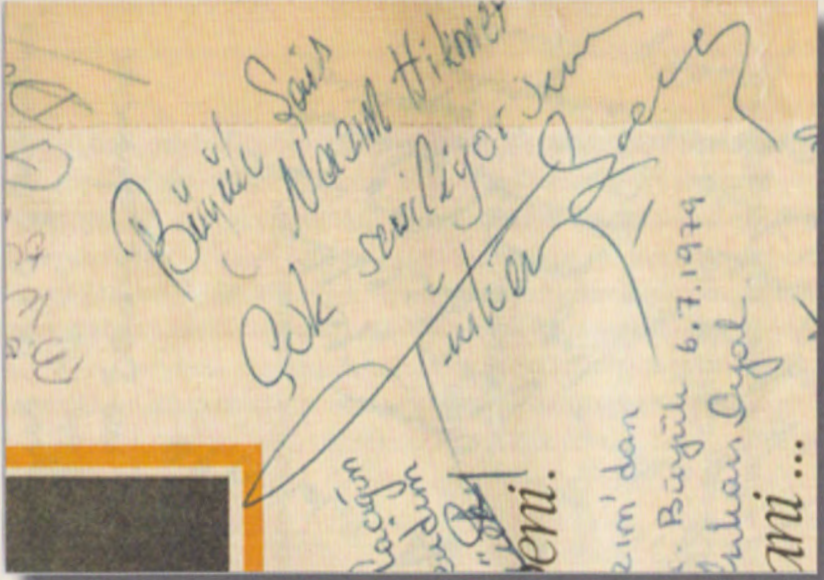
"Bu ev bugün çok kalabalıktı. 70. doğum yıldönümü için televizyoncular çekime, radyocular ses almaya geldiler. Röportajlar falan..." diyordu. Yorgunluk, evet. Nâzım'ın ölümünden beri kimbilir kaçınıcı kez, dünyanın çeşitli yerlerinden bu ziyaretler.

Kalktık, ama ya eldiven? Çıkıyoruz. Vera elime ıslak bir şey uzattı. Köpeğin güle güle anlamında ağzından Vera'nın eline 'tükürdüğü' eldiven. Ben hayvanseviciler sınıfına girmem; ezilmelerini, açlıktan ölmelerini, itilip kakılmalarını istemem ama, dokunmayı istemem. Korkarım, ayrıca iğrenme huyum var. Köpeğin ağzından çıkmış eldiveni nereye koyacağımı şaşırmış durumdayım, ama tam '*canım Nâzım'ın köpeğinin salyası, olsun varsın*' diye bir teselli bulmuştum ki, Vera bu köpeği iki yıl önce aldığını söyledi. Hay aptal kafam! 1963'te Nâzım öldüğünde köpeği zaten çok ihtiyarmış; gidiciymiş, gitmiş...

Taptığımız bir sanatçının hayatından etkilenme falan değil, büyülenme buna denir işte!

Nâzım Hikmet'in çalışma odasından "gelin armağanı" diyerek Vera Tulyakova'nın Adalet Ağaoğlu'na verdiği armağanlar

“Büyük Şair Nazım Hikmet
Çok seviyorsun”

Türkan Şoray 1978 yılında Nâzım Hikmet'in eseri olan Ferhat ile Şirin öyküsünden yola çıkarak yapılan *Bir Aşk Masalı* filminde Şirin'in ablası Mehmede Banu rolünü oynuyordu. Filmin büyük bölümü Moskova'daki Mosfilm Stüdyoları'nda ve Türkmenistan'da, bir bölümü ise Türkiye'de çekilmişti. Film, Türkiye-Sovyetler Birliği arasında yapılan ilk ortak yapımdı. (HN)

Nâzım Hikmet'in Evinde Vera İle...

Türkan Şoray

Çekimler bitmeden Moskova'da Nâzım Hikmet'in evini görmek istedim. Yolda rastladığımız bir iki kişiye Nâzım Hikmet'in evinin nerede olduğunu sorduk, hemen tanıyıp bize yardımcı oldular. Bizi eşi Vera güler yüzle karşıladı. Sarışın, çok güzel bir kadındı. Bize evi gezdirdi. Nâzım Hikmet'in sallanan koltuğu, kenarında kareli battaniyesi, son okuduğu kitap, arasında gözlüğü. Duvarda bir şiir dikkatimi çekti, köpeği için yazmıştı. Son satırları aklımda:

"Ben ağlayınca sen de üzülüyor

Ben sevinince seviniyorsun

Bir tek duygumu anlayamazsın

Vatanıma olan özlemim

Zira sen vatanındasın

Bense vatanımdan uzaktayım"

Çalışma masası ilgimi çekti, bir süre o masada oturdum. O güzel şiirlerini yazdığı masa.

Özellikle vatan ve İstanbul hasretini sonsuza kadar saklayacak olan şiirlerini...

Evden çıktık, merdivenlerden inmeye başladık. Bu merdivenlerden o da inmişti. Hava güneşliydi. Hapishanede yazdığı bir şiirinin mısralarını hatırladım:

"Bugün pazar.

Bugün beni ilk defa güneşe çıkardılar.

Ve ben ömrümde ilk defa gökyüzünün bu kadar benden uzak

bu kadar mavi

bu kadar geniş olduğuna şaşarak

kımıldanmadan durdum.

Sonra saygıyla toprağa oturdum,

dayadım sırtımı duvara.

Bu anda ne düşmek dalgalara,

bu anda ne kavga, ne hürriyet, ne karım.

Toprak, güneş ve ben

Bahtiyarım..."

Bahçeden çıkıp arabaya bininceye kadar Nâzım Hikmet'in duyduğu özlemi, hasreti hissettim. Vera ile beraber mezarını ziyaret ettik. Sonraki günlerde Vera birkaç kez beni ziyarete sete geldi.

Nâzım'ın Evinde

A. Kadir

Nâzım'ın evi loş bir sokak içinde. Asansörde Vera [Feonova]: “Şimdi heyecanlanacaksın...” diyor. Heyecanlanmak bir şey değil, gözlerim kararıyor.

Nâzım'ın eşi Vera Tulyakova ile kızı karşıladılar bizi ve tablolarla, biblolarla, dünyanın dört bir yanından Nâzım'a gönderilmiş armağanlarla dolu bir odaya aldılar. Biz oturur oturmaz, “İşte, Nâzım burada yaşadı,” diyor Vera Tulyakova, “Siz etrafa bakın, ben size çay hazırlayayım...”

Karşı odaya götürüyor Vera beni: “Nâzım'ın çalışma odası burası,” diyor. Masası olduğu gibi duruyor Nâzım'ın.. Kitapları.. Duvar da bir iki tablo.. Bir kenar da küçük eski daktilo makinesi. Bir etajer üstünde büstü Nâzım'ın.. Kasketli, tahtadan... Nedense hiç bir şeye dikkatle bakamıyorum.

Yeniden büyük odaya geçiyoruz. Bir süre konuşamıyoruz. Kendimi toparlayamıyorum. Ancak çayı yudumlarken: “Bizim çayımız gibi, demli...” diyorum. Nâzım'ın eşi gülümsüyor.. “Bakû'yü nasıl buldunuz?” diye soruyor. “Çok sevdim,” diyorum, “hem İstanbul'a benzettim, hem İzmir'e..” Vera Tulyakova içini çekerek: “Nâzım çok zor yaşadı..” diyor. “Bir defa, memleketinden ayırdı.. Oysa memleketini çok seviyordu. Sizde on beş günde memleket hasreti başlamış bakıyorum. Bakû'yü İstanbul'a, İzmir'e benzetiyorsunuz.. ‘Sizin bu çay bizim oranın çayı gibi demlenmiş’ diyorsunuz, her yerde, her şeyde memleketinizi arıyorsunuz. Siz ki, yarın yurdunuza döneceksiniz. Düşünün, Nâzım için vatanına dönmek diye bir şey yoktu. En sevdiği insanlarından koparılmıştı ve onları bir daha kesinlikle göremeyecekti. Ama o çok güçlüydü, sıkıntılarını hiç belli etmezdi, zorlukları karşılamasını bilirdi, gülerken karşıları zorlukları. Büyük bir savaştı bu onun için.”

Dışardan bir ses geldi, birden Vera Tulyakova kalkıp dışarı çıktı. O ara Vera, yanımızdaki geniş sediri gösterdi bana: “Nâzım ölünce buraya yatırıldı..” dedi.

Nâzım'ın eşi tekrar odaya girince geldi bu sefer o sedire ilişti ve devam etti konuşmasına: “Çok zor yaşadı Nâzım. Çünkü çok namusluydu. Düşündüğünü söylemeliydi. Bazan söyleyemiyordu. İnsanları seviyordu. Bir arada olmayı istiyordu insanlarla. Kalabalıkların adamıydı o. Bir köşeye çekilip dinlemekle yetinecek insan değildi. Ama çoğu vakit anlaşılıyordu başkalarınınca. Bunalıyordu. Bunalınca da hemen bir yolculuğa çıkıyordu. Bir yolculuktan bir yolculuğa.. Onun için bu yolculuklar büyük bir değişiklik oluyordu, sanki Türkiye'ye, Türkiye'deki evine gidiyormuş gibi bir değişiklik. Buraya döndüğümüzde, diyordu ki: ‘Kimseye söylemeyelim döndüğümüzü.. Sessiz sakın yaşayalım bir süre..’ Ama gelir gelmez, daha sabahleyin erkenden telefona sarılıyor, dostlarına ‘biz geldik,’ diyordu.”

A. Kadir, Sovyet Rusya'da On Beş Gün, Hilal Matbaacılık Koll. Şti., İstanbul, 1978, s. 102-106.

Çok güzel ve düzgün konuşuyordu Vera Tulyakova ve konuştukça açılıyordu. Hiç sözünü kesmiyorum, hiç bir şey sormuyorum ona, cankulağıyla dinliyorum sadece.

“Gençler geliyordu. Onlarla şu masada oturup uzun uzun konuşuyordu. Teker teker soruyordu onlara sosyalizmin ne olduğunu.. İsteddiği karşılığı alamayınca çoğundan, çok üzülüyordu. Onlar ki, asıl geleceği, Nâzım’ın istediği geleceği kuracak insanlardı. Lenin’e hayrandı Nâzım. Lenin’i çok iyi tanıyordu, onu iyi okumuştı, hayatını adım adım biliyordu. Sanki Lenin’le birlikte yaşıyordu. Nâzım, bir işçi ile bir fabrika müdürünün kol kola, güle oynaya dolaşabileceği bir dünya görmek istiyordu. Bir kuyruk gördü mü, bir şeyin eksik olduğunu gördü mü, üzülüyordu, bazan da sinirleniyordu. Türkiye’inde her köyde okulalr görmek istiyordu. Ona göre sosyalizm, her yerde en güzel şeylerin bulunmasıydı. En ücra köşelere kadar ışığın yayılmasıydı. Halkı seviyordu ve halkı hiç bir zaman kabahatli ve suçlu bulmuyordu. Bir yetersizlik varsa, o yetersizlik yöneticilerdeydi, halkta değildi. Nâzım’ı yaşıtan şeyler vardı ve bunlar hem Nâzım’ın dışında, hem Nâzım’ın içindeydi. On üç yıllık hapisliğinde, hiç bir zaman yalnız olmadığını bilmişti. Dışarda hayatın devam ettiğini, insanların güzel günlere doğru dünyayı götürmekte olduklarına inanmıştı. Dışarda olsam dağları deviririm diyecek kadar kendini güçlü hissetmişti hapiste. Bu onu yaşatmıştı. İşte, Nâzım’ın gücü buradaydı. İşte Nâzım hep bu gücüyle yaşadı ve bu gücüyle öldü. İnancını hiç, ama hiç kaybetmeden. İnsanları güzel şeylere inandırmaya, onlara güzel vaadlerde bulunmaya bayılırdı. Bu yüzden falı severdi, falımıza bakardı bizim, dostlarının falına bakardı. Bir seferinde bir kadını ağlatmıştı ve buna kahrolmuştu. Falına baktığı kadına, ‘senin bir çocuğun olacak yakında,’ demişti, kadını memnun etmek için. Ama kadın ağlamaya başlamıştı. Nâzım şaşırmıştı. Fena bir şey söylememişti ki.. Oysa kadın sağlıksızdı ve çocuk yapmaktan ödü kopuyordu. Nâzım birinin falına bakarken bile, karşısındakini inandırmasını biliyordu. Nâzım insana değer veriyordu ve insan düşüncesine.. ‘Düşündüğünüzü söyleyin,’ diyordu, ‘açık açık söyleyin, korkmayın,’ diyordu. Böyle düşünülüyor değil, böyle düşünüyorum, denmesini istiyordu. İşte Nâzım bunun için de savaş veriyordu. Hiç sevmediği, konuşmasından hiç hoşlanmadığı birisi kendisini aradı mı ‘evde yok de, sav onu başımızdan,’ diyordu. Ama bunu çok az yapıyordu. Nâzım yakışıklıydı, güzel adamdı, güzel konuşuyordu. Bu da onun kadınlar tarafından kovalanmasına neden oluyordu. Hayatı boyunca büyük savaşlar veren Nâzım, en son savaşını aşkta verdi. Onu tanıdığımda çok gençtim ve çok sağlamdım. Oysa Nâzım yaşlılığa doğru gidiyordu, aramızda çok yaş farkı vardı. Ben onu anlamakta zorluk çekiyordum. Bana âşıktı. Ben de ona âşıktım. Aşk zor bir işti, insanı çok yorardı. Nâzım’ı bu aşkıyordu. Aslında her şey çok yordu onu. Yukarda anlattıklarım da çok yordu. Ama bu yorgunluğun içinde beni yaratıyordu. Elimden tutmuş sürüklüyordu. Beni çamurdan yaratıyordu. Ben onun eseriyim.”

Vera Tulyakova bir an duruyor, gözleri bir noktaya dalıyor ve sözünü şöyle bağlıyor: “Bana öyle geliyor ki Nâzım, gelecekte gelmiş bir insandı. Zamanımızın insanlarına, her yönüyle, ‘işte geleceğin insanı böyle olacak,’ dedirten bir insandı, bir örnekti..”

Bardaklarımıza birer çay daha koymak için doğruluyor ve bana: “Nâzım’ın geleceği üzerine ne düşünüyorsunuz?” diyor. “Biliyorsunuz,” diyorum, “Nâzım yurdumuzda yıllarca yasaklandı, unutturulmaya çalışıldı, bir vatan haini gibi gösterildi halka. Ama bunların hiç biri sökmedi. Bugün artık Nâzım, geniş yığınlarca okunuyor ve çok seviliyor. Yurdunu, halkını, çok seven, halkı uğruna türlü cefalara katlanan bir büyük insan, bir büyük şair olduğu biliniyor artık. Yetmiş beşinci ve yetmiş altıncı doğum yıldönümlerinde yığinsal kutlama törenleri yapıldı, on binlerce kişi katıldı bu törenlere. Geçen hafta da, ben buradayken, gene İstanbul’da Açık hava Tiyatrosu’nda on beşinci ölüm yıldönümü dolayısıyla anılacaktı. Türkiye Yazarlar Sendikası’nın girişimiyle bir Nâzım Hikmet Enstitüsü kurulması yolunda çalışmalar var. Artık Nâzım Türk halkının bağrındadır, onu oradan kimse koparamaz. Nâzım’ın evrensel ünü de gitgide daha genişleyecek ve dünyayı kaplayacak, bunda hiç kuşku yok.”

O da beni, ben kendisini nasıl dinlediysen öyle, cankulağıyla dinliyor ve gülümsüyor. Vera Tulyakova’yı rahatlattım sanıyorum.

Kalkıyor, gidip bir dosyadan birkaç resim çıkarıyor, bana veriyor. Ayrıca Nâzım’a verilmiş armağanlardan bir güzel kaşık hediye ediyor. Masa üzerinde duran Nâzım Hikmet takvimini işaret edip, üzerine bir şeyler yazmamı istiyor. Şunları yazıyorum: “Büyük ustamın, Nâzım babamın evine geldim, ölümünden on beş yıl sonra. Onu yaşar buldum. Zaten öldüğüne hiç bir zaman inanmamıştım. Onun ellerinden öptüm.” Ne yazdığımı sordu, okudum, Vera da Rusçaya çevirdi.

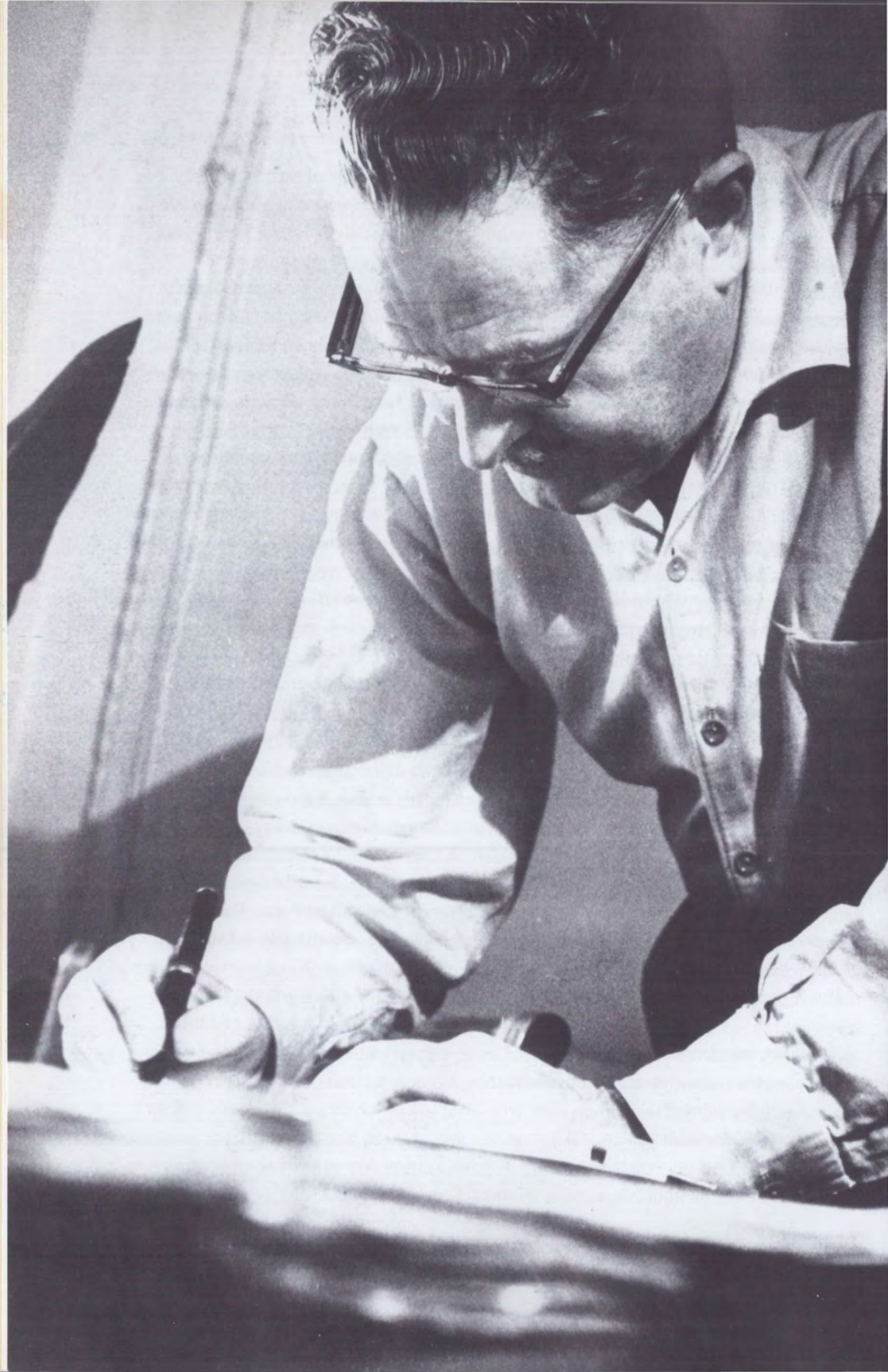
Vakit ilerlemişti. İzin istedim. Biz kalkmak üzereyken, Vera Tulyakova: “Ben yaşılanıyorum,” dedi, “benden sonra bunlar (odadaki eşyaları, duvarları gösterdi) ne olacak? Hep bunu düşünüyorum.” Kendisine durumumuzu anlattım ve: “Bana kalırsa,” dedim “şimdilik bunların burada kalması daha hayırlı.. İstanbul’da arkadaşlara söylerim gene de..”

Merdivenlerden iniyoruz Vera’yla, hiç konuşmadan. Kulaklarımda Nâzım’ın sesi:

Bizim avludan mı kalkacak cenazem?
Nasıl indireceksiniz beni üçüncü kattan?
Asansöre sığmaz tabut,
merdivenlerse daracık.

...

Ben bu avluda bahtiyâr yaşadım bilemediğiniz kadar.

Moskova'da Bir Akşamüstü

Nedim Gürsel

1979 yılında Paris'te Sorbonne Üniversitesi'nde “Nâzım Hikmet'in ve Aragon'un Şiirsel Yapıtlarında Yenilik ve Gelenek Sorunsalı” konulu doktoramı savunmuşum. Ondan sonra 12 Eylül Darbesi oldu. Çiçeği burnunda bir yazardım. “Uzun Sürmüş Bir Yaz” kitabım Türkiye'de yayımlanmış, 1976 yılında TDK Öykü Ödülü'nü almıştı. Türkiye'ye dönemiyordum. Çünkü bu kitap 12 Eylül Darbesi'nden sonra yasaklanmış ve hakkında dava açılmıştı Askerî Mahkeme'de yargılanıyordum. Böyle bir ortamda Fransa Bilimsel Araştırmalar Ulusal Merkezi'ne müracaat ettim. Ve projem de Nâzım Hikmet'le ilgili araştırmalara devam etmekte. Oraya girdikten sonra hakkım olan ilk misyonu, ilk görevi Moskova'da kullandım.

1982 yılında biliyorsunuz Sovyetler Birliği hâlâ vardı ve Brejnev dönemi-ydi. Moskova o kadar kolay gidilen bir yer değildi. Ben de bu misyon sayesinde Moskova'ya gidebildim. Fransa Büyükelçiliği'nde kalıyordum ve Nâzım Hikmet Arşivi'nde çalıştım. 15 gün kadar Sovyetler Birliği'nde kaldım. O zamanın Sovyet Yazarlar Birliği (Soyuz Pisateley) beni dört gün Leningrad'a davet etmişti. Bu davetin dışında 10 gün Nâzım Hikmet Arşivi'nde çalıştım. Bu çalışma açıkçası yararlı oldu. Çünkü yayımlanmamış şiirlerini buldum Nâzım Hikmet'in o dönemde, Bursa Hapisesi'nde sanıyorum Münevver Hanım'la olan ilişkisi üzerine yazılmış üç aşk şiiri vardı. Bir de biraz tartışmalara yol açan ve Stalin'in öldüğü gün yazdığı “Stalin” şiiri vardı. Vera Feonova'yla, “Bizim Vera”yla tanışmamız böyle oldu. Vera Feonova beni hem arşive götürdü hem Moskova'yı gezdirdi. Neden “Bizim Vera” diyorum? Çünkü o zaman Türk yazarlar Moskova'ya gittiklerinde iki Vera'yla tanışıyorlar. Bir tanesi türkolog, çevirmen Vera Feonova, beni Nâzım Hikmet Arşivi'ne götüren. Öteki de Nâzım Hikmet'in son eşi ve büyük aşkı Vera Tulyakova. O da “Gelin Vera”ydı. Yani ben ilk kez 1982 yılında Moskova'da “Bizim Vera”yla tanıştım ve onun aracılığıyla da “Gelin Vera”yla, Vera Tulyakova'yla tanıştım. Çünkü bir gün öğleden sonra Vera Hanım, Vera Tulyakova bizi, Nâzım Hikmet'le birlikte yaşadıkları evde ağırladı. Benim için tabii unutulmaz bir gündü. Bir kere daha önceden, Dino'lardan dinlediğim bazı tanıklıklardan da haberim olan, Nâzım Hikmet'in Moskova'daki evini görme imkânım oldu. Çünkü orası bir müze değil-

di, özel bir evdi. Dolayısıyla ancak Vera Tulyakova'nın izni sayesinde görebilecektim bu evi. Güzel bir öğleden sonra anımsıyorum, 1982 yılının Mart sonu olmalı. Tabii Vera Feonova çevirmenliğimi yapıyordu, onun sayesinde anlaşılabildik. Vera Tulyakova'ya, "Gelin Vera"ya bazı sorularım vardı, onlara çok ayrıntılı cevaplar verdi, ben bunların hepsini not ettim. Macar konyağı ikram etti bize, onu anımsıyorum. Çünkü o zaman öyle kolay kolay bulunan bir içki değildi Macar konyağı Sovyetler'de, belki Ermeni konyağı vardı ama, Macar konyağı oldukça enderdi. Çok güzel ağırladı, çok iyi karşıladı ve sorularımın hepsine de cevap verdi. Şimdi aklımda kalanlar, bir kere daktilosu vardı bürosunda, onu anımsıyorum. Camda Hacivat ve Karagöz'ün figürleri vardı, onu anımsıyorum. Sonra Vera Hanım bana ortak hayatlarıyla ilgili birtakım şeyler de anlattı. Şiirleriyle ilgili, birlikte yaptıkları yolculuklarla ilgili. Ben bunları Nâzım Hikmet üzerine yazdığım kapsamlı kitapta -onun daha çok şiirsel yapıtına yöneldiğim için- pek kullanmadım.

Vera Tulyakova'yla Moskova'da karşılaşmamın bir izdüşümü de oldu. Çünkü "Puşkin Alanı" diye bir öykü yazdım, Moskova'dan döndüğümde, 1982-83 yılı olabilir ve bu öykü ilk kez *Sevgilim İstanbul* kitabımda yer aldı. Daha sonra da toplu öykülerimi içeren *Cici Papa* kitabımda yer aldı bu öykü. Tabii doğrudan doğruya bir tanıklık değil, anlatıcı Tanya'yı bekliyor, sevgilisini bekliyor Puşkin Alanı'nda ama Puşkin düelloda öldürüldü biliyorsunuz. Ölen ya da öldürülen, Moskova'da ölen ya da öldürülen yazarları, şairleri anımsıyor. Bu arada tabii ki Nâzım Hikmet'i anımsıyor ve Nâzım Hikmet'in Vera'yla birlikte yaşadığı eve yaptığım ziyaretten sonra aldığım notların bir kısmını bu öyküde kullandığımı, şimdi öyküyü yeniden okurken fark ettim. Orada bir ölçüde bu ziyaretin izlenimleri var sanıyorum.

Ayrıca daha sonradan yolum birkaç kez Moskova'ya düştü, kitaplarım Rusçaya düzenli bir şekilde çevrilmeye başladıktan sonra, özellikle çevirmenim Marina Bukulova'nın da davetiyle birkaç kez Rusya'ya gittim ve Moskova'da kaldım. O eve de gittim tekrar ama kapalıydı. Önünden geçtik Marina'yla birlikte. Mayakovski'nin müzesini ziyaretten sonra gitmiştik oraya. O evin olması, hâlâ eski biçimiyle, 1982 yılında gördüğüm biçimiyle korunması çok güzel bir şey. Çünkü orada Nâzım'ın sürgünde geçirdiği yılların izi var, çok derin bir izi var. Onun hayatını etkilemiş, ona hayatının son döneminde belki de en güzel şiirlerini esinlemiş Vera Tulyakova'nın orada izi var. Dolayısıyla bir biçimde belki oranın müze olması ya da daha fazla insanın görebileceği bir yere dönüşmesi yerinde olur diye düşünüyorum.

Daha sonra Nâzım Hikmet'e yeniden döndüm. *Şeytan, Melek ve Komünist* adlı romanımda Nâzım Hikmet üzerinden, bana göre komünizmin yüzyılı olan 20. Yüzyıl'ı sorguladım ve bu romanda da o evden söz ettim, Vera Tulyakova'yla ilişkilerinden de çok söz ettim. Diyeceğim tuhaf bir biçimde ben bilimsel araştırmala-

rımda, Nâzım Hikmet üzerine yaptığım bilimsel araştırmalarda değil de daha çok “fiction” alanında, hikâye ve romanlarımda o evden söz etmişim. Bu anlattıklarım-
dan öyle bir sonuç çıkıyor.

Ama iyi ki gitmişim, iyi ki Vera beni orada karşılamış. Yoksa ne “Puşkin Alanı”
adlı öykümde ne de Melek, Şeytan ve Komünist’te o evden ve Vera’yla olan ilişkile-
rimden bu ölçüde söz etmeyecektim.

(Söyleşi: M. Melih Güneş, 2.6.2015 / Kavacık-İstanbul)

“Ozan öldü”:

İlk kez kimden duydum ben bu sözü? Puşkin alanında, saa-
tin altında Tanya’yı beklerken birisi kulağıma fısıldamadı her halde.
Öyle ya, dilini bilmediğim bu ülkede hiç kimse “Ozan öldü” diyemez
bana. Dese de ben anlayamam. Kökü Anadolu toprağında bir oza-
nın, çok sevdalar, çok ayrılıklar çekmiş bir ozanın sürgünde ölümünü
izlemek, ardından savrulan külleri toplamak için geldim bu kente.
Geceydi. Görkemli, pırl pırl bir otele yerleştim. Ozanın yanımda
getirdiğim son şiirlerini açıp okumaya başladım. “geliyor sıram /
ansızın atlayacağım boşluğa” diyordu. “Ölüm kendinden önce bana
yalnızlığını yolladı”. Ve diyordu ki, “Öleceğim bağışla beni öleceğim
ve sen kırmızı sırça topu parçalayıp çıkacaksın içinden ve ineceksin karlı bir meydana” diyordu.
Kitabı kapatıp odamın balkonuna çıktım. Gece aydınlıktı. Aşağıda, sivri kulelerin, mazgalların,
kırmızı tuğlalı surların dibinden karlı bir alan başlıyordu. Kimseler yoktu alanda. Ay ışığında
rengârenk kubbecikleriyle bir katedralin parladığını gördüm. Daha ilerde, surların ötesinde
altın kaplama kubbeler soğan biçimindeydi. Korkunç İvan’ın çan kulesi olduğunu sonradan
öğreneceğim upuzun bir kulenin haçı göğe yükseliyordu. Haçın yanında bir kızıl yıldız gördüm.
Irmağın donmuş suyuna vuruyordu şavkı. Ozanın ölmeden önce ölesiye âşık olduğu “saçla-
rı saman sarısı kirpikleri mavi” genç kadın yoktu alanda. Kırmızı sırça topun içindeydi hâlâ.
Alansa bomboştı. Ay ışığında gölgeler uzundu sokaklar bembeyazdı. Her yer bembeyazdı.

Ertesi sabah ozanın evine gittiğimde kapıyı yuvarlak yüzlü, sarışın bir kadın açtı. Mavi
kirpiklerini tanıdım. Etli dudaklarını, beyaz ellerini de. Biraz yaşlanmıştı. Korkunç bir yalnız-
lık inmişti gözlerine. Yüzüme kuşkuyla baktı. “Sizi tanıdım, dedim, ozanın eşisiniz...” Türkçe
konuştuğumu duyunca rahatladı. Kendi dilinde çok yumuşak, fısıldar gibi bir sözcük söyledi.
İçeri girdim. Hiçbir şey değişmemiş. Sanki tanıyorum bu apartmanı. Salonda oturduk. Duvar-
da yağlıboya tablolar. Şayak kalpaklı bir süvari doludizgin sürüyor atını. Durgun bakışlı adamlar
var yanında. Elleri, ayakları kocaman adamlar. Üstleri başları da toz içinde. Tam karşıda pen-

cereye yakın bir kilim. Nakışlarında ozanın mavi gözleri, kızıl saçları dalgalanıyor. Konuşmadan uzun süre oturduk. Sonra izin istedim. Kapiya dek geçirdi beni. Çıkmadan önce ozanın odasına bir göz attım. Hiçbir şey değişmemiş. Parka bakan pencerenin camında Karagöz'le Hacivat. Masada daktilosu, dağınık kâğıtlar, yarım kalmış bir şiir. Sanki tanıyorum bu odayı. Birden “Yirmi yıl oldu,” dedi, anladığım bir dille, “Yirmi yıldır hiçbir şeye dokunmadım. Bir sabah gazeteleri almak için aşağıya inmişti. Ben mutfakta çayı demliyordum. Birkaç dakika sonra gelir diye bekledim. Gelmedi. Günler, aylar, yıllar geçti aradan. Gelmedi.”

Karşısında donakaldım. Demek yirmi yıl olmuş. “Bu ayrılık da, hele şükür, bitiyor, dönüyorum / Ama içimde büyük ayrılığımızın gecesi / İçimde acısı bensizliğinin / İçimde yalnızlığın”. Asansöre bindim. Kapiyı kapatmadan önce el sıkıştık. “Dostlarına selam söyleyin” dedi. Başımla onayladım. Dudakları gerildi, yüzünü acıyla buruşturdu. Birden boynuna sarılıp yanaklarından öptüm. Vedalaştık. Asansör aşağıya inerken ozanın sesini yeniden duyar gibi oldum. Birçok kez plaktan dinlediğim o ince sesiyle “Bizim avludan mı kalkacak cenazem, diye soruyordu. / nasıl indireceksiniz beni üçüncü kattan? / Asansöre sığmaz tabut / merdivenlerse daracak.”

Dışarıya çıkmadan önce mektup kutusuna baktım. Mavi gözleri mahmur, lepiska saçları darmadağın, çiplak ılık teninde bürümcük geceliği, üçüncü kattan telaşla inen genç kadının yirmi yıl önce burada, ozanın sabah gazetelerini almak için elini uzatırken üzerine yığılıp kaldığı bu mektup kutusunun önünde çırpınısını düşündüm. Nâzırııııı! Diye mi bağırmıştı o anda, yoksa hiçbir şey demeden ölünün üzerine mi kapanmıştı?

* “Puşkin Alanı” adlı öyküden alıntılanmıştır (Nedim Gürsel, Sevgilim İstanbul, Can Yayınları, İstanbul, 1986, s. 31-32)

Nâzım'ın Evinde, O Balkonun Sonsuzluğunda

Zeynep Oral

Önce çok ama çok heyecanlıyım. Sanki ayin gibi bir şey olacak sanıyordum... Ayin ya da tören... Çok “ulvi” bir ziyaret... Nâzım'ın saçları saman sarısı, kirpikleri mavi Vera Tulyakova'sıyla ilk kez karşılaşacaktım...

Moskova'da benim bir “Tombul Kırılancım” vardı. Onun da adı Vera'ydı. Vera Feonova... Bir gün “Sanat Dergisi” odamızdan içeri girivermişti Vera Feonova... O odaya girmesiyle hayatıma da gireceğini önceleri elbet bilmiyordum. Saçları omuzlarına, kâkülü kaşlarına düşen, yumuk ve çekik gözleri zekice ve gülerek parlayan, tombul yusuvarlak bedenini tüy hafifliğinde taşıyan o genç kadın, başarılı bir çevirmen, usta bir Türkologdu. Türk edebiyatının, Rusya'daki eli kolu, gözü, diliydi. Ekber Babayev'in yanında yetişmişti ve Aziz Nesin'den Yaşar Kemal'e hepimizin dostuydu. Onu tanıdığımda Sovyet Yazarlar Birliği'nin, Türkiye, İran ve Afganistan Edebiyatları Masası'nın başına getirilmişti. Sovyetler Birliği'nin Türkiye'nin “korkulu rüyası”, “öcüsü”, “düşmanı” sayıldığı günlerde o tek başına Türkiye'nin edebiyatı, sanatı ve kültürüyle, bu dünyanın insanlarıyla dostluk, barış, sevgi ağlarını örerti. Yıl ya 78 ya da 79 olmalı... Moskova'daydım ve benim Tombul Kırılancım Vera, “Gel seni asıl Vera'yla tanıştırayım,” dedi. “Nâzım'ın Vera'sıyla”...

Nerede tanışacağız? Evinde elbet. Neee yani şimdi ben Nâzım Hikmet'in evine mi gidiyorum... İşte o zaman heyecandan ölüyorum sandım. Bir ayinin, bir törenin parçası olacaktım gibi kendimi hazırlamaya başladım...

Ama hayır, o evden içeri adımımı attığım an, sanki ben daha önce de buraya gelmiştim duygusuna kapıldım. İşte çalıştığı masa... Üzerindeki daktilosu... kitapları... Duvardaki resimler, fotoğraflar... Ben daha önce de buraya geldim, bu masayı, bu daktiloyu okşadım... O divana oturdum. Sanki hep burada bu divanda oturmuştum... Sanki evimdeydim...

umutposter izmir cad. aydın apt. 33/34 • tel: 17 77 16 • ankara
“Saçları Saman Sarısı, kirpikleri mavi”yle birlikte
Nazım'ı, Nazım'ın şiirini yaşamak ne güzel...
Sonsuz teşekkürlerimle, Vera, Sevgilerimle, Saygıyla, Zeynep Oral
19. Mart 85.

“Saçları saman sarısı, kirpikleri mavi”yle birlikte Nazım'ı, Nazım'ın şiirini yaşamak ne güzel. Sonsuz teşekkürlerimle, Vera, Sevgilerimle, Saygıyla,” Zeynep Oral / 19 Mart 1985

Ya Vera Tulyakova? Sanki onu da bin yıldır tanıyordum. Kardeşimdi, ablamdı. Can yoldaşımdı. Sevgilimdi.

Nâzım ne dediyse, benim için, Vera Tulyakova oydu.

Nâzım'la Vera'nın evlerine ilk gidişimden içimde kalan duygular bunlar. Bu ilk ziyaretten sonra defalarca gittim o eve. Yaz aylarında, kış aylarında, ilkbahar ve sonbaharlarda... Moskova'ya her gidişimde o evi ve Vera'yı ziyaret etmeden geri İstanbul'a dönmedim.

12 Eylül 80 darbesinden sonra Sovyet Yazarlar Birliği ile Türkiye Yazarlar Birliği arasında tüm ilişkiler dondurulmuştu. Gidişler gelişler, bilimsel toplantılar, konferanslar kongreler yasaklanmıştı. O sıralar uluslar arası bir kuruluşun (Uluslar arası Tiyatro Eleştirmenleri Birliği'nin) ikinci başkanıydım ve Türkiye'deki kurumlardan bağımsız olarak, yasakları aşabiliyor, gazeteci kimliğimle Sovyetler Birliği'ne sık sık gidiyordum.

Sovyetlerdeki her yolculuğum Moskova'da başlıyor ve Moskova'da bitiyordu... Ama arada benim tombul kırlangıcımla SSCB'nin farklı yörelerine gidiyorduk.. Dönüşte soluğu Vera'yla Nâzım'ın evinde alıyor, tüm serüvenlerimizi bir çırpıda paylaşıyorduk.

Bir kez Tallin'den dönüşte, fena halde üşütmüş hastalanmıştım. Ertesi gün İstanbul'a dönüyordum. Vera Feonova'yla birlikte yine Vera Tulyakova'ya gittik. 40 derece ateşim vardı.

İki Vera beni salondaki divana yatırıp üzerime birkaç battaniye attıktan sonra, ellerindeki bir çay fincanını burnuma dayadılar. Fincan ağzına kadar kahverengi bir suyla doluydu. Nedir bu dedim. Söylemediler. Tika burnunu iç dediler. Aynen dedikleri gibi yaptım. İçtim ve sanki tutuştum. Bir süre sonra o divanda uyuya kalmışım. Birkaç saat sonra uyandığımda zırlı zırlı terlemiş ama ateşim düşmüştü.

O günden sonra ne zaman ateşim çok çıksa, çay fincanına votka doldurup içine bol kara biber karıştırıp içmek gibi bir huy edindim!

Bir kez Vera Feonova ile Altay Dağlarına Gorno Altaysk Özerk Bölgesine gittik. Uzun bir yolculuktu. Dönüşte elbet yine soluğu Vera Tulyakova'nın yanında aldık. Oralarda yaşadığım en muhteşem hikâyeyi Vera'ya anlattığımda üçümüz de gözyaşlarımızı tutamayacaktık.

Hikâyem özetle şöyle:

Bir kasabadan ötekine giderken cipimiz yolda kaldı. Sürücümüz benzin bulmaya gitti biz de beklemeye koyulduk.

Kuş uçmaz, kervan geçmez bir dağ başındaydık. Bir ara, bir traktör belirdi. Traktörün arkasındaki kasadan iki köylü kadın, altı çocuk, bohçalarıyla birlikte indiler. Traktör yoluna devam etti. Kadınlar, çocuklar ve bohçalar, yolun öteki yanına

tam karşımıza yerleştiler. Onlar da oradan geçecek otobüsü beklemeye koyuldular.

Yanlarına gittik. Vera, benim Türk olduğumu söyleyince, önce pek inanmadılar. “*Madem Türk, hele bir Türkçe konuşsun,*” dediler.

Benim Türkçemle, onların Türkçesi çok farklıydı. Vera’nın Türkçe - Rusça, çevirileriyle anlaşıyorduk. Ama yine de kimi sözcüklerin aynı olduğunu bilecek kadar yörede kalmıştım. Onları söyledim. Yine inanmadılar. Ne dediysem, bir türlü ikna olmadılar.

Aralarında tartışıp durdular . Sonunda Vera’ya “*Sor bakalım bu Türk’e, Nâzım Hikmet’i bilir miymiş? Gerçekten Türk ise, Türkiye’dense, bize Nâzım’dan bir şiir okusun,*” dediler.

Ve işte 1988 yılının 9 Ekim, Pazar günü, akşamın saat sekizinde, Sibiry’a’nın en güneyi, Moğolistan’ın en kuzeyinde, Altay Dağları’nın uçsuz bucaksız, kuş uçmaz kervan geçmez bir vadisinde, iki köylü kadına ve her yaştan altı çocuğa Türk olduğumu kanıtlamak için Nâzım’dan ezbere dizeler okurken buldum kendimi...

Yüzlerinde gülümseme, dinlediler... Sonunda, hepsi birden boynuma sarıldılar. “*Tamam, Türk’müş*” dediler.

Yeryüzü mucizelerle doluydu!

Vera Tulyakova’ya dünyanın bir ucunda, Türkiyeli olduğumu kanıtlamak için Nâzım Hikmet’in şiirine sarılışımı anlattığımda, hiç unutmuyorum, Nâzım’ın evinin balkonundaydık. Avluya bakan o balkonda... . Öyküm sona erdiğinde iki Vera ve ben birbirimize sarılmış ağlıyorduk. O balkon, avluya mı dedim, ne avlusu, sonsuzluğa , gökyüzündeki yıldızlara uzanıyordu.

Dün gece bavulumu hazırlıyordun,
omuzların kederliydi,
belki değildiler de, bana öyle geldi, kederli olmalarını istediğimden.

Bu sabah kar aydınlığıyla uyandım.
Moskova uykundaydı, sen uykudaydın.
Saçların saman sarısı kirpiklerin mavi,
ak boynun uzundu, yuvarlaktı
ve kırmızı, kalın dudaklarında keder,
belki değildi de, bana öyle geldi, kederli olmalarını istediğimden.

Ayaklarımın ucuna basıp yan odaya geçtim.
Fotoğrafın masamda bir yaz güneşine bakıyor, başını kaldırmış, profilden.
Umrunda değil gidişim.
Soktum cebime.
İyiden iyiye ağardı ortalık.
Duvar da Dino'nun yağlı boyası :
bir bulut parçacığı sonsuz bir gökyüzünde,
belki ne gökyüzü, ne bulut,
uçsuz bucaksız mavilikte ak bir kımıldanış,
iyimserliğin resmi, umudun.

Kapıcı kadınlar avluda kar küremeğe başladı gıcırıtlarla.
Odaya girdin.
Yüzüme bakıyorsun şaşkın, kederli;
belki keder değil de uyku mahmurluğu bu.
"Beni geçirmeğe gelme," dedim,
oysa ki beni geçirmeni istiyordum bilemediğin kadar.
Kilitledin bavulumu kendi elinle.
Ben açtım kapıyı merdiven sahanlığına çıktım.
Sen içerde kapıyla çerçevesi bir bahar manzarasıydın, bir bahar manzarası öğle
aydınlığında, yapraklar da sular
som parıltı, gölgesiz.
Kapadım kapıyı üstüne.

Senden konuştuk Ekber'le Vunukova'ya kadar,
daha doğrusu, ben söyledim, o dinledi.

Yolgeçen Hanı

Vera Tulyakova Hikmet

Ortak yaşamımızda bir buçuk yılı geride bırakmıştık ve ben ilk kez baş kaldırmıştım, anımsıyor musun?

Ağlamış, bağırıyordum hatta:

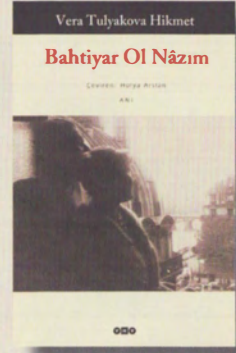
“Yaşanmaz bu evde! Yolgeçen hanı! Kilolarca kahve çekiyorum! Yemeğe kaç kişi oturacağı belli değil; beş kişi mi, on kişi mi? Haşla, kızart, kaynat! Dağ gibi bulaşık yıkıyorum, sonra bir daha, sonu gelmiyor! Üstelik bir de okumam, yazmam ve güzel görünmem gerekiyor! Daha fazla dayanamayacağım, kalkıyorum altından, yeter...”

Gözyaşlarımın asıl nedeni aklımda. O kadar parasız kalmıştık ki senden gizli eşyalarımı satmaya başlamıştım. Hem de senin armağanın olan mavi moher kazağı Raisa’ya, anlıyor musun arkadaşım Raisa’ma kırk rubleye sattığımda yolun sonuna geldiğimizi anlamıştım! İşte o zaman isyan ettim. Evde yardımcımız da yoktu. Asansörcü Şura günde bir, bir buçuk saat senin gömleklerini yıkayıp kolalamak için geliyordu, o kadar. Üstüne titrerdi senin ama çalıştığı için onun da vakti çok azdı.

Tepkim şaşırtmıştı seni, biraz düşünüp şöyle demiştin:

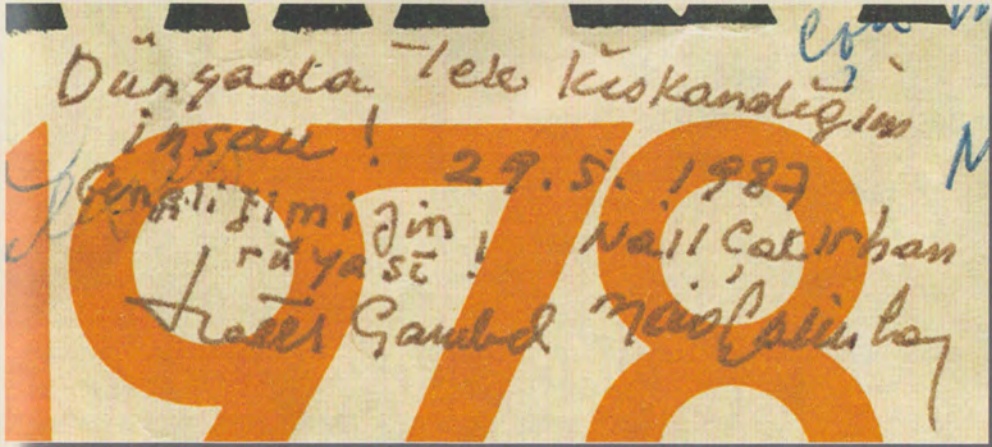
“Haklısın, normal bir insan yaşamı değil bu. Bağışla beni, cancağızım. Bu hayydan ben kendim de çok yoruldum. Bugünden tezi yok -elini cırıptın- her şey değişecek! Yatak odası senin bölgen olacak. Ben bile kapıyı çalmadan girmeyeceğim.”

Gerçekten de Nâzım, bunları söyledikten sonra, günde en az beş kere çalar oldun kapıyı. Ama ya insanlar... Sadece iki hafta kadar görünmediler ortalıkta, sonra her şey eski tas eski hamam oldu.

S. 214-215

"Dünyada tek kıskandığım insan!"
Nail Çakırhan / 29.5.1987

"Gençliğimizin rüyası!"
Halet Çambel / 29.5.1987

Vera Feonova, Vera Tulyakova Hikmet, Halet Çambel, Nail Çakırhan (Temmuz 1990, Moskova)

olletifleştirme (SSCB), 1930

ayına başladı, 1905

di, 1919

ulut öldürüldü, 1976

nin kuruluşu, 1936

2

eti ilân edildi

rüldü, 1977.

ay erenler öldürüldü, 1976

bknecht hunharca öldürüldü, 1919

eyhanlı'da çatışmada öldü, 1975

İnni çatışmasında öldürüldü, 1976

kampanyası başlatıldı, 1955

zeki yılmaz öldürüldü, 1976

1975 / m. yılmaz öldürüldü, 1977.

halklarıyla dayanışma günü

3 çinhindi kp kuruldu, 19

4 yaita konferansı toplar

5

PT 8 kızılıordu oder nehrini

S 7

Ç 8

9

puskin öldü, 1837 / br

11 se... sait isyanı, 1925

12 sabahaddin ali doğdu,

PT 13 TIP kuruldu, 1961 / DiS

S 14 on halk cumhuriyeti il

15 galilei galileo doğdu, 15

P 16 kar... pazar, t. aytaç

17 iktisat kongresi,

18 gam...nın bağımsızlığı

19 as... bardakçı, 1972 / t.

PT 20 türkiye sosyalist fırkas

S 21 sömürgecilikle savaş/ t

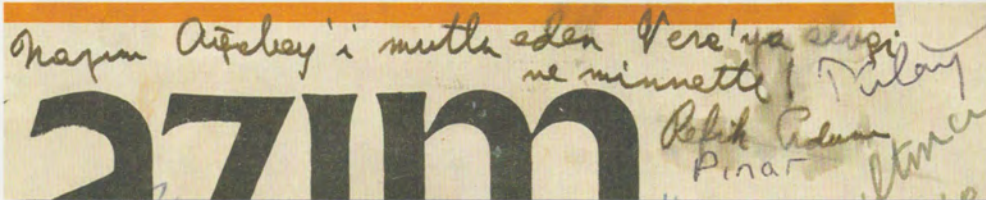
C 22 talat aydemir'in başarıs

P 23 laos'da barıs, 1973

C 24 1848 devrimi / kübalıla

“ ‘Hasret’in kalanını yüklenmek, ömrüm boyu taşımak isterdim. Artık hiç bir şey için gam yemeyeceğim. Ellerinden operim büyük insan.”

Nurettin Tekindor / 4.10.1985

“Nazım Ağabey'i mutlu eden Vera'ya sevgi ve minnetle!”

Refik Erduran-Pınar

Vera ve Nâzım'ın Aziz Hatırasına

Nadejda Ivanova Litvinova

Aslında biz Vera'yla yan yana yaşıyormuşuz. Ne var ki, ben yan binadaki daireyi aldıktan üç yıl sonra ancak tanıştık. Şimdi üzerinde Nâzım Hikmet'in adı bulunan hatıra tabelasının asılı olduğu binanın yanından pek çok kereler geçtim ve hepsinde de Nâzım Hikmet'in bir zamanlar burada yaşamış olduğuna şaşırmadan edemedim. İşte tam bu binada. Pek çok ünlü insanın yaşadığı, Moskova'nın epey prestijli bir semtiydi burası. Ama Peşanaya Meydanı semtindeki tek hatıra tabelası uzun süre ona aitti ve hâlâ da en ünlüsü odur. O zamanlar Nâzım Hikmet'in hayatına dair hiçbir ayrıntıyı bilmezdim ama Sovyetler Birliği'nde onun adını duymayan sanırım yoktu. Efsanevi bir şahsiyetti: Barış savaşçısı, büyük Türk şairi, oyun yazarı. Moskova'daki Nâzım piyeslerinin afişlerini hatırlıyorum: Bolşoy'da “Bir Aşk Masalı”, Satir Tiyatrosu'nda “Demokles'in Kılıcı”, Yermolova Tiyatrosu'nda “Enayi”. Tüm ülke onun “Dünyayı verelim çocuklara” şiirinden uyarlanan şarkıyı söylüyordu...

1983 ilkbaharında bir gün Nâzım Hikmet'in yaşadığı bu binanın yakınlarında, Volga kıyısında Plyos şehrindeki Levitan Ev-Müzesi'nin müdürü olan, çok eskilerden beri tanıdığım Alla Vavilova'yı gördüm. Misafiriğe geldiğini söyledi, sonra da açıklık getirdi:

- Vera'ya, Hikmet'e. Oy, Nadya, öyle ilginç ki evi! Kendisi de muhteşem! Kız kardeşimden yakın bana! Sizi tanıştıracam.

Bir süre sonra ben de Vera'nın evine misafir oldum. Sonradan bu ev kendi evim gibi oldu.

Vera her zaman bu daireye EV derdi: “Evimizde”, “evimiz”, “bizim evde”. Nâzım'ın hatırasıyla ilgili her bir eşyayı titizlikle muhafaza ediyordu. Bir keresinde misafirler için masayı kurmasına yardım ediyordum. Örtüyü aldım ve alışkanlık eseri çabucak masanın üzerine sermek istedim. İşte o anda şöyle dediğini işittim:

- Nadejka, dikkatli ol! Nâzım'ın örtüsü bu.

Vera Nâzım'ın hapiste geçirdiği uzun senelerden sonra çıplak duvarları sevmeyi sevmediğini söylerdi. Bu yüzden evdeki bütün duvarlarda resimler asılıydı. Raflarda kitaplarla birlikte basit kil oyuncaklar dururdu. Tüm bu güzellik hem dış dünyaya karşı bir çeşit koruma duvarı meydana getiriyor, hem de onun sınırlarını genişletiyordu.

Bu ev benim üniversitem oldu. Burada her zaman ilginç insanlar toplanırdı, atmosfer alışılmadıktı. Pek çok şey yâd edilir, edebiyattan konuşulurdu. Garcia Lor-

ca, Pablo Neruda, Louis Aragon, Elsa Triolet, Mayakovski, Lili Brik, Meyerhold ve Zoşçenko'nun adı işitilirdi ve elbette Vera'nın arkadaşlarının şahsen tanıdığı Nâzım Hikmet anılırdı mütemadiyen. Ünlü Türkolog Antonina Sverçevskaya gelirdi sık sık Vera'ya, sonra edebiyat bilimci Lev Ospovat, karısı Vera Kuteyşikova, çevirmenler Muza Pavlova ve Vera Feonova.

Sanırım 1992' yılındaydı, Avustralya'daki Türk toplumunun ricası üzerine Yazarlar Birliği Vera'yı oraya göndermişti. O da olağanüstü yazar Fazıl İskander'i yanında götürmüştü. Vera bu geziye heyecan duyarak hazırlanmıştı. Henüz tanışmadığı insanlar için hediyelik eşyalar, armağanlar satın alıyordu. Döndükten sonra bir gün İskander Vera'ya misafirliğe gelmişti. Gezilerini, kaderin uzak Avustralya'ya sürüklediği ama burada kültürlerini unutmayan, Nâzım'ı seven, anan misafirperver Türkleri yâd ediyorlardı. İskander Nâzım Hikmet'i hayatında iki kere görmüştü. İlk kez, Edebiyat Enstitüsü'ndeki öğrenci buluşmasında, daha sonra bir kez de bir etkinlik sonrası yemeğinde. 2004 senesinde Fazıl İskander *Paris'te Bir Mağaza*'da adlı bir öykü yazdı. Bu öyküde çok sevdiği ve değer verdiği Nâzım Hikmet'e de satırlar ayırdı.

Eve sık sık Vera'nın sinema ve televizyondan iş arkadaşları, tanıdıkları ve tanımadığı insanlar gelirdi. Ama en çok da Türk misafirler olurdu. Tek tek ya da küçük gruplar, bazen de büyük gruplar hâlinde ortaya çıkarlardı. Aralarında türlü türlü insan olurdu. Elbette, en çok ünlü aktörler, yazarlar, gazeteciler ve çeşitli yaratıcı mesleklerle sahip insanlar gelirdi. Bir restoran sahibini hatırlıyorum, Hollanda'da yaşıyordu sanırım. Bazen de sıradan genç çocuklar, inşaatçılar, öğrenciler gelirdi. Sanırım 1990 yılındaydı, Nâzım Hikmet'in evine işte bu şekilde gelenlerden biri de Melih Güneş idi.

Onu ilk gördüğüm zamanı hatırlıyorum. Yanında çevirmen arkadaşı vardı, o sıralar İngilizce ve Rusça öğreniyordu.

Bu çok hoş genç adam Vera'nın hemen hoşuna gitmişti. İncelikli konuşma tarzıyla, görgüsüyle, asaletiyle kendini beğendiyordu. Nâzım Hikmet'in sanatını öğrenmenin yanı sıra keşiflerini diğer insanlarla paylaşma fikriyle ciddi bir biçimde meşgul olduğu görülüyordu. Melih özel bir misafir oldu, zamanla da Vera, onun kızı Anna ve torunu Katya için aileden biri hâline geldi. Vera'nın onu "*benim Türk oğlum*" diye adlandırması boşuna değildi.

Vera eve misafirlerin gelmesini, rahat konuk odasının köşesindeki uzun masanın etrafına oturmalarını severdi. Muhakkak ikramda bulunurdu ve bunları kendisi hazırlardı. Üzerinde lezzetli bir yemek bulunan kocaman bir tabak dururdu örtünün üstünde. Hızlı, sade ve lezzetli yemek yapmayı becerirdi: satsivi (cevizli ve tavuklu bir Gürcü yemeği - ç.n.), mercimek, narlı pilav.

Vera Tulyakova Hikmet, torunu Katya, Nadejda Litvinova (3 Haziran 1990, Moskova)

O anda elinin altında olan her şeyden lezzetli bir börek çıkarabilirdi. Börek genelde çayın yanına servis edilirdi. Misafirler divanlara oturduğunda da konuk odasının ortasındaki küçük dergi masası, bir çay sehпасına dönüşürdü.

Çay faslı ve sohbetler genelde gece yarısına kadar sürerdi. Vera hep Nâzım'la ortak yaşamlarından bir hikâye anlatırdı. Sonradan Rusçada çıkan kitabını okuduğumda anladım ki, Vera bu sohberlerde bize “Nâzım ile Son Konuşma”sını anlatıyor-muş. Bu kitabı tekrar tekrar okurken Vera'nın benzersiz, canlı sesini duyuyorum.

Vera misafirlere her zaman kahve pişiremezdi. Hele bir de Nâzım'ın meşhur tarifine göre. O zamanlar bizdeki dükkânlarda en iyi ihtimalle toz kahve satın almak mümkündü. Doğu'nun lokum, fıstık, baklava gibi lezzetleri ise çok ender bulunurdu (en lezzetli lokumlar Melih'tendi. Doğrudan Türkiye'den). Ama bazen de sadece kurabiye veya baranka (yuvarlak ve delikli, krakerle kurabiye arası sert bir Rus yiyeceği. - ç.n.) ile çay olurdu.

O zamanlar Sovyet mağazalarında raflar boştu. Moskova'da kaliteli kahve ve çay bulmanın ne kadar zor olduğunu insan şimdi hayal bile edemiyor. Vera prestijli bir üniversite olan VGİK'te doçent olarak çalışmasına rağmen paradan yana da rahat değildi. Ne var ki, asla şikâyet etmez ve kimseden bir şey istemezdi. Onu yakından tanıyan çoğu kimsenin, zorluk içinde olduğundan kuşkusu yoktu. Bilindiği üzere, Nâzım'ın kitaplarından hiç para almıyordu Vera. “Oğluyla ve Türkiye Komünist Partisi'yle davalık olamam,” diye yazmıştı kitabında.

Vera'nın, sayıları her geçen gün artan Türk misafirleri layıkıyla ağırlamak için evde tamirat yaptırmak istediğini hatırlıyorum. O yıllarda SSCB'de bu olağanüstü zor bir işti. Ne para, ne malzeme, ne de doğru dürüst usta vardı. Sıradan bir musluğu tamir edebilecek tesisatçı bulmak dahi zordu. Musluğu tamir etmişlerse de bu, yalnızca bir hafta sonra yeniden bozulması ve aynı “ustanın” gelip “ücretini” alması içindi. İşte bu şartlar altında Vera her şeye rağmen evinde bir tamirata girişti. Bunu nasıl başardı, hayal bile edemiyorum.

Vera'nın gücünün her şeye ve herkese nasıl yettiğini bilmiyorum. Sanırım evini sevdiği içindi. Bu ev onun Kalesi, Nâzım ise hayatıydı. O zamanlar bir fotoğraf makinem olmadığı ve hiç not tutmadığım için çok pişmanım. Ama Vera her zaman hayat dolu, ilgi çekici, aydınlık, güvenilir bir dost, akıllı, güçlü ve çok güzel bir kadın olarak belleğimde kaldı. Bahtsızlıkların hayatını yönetmesine izin vermeyen insanlardandı. Hastalığıyla dahi sonuna kadar mücadele etti, bu esnada da yıllardır tanıdığım aynı Vera olarak kaldı. Ki bunlar hayatımın en güzel yıllarıydı...

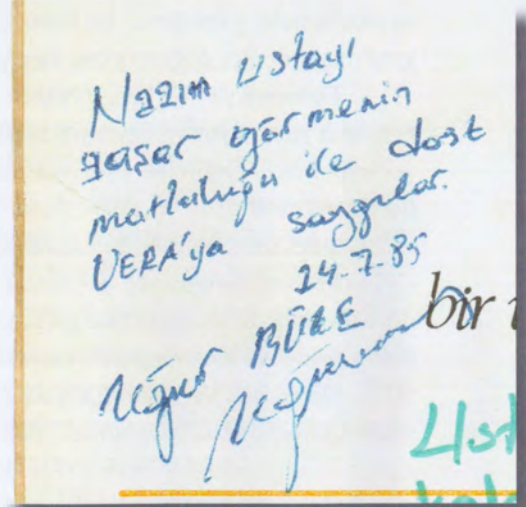
Rusçadan çeviri: Mustafa Yılmaz

1983 yılında Sovyetler Birliği'ne ilk gidişimde beni saran şaşkınlık uzun süre geçmemişti. 32 yıldır da her gittiğimde yeni bir şaşkınlık içine düşürmeyi başarır beni bu ülke. Sonuçta doğru söylemiş, büyük ozan Tütçev, "Rusya akılla anlaşılmaz!" diye.

Nekrasov ve Bunin çevirileri ile uğraşırken tanışmıştım SSCB Yazarlar Birliği Türkiye Masası'nda çalışan büyük insan, muhteşem çevirmen Vera Feonava ile. Onun sayesinde de birçok yazar, ozan ve sinemacı ile tanıştım. Vera'nın en büyük katkılarından biri de sıradan sovyet insanını tanımama yardımcı olmasıydı. Hemen hemen her ay yaptığım seyahatlerde mutlaka bir günü onunla geçiriyordum. Gündüzleri müze geziyor, akşamları mutlaka birkaç yazarla yemek yiyorduk. 1985 yılındaki seyahatlerimden birinde, "Uğur, yarın Vera bizi bekliyor!" dedi. O zamana kadar beni birkaç kez Nâzım'ın mezarına götürmesine ve T. Melikov, R. Fiş, S. Uturgauri, A. Aleksandrov gibi Türkologlarla görüşmelerimizde konunun dönüp dolaşıp Nâzım'a ve dolayısıyla da Vera'ya varmasına karşın bana hiç gidelim dememişti. Yine şaşırmıştım.

Saat on bir gibi, yanıma Türkiye'den getirdiğim bir kutu baklava ve antep fıstığını alıp Yazarlar Birliği'ne gittim. Oradan da birliğe ait bir arabayla, yanlış hatırlamıyorsam, Sokol'a gittik. Metronun yanında durup çiçek aldık ve evin önüne geldik. Vera, arabada bir de tembihte bulundu, "Uğur, lütfen evden bir şey isteme!"

Kapıyı ellili yaşlarda, olağanüstü güzel yüzlü bir kadın açtı. Gülümsüyordu. Elimde çiçekler ve hediyelerle kalakalmıştım. Önceden kurguladığım bütün cümleleri unutmuştum. Ağzımdan yalnızca "Merhaba!" sözünün çıktığını hatırlıyorum. Sanırım, buraya gelenlerin şaşkınlığa düşmesine alışkın Feonova'nın araya girmesiyle gülüşüyor ve içeri giriyoruz.

"Nazım Ustayı yaşar görmenin mutluluğu ile dost VERA'ya saygılar."

Uğur Büke / 24.7.1985

Feonova ile ben bir kanapeye kendisi de karşıma sandalyeye oturuyor. Rusça konuşuyoruz. Türkiye'yi soruyor, tanıdıklarını soruyor. Hep Türkiye konuşuyoruz. Oysa ben onun hayatını merak ediyorum. Nâzım'ı merak ediyorum. Sonra bir şeyler ikram ediyor. Bir saat kadar sonra, gelin evi gezdireyim, diyor.

Evdeki her şeyi anlatıyor, nereden geldiğini, kimin getirdiğini, Nâzım'ın o eşyalarla neler yaptığını... Bu Dino, diyor. Bunu Nâzım yapmıştı. Bunu Taşkent'ten getirmişlerdi. Bu, doğum günü hediyem. Bu okuduğu son gazete...

Feonova'ya Türkçe, "Nâzım yaşıyor!" diyorum, o unutulmaz gözleriyle Feonova'ya bakıyor ve çeviriyle birlikte Vera'nın gözlerinin buğulandığını fark ediyorum. Tekrar yerimize oturuyoruz. Bana, "Biraz Türkçe konuşun," diyor. "Vera Borisovna çevirir."

Dört saatin ardından Feonova "gidelim", diyor, "daha fazla yormayalım".

Vera ayrılırken her gelişimde mutlaka uğramamı söylüyor. Sonraki yıllarda dört-beş kez daha ziyaretine gittim. Her seferinde aynı sevecen gülümseme, aynı gülen gözler ve aynı nazik, yumuşak ve dostça sözler.

Ne zaman Vera'dan bahsedilse, ne zaman hakkında bir şey okusam, kızımın sözleri yankılanır kulaklarımda: "Baba, ne kadar şanslısın!"

Nâzım'ın Evinde, Vera'ya Mihman Oldum!

Necati Şahin

Köln Arkadaş Tiyatrosu Genel Sanat Yönetmeni olarak Azerbaycan'a gitmek için Duesseldorf'tan kalkan uçağa bindiğimde küçük küçük düşlere dalıyordum.

Koçgiri'nin haritada yeri olmayan bir köyü, Avrupa, Köln, tiyatro, sanat turleri, dergiler, sendikalar, dernekler, cunta işkence hanelerinden kurtulup gelen canlara ev sahipliği, mitingler, protestolar derken şimdi de Sovyetler, Azerbaycan, Moskova, Bakû...

Azerbaycan ve Sovyetler'in en büyük opera üstatlarından, dönemin milletvekili ve Bakû Filarmonisi Müdürü Lütfiyar İmanov'un davetlisi olarak gidiyorum. Lütfiyar Baba 30 yıla yakın Köroğlu operasında Köroğlu'nu canlandıran, seslendiren muhteşem bir sanatçı... Moskova'da havaalanında karşılayacaklardı beni.

1987 Nisanının bir akşamı indim Moskova'ya. İnşim ile hayalini kurduğum komünizmin bu olmaması gerektiğine olan ilk şaşkınlığıma, biraz sonra havalananında beni karşılayan kimsenin olmadığını anlamam ikinci şaşkınlığımı ekledi...

Bakû'den Lütfiyar Baba'yı aramak için havalimanı postanesinde saatlerce bekledikten sonra bağlanan telefon...

"Lütfiyar Baba, ben Necati",

Karşıdan Baba:

"Tamam Balam yarın akşam Moskova havaalanında seni bekliyoruz."

"Baba, ben Moskova havaalanındayım..."

"Yahu sen Perşembe dememiş miydin?"

"Yok baba, perşembenin gelişi çarşambadan belli değil mi?"

İşte Türkiyeli bir Kürt ile Sovyetli bir Azeri telefon ile konuşarak plan yaparsa çarşamba ile perşembe birbirine karışır diye takıldım babaya.

Baktım dert ediniyor kendisine.

"Ben hemen Azerbaycan Moskova temsilciliğinden birini arayıp seni aldirtacağım," dedi ama ben ısrarla, "Sen meraklanma, ben bu gece Moskova'da bir otelde kalır, yarın Bakû'ye uçarım," diyerek vedalaştık.

Tabii ben "solcu" olduğum için her şeyi bilenim ya... Cebimde biraz dövizim var, giderim istediğim otelde kalırım. Yarın gider bir seyahat bürosundan biletimi alırım, Bakû'ye uçarım ya...

Bu arada gece saat 22 gibi oldu. Bir taksi tuttum, Moskova merkeze gittik. Sormadığımız otel kalmadı. Yer yok. Moskova'ya gelmeden önce "İnturist" bürosundan önceden yerler ayırmalıymışım, prosedür böyleymiş.

Tabii ben rüşvet vermesini de bilmiyordum. Ayrıca hayalini kurduğumuz, gençliğimizi verdiğimiz komünist düzende rüşvet mi olurmuş Allah aşkına!..

Moskova'nın otellerini epeyce dolaştıktan sonra saat oldu gecenin ikisi gibi... Yer yok, kaldık mı gurbet ellerde, sokakta...

Taksi şoförü de şaşkın. Yarım yamalak İngilizce Rusça karışımı birkaç kelime-sine ben de Almanca Türkçe karışımı birkaç sözcük ile karşılık vererek muhabbet ediyorduk ki, sormayın ne muhabbet...

Benim Moskova'da bir tanıdığımın olup olmadığını sordu ısrarla.

Tereddütsüz cevap verdim. "*Ne tanıdığım be kardeşim, bizim Moskova'da bir kalemiz var*" der gibi defterimde Nâzım'ın evinin adresini uzattım kendisine.

"Ok." dedi, sevindi galiba, benden kurtulma saati geldi sanki...

Epeyce gittik. Bir avluya girdik. Bavul benim elimde, adres defteri şoförün elinde.

Bir zile bastı. Ana kapı açıldı. Çıktık üst katların birine. Şoför zile bastı. Kapı açıldı. Sakallı bir Rus karşımızda. Şoför Türkiye, Almanya gibi bir şeyler söylüyor.

Sakallı Rus önce durakladı, sonra bir şeyler dedi, kapıyı açık bırakarak arka odalara doğru gittiğinde kafamı evin içine biraz uzattım. Hacıvat- Karagöz figürlerini görünce "*Tamam burası*" dedim şoföre.

Aynı anda, arka odadan sakallı Rus'un sesini duydum.

"*Vera Vladimirovna*" diyordu. "*Feerge*" (FRG, Batı Almanya'nın Rusça adımı galiba) diyordu. Bir de Fakir Baykurt diyordu.

Birazdan Vera sabahlığıyla göründü.

Beni görünce "*Nicati!*" diye bir çığlık attı. "*Ya Vera, Türkiyeli misafir işte böyle gelir,*" dedim. Sarıldık (*Almanya'da misafirim olma onurunu bana yaşatmıştı, dostluğumuzun öncesi vardı*).

Taksi şoförü de sevindi. Vera hemen şoförü gönderdi.

Sakallı Rus'u tanıttı. Damadı Goşa imiş, yani Georgiy. Almanya'dan bir Türk denilince ilk akla gelen isim Fakir Baykurt'muş. Vera'ya "*Almanya'dan Fakir Baykurt geldi*" diye seslenmiş...

Goşa yatmaya gitti.

Vera ile oturma salonunda epeyce muhabbete daldık. Hangi dilden dersenez, ikimizin de akıcı konuştuğu ortak dilimiz yok tabii. Yarım yamalak İngilizce, daha doğrusu tarzancayı deniyoruz, ama daha çok gönül dili olduğunu sonradan fark ediyorum...

Sonra "*Sana bir yatak hazırlıyorum ama herhangi bir yatak değil*" dedi.

Beni, Nâzım'ın çalışma odasına götürdü. Nâzım'ın yatağını hazırladı. Oturdum Nâzım'ın yatağına...

Vera tekrar kapıda göründü. Elinde bir battaniye... "Nâzım'ın battaniyesi," dedi...

Örttü üstüme ve gitti.

Ben rüyada mıyım, hayal âleminde miyim diye kendimi yokluyorum.

"Yok ya, bu galiba gerçek."

Uyumak mümkün mü? Kalktım yataktan, Nâzım'ın çalışma masasına yanaş-tım, oturdum sandalyesine. Parmaklarımla daktilosunu okşadım. Bütün tuşlarını büyük bir hürmetle tek tek niyaz ettim sanki...

Duvarda Abidin Dino, Picasso'nun eserleri... Ama en çok Hacivat-Karagöz figürlerine takılıyor gözüm... Bir Anadolu evindeyim galiba...

Yine yokluyorum kendimi bu bir hayal mi diye...

Otuzlu yaşlardayım o sıralar. Ve tüm gençliğimi Nâzım'ın dizeleri ile çınlayarak geçiren kulağım, yüreğim, şimdi onun evinde, ellerim onun daktilosunda...

Birazdan tekrar onun yatağına uzanacağım...

Hani "Her şerde bir hayır vardır" ya ... Moskova havalimanından beni karşı-layan kimsenin olmayışı şerdi ya.. Nâzım'ın evine gelmek de "hayır" oldu diye geçi-riyorum içimden...

Zaten sabah olmak üzereydi... Döndüm durdum Nâzım'ın yatağında...
Sabah kahvaltısındaız Vera ile... "Bakû'ye bir hafta sonra gideceksin," dedi.
Lütfiyar İmanov'u aradı ona da söyledi. "Bir hafta sonra göndereceğim," dedi... Anlaştılar...

Bir hafta kaldım Nâzım'ın evinde...
Bir hafta oturdum Vera'nın sofrasına...
Bir hafta yattım Nâzım'ın yatağında...
Bir hafta her gece oturdum Nâzım'ın daktilosunun başına...
Bir hafta parmaklarımı sürdüm bütün tuşlarına o mütevazı ama onurlu daktilonun tuşlarına...

Bir hafta söyledik Vera ile Vera'nın dostları ile, Nâzım'ın yoldaşları ile...
Onlar Rusça Nâzım'dan şiirler okudular... Bir kısmı ezberden okuyor... Ben de elimden geldiğince birkaç tanesini kitaptan okumaya çabalıyorum...

Yazık ki Nâzım'ın şiirlerinden hiçbirini sonuna kadar ezbere bilemiyormuşum...
Bir tek "Memleketim" şiiri takılı hafızama. Müşkölümü hep o şiirle aştım...
Vera beni bir akşam da Yazarlar Birliği lokaline yemeğe götürdü.

Masamıza pek çok ünlü sanatçı, yazar oyuncu geldi gitti. Tabii ki hiçbirini tanımıyorum. Vera onlara tanıtırken bir yol bulmuştu. "Bu Rusların Yılmaz Güney'i, bu Rusların Türkan Şoray'ı, bu Rusların Yaşar Kemal'i, Bu Rusların Ruhi Su'su, bu Rusların Aziz Nesin'i..." dedikçe, ben hangi sofrada olduğumun bilincine varıyor ve votkayı kaldırırken daha dikkatli olmaya çalışıyorum.

Votka da Moskova'da o mekânda içilirmiş ama ya!...
Vera bir de diğer Vera ile, Vera Feonova ile tanıştırdı. Vera Feonova muhteşem Türkçe konuşan bir Türkolog. Nâzım'ı, Vera'yı bilenler zaten Vera Feonova'yı da bilirler...

Nâzım'ın mezarına gideceğiz. Vera Feonova önce birilerini aradı. "Orada bir bekçi Murtaza var, zorluk çıkarabilir," dedi. Bekçi Murtaza deyimini bu kadar yerinde kullanan Vera Feonova'nın Türkçesini tahmin edebilirsiniz artık...

Gittik. Sarıldım çınara da mezara da...

Sevgili Nazım, Arkadaş Tiyatrosu adına evine misafir geldim. Anın önünde saygıyla eğildim. Vera'yı ve seni öyle seviyoruz ki... N. ŞAHİN 22.6.1984

"Sevgili Nazım, Arkadaş Tiyatrosu adına evine misafir geldim. Anın önünde saygıyla eğildim.
Vera'yı ve seni öyle seviyoruz ki..."

Necati Şahin / 21.6.1984

Edebiyatımızın bu ulu çınarını, bir çınar altındaki bu mezar taşına niyaz eyledim... “Ölürse ten ölür canlar ölesi değil” diyen Yunus’un beytini fısıldadım Nâzım’ın kara toprağına...

Moskova’yı dolaştık... Nâzım’ın eşi ve eşiti ile...

Nâzım ile olan aşkının her akşam bir bölümünü anlattı, anlattı, anlattı... Gönül gözüyle gördüm, gönül kulağıyla dinledim, dinledim, dinledim...

Bursa ipeği gibi konuşma bu olsa gerek diye düşündüm çoğu kez...

Moskova Film Akademisi’nde ilk tanışmalarını, tezi için Nâzım’dan nasıl yardım istediğini, Nâzım adını ilk duyduğunda nasıl heyecanlandığını, Arnavut masallarını araştırması için kendisine verilen ödev için kimden yardım isteyeceğini araştırırken, diğer bir hocasının “Nâzım Hikmet’e gitmelisin” dediğindeki korkusunu, o dev yazara nasıl gitmeliyim ki diye günlerce nasıl kafa yordüğünü ve yıllarca süren bu ölümsüz aşkını damla damla, ipek ipek anlatıyordu...

O anlattıkça, ben onun yüzündeki ifadeye kilitleniyorum...

Evet evet “Aşk” bu olmalı işte...

Bu hafta da hayatımın en önemli haftalarından biri...

Yıllar sonra bu haftanın ne denli önemeli olduğunu demlendikçe anlamlaştırdığını daha da anlıyorum...

Ne yazık ki o günlerde not tutma alışkanlığım yoktu.. Zaten her şey o kadar kendiliğinden geliştik ki. Belki de güzel olanı da budur...

Bu anılarımı tekrar bana yaşatan Melih Hoca’ya, Arif Abi’ye

Nâzım’ca saygılar... Vera’ca sevgiler....

Nâzım’ın evinde Vera’nın sofrasındayım hâlâ...

Doyamadım...

Çünkü o ev edebiyat, o ev sanat, o ev hümanizma dolu...

O ev barışın kalesi.... O sofraya sevgi sofrası...

Aşk ola o eve,

Aşk ola o sofraya

Aşk ola o sofraya mihman olanlara...

9 Ağustos 2015, Altınoluk

Moskova'da kar yağıyordur,
yağmıyor mu yoksa?
Yatmadan önce baktın mı pencerede termometreye?
Sıfır altında on beş mi, on yedi mi?
Yatağının üstünde mavi ışık.
Neler düşünüyorsun?
Yoksa uyudun mu yine kor komaz yastığa başını?

Nâzım Hikmet, *Bütün Şiirleri / Tanganika Röportajı*, YKY, İstanbul, 2007, s. 1847.

du, 1930
toplandı, 1945
hrini geçere nazileri kovaladı, 1945
/ brecht doğdu 1898
1925 / semih erbek öldürüldü, 1976
qdu, 1906
/ DiSK kuruldu, 1967
yeti ile sso dostluk anlaşması, 1950
idu, 1504
ac / elden öldürüldü, 1969
resi, 1923 / medenî karın çıkarıldı, 1926
sızılgı, 1965
2 / t. saatçioğlu ist. da öldürüldü, 1977
fırkası kuruldu, 1919
vas/ b. gözenler filistinde şehit düstüler, 1973.

B. Şubat 1990
Güzelim Vera ile
ikinci kez birlikte olmak ne güzeldi;
Gene beraber olmak dileği ile. Sevgiler
Yıldız Kenter

"Nazım'ın evinde Güzelim Vera ile ikinci kez birlikte olmak ne güzeldi.
Gene beraber olmak dileği ile. Sevgiler sevgiler sevgiler"
Yıldız Kenter / 6 Şubat 1990

Yıldız Kenter, Melih Cevdet Anday, Vera Feonova, Genco Erkal ve Suna Anday, Novodeviçi Mezarlığı'nda Anton Çehov'un mezarı başında (Şubat 1990, Moskova)

Şiirlerin, Resimlerin Gerçeğe Dönüşmesi

Genco Erkal

Vera Tulyakova'yla ilk kez 1989 yılının yaz aylarında Avustralya'nın Sydney kentinde karşılaştım. Kitabının imza günü ve söyleşi için gelmişti, ben de Nâzım'ın şiirlerinden oluşan oyunumu oynayacaktım. Tanıştırdılar. "Saçları saman sarısı, kir-pikleri mavi" bizzat karşımdaydı. Hayranlarına kitabını imzalarken benim kafamdan durmaksızın koca Nâzım'ın onun için yazdığı dizeler geçiyordu. "Vera'nın uykudan uyanışı", "Seviorum seni ekmeği tuza banıp yer gibi" ve daha niceleri. Akşam oyunumu izledi, dedi ki, "Ne tuhaf, Türkçe bilmiyorum, ama okuyuşunuzdan söylediğiniz bütün şiirleri tek tek tanıdım. En çok da Elleriniz ve Yalana Dair şiirindeki anlatımdan etkilendim." Bildiğimiz resimlerine göre epey kilo almış, hâlâ güzel, incelikli, sıcak, sevecen bir kadındı.

1990 yılı Şubat ayında İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı, Uluslararası İstanbul Tiyatro Festivalinde Rus Tiyatrosu'nu temsil edecek eseri ve topluluğu seçmek için bir heyet oluşturdu. Bizi bir haftalığına Moskova'ya davet ettiler: Yıldız Kenter, Melih Cevdet Anday ve eşi Suna Hanım, Müzik Festivali'nin yöneticisi Cevza Tüze ve ben bir hafta boyunca Moskova'da oyunlar izledik, Rus tiyatro yazarları, yönetmen ve oyuncularıyla tanıştık. Güzel sohbetler oldu. Cömert sofralarda yedik, içtik, zenginleştik.

Hiç unutmadığım olay Melih Cevdet'le yan yana izlediğim bütün oyunlarda birbirimizden azıcık gizleyerek hüngür hüngür ağlayışımızdır. Rus oyuncuların duygusu zenginliği, dilin müziği, ifadelerindeki derin melankoli bizi müthiş etkiledi. Hadi Çehov ya da Dostoyevski söz konusu olunca metinlere zaten aşınaydık, ama neden söz ettiğini bile tam olarak bilmediğimiz çağdaş oyunlarda bile gözlerimizin dolmasını ben hâlâ tam olarak çözebilmiş değilim.

Lafı biraz uzattığının farkındayım, sadede geliyorum. O gezinin kuşkusuz doruk noktası Nâzım ile Vera'nın evine çağrılı olduğumuz öğle yemeği idi. Avludan başlayarak içimizdeki titreşimler yoğunlaştı. "Bizim avludan mı kalkacak cenazem?" İşte o avludaydık. "Ve avluda çöp bidonları duracak her zamanki gibi." Çöp bidonları da oradaydı. Kapıdan içeri girdik. O uğursuz günün sabahı gazeteleri almak için o daracık merdivenlerden inmiş, işte tam orada, kapının eşiğine yığılıp kalmıştı. Çıktık yukarı, salona girdik. Olacak şey değil. Nâzım evdeymiş de az sonra yatak odasından çıkıp bize hoş geldiniz diyecek sanki. Fotoğraflardan tanıdığımız ev olduğu gibi duruyor. Ünlü daktilo makinesi, duvarlarda fotoğrafları, büyük ressam dostlarının ona armağan ettiği değerli tablolar, pencerenin camına tutturulmuş Karagöz figür-

T	19	atolm savaşına karşı imza kampanyası başlatıldı, 1955
C	20	nazım hikmet doğdu, 1902
CT	21	lenin öldü, 1924 / öğrenci zeki yılmaz öldürüldü, 1976
P	22	a. rıza yerli öldürüldü, 1977.
PT	23	a. haydar, 1973 / k. yaman, 1975 / m. yılmaz öldürüldü, 1977.
S	24	emperyalizme karşı arap halklarıyla dayanışma günü
Ç	25	lenin'in rusyada silâhlı ayaklanma cadısı, 1905
P	26	hasan basri, i. akman, y. z. güneş, malatya'da öldürüldü, 1976
C	27	m. arkan malatya'da, ö. elmas istanbul'da öldürüldü, 1976
CT	28	mustafa sıphî ve arkadaşları karadenizde öldürüldü, 1921
P	29	amasyalı s. atalay öldürüldü, 1971
PT	30	cahit senyüz karakolda dövülerek öldürüldü, 1976
S	31	amerika'da kölelik kâğıt üzerinden kaldırıldı, 1865

"Sevgili Vera'yla birlikte bir Moskova gününde NÂZİM'ı andık."

Genco Erkal / 6.2.1990

leri, her zaman uzandığı sedir, üzerine bir sürü rozet iliştirilmiş eski radyosu, çeşitli ülkelere bitmek tükenmek bilmeyen yolculuklarından eve taşıdığı armağanlık eşyalar, biblolar, değişik dillerde basılan şiir kitapları...

Ve elbette Vera. Ev sahibemiz bugün inanılmaz bir değişim geçirmiş. Sanki Nâzım'la tanıştığı günlere dönmüş, genç kız gibi ortalıkta koşturuyor, konuklarını ağırlamak için çırpınıyor. Mükellef bir sofr kurulmuş. O günlerde çarşıda, pazarda göremeyeceğiniz nefis yiyecekler, içkiler özenle bir araya getirilmiş. Nasıl da tatlı dilli gelin hanım. Anlattıkça açıldı. Değerli anılarını dinledikçe biz de kâh hüzünlendik, kâh güldük, eğlendik, unutulmaz bir zaman dilimini paylaştık. Nâzım oradaydı, yanımda oturuyordu, hatta bir ara elini omuzuma attı, sırtımı sıvazladı.

Hey gidi Vera. O gün değil ama, İstanbul'a daha sonraki gelişlerinden birinde bana söylediklerini hiç unutmayacağım. "Ben kiminle evlendiğimi onu kaybettikten sonra anladım" demişti. "Çok gençtim. Kafamda kavak yelleri esiyordu. Arkasında bıraktığı boşluk yıllar geçtikçe daha çok içimi acıtıyor. Keşke filmi geri sarıp, bugünkü kafamla o yılları yeniden yaşayabilseydim."

Şimdi yan yana yatıyorlar Nâzım'la, Novodeviçi mezarlığında. O müze ev kızı tarafından korunuyor ve olduğu gibi duruyormuş orada. Vera'nın da en büyük dileği idi. Keşke o ev resmen müze olsa da, Nâzım'ın hayranları Moskova'ya gidişlerinde mezarının yanı sıra evini de ziyaret edebilseler, büyük ozana yıllarca çektiğimiz memleket hasretini biraz olsun duyumsayabilseler...

Moskova'da Vera'yı Aramak

İrina Fedyunina Six

Hayatı uzun yıllar boyunca belirleyecek bazı olaylar vardır. Vera Hikmet'le karşılaşma benim hayatımdaki bu olaylardan biriydi...

Her şey Melih Güneş'le başladı. Daha doğrusu, Melih'in 1989 yılında ENKA şirketinde restoratör olarak çalışmak üzere Moskova'ya gelmesiyle. Sonra da özel ders almak amacıyla hoca bulmak için Moskova Mimarlık Enstitüsü'nün Yabancılar için Rusça kürsüsüne telefon etmesiyle. Ders için sadece akşamları vakti vardı (yedi, sekize kadar çalışıyordu çünkü). Genellikle öğretmenler, işte o kadar uzun süre kalmak istemiyordu ama ben kabul ettim.

Derslerin başlamasından birkaç ay sonra Melih az da olsa Rusça konuşabiliyordu. Bir keresinde Nâzım Hikmet'in karısının Moskova'da yaşadığını bildiğini ve onunla tanışmak istediğini söyledi. Ben de kadını bulmak için Yazarlar Birliği'ne telefon etmeye karar verdim. Aldığım cevabın beni ne kadar şaşırttığını tarif dahi edemem: *"Nâzım Hikmet'in karısı Yazarlar Birliği ile temas kurmuyor, bu yüzden hakkında herhangi bir bilgiye sahip değiliz. Bizde telefon numarası var, bundan başka da söyleyebileceğimiz bir şey yok..."* Tuhaftan da öte bir durum... Komünist şairin karısının Yazarlar Birliği ile hiç bağlantısı yok mu? Yazarlar Birliği dönemin tüm kültür elitini kontrol ediyordu. Dahası, bu etkili örgüte üye olmak o zamanlar pek çok ayrıcalık sağlıyordu insana... Yazarlar Birliği'nin onun hakkında bilgisi olmaması diye bir şey olamazdı... *"Peki, yazayım numarasını,"* diye rica ettim. Dikte etmeye başladılar. Telefon şöyle başlıyordu: *"AK7 -"* Ya Rabbi, harflerle başlayan bir telefon numarası????? Bu yazım sistemi Moskova'da altmışlı yılların ortalarına kadar varlığını sürdürmüştü, sonra yerini yedi rakamlı numaralara bırakmıştı. Otuz yıllık bir telefon numarası!? Ve hâlâ bir yerlerde yazılı! Hayret doğrusu!.. Numaraya telefon etmek olanaksızdı ama neden bilmem, yine de yazdım...

Tam bu sırada çocukluk hatıralarım yardımına koştu. Dairemize çektikleri telefonun numarasının da tıpkı bunun gibi harflerle başladığını anımsadım... Eğer öyleyse, bu numara Sokol ya da Oktyabrskoye Pole taraflarına aitti... Eğer öyleyse,

harfleri 15 ya da 19 ile değiştirerek denemek gerekiyordu, unk Şimdi Moskova'nın bu semtlerindeki telefonlar bu rakamlarla başlıyordu... Kim bilir, belki de değişme- miştir hiçbir Şey???

197....'yi çeviriyorum. Yanlış numara. Peki, maceraya son vermeden önce bir deneme daha. 157....'yi çeviriyorum. Tam kimi aradığımı açıklamaya başlıyorum ki, bir- den sakın bir kadın sesi işitiyorum: “Evet, Vera Tulyakova benim. Sizi dinliyorum...” Bek- lemediğim bir başarı. Genelde banal, biraz da rahatsızlık verici bir tarzda, heyecanla özetlemeye devam ediyorum arama sebebini. Dinledikten sonra Şöyle diyor: “Türkler sık sık bana telefon eder ama rastgele insanları davet etmem evime genelde. Ama sanırım öğrencinizi kabul edeceğim. Rusça biliyor mu? - Şimdilik pek iyi değil Rusası. - Birlikte gelin yleyse. evirmenliğimizi yaparsınız”.

Adresi verdi. Tahmin ettiğim gibi. İyi bildiğim Sokol semti...

Artık pek de genç sayılmayan, boylu poslu, biraz topluca, güler yüzlü bir kadın açtı bize kapıyı. Uzun sarı saçları ensesinde topuz hâlinde toplanmıştı. Kocaman mavi gözler... Omuzlarına atılı bir Rus şalı. Zarif, sakın, misafirperver. Bakışlarında bir derin- lik. Tam bir Rus güzeli... Hemen etki bırakıyor insanın üzerinde. “Evet, - diye aklımdan geçirdim, - Şimdi bile böyle güzel olduğuna göre otuz sene önce Türk şairin aklını ba- şından almış olması normal... Endamı yerli yerinde”.

Vera bizi, bir sürü eşyayla dolu ve duvarlarında tablolar asılı temiz bir odaya aldı. Divanda yer gösterdi, çay yaptı, börek ve yanında bir Şeyler daha ikram etti. ři- rin, sıcak, yumuşak... Melih'le biz bir yandan dinliyoruz, bir yandan da gözlerimizi

Vera Tulyakova Hikmet, İrina Fedyunina ve M. Melih Güneş (Nisan 1990)

duvarlardaki tablolardan, mobilyalardan, titizlikle etrafımıza yerleştirilmiş irili ufaklı eşyalardan alamıyoruz. İnceliyoruz. İlgimizi fark eden Vera hikâyelerini anlatmaya başlıyor. “Bunlar Nâzım’ın arkadaşlarının tabloları (meşhur Rus ve Türk ressamların adlarını sıralıyor). Bu oyuncaklar Gjel’den, Nâzım çok severdi almayı (o zamanlar daha moda değildi bunlar). Bu otuz gül ise Nâzım’ın otuzuncu yaş günüm için hediyesi,” diye açıklıyor devasa yer vazosuna ve tam olması gerektiği gibi kurutulmuş, yarı insan boyundaki dev güllere baktığımı görünce. Neredeyse otuz yıldır aynı yerde duruyorlar... İnanılmaz! Dev kuru güllere bakıyorum. Çiçekler solmuş ama şiirselliklerinden, romantizmlerinden hiçbir şey kaybetmemişler... Ve tutkularından. Bunun gibi gülleri öylesine hediye etmez kimse... Ve otuz yıl saklamaz kimse...

Vera Vladimirovna Nâzım’ı, gezilerini, buluşmalarını anlatmaya devam ediyor.. Mavi gözleri ışıltılı. Anlatıyor. Sevildiğini bilen kadınlara has o telaşsız gülümseme var yüzünde... Hâlâ da seviliyor. Âdeta kısa zaman önce ayrılmışlar gibi. Ve hâlâ inanamıyor artık burada olmadığına. Onun için her şey eskisi gibi kalmış. Hiçbir şey değişmemiş... Bu odada otuz yıldır her şey O hayattayken nasılsa aynen öyle.

Öte yandan, konu günümüze gelince, edebiyat alanında yetkili bazı bürokratlar ve politikadan açılınca bu kadında şiirselliğin, romantizmin ve yumuşaklığın yerinde yeller esiyor. İlkelerinden taviz vermeyen biri olduğu hissediliyor. Pek çok meseledeki pozisyonu da katı. Yazarlar Birliği ile bağlantısının olmamasının tesadüf olmadığının farkına varıyorum. Davet etmediklerinden değil. Nâzım’ı kendisinden talep edildiği biçimde anlatmayacağı için. İçinde bir inatçılık var ve bunun kırılması zor...

İrina Fedyunina ve M. Melih Güneş kitabenin önünde
(Nisan 1990)

Birkaç saatin nasıl geçtiğini anlamıyoruz bile, mutfığa geçiyoruz, sonra Nâzım'ın çalışma odasında oturup sohbet ediyoruz. Hiç kalkmak istemiyoruz, ama artık geç oldu...

Melih'le binadan çıkıyoruz... Bana ilk söylediği şu oluyor:

- Kapısını gördün mü?
- Gördüm... Ne özelliği var ki, bildiğimiz kapı işte...
- Aynen öyle. Alelâde bir Rus kapısı. Çiviyle bile açabilirsin!..
- Olabilir. Ama bizde tüm kapılar böyle!

- Ben de onu diyorum! Bu kapıyı kırmak çocuk oyuncağı. Yeni metal bir kapı taktırmak için belli ki parası ya da imkânı yok, şehirdeki inşaat işçilerini sen benden iyi biliyorsun... Bu ev Rusya ve Türkiye'nin kültür varlığı...

Melih bunu çok heyecanlanarak söylemişti. Ama ben o sırada bu evin, buradaki yaşam tarzının, iç mekânın, stilin onun için ve Türkiye kültürü için önemini tam olarak kavrayamamıştım. Nâzım'ın çalışma odasının duvarında gerçekten de Picasso'nun birkaç gravürü vardı. O kadar iyi kaynaşmışlardı ki bu evle ve ünlü isimler nesneler geçi-diyle, varlıklarını fark etmeme rağmen nedense hiç şaşımamıştım.

- Biliyor musun, bir firma burada benim inşaatıma (Melih o günlerde Bolşoy'un arkasındaki Petrovski Pasajı'nı restore ediyordu) kaliteli numuneler gönderiyor. Tekrar gelelim buraya, kapı boşluğunu ölçeyim, sonra da Vera için bir kapı sipariş edeyim. Kapıyı düzgünce monte edebilecek iyi işçilerimiz de var. Sen de telefon et, tekrar geleceğimi söyle.

- Peki, Melih, bizi kovmaması için dikkatli konuşmaya gayret edeceğim. Yoksa karakterini sen de gördün...

Arkadaşlığımız işte böyle başladı. Kapıyla. Daha doğrusu, Melih'in duyarsız kal-mamasıyla. Vera Vladimirovna'ya telefon ettik, evine gittik, yardım etti, heyecanlandı, emek harcadı ve... Rusça konuşmaya başladı. Vera da ona oğlum der oldu.

Bu şekilde görüşmeye, telefonlaşmaya, birbirimize misafirliğe gitmeye başla-dık. Vera Vladimirovna Moskova'nın merkezindeki evime gelmeye başladı. Bu görüş-me sayesinde Türk entelektüeller ve Rus türkologlar uzun yıllar hayatımın bir parçası oldu.

Derinlikli, haysiyet duygusuna sahip sıradışı bir insandı. Şaşırtıcı bir iç kuvvete ve dış güzelliğe sahip bir kadın. Sevgiyle anıyorum!

Rusçadan çeviri: Mustafa Yılmaz

Bir Kapı Hikâyesi

Yavuz Tanyeli

Yıl 1990, Moskova'da Enka'da çalışıyorum. İkinci Dünya Savaşı gazileri için 1000 yataklı bir hastane inşa ediyoruz. Aynı anda Petrovski Pasajı restorasyonu da yine Enka tarafından yapılıyor. Petrovski Şantiyesinin ayrı bir ekibi var. Genelde daha önceki şantiyelerden birbirimizi tanıyoruz. Tanımasak bile, Moskova'da bir avuç Türk olduğumuz (o zamanlar öyleydi) ve aynı şirkette çalıştığımız için zamanla tanıştık.

Petrovski'de çalışan Melih Güneş ile tanışmam da bu iş ortamında oldu. Bir gün Melih bana Nâzım'ın eşi Vera Tulyakova'yı tanıdığını ve zaman zaman onu ziyaret ettiğini anlattı. Vera halen Nâzım'ın da yaşamış olduğu evde yaşıyor. *"Abi istersen bir sonrakine sen de gel, tanışırsın,"* dedi. Böyle bir teklifi kabul etmemek mümkün mü?

Sonra Melih'den *"gidiyoruz"* haberi geldi. Böylece bir akşam ikimiz ve Melih'in arkadaşı İra'yla Nâzım'ın evine gittik. Bizi Vera karşıladı. Onunla tanışmamız ve ilk karşılaşmamız böyle oldu. Çok sevimli, yumuşak, sakin, kendi halinde, güzel ve biraz da tombul bir kadındı. Hatırladığım kadarıyla güzel bir yemek ve çay ikramıyla birlikte epey uzun bir sohbet oldu. Bize Nâzım'ı anlattı. Bu arada bize evi de gezdirdi. Gezirdi dediğime bakmayın. Ev son derece mütevazı ve sadece iki küçük oda ile bir küçük salondan ibaretti.

Bir odada Nâzım'ın çalışma masası vardı. Eşyalara hiç dokunulmamıştı. Tümü Nâzım'ın da kullandığı eşyalardı. O kadar ki, salonun kenarında Nâzım'ın yıllarca önce Vera'ya aldığı kocaman (neredeyse bir insan boyunda) bir kurumuş çiçek buketi yer alıyordu. Kurumuş ama hiç bozulmadan öylece duruyordu. Vera da onu atamamıştı.

Salonun, koridorun ve Nâzım'ın çalışma masasının bulunduğu odanın duvarlarında irili ufaklı birçok resim asılmıştı. Yağlıboya, karakalem, suluboya. Resimleri biraz inceleyince amiyane tabiriyle ağzım açık kaldı. Resimlerin altında hem Picasso gibi dünyanın, hem de Abidin Dino, Avni Arbaş gibi Türkiye'nin ünlü ressamlarının imzaları vardı. Ev gerçekten bir sanat galerisi gibiydi ve Vera da bu müzenin sahibi ve koruyucusuydu.

Nasıl aklımıza geldi bilmiyorum ama o anda ilk düşündüğüm şey bu resimlerin çalınması oldu. O sıralarda Moskova'da hırsızlık çok yaygındı. Endişemizi Vera'ya

söyleyince bize niyetinin tüm evin müze haline getirilmesi olduğunu söyledi. Ona göre bu nedenle resimler burada kalmalıydı.

Çok güzel bir düşünce ama bir sorun vardı. Gördüğümüz kadarıyla evin kapısı son derece kolay açılabilir veya kırılabilir cinsten basit bir kapıydı. O zaman aklıma bizim şantiyedeki çelik kapılar geldi. Kapı montajı bitmek üzereydi. Proje değişiklikleri nedeniyle elimizde biraz kapı artmıştı. Vera'ya bu böyle olmaz senin kapını değiştirelim dedik. Çok sevindi ve kabul etti.

Daha sonra Vera'ya veda edip evden ayrıldık.

Ertesi gün hemen kapı operasyonu başlatıldı. Bizim kapıları takan ekip başlarımızdan biri solcu bir çocuktü. Çağırdım yapacağımız işi söyledim. Nâzım adını duyunca çok heyecanlandı. Alman malı çelik bir kapı ayarladık. Kendine iki güvenilir yardımcı buldu. Her şey organize edildi, gidildi ve kapı takıldı. Hâlâ duruyorlar mı bilmem. Ancak Nâzım'ımızın yaşadığı o evde bizim ve hatta Enka'nın çok ufak da olsa bir katkımız vardır. Bu arada şunu özellikle belirtiyim: Bu kapının Nâzım'ın evine takıldığı Şarık [Tara] Ağabey'e dahi söylenmiştir. Gizli saklı bir iş yapılmamıştır. Biline...

Daha sonra Vera ile birkaç kez daha görüştük. Bunlara eşim de katıldı ve o da Vera'yı çok sevdi. Sanırım o da bizi sevmişti.

Nâzım Hikmet'in Evinde

Nazar Büyüm

Tibrevank'ta, lise 1'deyim. 27 Mayıs'ın hemen öncesi. Edebiyat öğretmenimiz Sabri Altinel. Dersin sonlarında bir sonraki ders için konuyu seçmek üzere önümdeki Nihat Sami Banarlı edebiyat kitabını aldı, açtı, derken sayfaların arasından vesikalık boyunda gazete kesiği bir fotoğraf düştü yere. Eğilip onu aldı, almasıyla kitabı ve fotoğrafı masama bırakması bir oldu...

"Oğlum, oğlum, at onu, at, yırt, yok et. Tutma onu elinde oğlum. Yırt, at, yok et!"

Başladı sınıfta aşağı yukarı gezinmeye, epey süren bir sessizlik. İçine sinmedi.

"Oğlum, yanlış anlama, onun, o fotoğrafın orda durması senin için iyi, benim için iyi, memleket için iyi, lakin, oğlum, mahvederler insanı, süründürürler. At onu oğlum, bulundurma."

Kim bilir hangi gazeteden kesip kitabın arasına koyduğum fotoğraf Nâzım Hikmet'in kasketli, siyah beyaz bir fotoğrafıydı. Hafta sonu izinlerinde arkadaşım Yaşar Uçar'la Üsküdar'daki Şemsi Paşa Kütüphanesi'ne gidiyorduk, orada bulduğumuz, dışarı çıkartılmasına izin verilmeyen Nâzım Hikmet kitapları vardı. O kitaplardan şiirleri deftere kopyalıyor, yatılı okulda etüt saatlerinde okul hoparlörlerinden o şiirleri güldür güldür okuyorduk.

"Akıyordu su gösterip aynasında söğüt ağaçlarını..."

"Ufuklardan ufuklara köpüklü mor dalgalar koşuyordu..."

En çok da bu iki şiiri, Salkımsöğüt ile Bahr-i Hazer'i.

Sonra İngiliz Filolojisi'nde okur oldum. İngilizcem yeterli değildi, 4. sömestre sonrası Londra'ya gittim, orada 6 ayı doldurunca, giriş yenilemek için Bonn'a gittim. Bonn'da, *In Quest'anno 1941* adıyla İtalya'da yayımlanan Şu 1941 Yılında'nın İtalyanca-Türkçe baskısı geçti elime. Nâzım henüz Türkiye'de yayımlanamıyor. Bonn'da,

günler geceler boyu o kitabı aralarına karbon kâğıdı koyarak birkaç nüsha daktilo etmeye giriştim. Daktilo işi bitti, İstanbul'dan, üniversitede arkadaşlarım Dicle ile Derin'den bir mektup geldi, "*Nazar, gözün, gözümüz aydın, ilk Nâzım Hikmet kitabı yayımlandı.*" Sevincimi anlatamam. Hemen daktilo edilmiş metni bir zarfa koyup memlekete postaladım.

Ağustos 1965'te İstanbul'a döndüğümde Türkiye, Ekim 1965 genel seçimlerinin havasına girmişti. Türkiye İşçi Partisi seçimlere katılıyor, mitingleri, toplantıları görülmemiş bir heyecan dalgası yaratıyordu. Partinin 15 milletvekiliyle meclise girmesi, dört yıl boyunca AP'nin kâbusu olmuştu. Mehmet Ali Aybar'ın, Behice Boran'ın, Sadun Aren'in, Çetin Altan'ın konuşmaları fırtınalar koparıyordu.

İşte o ortamda Memet Fuat'ın De Yayınevi Nâzım Hikmet kitaplarını peşpeşe yayımlamaya başladı. 1930'lardan sonra Türkiye ilk kez şairinin şiirlerini -bazı yerleri dışarıda bırakılarak da olsa- güvenilir bir yayımla açık açık okuyordu.

Aradan yıllar geçti. De Yayınevi de Yeni Dergi de kapandı. 1981'de Adam Yayınları'nı kurunca, Memet Fuat'a yerli yayınlar editörlüğünü önerdim, kabul etti, birlikte çalışmaya başladık. Bu birliktelik 21 yıl, Memet Fuat'ın ölümüne kadar sürdü.

Nâzım Hikmet'in yayın haklarını Necla Fertan temsil ediyordu. Onunla Nâzım'ın bütün kitaplarını yayımlamak üzere anlaştık. Memet Fuat yeniden kolları sıvadı, her kitap, her yazı, her şiir tek tek, satır satır elden -ve gözden- geçirildi. Yayına başladı.

Dizinin kapak ve iç tasarımlarını Aydın Ülken üstlendi. Çeşitli taslaklardan üstünde ulu bir ağaç olanı seçtik. Çok güzel, içimize sinen bir dizi oldu. 9'u şiir, 29 Nâzım Hikmet kitabı yayımladık, oyunlar, yazılar, romanlar, mektuplar...

1991'de ikinci kez Moskova'ya gittiğimizde, sevgili, özlemine çektiğim dostum türkolog Vera Feonova bizi Nâzım'ın mezarına götürdü. Moskova'ya ilk gidişimde gece yarısı karlar altında gördüğüm Kızıl Bayraklı Kızıl Meydan'daki gibi, Nâzım'ın mezarında da sarsıldım, gözlerim yaşardı. Vera, biz Moskova'ya ulaşmadan, Vera Tulyakova'ya söz etmiş, o da bizi evine, Nâzım'ın evine, öğle yemeğine davet etmişti. Nâzım'ın evine, "Saçları saman sarısı, kirpikleri mavi" kadınla tanışmaya gittik.

Türkiye'de pek çok başkaları gibi Nâzım Hikmet'in yaşamını, şiir serüvenini yakından biliyordum. Memet Fuat'la dostluğum, çalışma arkadaşlığım sayesinde bir iltifata da kavuşmuş, Piraye Hanım'la, Piraye Pirayende ile tanışmıştım. Birlikte oturmuş, çay-kahve içmiş, konuşmuştuk. Onun dingin yüzünde geçmişin, Nâzım'ın izlerini aramıştım. Sandığında sakladığı -sonraları sergilenen- bir bölümü Nâzım'ın hapishaneden yapıp gönderdiği Piraye armağanlarını görmüştüm. Vera tanışacağım öteki karısı olacaktı.

Nâzım'ın Vera'sı bizi sevinçle karşıladı. Heyecanla, Nâzım'ın bıraktığı gibi du-ran odasına girdik. Daktilosu, piposu, Rus askerlerinin giydiğine benzer yatay çizgili

mavi-beyaz fanilasıyla gülümseyen Nâzım, Neruda ile Nâzım, öteki fotoğrafları, dolu dolu kitaplığı, duvarda Picasso'nun armağanı resim, bildiğimiz, tanıdığımız her şey, kanlı canlı çevremizde, karşımızdaydı. Aradan 30 yıla yakın zaman geçmemiş, belki Vera biraz yaşlanmış, ama o kadar. Nâzım da az sonra "Hoş geldiniz, yedi tepeli, çınarlı kubbeli şehrimin kokusunu getirdiniz," diyerek heybetle oda-ya girecekmiş gibi hissettiğimi hatırlıyorum.

Vera Tulyakova çok güzel bir masa donatmıştı, borş, piroşki, havyar, turşular... Götürdüğümüz Nâzım kitaplarını kitaplığa, çeşitli dillerdeki öteki Nâzım'ların arasına yerleştirdik.

Birkaç yıl sonra Vera Tulyakova İstanbul'a geldi. Vera Feonova da gelmişti. Birlikte Boğaz'a, balık yemeğe gittik. Boğaz'ın sularına, İstanbul'un silüetine baktık. Vera Nâzım'ın İstanbul'dan söz ettiği zamanları, söz ederken gözlerinin hem ıslık hem dalgın göründüğünü anlattı.

Vera Tulyakova beraberinde bir de armağan getirmişti bana. Nâzım'ın *Ferhad ile Şirin* oyunu için Moskova'da hazırlanan bir kıyafet tasarımı. Büyük bir armağan. Bugün evimde asılı durur.

“NAZIM’IN EVİNDE, VERAYLA VE DOSTLARLA BİRLİKTE OLMAK BÜYÜK MUTLULUK.
AH, BİR DE ONUNLA PAYLAŞABİLSEYDİK BU AKŞAMI...”

Şanar Yurdatapan / 11 Mart 1991

Duygu Dolu Bir Gün

Şanar Yurdatapan

11 Mart 1991 diye tarih atmışım yazdığım satırların üstüne.

Duygu dolu bir gün.

Moskova'da, Nâzım'ın evinde, odasında, masasının, daktilosunun başında olabilmek.

Adını o güne kadar sadece şiirlerden tanıdığımız Vera'nın sofrasında olmak.

Saçları saman sarısı, kirpikleri mavi...

Yaşadığım çağa adını yazdırmış insanlarla tanışabildim, şanslıyım.

Aziz Nesin'le, Yaşar Kemal'le tanıştım, birlikte yol arkadaşlığı da yapabildik zulme direnirken.

Neruda'yla, Aragon'la, Russell'la, Böll'le tanışmak kısmet olmadı ama Yannis Ritsos'la, Cigerxwîn'le, Pete Seeger'la, Joan Baez ile tanışmak, sohbet etmek şansım oldu.

Gene de yanıyorum, Nâzım'la tanışmadığıma.

Bu kadar erken gitmese, 80'lerde pekala 80'li yaşlarında bir genç olarak aramızda olurdu, önümüzde olurdu.

Ülkemize gelen faşizme karşı birlikte savaşırdık, omuz omuza.

Yana yana buna yanıyorum işte.

Gene de onun evinde, onun masasının yanı başında, saçları saman sarısı, kirpikleri mavi sevgili Vera'nın sofrasında, bir yığın dostla birlikte olmak, onu anmak hasretle, az şey mi?

Kaç kişiye nasip olmuştur?

Bana oldu, bize oldu o gün.

Ne mutlu hepimize...

24 1848 devrimi / kübalıların ispanyollara karşı isyanı, 1895
 25 gürcüstan sovet sosyalist cumhuriyetinin kuruluşu, 1921
 26 mümtaz akkaya nazilli'de öldürüldü, 1976
 27 reichstağ yangını provakasyonu, 1833 / krupskaya öldü, 1939
 28 haydarpasa demiryolu işçileri grevi, 1904

Merhaba Nâzım!
Sevgili Vera!
Alpaslan Koyunlu
13. VII. 1990

"Merhaba Nâzım!"
 Robert Rojdenstveski

1925 / dimitrov öldü, 1949
 partisinin kuruluşu, 1943
 1934
 ir idare edildi, 1964
 n kurtuluş savaşı başladı, 1937
 paris için kullanılması, 1919
 ürlüğü, 1973
 1919 / Fransız kp'nin direniş çağır
 1964
 194
 rev. 1924 hisse işçileri grevi, 1918
 vrimi, 1788 / ikinci enternasyonal.
 lokavt yaşan çıkarıldı, 1963
 İTÜ'de öldürüldü, 1968
 vası başladı, 1936

Sevgili Vera'ya Merhaba...
1990 Ali Uğur, Vildan Uğur

"Sevgili Vera'ya Merhaba..."
 1990 Ali Uğur, Vildan Uğur

Berberliği yaşadık, mutlu olduk
Sevgi Koyunlu
Alpaslan Koyunlu
Melih Güneş
13.VII.1990

"Beraberliği yaşadık, mutlu olduk"
 Sevgi Koyunlu, Alpaslan Koyunlu, Melih Güneş / 13.7.1990

Kan Kırmızı, Parlak Laci, Süt Beyaz ve Kirli Sarı

İlki Güneş Fenercioğlu

Nâzım Hikmet Ran'ın evi, masası, sofrası, sevgili eşi, eşyaları... Bunlarla tanışmanın, o ortamı solumanın ne kadar onur verici bir şey olduğunu, yıllar sonra aklım daha bir erdiğinde anlamıştım. O zamanlarda benim için sükseli bir durumdu sanki Nâzım Hikmet'in evini görmek.

Bu büyüğü hatta sihirli ve masalsı ortama girmeden önce amcamdan; tüm bu tanışmalara ve hayatımdaki pek çok ilk'e yol gösterici olan kişiden bahsetmem gerek:

Amcam hep farklıydı. Aramızda az yaş farkı olduğu için, çocukluk ve yeni dil öğrenmenin hevesiyle "ankıl" demeye alıştırmıştı beni. Öyle de kaldı. Amca deseler sanki bir yabancılık, yahut ne bileyim sıradanlık olacakmış gibi şimdi kardeşim de, kocam da, çocuklarım da ankıl diye hitab eder. Sevgili ankılının, çalışmak için Sovyetler Birliği'ne gittiğinde; koyu kırmızı, parlak laci, süt beyaz ve kirli sarılı ülkede rengârenk ruhlarla tanışıp büyüğü bir dünyaya, yepyeni hayatlara dokunacağını, dokunmakla kalmayıp bulanacağını tahmin edememiştik.

Ankılçığım, eşi ve oğluyla Moskova'dayken bir fırsat yaratıp yanlarına gitmiştim. Amcam resmen elimden tutup, tüm Moskova'yı, sarayları, bahçeleri, müzeleri, tiyatroları, pazarları, sanat galerisi gibi istasyonların oluşturduğu metro hatlarını ve tabii ki gece hayatını gezdirdiğinde hayatında ilk defa yurtdışına çıkmış, turistik gezi yapan bir genç kızdım. Ve kendimi tipim, kıyafetlerim ve asi ruhumla tam bir Avrupalı gibi hissediyor, otobüs kullanan iriyarı şoför kadınları, pembe yanaklı topaç fırıncı kadınları, aşırı dekolte ve rüküş giyindiğini düşündüğüm frapan kadınları görüp, kendimce onlar için üzüliyordum. Yaya geçitlerinde, kaldırımlarda, merdivenlerde bile herkes sağdan yürüyor ve her şey için düzgünce sıraya giriyorlardı. Binalar uzaktan bakılınca çok ihtişamlı ve nizamlıydı ama yakınlaşıldığında bakımsız ve dökülüyorlardı, sokaklar bile sanki tuhaf ve kötü kokuyordu. 93 yılında bir genç kız bunları görüp hissetmişti, acaba Nâzım Hikmet ilk geldiğinde ve yaşamak zorunda kaldığında neler görüp hissetmişti?

Amcamları ziyaretim tam da haziran ayına rastgelmışdi. Amcam o günkü programımızı anlatırken, "Bugün Nâzım'ın ölüm yıldönümü, önce mezarına gidece-

ğiz, sonra da evinde, Vera'nın sofrasındaki yemeğe katılacağız," dedi. Büyük ozanımızı tanıyorum, biliyorum. Şiirlerinden ezbere bildiklerim var, oyunlarını okumuş, kimi tiradlarını ezberlemişim, hatta bir romanını daha ortaokuldayken babamın kütüphanesinden alıp okumuştum: *Kan Konuşmaz*. Sonra okulda bahsedince öğretmenim "Öyle kitaplar okuma kızım," demişti. Nâzım Hikmet konusunda cahil sayılmazdım yani, ama Nâzım Hikmet'in mezarı olabiliirdi, müzesi olabiliirdi ancak karısıyla yaşadığı evine gitmek sanki olamayacak bir şeydi, inanılmazdı. Ortasında kocaman bir avlu olan, 5 metre kadar yükseklikte geniş kemerli giriqli

dev bir apartman. Girişte büyük bir plakette adı ve hakkında Rusça bilgi yazıyordu. Eve girince duvarlarda Picasso, Avni Arbaş, Abidin Dino, İbrahim Balaban, Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun tabloları, masanın başında Nâzım'ın halı olarak dokunmuş portresi. Pek çok Rus evi gibi tıklım tikiş duvarlar ve büfe üstleri... Çalışma odası ise küçük, sade, düzenli, masası pencere önünde. Salonda pek çok dostu, tanıdığı. Nâzım'la ilgili anılar anlatıldı, sohbetler edildi, tabii ben lisandan anlamaz şekilde sesleri dinleyip civardaki eşyaları inceleyerek Nâzım Hikmet'in de onlara bakmış, hatta dokunmuş olduğunun hayallerini kurdum. Vera Hanım çok nazik ve tatlıydı. Çok zengin bir sofraya vardı. Türöl çeşit salam ve bazılarının domuz eti olması nedense hafızama kazınmış. Şaraplar içildi ve kocaman bir pasta kesildi. O sofrada oturmuş olmam çok farklı bir durumdu. Gerçi bu sofrayı ballandırarak anlattığım bir arkadaşşıma fotoğrafları gösterince, "Aa Nâzım'ın sofrasında Coca Cola'nın ne işi var?" diyerek kapitalizm simgesini oraya yakıştıramamış ve sofradakileri kınamış, ben de o gençliğimde buna çok bozulmuştum doğrusu.

Nâzım'ın evi, oturduğu sandalye, koltuk, Vera'nın büstü, çalışma masası, eşyaları özenle kullanılıyor ve yaşıyordu. Çok şaşırmıştım.

En çok üzüldüğüm de masadaki yegâne Türk genç kıızı olarak Nâzım'dan birkaç dizeyi kendi dilinden sunmayı akıl edememiş olmam. Malesef bunu sonrasında da akıl etmedim, ta ki gene sevgili ankılım sayesinde tanışıp pek çok şey paylaşma şansına sahip olduğum, Türkiye'nin ilk kadın opera sanatçısı, ressam, Nâzım âşığı Semiha Berksoy'un bana, "Sen bir Türk genci olarak o masada bir Nâzım şiiri okumadın mı?" diye kızıp aklımı başşıma getirene kadar...

Pesçanaya Sokağı'na ilk kez ne zaman gittiğimi hiç anımsamıyorum. Kiminle olduğumu da. Soğuk bir sonbahar günü olduğu aklımda. Bir de, kabanlarımızı çıkartırken Vera'nın bizi sabırla bekleyişi ve ayakkabımın altına yapışmış yarı ıslak sarı yapraktan rahatsız olduğumu anladığında *"Moskova'nın altın sonbaharı,"* deyişi...

O zaman bu deyişin, ileride masa başında çayımızı yudumlarken, Puşkin'den, Gogol'den, Çehov'dan yapacağımız sohbetlerimizin bir işareti olduğunu anlamamıştım. Aklımda sadece Nâzım Hikmet, onun solukladığı hava, onun duvarları, onun masası, kitapları vardı... Onları görmek, zaman tünelinden geçip bir şekilde Nazım'a dokunmaktı dileğim.

Nâzım'ın hapishanede geçirdiği yıllar nedeniyle boş duvarlara tahammül edemediğini biliyordum. Gene de geçtiğimiz odadaki duvarların doluluğu ilk şaşkınlığım oldu. Hepsinin hikâyesini sonraları Vera'dan öğrendim ve ne kadar değerli olduklarını. Nâzım'ı ne kadar mutlu ettiklerini...

Geçmişin bir kokusu vardır ya hani. Hafiften geniz yakan, iç burkan. İşte Pesçanaya'yı özel kılan buydu. Geçmişin izini bulmaya gittiğiniz bu evde, bu koku yoktu. Her şey geçmişteki gibi durmasına karşın, hiçbir şey geçmişte gibi değildi. Nâzım'ın yaşam enerjisi havada asılı kalmış, Vera'nın özeniyle yok olmamıştı. Ve bu orada bulunan insanları sarıp sarmalar, tatlı bir dinginlik verirdi.

Vera telaşsızca yanıt verirdi sorulara, belki de alışmıştı, karşısındakilerin Nâzım özlemi, hayranlığı içinde neler soracağını bilir, ona göre usulca anlatırdı. Konuşurken kendisi olmazdı lafın içinde... Sesindeki tınının gölgesinde kalırdı bakışlarındaki hüznü perde. Mütevazı dostluğumuzun daha sonraki evrelerinde, onunla Rus edebiyatından, tiyatrosundan yaptığımız sohbetlerde fark ettim perdeyi. Konu Nâzım'dan uzaklaşınca hüznün hafifçe aralanıyor bir başka türlü bakıyordu. Ama hep aynı yalınlıkta, aynı tınıyla anlatıyordu.

Eve ve eşyalara insanüstü bir özeni vardı. Vera'nın her an Nâzım geliverecekmış gibi yaşadığı izlenimine kapılırdım her seferinde. Ve o evde, en çok kapı kollarından etkilenirdim nedense, en derin izin oralarda olduğunu düşünür, Nâzım'ın el izine dokunuyormuşcasına heyecanlanırdım.

Yıllar sonra, Vera'nın cenaze töreninin ardından son kez gittim Peşanaya'ya. Konuklardan bir hanım, deri koltuğun yanındaki sehpayı işaret edip Nâzım hayat-
teyken üstünün kaktüs saksılarıyla dolu olduğunu söyleyip, "O göçtükten sonra
hepsi bir anda öldüler," diye ekledi. 'Vera'ya bunu sormalı,' dedim kendi kendime. Ve
o gün geçmişin hüznü kokusunu ilk kez hissettim Peşanaya'da. Şairin bitmeyen
şiiri Vera'nın gidişiyle ortalığı saran o buruk kokuyu...

12.07.2015 / Moskova

Nâzım'ın Evinde Vera'nın Misafiri Olmak

Hakan Aksay

Aşk...

Birileri onu yaşıyor...

Ötekiler merak ediyor...

Ama galiba aşkın ne olduğundan ziyade, onu yaşayanların hayatını, ilişkilerini, sırlarını...

Ünü dünyaya yayılmış bir erkeğin ve onun âşık olduğu kadının yaşadığı eve girdiğinizde –tavrınız ve sözleriniz nasıl olursa olsun– içinizi bir merak kemiriyor.

Bu merdivenlerde...

Bu kapının önünde...

Bu koridorda...

Bu mutfakta...

Bu odada...

Ve ötekilerde...

Neler gizli?..

Nâzım ve Vera'dan, onların aşkından neler sindi bu suskun duvarlara?

Eski eşyalar hangi sırları biliyor?

Müzeyi andıran evi renklendiren şu tabloların hafızasında sevgiye, huzura, kıskançlığa, pişmanlığa, şefkate, anlaşmazlığa, tutkuya ve yorgunluğa dair neler kazındı?

Bu soruların çekiciliği, biraz da onların cevapsızlığa mahkûm olmasında yatıyor.

* * *

Hangi tarihlerde ve kaç kez gittiğimi hatırlamıyorum; ama ben “Nâzım'ın evi”ne ilk gittiğimde o çoktan ayrılmıştı oradan.

Ölmek ayrılmaksa tabii...

Ama ev onun eviydi, birçok şey onun bıraktığı gibiydi.

Ve bu gerçekten heyecan vericiydi.

Merdivenlerde onun bir şiirinde aktardığı kaygısı aklıma düşmüştü ister istemez; sahi öldükten sonra nasıl indirilmişti aşağıya...

Kapıda, onun son anlarında elindeki gazetelerle buraya bir yere nasıl düştü-

günü ve son nefesini vermeden ne yaptığını hayal etmeye çalışmışım.

Mutfağında “Sovyet işi mutfak sohbetlerinde” attığı kahkahaları duymayı denemiştim.

Daktilosunu görünce – sanki Nâzım’ın yeteneğine ortak birini görmüş gibi – önünde saygıyla eğilmeyi aklımdan geçirmiş, ama hemen vazgeçmişim.

Salonda, genellikle başımın hemen yanında veya arkasında kalan beyaz büst, bana aşkı düşündürmüştü; işte şairin “ölümüne” sevdiği kadının ölümsüz büstü...

Ve karşımda o büstün ölümlü modelini canlı olarak görmek, misafirliğin en heyecan verici anlarıydı...

Karşımda Vera oturuyordu...

Vera...

Sadece Vera...

Vera Tulyakova değil...

Vera Tulyakova-Hikmet değil...

Vera Vladimirovna bile değil (bir keresinde ona öyle seslenmişim; Rusya’da ki yaygın usulüne göre, baba adıyla birlikte; bana “Boş ver bu hitabı, Hakan. Ben sizin Vera’nızım”, demişti).

“Bizim Vera’mız”...

“Bizim Nâzım’ımızın Vera’sı”...

Nâzım’ın anısını yaşatmak için yıllar boyunca birçok şey yapan, öldüğünde de sevdiği adamın başının ucunda kıvrılıp yatan güzel kadın...

* * *

Vera gerçekten güzeldi.

Yüzü, gözleri, özellikle de dudakları...

Bir keresinde ona dikkatle ve hayranlıkla bakarken, kimseye belli etmeden kendi kendime utanıp çekinmişim: Nâzım burada olsaydı, âşık olduğu kadına bir erkeğin bu kadar dikkatle ve hayranlıkla bakmasına kızarmıydı acaba?

Odaya sinmiş bir “aşk ve kıskançlık enerjisi” miydi yüzüme çarpan? Yoksa sadece benim aptal bir korkaklığım mı?

Belki de Nâzım gitmemişti tümüyle?..

Bir de sesi çok hoştu Vera’nın. Onu dinlerken kadifeden bir huzur hissederdiniz. Çok sohbet ettik onunla, çok dertleştik.

Tartıştığımız da oldu (“Nâzım olsaydı şöyle düşünür böyle yapardı” dediğinde onu anlamaya gayret eder, ama katılmazdım), sustuğumuz da birlikte...

Nâzım için birlikte neler yapabileceğimizi de konuştuk.

Ben Moskova’daki 20 yıllık bir geleneği, kitlesel “3 Haziran Nâzım Hikmet’i anma etkinlikleri”ni başlatanlardanım. Ve ilk 13 yılın aralıksız organizatörü.

2000 yılındaki anma törenleri çok özel ve önemliydi.

Nâzım'ı kendine göre anlama ve ona sahip çıkarken şaire tutkun olan başkalarıyla bir araya gelmeye eğiliminde olan, farklı yaklaşımlardan ve siyasetlerden oldukça kalabalık bir kitleyi bir araya getirmiştik o yıl.

İlk kez Türkiye devleti adına dönemin Moskova Büyükelçisi Nabi Şensoy'un etkinliklerde aramızda olması da kıymetli bir adımdı.

Ve Vera da gelmişti, o da katılmıştı o yıl bize.

Daha önceleri gelmek istemiyordu bu kalabalık etkinliklere.

Onu ikna etmek için evine gittiğimde beni kibarca reddetmişti ilkin.

Uzun uzun konuşmuştuk.

Düşüneceğini söylemişti en son.

Onu ikna edenlerden biri olmak beni mutlu etti.

Ve onun "kendine en yakın bulduğu Türklerden biri olmak" onur verdi bana.

İyi ki katıldı aramıza 3 Haziran 2000'de.

Bir yıl sonra yaşamıyordu çünkü.

* * *

Vera'nın kitlesel Nâzım etkinliğine katılmakta tereddüt etmesinin nedenini merak etmiş olabilirsiniz.

Şairin okurlarına, sevenlerine kapısına hep açık tuttu Vera.

Anısını, evini, eserlerini korudu; dostlarını ağırlamaktan hiç geri kalmadı (Türkiye'den, Almanya'dan, başka ülkelerden gelip eve "çat kapı" uğrayanlar az değildi; ama orası müze değildi ki, orada Vera, kızı ve torunu yaşıyordu).

Bütün bunlara rağmen herkes Vera'nın kıymetini bilemedi.

"Nâzım'a sahip çıkma" duygusunu abartarak şairin eşleri ve aşkları arasında tercih yapma ve bazılarına karşı tavır alma gibi ölçüsüz bir tutuma girme cüretini gösterenler oldu.

Düşünsenize:

"Nâzım'ın duyguları çok güçlü! Kelimeleri harika! Ama kadınlarından bazıları..."

Durun bakalım orada! Size ne! Kime ne!

Bırakın "Nâzım adına" onun kadınlarını (kadınlarından bazıları) eleştirmeyi, karalamayı, "taraf tutmayı", "müdahale etmeyi"!

Şairi çok seviyor, onu ve eserlerini çok iyi biliyor, hatta kendisini tanıyor olsanız bile, bu sizin Nâzım'ın üzerinde bir hakkınız olduğu anlamına gelmez. Olsa olsa, tersine, onun ve eserlerinin sizin üzerinizde hakkı vardır...

Mesela, şu şiiri:

"Gelsene dedi bana,

Kalsana dedi bana,

Gülsene dedi bana,

Ölsene dedi bana...

Geldim,
Kaldım,
Güldüm,
Öldüm..."

Ne kadar "ölümüne" bir aşk, değil mi?

Ve ne kadar yürek yarası kelimeler?..

İyi ki aşk vardı.

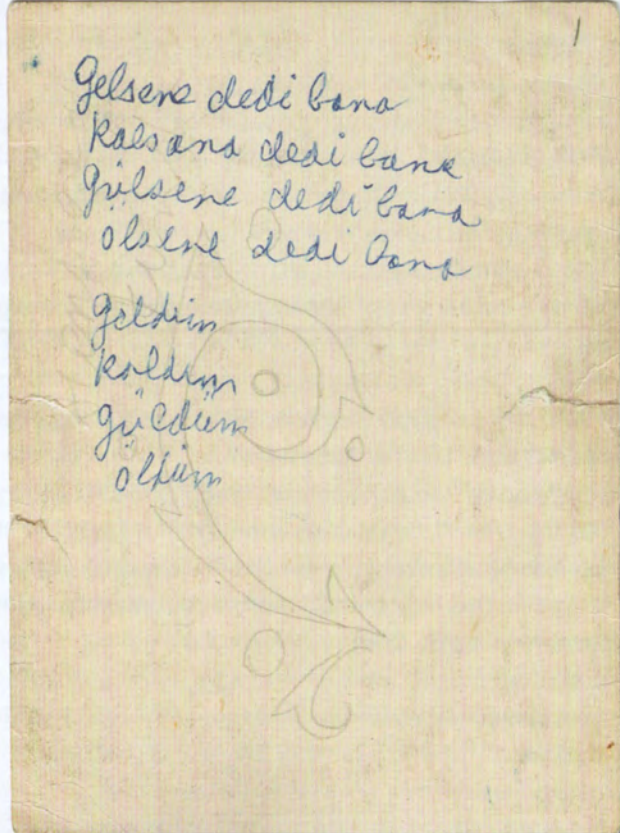
İyi ki Vera vardı.

İyi ki Nâzım vardı.

Ve iyi ki şiirleri vardı Nâzım'ın (sadece "kavga şiirleri" değil, "aşk şiirleri" de).

Nâzım'ın evinde Vera'nın misafiri olduğum zamanlarda, en çok aralarında yaşanan ve şiirlere ilham veren aşkın izlerini merak ettim.

Merdivenlerde, kapının önünde, koridorda, mutfakta, odalarda o ölümsüz duygudan nelerin gizli olduğunu...

Nâzım'ın Evinde İki Rus Ajanı ile Yaptığım Ayaküstü Ziyaret

Coşkun Aral

Gazetelerin üç gün gecikmeli ulaştığı Siirt'te onlu yaşlarımda ben ve kuzenim Faruk için en önemli mekân Emin Kılıççıoğlu'nun kitap ve gazete bayiydi. Çocukluk dönemi Tommiks, Teksas'la başlayan idol arayışları, Doğan Kardeş ardından Hayat Dergisi ile değişmeye başlamıştı. 1968'de İstanbul'a ikinci gelişimde, İstanbul'da yaşamakta olan ve sol hareketler içinde yer alan kuzenlerimle buluşmuştum. Bu buluşmalar benim dünyaya bakışımı değiştirecek, düşünsel anlamda büyümeme sebep olacaktı.

Artık idollerim arasında Yılmaz Güney, Cem Karaca, Ara Güler, Gökşin Sipahioğlu, Abidin Dino vardı. Kuzenim Fahri Aral, bana Siirt'teyken ilk fotoğraf makinemi hediye etmişti; İstanbul'da da ilk okuyacağım kitap Fahri Abi'min kitabıydı. Nâzım'ın “Memleketimden İnsan Manzaraları” kitabı. Haydarpaşa'ya ilk iniş, büyük şehrin kollarına atılan Anadolu insanıyla başlayan kitapta kendimi bulmuştum. İlk 7 yaşında tahta vagonla yapmıştım Siirt-İstanbul yolculuğunu; ömrüm boyunca bu yolculuğun izini akciğerlerimde taşıyacaktım. Çocukken geçirdiğim tüberküloz, yarısını aldı bir ciğerimin.

İstanbul'a ikinci gelişimde, kuzenlerimin yaşadıklarının etkisi, evimizin baskılması, hepimizin göz altına alınması, Fahri Abi'min sokaklarda yüzü darmadağın edilmiş ‘aranıyor’ ibareli fotoğrafları... Tüm bunlar beni derinden etkilemişti, rol modellerimin izlerini sürmeye kararlıydım. 1970 başlarında başlayan devrimci gençlik mücadelesi içinde yer alan kuzenlerimin referansıylayılmaz Güney ve Cem Karaca'ya ulaşmış ve onlarla tanışma fırsatı bulmuştum.

15'imde Ara Güler'le tanışmış; 18'imde asistanlığını yapmıştım. “1977 Kanlı 1 Mayıs”ında çektiğim fotoğraflar, beni önce Paris'te Gökşin Sipahioğlu'na ulaştırmış ardından o da beni aynı kentte mukim Abidin Dino'yla buluşturmuştu. Abidin Bey'le tanışmamız, o güne kadar şiirleriyle tanıdığım Nâzım'ın dünyasına bir yolculuk yapma fırsatı vermişti bana. Aradan geçen 15 yıla rağmen, gerek Abidin Bey gerek Güzin Hanım'ın her hafta konuk olduğum Rue de L'Heure'deki evlerinde Nâzım, sanki aralarında görünmez bir kişi olarak bulunuyordu. Bu da bende Nâzım'ın izini sürme arzusunu körüklüyordu. Abidin Bey, Nâzım'ın fotoğraf, sinema ve belgesel projelerinden de bahsettikçe, Nâzım'ın evine gitme kararı aldım.

Vera Tulyakova Hikmet, katıldığı son
“3 Haziran Anması”nda Novodeviç’de.

Bir Uzakdoğu seyahatimi Sovyet Havayolları Aeoroflot’la yapmam sonucu elde ettiğim üç günlük vizesiz Moskova giriş hakkımı, Nâzım’ın evine gitmek için kullanacaktım. Abidin Bey, bana Vera’yı ziyaret edebileceğimi söylemişti. Onun da belgeselci olduğunu hatta belgeselini yapmak amacıyla Nâzım’la tanıştığını söylemişti. Konuyla ilgili bana Rusça bir not da yazmıştı. Bangkok’tan Moskova’ya indiğimde, hesapta olmayan bir KGB sorgusu bu ziyaretimi zehir etti. Kamboçya ve Afganistan seyahatlerim dikkatlerini çekmişti. Orada bulunacağım üç gün boyunca yanımdan ayrılmayacak olan görevliler sayesinde ilk günüm sorgulamayla heba olmuştu. İkinci gün Nâzım’ın evine beni götürdüler. Kendimce uzun kalmayı düşündüğüm büyük ustanın evini ziyaret etme ve son aşkıyla sohbet düşüncem birkaç dakikalık ev ziyaretine dönüşmüştü. Vera’nın evde bulunan bir yakınının hazırladığı çay ve kurabiye ayak üstü yerken kapıda beni sıkıştıran görevlilerin baskısı ile Nâzım’ın odasında sadece duvardaki Picasso’nun Guernica eskizlerini fark edebilmişim.

Yıllar sonra aynı eve bir grup Nâzım dostuyla tekrar geldiğimde her şey yerli yerinde duruyordu. Dostum Can Dünder’la kapandığımız Nâzım’ın çalışma odasında yıllar önce iki Rus görevliyle yaptığım ayak üstü ziyaret gelmişti aklıma. Bu defa doya doya Nâzım’ın kitaplarına baktım. Guernica eskizleri duvardaydı. İki büyük dünya insanı aynı evde buluşmuştu adeta. Vera, sanki Nâzım çalışma odasından az önce çıkmış ve geri dönecekmiş gibi, her şeyi yerli yerinde korumuştur.

Nâzım Hikmet Vakfı’yla birlikte yaptığımız bu ziyarette Nâzım’ın mezarını da ziyaret ettik. Bugüne kadar hayatımı biçimlendiren insanlar arasında Nâzım’ın yeri büyük. Tahta vagonla İstanbul’a ilk geldiğim yıl, o ölmüştü; onu Abidin Bey’in sohbetlerinde yakından tanımıştım; sanki hep aramızdaydı, o sofrada o da vardı. Üçüncü mevkiden İstanbul’a inişimi o da görmüştü. Tüm dünyanın derdini sırtlanmıştı ve hepimiz kendimizi onda bulmuştuk.

Yüreğe Gömülmek

Can Dündar

Hayat boyu unutamayacağım sahne şu:

Moskova'da Nâzım'ın, dışarıdaki kestane ağaçlarına bakan, küçük çalışma odasında.

Masasının üzerinde, emektar Olivetti daktilosunun yanında, duvara asılı Picasso tablosunun hemen altında iki ciltlik bir kitap duruyordu.

Kirpiklerinde eski mavilikleri aradığım Vera, kitabın kırmızı kapağını açmış ve Nâzım'ın kaleminden çıkan ithaf satırlarını gururla okumuştı:

"Vera'cığım!

Şehrime ulaşmadan bitirirken yolumu / bir gül bahçesinde dinlendim, senin sayende..."

Sonra gardırobun üzerindeki şapka kutusunu göstermişti Vera...

Nâzım'ın ölmeden evvel, evin gizli köşelerine bıraktığı küçük pusulalardan biri, bu kutunun içindeydi:

"Vera'cığım, sana 34 yaş hediyesi bu..."

Kocan."

Pusulanın yanında Vera'nın sevdiği bir esans vardı.

Şair eve, dul eşinin her yaşı için ayrı bir hediye ile yanına bir de "geleceğe mektup" bırakmıştı.

Kendisi göçtükten sonra Vera onları en umulmadık anlarda bulsun, kendisini ansın diye...

Bu yolla onun için ölümsüz olma isteğiyle...

Şairaneydi.

* * *

Vera'yı yeniden gördüğümde, beyaz porselen bir vazanın içinde bir avuç kül halindeydi.

Novodeviçi'ye sevdiklerinin avucunda getirilmişti.

Öldükten sonra sevdiği adamın üzerine külden bir battaniye gibi örtülmeyi vasiyet etmişti.

Daha güzelini yaptılar:

Onu, Nâzım'ın mezarında, Şair'in kalbinin hizasında açılan küçük bir çukura gömdüler.

Böylece Vera, son yıllarını geçirdiği o kalbe ebediyen mihlanmış oldu.

Kalp kalbe yattıkları mezara çiçekler bıraktık.

Ve son deminde, Nâzım'ın hasretle yanan kalbine girerek oradan yeniden püsküren şiirlere ilham veren bu kadına şapka çıkarttık.

Güneşin Sofrasında Dostların Arasında

Nebil Özgentürk

2000 yılının Haziran ayıydı... Türkiye’den kalabalık bir heyetle Moskova’ya gelmiştik. Bakanlık müsteşarları da vardı, diplomatlar, genel müdürler de... Belediye başkanları da, dernek başkanları da...

İşadamları da, işçi de...

Edebiyatçılar, tiyatrocular, sinemacılar, gazeteciler vs..

Nâzım’ı, Türkiye sevdalısı bir şairi, memleketine hasretle bu dünyadan göçüp giden bir ozanı, binlerce kilometre uzakta bir kentte, Moskova’da ve Moskova’nın sokaklarında, salonlarda, mezarı başında ve son nefesini verdiği evinde anmak üzere oradaydık...

Açıkçası, böylesi görkemli bir anma, hem de devlet töreni sayılabilecek bir “Nâzım Haftası” ilk kez olup bitiyordu ve şölene dönmüştü Nâzım’ı, “rüzgâra karşı yürüyen adam”ı yâd etmek...

Zaten sonraki günlerde medyada çok konuşulacak, çok sözü edilecekti... Birinci sayfalar, ekranlar Nâzım’a dair naif, zarif ve objektif yazılar ve görüntülerle süsleneneceği gibi “sevgi ve dostluk düşmanı” kimi kalemlerin satırları da karartacaktı köşeleri! Oturdıkları yerden “rüzgâr”ı kesmeye uğraşanlar, memlekete dair en derin şiirleri yazan adamın “memleket haini” olduğunu ileri sürenler, komplekslerini öne çıkaranlar şölene zehir akıtmayı aksatmayacaktı!..

Neyse, onlar ne yaparlarsa yapsınlar biz yüreğimizi Nâzım coşkusuyla sürdürmeye devam edecektik elbette; 5-6 gün süren seyahat boyunca Nâzım’la uyanacak, Nâzım’la kalkacaktık yine...

Benim için, dostlar için, gezinin en anlamlı günü, ya da saatleri, Nâzım’ın yıllarca mekânı olan, Vera’yla sofralar kurup hayaller konuştuğu evinde yaşanacaktı...

Vera, heyetten bir grubu, Moskova kent merkezine uzak olmayan bir mesafedeki evine davet etmişti dönüşümüzden bir gün önce..

Moskova’da, Nâzım’ın özellikle son zamanlarını geçirdiği, son nefesini verdiği, vasiyetini, memleketini, karısı Vera’ya mektuplar yazdığı ve her kitap arasında Vera’ya minik armağanlar bıraktığı evine koşma gittik tabii ki...

Yani, sevdâ ve kavga şiirlerinin yazıldığı eve.

Tablolar, kitaplar, fotoğraflar, her şey, 63'ün 2 Haziran'ında nasılsa öylece duruyordu yerli yerinde. Daktilosu da!

Her birimizi "yakın bir dost" gibi karşılayıp ağırlamıştı Vera o gün...

Kendimizi evimizde hissetmiştik adeta... Bıkıp usanmadan Vera'ya geçmişini soruyor, Nâzım'a ait objelere şaşkınlıkla, hayranlıkla bakakalıyorduk.

Vera, tek tek anlatıyor, hatıralar arasından geçip gidiyordu ve anlattıkça mutlu oluyor, zaman tüneline dalıyordu adeta...

Şu sahneyi hiç unutamamıştım mesela:

Resimler, fotoğraflar, mutfak derken ve yaşanmış onca anı, sese dönüşürken Vera, Nâzım'ın daktilosunun bulunduğu masaya yöneldi birdenbire... Ve klavyenin arasına sıkışmış notu çıkarıp bize gösterdi... Bir adres yazılıydı notta;

Şilili büyük yazar ve şair Pablo Neruda'nın adresi...

Hikâyesini anlatmaya başlayınca daha bir heyecanlanmıştı...

"Hiç unutmuyorum, 1963 Haziran başıydı... Berlin'de bir yazar dostuyla haberleşmiş ve Neruda'nın adresini almıştı ondan. Adresi bu kâğıda yazdı ve daktilosuna sıkıştırdı. Bana döndü ve 'Birlikte gideriz Şili'ye Vera, Neruda'yı ziyarete birlikte gideriz' demişti. Fakat...."

Vera devamını getiremedi... Zaten gerek de kalmamıştı... Gözleri dolmuştu... Tabii ki anlamıştık... Çünkü, Nâzım, ertesi sabah, yani bir gün sonra göçüp gitmişti bu dünyadan...

Vera, bir müze görevlisi telaşı içindeydi ziyaret ettiğimiz gün; güler yüzüyle, hüznüyle saatlerce ağırlamıştı bizi... Birbirinden hoş ikramlar sunmuş, her sorumuza sabırla yanıt vermişti...

Sanki ev sahibi değildi, biz de kendimizi misafir gibi hissetmemiştik zaten...

Uzak diyarlardan çıkıp gelen yakınlarını hasretle karşılayan bir aile yakını misali..

Bize, "İstanbul'a gitmiş gibi hissettim kendimi," diyecekti.

Ve tabii ki Nâzım'ın bıraktığı vasiyeti de hatırlayacaktı, hatırlatacaktı..

"Veracığım... Bir kez olsun git Türkiye'ye. Benim için yap bunu, lütfen yap, valahi beğeneceksin, inan bana git benim memleketime, benden olan bir şeyler hatırlayacaksın, tek istediğim bu, başka bir şey istemem. O zaman sesim (Veracığım, şekerim gülüm benim) diyecek sana. Sonra, sesimi Türkiye'ye de ver. Ne yazık ki seni alıp bir tek kerecik oraya götüremem. Oysa İstanbul'umu gösterirdim sana. İstanbul, dünyanın en güzel şehirlerinden biri. Benim İstanbul'umdan nasıl ikram ederdim sana bir bilsen. Uçakla gidebilseydik, olabildiğine alçaktan ve yavaş uçmasını isterdim pilottan, şehre yaklaşırken hiçbir şeyi gözden kaçırmayalım diye. İstanbul'a gemiyle gidebilseydik, kaptana delicesine bir hızla sürmesini rica ederdim; memleketime varmadan mutlu-

luktan ölmek için. Ah Veracığım, bir İstanbul'da olsam..."

Evet, Moskova Vtoraya Pesçanaya Sokağı'ndaki o ev, büyük anılar büyük yalnızlıklar, büyük hasretler eviydi...

Bilirsiniz Nâzım'ın o evin penceresinden bakıp ölümünü tahayyül ettiği bir de şiiri vardı:

*Bizim avludan mı kalkacak cenazem?
Nasıl indireceksiniz beni üçüncü kattan?
Asansöre sığmaz tabut,
merdivenlerse daracık.*

*Belki avluda dizboyu güneş ve güvercinler olacak,
belki kar yağacak çocuk çılgınlıklarıyla dolu,
belki ıslak asfaltıyla yağmur.
Ve avluda çöp bidonları duracak her zamanki gibi.*

*Kamyona, yerli gelenekle, yüzüm açık yükleneceksem,
bir şey damlayabilir alnıma bir güvercinden: uğurdur.
Bando gelse de, gelmese de çocuklar gelecek yanıma,
meraklıdır ölümlere çocuklar.*

*Bakacak arkamdan mutfak penceremiz.
Balkonumuz geçirecek beni çamaşırlarıyla.
Ben bu avluda bahtiyar yaşadım bilemediğiniz kadar.
Avludaşlarım, uzun ömürler dilerim hepinize...*

Evet...

Neruda'nın Şili'deki adresinin yazılı olduğu beyaz not kâğıdını Vera'nın 40 yıla yakın bir süre saklamış olmasını çok önemsemiş, çok da anlamlı bulmuştum...

Belli ki sıradan bir kâğıt parçası olmaktan çıkmış hayatının bir "belge"si haline getirmişti o beyaz not kâğıdını... Pek çok minik kâğıt parçası ve kitap aralarına sıkışmış karalanmış yazılarla dolu ayrılar da öyle... Tümü belge-bilgi ve tarihi...

Zaten o evdeki her parça asırlar boyu kuşaktan kuşağa aktarılmalıydı bana göre...

Vera 2001'in 19 Mart'ında yaşama gözlerini kapatacaktı...

Nâzım, yine ölümünden çok kısa bir süre önce Vera'ya bir şiir ithaf etmişti. Vera'dan Nâzım'a seslenişti adeta... Şiirdeki anlatıma göre Vera, "Gelsene kalsana, gülsene, ölsene" demişti Nâzım'a...

Nâzım da... “Gelmiş, kalmış, gülmüş ve ölmüştü” o evde...

İşte, o ev, şiirler, anılar daha bir anlamlı kılınır olmuştu yıllar yıllar içinde...

“Nâzım’ın evi Vera’nın sofrası”nda yaşanan anılar da...

Öyle ya...

“Nâzım’ın evi” ülke hasretiydi... “Vera’nın sofrası” göz göze olmaktı...

“Nâzım’ın evi”, şiirlerinin 40 dilde yayınlanmış olması, ülkesinde Türkçe’sindeyse yasaklanmasıydı... “Vera’nın sofrası” hüzdü...

“Nâzım’ın evi”, Lenin’in anıtkabrinden dönüşünün ardından giderilen yorgunluktu... “Vera’nın sofrası”ysa o akşam bir kadeh votka eşliğinde tarihe uzanmak...

“Nâzım’ın evi” sevdiği kadınları deli gibi kıskanmaktı... “Vera’nın sofrası” kıskanılan kadın olmaktı...

“Nâzım’ın evi”, gece boyu yazılan bir şiirdi... “Vera’nın sofrası”, o şiire yarenlilik etmekte...

“Nâzım’ın evi” sevdalanmaktı 60’ına yakın... “Vera’nın sofrası”, sevdalı bir hayata uzanmak...

“Nâzım’ın evi” saman sarısı saçlı kadını beklemekte... “Vera’nın sofrası” şiirler yazdıran kadın olmaktı...

“Nâzım’ın evi” kelimelerdi... “Vera’nın sofrası” gelip geçen film kareleri...

“Nâzım’ın evi” ‘Şu kadarlık bile Şarlo’ya haset etmemek’ti.. “Vera’nın sofrası” erkeğine hasretle sarılmaktı...

“Nâzım’ın evi” dostlara, yoldaşlara “İnsanca yaşadım, onurluca yaşadım” diyebilmekte... “Vera’nın sofrası” birlikte haykırmaktı balyoz gibi inen dizeleri...

“Nâzım’ın evi” yarin yanağıydı.. “Vera’nın sofrası” yar olmaktı..

“Nâzım’ın evi” Türkçe kokardı... “Vera’nın sofrası” Rusça yanıtlardı...

“Nâzım’ın evi”, dünyada gördüğü son mekândı, dünyanın son haliydi... “Vera’nın sofrası” o mekânda bir başına kalmanın sancısı...

“Nâzım’ın evi”, göçüp giden Nâzım dostlarını beklemekte.. “Vera’nın sofrası” o dostların arasında olmaktı...

“Nâzım’ın evi” güneşin sofrasında olmak, gökyüzünden dostların arasına bir şiir bırakmaktı.. “Vera’nın sofrası” o şiirleri avuçlamaktı...

“Nâzım’ın evi” duruyor Moskova’da bir sokakta, bir anıt gibi... “Vera’nın sofrası” anıtın en gülümseyen köşesi...

Nâzım ve Vera, şimdi gökyüzünden bakıyor eve ve sofraya, dostlara el sallıyor...

Ayaktakiler: Ergül Yaltırım, Hikmet Yaltırım, Ümit Zileli, Refik Durbaş, Atilla Coşkun, Necati Doğru, Coşkun Aral, Nebil Özgentürk, Moris Gabbay e Nuzhet Özkök
Çömelenler: Can Dünder, Zeynep Oral

Nasılsın Tulyakova, ne âlemlerdesin?

Saman sarısı saçlar nasılsınız?

Ne âlemlerdesiniz mavi kirpikler?

Mavi kirpikler yol verin,

gözlerinizin içini görmek istiyorum,

dolaşmak içinde gözlerinizin ve rastlamak kendime,

belki satırları arasında bir kitabın,

belki ikinci Pesçannaya'da otobüs durağında,

rastlamak kendime içinde gözlerinizin

ve “Merhaba Nâzım!” demek, “Nicesin, mutlu musun?”

Restorasyon konusunda master yaparken sınıfın en büyüğü ben, en küçüğüümüz de M. Melih Güneş idi. O yaşlarda 9 yaş fark önemli oluyor. Ben üstelik iki çocuklu bir anneydim ve on üç kişilik sınıfımızın ablası olmayı kendiliğimden üstlendim. Melih'le ise daha yakınlaştık, çocuklarıma dayı oldu adeta.

Mezun olduktan birkaç sene sonraydı; Melih, Moskova'da bir restorasyon işi olduğundan bahsetti, tesadüf ki şantiye şefi lisanstan sınıf arkadaşımı ve bir öğle yemeğinde iki arkadaşımı bir araya getirdim.

Melih Moskova'ya gitti, Türkiye'de başka şehirlerdeyken de eksik etmediği mektuplarını bu kez Sovyetler Birliği'nden rengârenk pullu ve desenli zarflarla göndermeye başladı. Her gelen-gidenle de birbirimize hep bir şeyler gönderdik; ben ona leblebi şekerleri, kuruyemişler, diş macunu, şampuan, gazete, haftalık dergiler gönderiyordum o bana hiçbir yerde göremeyeceğim objeler, kitaplar, hatta resimler gönderiyordu. Mektuplarında Nâzım Hikmet'in kabrine gittiğini, evine gittiğini, karısı Vera Hanım'la olan tanışmasının başlangıcını ve sonrasını günlük okurmuşçasına izliyordum. Hep yakındık.

10 yıl kadar geçti, Sen Petersburg'taydı. Bir ara 3-4 hafta haberleşemedik. Gazetede Vera Tulyakova'nın naaşı başında hüznle duran fotoğrafını gördüğümde, ondan haber aldım diye sevinmiş, bir yandan da onun büyük kaybına çok, gerçekten çok üzül müştüm. Yakınlıklarının neredeyse an be an şahidiydim...

Birkaç yıl sonra Melih bu kez Moskova'daydı, bu kez vakit yarattım ve ziyaretine gittim. Stalin döneminde yapılmış yüksek katlı kule-binalardan birinde yaşıyordu. Binanın hemen altında metro vardı, böylece hem her yere rahatlıkla gidiyor hem de Moskova'nın bu yeraltı saraylarını bir mimar gözüyle daha rahat inceleme imkânım oluyordu. Ev küçüktü, bir oda bir salon dedğimiz türden. Mobilyalar ve aksesuarlar dönemindendi ve çok etkileyiciydi. Melih evin salonunun bir köşesini ofise çevirmişti; çalışma masasında bilgisayarın yanında bir tarayıcı, el uzaklığındaki her yerde belgeler, siyah beyaz fotoğraflar, kitaplar... Gündüz ve akşamları geziyor, eve döndüğümüzde abla kardeş sohbet ediyor, ben yattıktan sonra o, dosyalar içindeki belgeleri, el yazmalarını harıl harıl tarıyor, sonra aynı odadaki divana çarşafını

serip yatıyordu. Elyazmalarına dokunmaya kıyamadığımı hatırlıyorum, büyük Türk şairi Nâzım Hikmet'indi hepsi.

Her akşam bir yerdeydik, opera, konser, tiyatro... Belli başlı müzeleri gezdirmiş, Nâzım Hikmet'in kabrine de götürmüştü. Kabristanı görünce bir yandan üzülmüş bir yandan da böyle bir kabristanda bizden bir sanatçıya, hem de kabrisatının en önemli bölgesinde yer verilmiş olmasından dolayı gurur duymuştum. Vera Tulyakova'nın bir sanat eseri niteliğindeki taşı da kalbine gömülmüşçesine, şairin kalbinin hizasına yerleştirilmişti.

Melih bir gün, "Yarın akşam Anyuta'ya gidiyoruz," dedi, Vera Tulyakova'nın kızına. Yani "Nâzım Hikmet'in evi"ne. Taraması bitmiş belgeleri yanımıza alıp Anna Stepanova'ya gittik. Arabadan indiğimizde ilk gözüme şarpan, binanın duvarındaki büyük koyu gül kurusu rengindeki granit tabelada yazılı Nâzım Hikmet adı oldu.

Anna kardeşlikle ve geniş bir güler yüzle karşıladı bizi. Önce oturduk, söyledik. Sonrasında yemek masasına kurulmuş sofraya geçtik. Masa, sandalye, dolap her şey Nâzım Hikmet'in zamanından kalmaydı ve özenle kullanılıyorlardı. Ancak özel konuklar geldiğinde serilen masa örtüsü bile şairin zamanındandı. Sıcak, samimi bir sofraydı. Rus mezeleri ve yemekleri yapmaya özen göstermişti. Galiba Moskova'daki en lezzetli yemekleri o masada yedim. Anyuta beni pencere tarafına, "Melih'in yeri"ne oturttu. Bütün odayı rahatça görebiliyordum.

Anna Stepanova çay masasını hazırlarken Melih bütün evi tane tane gezdirdi, her şeyin bir hikâyesi vardı ve Melih bunları biliyordu. Çalışma odası hiç el değmemişçesine duruyordu. Türkçe kitaplar, Nâzım Hikmet'in Türkçe ve başka dillerdeki kitapları, daktilosu, duvarda Semiha Berksoy'un, sevgili arkadaşım Zerrin'in babası Avni Arbaş'ın resimleri...

Bizdeki tanımla bir "üvey evladın" bu hassasiyeti çok dikkatimi çekmişti. Şaşırmıştım. Ülkemizde, kan bağı olan öz evlatlar bile gereken ilgiyi göstermezken Anna Stepanova'nın ülkesinin zor koşullarında sürdürdüğü bu sevgi, hürmet, incelik, bu ahde vefa dikkatimi çekmiş, saygımı artırmış, bir Türk olarak gururumu okşamıştı. Gördüğüm bu tavır Anyuta'yı çok büyük yapmıştı gözümde.

Akşamın sonunda taranmak üzere alınan yeni belgelerle evden çıktık, Nâzım Hikmet'in adının yazılı olduğu plakete bir daha baktım. Kimin ne hakkı vardı bu hasretlikleri çektermeye diye düşündüm. Ama belki de bu hazin ve yanlış sebep yüzünden, Moskova gibi bir şehirde bir Türk adı büyük bir kıymetle sahipleniliyordu.

"Nâzım'ın Gözünün Değdiklerine Baktım"

Zeliha Berksoy'la 30 Yıl Öncesi 30 Yıl Sonrası

M. Melih Güneş

M. Melih Güneş: Konu Nâzım Hikmet olunca sizinle konuşacak ne çok şeyimiz var. İsim babanızın Nâzım Hikmet olduğunu ben biliyorum mesela, hele o 30'lu-40'lı yıllardan annenizle, Semiha Hanım'la olan ilişkilerini de düşünecek olursak pek çok şey... Tabii bütün onları konuşmaya kalkarsak sabaha kadar söyleşebiliriz. Bilinmeyen, aile ortamında kalmış şeyler de çok. Bütün o yaşanmışlıkları geçmeye çalışıp sohbetimizi siz ve Moskova ile sınırlandırmak olursak; Moskova'ya ne zaman, neden gittiniz, nasıl geçti?

Zeliha Berksoy: 1973 yılının yazında Nâzım'ın *Memleketimden İnsan Manzaraları*'nı yapmaya karar vermiştim; tek kişilik bir şiir dinleti, bir sahne performansı yapmak istedim.

MMG: 20'li yaşlarındasınız yani...

ZB: Evet, 73'te 26-27 yaşlarındayım. Erol Toy'a gittim, o zaman Paşalimanı'nda oturuyordu. Erol Toy'la böyle yaz boyunca zaman zaman görüşerek, Paşalimanı'ndakii evinde. Fransız bir eşi vardı, ben Yıldırım Aktuna ile evliydim. Birlikte giderdik. Erol Toy bana çok güzel bir sahne gösterisi hazırladı. Ben bunu çalışmaya başladım, yazın Anadoluhisari'nde yazlıkdaydık biz. "*Haydarpaşa Garı'nda*" dizesiyle başlıyordu. Ondan sonra bütün o tren yolculuğunda... Böylece iki saatlik bir metin haline geldi; *Memleketimden İnsan Manzaraları*.

MMG: Tek kişilik bir oyun olarak değil mi?

ZB: Evet tek kişilik bir oyun. Bütün yaz çalıştım, fakat sonra özel hayatımda bazı değişiklikler oldu, eşimden ayrılmaya karar verdim. Bu nedenle yapamayacağımı düşündüm. Benim ilk projem, Nâzım Hikmet ile ilgili olan ilk projem 1973 yılındaki *Memleketimden İnsan Manzaraları*'dır. Daha o tarihte böyle bir proje Türkiye'de daha asla yapılmamış, düşünülmemişti.

MMG: Belki cesaret de edilememişti. Çünkü Nâzım Hikmet'in eserleri 1965'te Türkiye'de yeni yeni, yeniden basılmaya başlamıştı.

ZB: Evet, cesaret de edilemiyordu. Böyle bir konsept de Türkiye'de yoktu. Şiirlerin oynanması; böyle bir düşünce yoktu, Nâzım şiirlerinin sahne üzerinde oynanması yoktu. Bunu 1973 yazında düşündüm. Erol Toy'la çalıştım ve bunu hayata geçirecektim. Ama 74'ün Şubat ayında eşimden ayrıldım ve bu proje durdu.

MMG: Ama daha sonra *Jokond ile Si-Ya-U'*yu oynadınız.

ZB: Evet, 1978'de *Taranta Babu'ya Mektuplar* ve *Jokond ile Si-Ya-U'*yu oynadım. Ergin Orbey sahneye koydu, Üsküdar Şehir Tiyatrosu'nda oynuyordum. Cumartesi-pazar günleri saat 1'de. O zaman bana seans verilmedi, 1'de oynasın dediler. Ama genelde olmayan bir seansta oynuyordum. Hakikaten kapı baca yıkıldı derler ya, evet kapı baca yıkıldı...

Fakat Nâzım'la; belki de annemin anlatımları, babamın anlatımları, Celile Hanım'ın anlatımlarıyla, aileden gelen, teyzelerimden gelen anılarıyla; hani bazen anlatıldıkça böyle yaşamış gibi olursun ya, böyle böyle bir duygu bağı...

MMG: Halet Çambel derdi gönül bağı, akıl bağı diye...

ZB: Evet, benimle bu şekilde böyle ilgileniyordu. Moskova'ya gitmek, mezarına gitmek falan diye bir şey söz konusu bile değilken Havana'da yapılan Gençlik Festivali'ne benim oyunum davet edildi ve ben Moskova üzerinden gittim Havana'ya. Moskova'dayken elbette Nâzım'ın mezarına gittim. Hatta Boğaz'dan şişenin içine, Boğaz suyu doldurdum. Yakacık'taki hastanenin başhekimi de o zaman benim eniştem, onun bahçesinden kırmızı topraklar falan...

MMG: Dâime Hanım'ın kocası mı?

ZB: Hayır, Güner teyzemin kocası. Tabii anneannem falan hepsi Nâzım'ı çok yakından tanıdıkları için; ben gidiyorum diye anneannem kırmızı toprakları eliyle doldurdu Nâzım'ın mezarına konulacaklar diye. Yani duygu olarak, duygu ötesi bazı ilişkiler oluyor bazı ailelerde. Nâzım da öyle çok sevilen bir insan bizim ailemizde. Babam tarafından da gayet iyi, babam nokta nokta takip ediyor mahkemelerde. Babama "*Ercüment beyefendiye hürmetlerimle*" diye yazıyor anneme yazdığı mektuplarda. Bunlar o dönemin çok farklı insan ilişkileri, paha biçilmez ilişkiler. Şimdi sen bir çocuk olarak bunları görüyorsun, yaşamışsın...

78'de Moskova'ya gittim. Nâzım'ın mezarına Yakacık topraklarını götürdüm, Boğaz'dan doldurduğumuz suyu eşim merdivenlerden inip doldurmuştu su şişelerine, Yıldırım Aktuna. Dolmabahçe'nin önündeki rıhtımdan.

MMG: Ne muazzam tutkular bunlar değil mi?

ZB: Hepsini aldım götürdüm, onları toprakları koydum, üzerlerine Boğaz sularını serptim, dualarımı okudum. Sonra Havana'ya uçtum ve orada oynadım. Aynı oyunu yıllar sonra 2008'de İstanbul Tiyatro Festivali'nde oynadım, bir şey olacak dedim. Çünkü Nâzım bunu boş bırakmaz, mümkün değil boş bırakmaz derken Nâzım'ın ölüm yıldönümü geldi. Haziran'da ben yine Moskova'ya gittim. Şimdi bunlar işte böyle bir şey hani annem derdi, "*Rastlantı diye bir şey yoktur*" öyle işte, gene gittim Moskova'ya oynadım.

MMG: Tek kişilik bir oyun ama büyük bir prodüksiyon.

ZB: Aslında çok büyük bir prodüksiyon, arkada yirmi kişi çalışıyor, ışıklar, müzik var, hepsi birlikte projeksiyonlar, film var. Şimdi efendim çok enteresan, bu

sefer Nâzım gene beni boş bırakmadı, evine davet etti. Nâzım müstesna bir insan, çünkü öleli ne kadar olmuş ve o ev aynen öyle duruyor. Sadece kişisel bir güçle duruyor orası, tamam kapısında bir plaket var, kıymetini bilmişler ama orayı müze olarak yaşatmak; Nâzım zamanında kalmış her şeyi orada, o şekilde canlı tutmak. O kırmızı koltuk, masa. Bunlar önemli şeyler, yani bu başka bir ahde vefa, başka bir duruş, yani başka bir saygı, sevgi. Başka bir şey, alışılmış bir şey değil. Yani bir kadın 30 yaşında kaybediyor kocasını, tamam aşkını devam ettirebilir. Ama evin içinde şuraya telefon koyarsın, o koltukları da oradan kaldır, başka bir şey yaparsın. Hayır, Nâzım'ın topladığı onlarca küçük biblo, Rus bibloları. Büfenin üzerinde aynen duruyor. Şimdi buna saygı göstermek lazım. Yani Nâzım yaşıyormuş gibi öyle bırakmış, evin bir köşesinde yaşamış. O da yetmemiş kızı da aynı şeyi devam ettiriyor. Yani bugün, ne bileyim dergâh bacıları vardır bilirsin, o derece...

Nâzım'ın evine ilk, Vera'nın kızı davet ettiği zaman; şimdi eve girdim ben, böyle sanki Nâzım 5 dakika evvel evden çıkmış da gazete almaya gitmiş gibi. Aynen duruyor çalışma odası, aynen duruyor. Anna Stepanova annesi kadar soylu bir kız, bir defa asil bir kız... Evin içinde yani sıkılabilir, bir şeyi değiştirebilir. Bu nasıl bir soylu bilinç, bu nasıl çok müstesna bir şey. Günümüzde, hele çağımızda yok böyle bir şey. Annemin gönderdiği iki portre, sen götürmüştün onları, Nâzım'ın ve Vera'nın portreleri duvarda asılı duruyor. Çok etkileyiciydi, anlamlı olaylar bunlar, büyük olaylar bunlar, öyle basit gündelik olaylar değil, genel geçer olaylar değil. Mesela benim orada yaşadığım, hayatımda gerçekten en önemli noktalardan bir tanesidir. En önemli şeylerden birisi Anyuta'nın bizim için kurduğu sofraya serdiği Nâzım'ın zamanından kalma kırmızı beyaz kareli masa örtüsü. Ben o örtüye elimi sürdüm. Çünkü zaman diye bir şey yok, annem derdi *"Yaşanmışlık diye bir şey var,"* derdi. Yaşanmışlık. İşte o örtü yaşanmışlık. Örtü dediğin elli sene evvelden, yarım asırdan bahsediyoruz. Demek ki o enerji saklamış ve benim önüme seriyor, orada ben bunu görüyorum.

MMG: Siz 78'de gittiğinizde eve gitmemiştiniz demek.

ZB: Gidilmedi, mezarına gittim, toprak göturdüm. Ama ikincisinde, otuz sene sonra *"Hoşgeldin"* diye... Ben bu şekilde görüyorum, o bakımdan benim için son derece mukaddes bir hatıradır. Anyuta da öyledir, mübarek insanlar diye görüyorum ben onları. Yani Nâzım'ın yaşamında mübarek iki kadın. Açıkçası bu! Çünkü yaşadıkları hayatla bunu kanıtlamış durumdalar, ikisi de ölene kadar ne kadar kalemi, ne kadar yazısı varsa sahip çıkıyorlar; ve kızı da aynı şeyi devam ettiriyor.

MMG: Aslında her şeyiyle, ömrüyle efsaneleşmiş birisinden bahsediyoruz. Yalnızca bir şairden değil...

ZB: Nâzım'ın çektiği dünyada nadir insanların başına gelir, tabii gelenler var, büyük şairler, işte Mayakovski... Bunun üzerine artık tartışılmaz, bu böyle olmuş

Zeliha Berksoy, Nebil Özgentürk, Selin Tekman, M. Melih Güneş ve Anna Stepanova

bitmiş. Yaşamıyla da büyük bedeller ödedi Nâzım, böyle dünya güzeli bir adam hiç suçsuz yatıyor, 16 sene. En ağır hapisane koşullarında, hapisneden neredeyse yarı ölüm halinde çıkıyor. İnsan hayatının en güzel yaşlarını hapisnede geçiriyor. Gepe- gençken giriyor, ondan sonra 50 yaşında çıkıyor. Ayrıca bu kişi “kim” değil, bu herhangi bir kim değil, böyle bir adam değil. Derecesinde büyük bir şair. Moskova’da evdeyken penceresinden baktım, binalara baktım. Çalışma masasında yazarken nereye bakıyordu diye baktım. Onlara baktım, onun gözünün değdiği yerler, kapıdan içeri girince onun nasıl bir merdivenle evine çıktığına -zaten şiiirinde var- içeriye girdiğinde nasıldı? Yani eve böyle onunla baktım, her şeyi öyle gördüm.

MMG: Bir de, ilginç değil mi, yıllar sonra Semiha Hanım ile Vera’nın bir ilişkisi oldu.

ZB: Evet ama senin sayende.

MMG: Yok, aracılığım la diyelim...

ZB: Benim hayatımın doruk bir hikâyesidir, Moskova’daki evindeki sofrası. Doruk noktası, çünkü bana evini ve sofrasını açtı, ziyafet verdi Nâzım.

NÂZİM HİKMET'İN KAÇIŞI ve CAHİDE SONKU

MMG: Nâzım Hikmet'in Türkiye'den kaçmak zorunda kalmasıyla ilgili olarak pek bilinmeyen bir olayı Semiha Hanım'dan dinlemiştim, hafızamı ve bilgimi tazelemek için sizden de tekrar dinlemek istiyorum. Cahide Sonku'nun, Nâzım'a kaçması için haber vermesi meselesi... Nâzım Hikmet hapisten çıktıktan sonra askere almayla çalışıyorlar ve annenizden bildiğim kadarıyla Nâzım'a bunu haber veren Cahide Sonku.

ZB: Cahide Sonku'nun o zamanki kocası tütün kralı, söyleyeceğim adını, meşhur, onunla evli. İhsan Doruk'la. Park Otel'in karşısında Kunt Apartmanı'nda oturuyorlar. Menderes, Celal Bayar Park Otel'e geldikleri zaman orada kalıyorlar, bazı akşamlar eve geçiyorlar. İhsan Doruk o zamanlar Cahide ile evli ama bu ziyaretlerin hiçbirine Cahide katılmıyor. Katılmıyor, öyle bir dik duruşu var. Onların geleceği gecelerde Cahide çekip gidiyor. Fakat tabii Darülbeydâ'iden falan, Nâzım çok yakın dostu. Cahide onun şiirine, oyununa hayran. *Unutulan Adam*'da oynuyor.

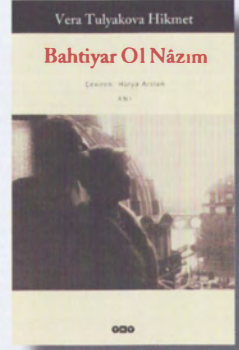
O günlerin bir ertesi günü İhsan Doruk, Cahide'ye “Dün akşam sofrada konuşuldu, Nâzım'ı tekrar askere göndermek istiyorlar, Zara'ya taş kırmaya” diyor. “Sen ona bildir,” diyor. Bunun üzerine Cahide hemen “Benim acele bir senaryo yazdırmam lazım, Nâzım Bey hemen bana gelsin,” diye haber gönderiyor. O zaman Doruk Film var, çok meşhur. Cahide ertesi günü bütün hizmetçilere, aşçılara izin veriyor, perdeleri kapatıyor ve Nâzım geliyor. “Nâzım Bey hoş geldiniz. Ben sizden bir senaryo istemiştım, getirdiniz mi?” diyor. Tabii o zaman siz falan diye konuşuluyor. “Evet acele istemişsiniz, bir şeyler yazdım, getirdim” diyor. Hemen içine para koyuyor senaryonun, “Buyrun” diyor. “Derhal memleketi terk edin, kaçmanızda yarar var. Çünkü biz sofradan duyduk, İhsan Bey bana söyledi. Sizi askere alacaklar, oradan da Zara'ya taş ocaklarına göndereceklermiş” diyor. Hatta Nâzım'ın Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim'de bu olay “bir tüccarın hanımı, sanatçı” diye geçer.

(13 Kasım 2015, Semiha Berksoy Opera Vakfı, Nişantaşı)

Nâzım Vera'ya Anlatıyor:

“Birden, benimle aynı hapiste olan insanları, kolaylıkla özgür olarak hayal edebilmiş olduğumun farkına vardım. Ama özgür yaşamda tanıdığım, zamanında hapis yatmış hiç kimseyi, demir parmaklıkların arkasında düşünemiyordum. Hem de yeteri kadar tutsak görmüş olmama rağmen... Bizim zavallı yaşlı Sabiha'yı örneğin, Sibiry'a da imgelemem mümkün değil. Ona: 'Kayınvalidemsiniz' dediğinde nasıl da sevinmişti. Sana Türk yemekleri öğretmek, Türk kahvesini nasıl pişireceğini anlatmak için çırpınırdı. Sana nasıl sevgi dolu bir sesle 'Veracığım, Nâzım seni tam anlamıyla Türkleştirmiş' demişti, anımsıyorsun değil mi?”

s. 405

Sabiha Sünbül, Vera Tulyakova Hikmet ve Vartan İhmalyan'ın eşi Sona İhmalyan.

Nâzım'ın Kahvesi

Naum Kleyman

Nâzım Hikmet'i yalnızca bir kere gördüm. O da Meyerhold gecesindeydi, MGU'nun [Moskova Devlet Üniversitesi] kulübünde. O zamanki adıyla Herzen, şimdiki adıyla Bolşaya Nikitskaya Sokağı'nda. Devlet terörüne kurban giden ve o sıralar itibarı henüz iade edilmiş olan Meyerhold anısına düzenlenen ilk geceydi bu. Nâzım Hikmet'in Meyerhold hakkında nasıl acıyla konuştuğunu hatırlıyorum. Dış görünüş itibarıyla çok heybetli, çok asil bir adam gibi görünmüştü o gün bana. Elbette ne söylediğini tam olarak hatırlamıyorum. Ama konuşmanın steno edilmiş hali bir yerlerde dir sanırım.

Bundan yıllar sonra, bir gün Eyzenşteyn'in çalışma odasına, [karısı] Pera Moiseyevna Ataşeva'nın ölümünden sonraydı bu, Nâzım Hikmet'in dul eşi Vera Tulyakova geldi. Gerasimov Sinematografi Enstitüsü'nde dramaturji hocası olarak çalışıyordu. Mutfağımız o zamanlar hâlâ "mutfak" idi. Henüz çalışma odasına dönüştürülmemişti. Yani gaz ocağı ve lavabo yerindeydi. Gelen misafirlere kahve pişirirdik. Hatta bizim kahve ünlenmişti bir nevi. Elbette kahveyi çekilmiş halde alıyorduk. Pişirirken de cezveye epey bir kahve koyuyorduk. Cezveler alüminyumdandı.

Vera Tulyakova'ya şekerli bir Türk kahvesi teklif ettiğimizde gülümsedi ve şöyle dedi:

"Deneyin bakalım. Ama gerçek Türk kahvesi pişirebileceğinizden emin değilim."

Bunun üzerine biz de: *"Tarife göre pişiriyoruz işte. Şekeri ekliyoruz, soğuk suyu koyuyoruz..."* dedik.

Tulyakova'ysa *"Evet ama benim yöntemim başka. Aile sırrıdır. [Nâzım] Hikmet öğretmişti bana hakiki Türk kahvesini pişirmeyi,"* dedi.

Hemen sorduk: *"Nedir bu sır?"*

O da şöyle dedi: *"Adı üstünde, sır işte. Söyleyemem."*

Meslektaşım, arkadaşım Leonid Konstantinoviç Kozlov da oradaydı. Tam bir kahve tutkunuydu. Rahat bırakmadı Tulyakova'yı, üsteledikçe üsteledi: *"Kimseciklere söylemeyiz. Anlat bize. Biz de Hikmet gibi kahve pişireceğiz."*

Bunun üzerine Tulyakova şöyle dedi: *"Sırrın %90'ını anlatırım, ama %10'unu kendime saklayacağım."*

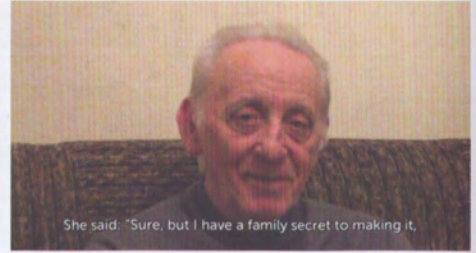
Many years later, Nazim's widow, Vera Tulyakova, who was a professor of Dramatic Theory, came to the office of Sergey Eisenstein in VGIIK.

"You can give it a try, however I am not sure it would be Turkish."

and that it was Hikmet who taught me to make real Turkish coffee."

She said: "Sure, but I have a family secret to making it."

"Tamam", dedik, "%90 da iyidir."

Dedi ki: "Öncelikle kahveyi kavrulmuş almayın. Griyle sarı arası kuru kahve alın. Kirovskaya Sokağı'nda bir mağaza var. Oradan alabilirsiniz. Kahveyi orta ateşte kendiniz kavurun. Muhakkak bir diş de sarımsak ekleyin." Çok şaşırmıştık. Neden sarımsak? "Çünkü sarımsak kahveye gereken sertliği verecektir. Kahveyi kavurun ve soğutun, sonra el değirmeniyle ince ince çekin. Sakın elektrikli değirmen kullanmayın. Türk değirmeni bulamazsanız muhakkak Ermeni değirmeni alın. Ermenistan'da hâlâ yaparlar bu değirmenlerden. Kahveyi elinizde çekin. Sakın üşenmeyin. Güzelce çekin. Ama her seferinde sadece biraz. Hemen kavanozu doldurmanıza gerek yok. Çünkü kahve ne kadar yeni çekilmiş olursa aroması da o kadar taze olur. Kahveyi çektikten sonra hakiki bakır cezveyi alın. Alüminyum cezve kullanmayın. Unutmayın, kahve hakiki Türk cezvesinde pişirilir. Cezveye önce çekilmiş kahveyi koyun. Ve kısık ateşte bir miktar kavurun. Sakın yanmasın ama. Ardından şekeri ilave edin. Ve cezveyi yavaşça soğuk suyla doldurun. Kahve cezvenin üstünü güzelce kapatacak şekilde yükselsin. Cezveyi kısık ateşe koyun. Gözünüzü kahveden ayırmayın. Hazır olmasına yakın, cezvenin üstünü kapatan kalın kahve tabakası içerden pişecek ve köpüğe dönüşerek çökecek. Ve köpük yükselmeye başlayacak. Köpük yükselip cezvenin kenarına geldiğinde bir miktar soğuk su alın ve dikkatle, damla damla cezveye ilave edin. Az evvel yaptığınız gibi hepsini birden dökmeyin, azar azar ekleyin. Kahve otursun. Sonra tekrar yükselsin. Sonra tekrar damla damla... Üçüncü seferde cezveyi ocaktan alın. Ve tercihen gümüş bir kaşıkla köpüğü fincanlara dağıtın. Ondan sonra da kahveyi doldurun."

"Peki kalan %10?" diye sorduk.

“O da bende kalsın.” dedi. Ve hâlâ bilmiyoruz kalan %10’luk kısmı. Ama tahminimize göre, kahvenin cinsiyle alakalı bir sır bu. O yıllarda Moskova’da yalnızca bir yerde Kolombiya kahvesi, “Arabica” kahvesi vb. bulmak mümkündü. Ve son derece pahalıydı bunlar. Bulunması zordu. Kahve içme kültürü pek gelişkin değildi Moskova’da. Nâzım Hikmet bu aile geleneğini, ulusal geleneği karısına da öğreterek korumuş oldu. Karısı da bize öğretti. Ama sadece %90’ını. %10’luk kısmı hâlâ bilmiyorum.

Söyleşi ve kamera kaydı: Vera Rumyantseva (Moskova, Kasım 2014)

* * *

Vera Tulyakova Hikmet’in kızı Anna Stepanova, “kalan % 10”u M. Melih Güneş’e anlattı:

Kalan %10 şöyle: Kahveyi tavada iyice kızdırılmış kum üzerinde kaynatmak gerek. Cezvenin alt tarafı kuma bir miktar gömülür, tavada yavaşça hareket ettirilmek suretiyle kahve karıştırılır.

Dahası kahveyi “sevgiyle” pişirmek gerekir. Bana bu yöntemi onlar öğretmişti. Hem onlara, hem de misafirlerine pişirirdim, bununla da çok gurur duyardım. Kahve öğütülmüş halde alınmışsa o zaman kahvenin karıştırılacağı çay kaşığının içine bir parça sarımsak sürerlerdi.

İşte sana bütün sırlar...

Rusçadan çeviri: Mustafa Yılmaz

кофе надо было варить на сковороде с
прокаленным песком,

The secret was to prepare the coffee
in the jazzve heated by hot sand.

Если кофе покупали уже молотый,
тогда долькой чеснока мазали чуть-чуть
внутренность чайной ложки,
которой кофе помешивали.

If we bought ground coffee, then we would stir the coffee
with a teaspoon that had been slightly smeared with garlic.

А еще кофе надо было варить с любовью.

And one other secret – the most important part was
to make the coffee with love!

Меня они научили, я варила им и гостям,
очень этим гордилась.

As a child, Anna Stepanova was taught by her mother
and Nâzım to make coffee this way.
Anna often made it for their guests, and was proud of
herself for being able to do it.

Bizim avludan mı kalkacak cenazem ?
 Üçüncü kattaki nasıl indireceksiniz beni ?

Asansöre sığmaz tabut ,
 merdivenlerse daracak .

Belki avluda dizboyu güneş ve güvercinler olacak ,
 belki kar yağacak çocuk çığlıklarıyla dolu ,
 belki ıslak ~~asfalt~~ asfaltıyla yağmur .
 Ve avluda çöp bidonları duracak her zamanki gibi .

Kanyona , yerli gelenekle , yüzüm açık ~~gideceksem~~ ,
 yağacak alnıma ~~kar~~ , güneşi , yağmuru ~~avlumuzun~~ .
~~Beni gelse de gelse de~~ Çocuklar yanıma gelecek ,
 ölümlere meraklıdır çocuklar .

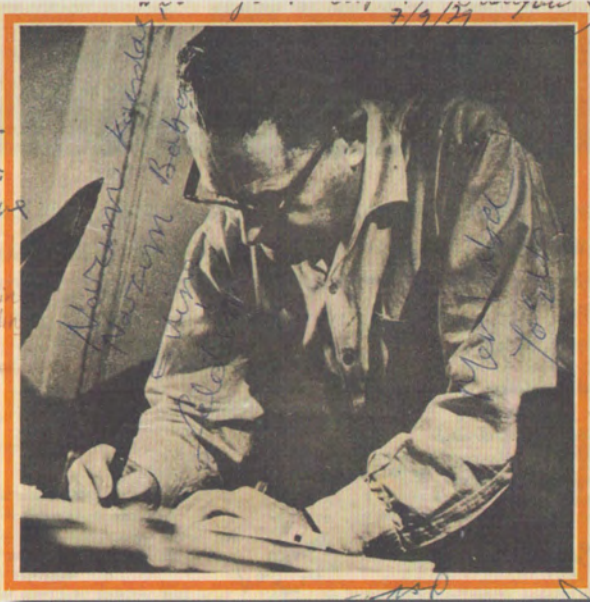
Bakacak arkamdan pencerelerimiz .
 Balkonumuz geçirecek beni çamaşırlarıyla .
 Ben bu avluda bahtiyar yaşadım bilemediğiniz kadar .
 Avludaşlarım , uzun ömürler dilerim ~~size~~ ...

963 Nisan . Moskova

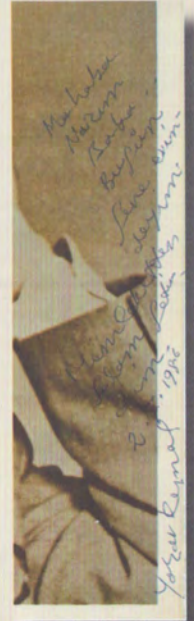

Ekber Babayev ile Yaşar Kemal (Moskova)

"Nazım kardaş
Nazım Baba
Evine geldim
Merhaba!"
Yaşar Kemal

"Merhaba Nazım baba..
Bugün gene evindeyim.
Memleketten selam getirdim."
Yaşar Kemal / 2.7.1986

Yaşar Kemal'den Nâzım Hikmet'e Gelen Son Mektup

Vera Tulyakova Hikmet

Akşamın geç bir saatinde komşu çocuk, yanılsıklıkla onların posta kutusuna bırakılmış Yaşar Kemal'in mektubunu getirdi sana. Mutlu oldun.

"Bugün bir şey olacağını biliyordum! Sana söylemiştim!"

...

Mektubu okuduktan sonra hemen telefona sarıldın ve sabah saat 9'da görüşmek üzere santrale kayıt yaptırdın:

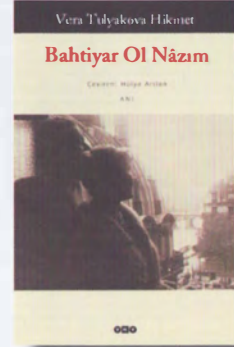
"47509 – Cambridge, Mister Kemal."

İşte burada, Yaşar'la gerçekleştiremeyen konuşmanın makbuzu, duruyor öylece.

Birden nasıl da canlanıverdin. Ertesi gün yapacağın işleri yeniden gözden geçirdin ve şöyle dedin:

"Doktorların canı cehenneme. Macaristan Büyükelçiliği'ne gitmeli. Yaşar'ın kâğıtlarını çabuklaştırmak gerek. Budapeşte'ye gidişimizi de öne alalım ha, ne dersin? Bir hafta sonra mesela. Anyuta'yı okuldan alıp gidelim. Orada, yerinde her şeyi daha kolay yoluna koyarım onun için. Ah, zavallı oğlum benim. Onu yola getiriyorlar akılları sıra. Güçlü olduğunu, onlara göre fazlasıyla bağımsız davrandığını gördüler tabii. Olsun, hiç önemi yok bunların. Yaşar'ın her işi yolunda gidecek. Eminim buna. Şimdiden belli artık. Harikulade bir ağaç gibi geliştirdi yeteneği ve insanlar keyifle tadına bakıyorlar yemişlerinin... Çok memnunum çok. Ciddi bir kitap yeni yazdığı, onunla daha da yukarılara çıktı... Yarın onu da yayınevine götürmeli. Çevirisini hemen yapsınlar... Yoksa ona şimdi mi telefon edeyim, Vera? Yok, yok geç oldu artık. Bağlanıncaya kadar... Sabah olur..."

Konuştun, konuştun, konuştun...

S. 407-412

Cambridge 19.5.1963
Hills Rodd 238

Nâzım Ustam, aslan baba,

Buradan ay başında ayrılıyorum. Bir hafta için, Paris'te olacağım. Sonra Macaristana geçeceğim. Demek ki, sizin istediğiniz gibi 15 Haziranda Budapeştede buluşabiliriz. Bu benim kararım, benim kurduğum plan. İşler o kadar ağır işliyor ki daha benim davetiyeyi göndermediler. Bir de uçak biletini daha göndermediler. Ağzım sütten yandığı için, belki Macaristanda buluşamayız, orada buluşamadığımız takdirde nerede buluşabiliriz?

diğerinde tabiriyle nerede buluşabiliriz? Ne düşündüğünüzü bana telefon edin... Görüştüğümüz zaman, size de birkaç sözüm var ya, hele kalsın şimdilik... Telefon edemezseniz, Pariste Abidin Beyin adresine, bana, yazın. Fakat telefon edeceğinizi sanıyorum. Bilmem duydunuz mu, beni ve bazı arkadaşları gazeteden attılar. Cumhuriyet, sanırsam, bir iyice gericilerin eline geçti. Bu bakımdan, benim Türkiye'de işlerim iyice bozuldu demektir. Bence, Türkiye'de işler epeyce kızıymış durumda. Korkunç zalim ve oportunist bir burjuva var orada. Hiç insafı yok. Üstüne üstlük bir de benim ev sahibinden bir "nota" geldi, evi boşalt diye. Bir Avrupa'ya çıktık, işsiz ve evsiz kaldık. Ne ise bunları sonra uzun uzun konuşuruz. Bence o kadar önemli değil. Türkiye'ye döndüğümde bütün bunları düzeltebilirim gibime gelir.

ev sahibinden bir "nota" geldi, evi boşalt diye. Bir Avrupa'ya çıktık, işsiz ve evsiz kaldık. Ne ise bunları sonra uzun uzun konuşuruz. Bence o kadar önemli değil. Türkiye'ye döndüğümde bütün bunları düzeltebilirim gibime gelir.

Yenge nasıl? Siz yazıyor musunuz?

Yer demir gök bakır"ı aldınız mı? Türkiye'den gelen haberlere göre, bu kitabın tutuluğu, karşılığı İnce Memed'den daha iyi olmuş.

Tel: 47 509. Mrs. Kemal diye arayacaksınız. Ev adresini de verirsiniz garantili olur. Sizi ve yengemi hasretle operim.

Thilda ikinizi de öpüyor.

[imza]

Cambridge 19.5.1963
Hills Rodd, 238

Nâzım Ustam, aslan baba,

Buradan ay başında ayrılıyorum. Bir hafta için, Paris'te olacağım. Sonra Macaristana geçeceğim. Demek ki, sizin istediğiniz gibi 15 Haziranda Budapeştede buluşabiliriz. Bu benim kararım, benim kurduğum plan. İşler o kadar ağır işliyor ki daha benim davetiyeyi göndermediler. Bir de uçak biletini daha göndermediler. Ağzım sütten yandığı için, belki Macaristanda buluşamayız, orada buluşamadığımız takdirde nerede buluşabiliriz?

Ne düşünüyorsunuz? Bana telefon edin... Görüştüğümüz zaman, size de birkaç sözüm var ya, hele kalsın şimdilik... Telefon edemezseniz, Pariste Abidin Beyin adresine, bana, yazın. Fakat telefon edeceğinizi sanıyorum. Bilmem duydunuz mu, beni ve bazı arkadaşları gazeteden attılar. Cumhuriyet, sanırsam, bir iyice gericilerin eline geçti. Bu bakımdan, benim Türkiye'de işlerim iyice bozuldu demektir. Bence, Türkiye'de işler epeyce kızıymış durumda. Korkunç zalim ve oportunist bir burjuva var orada. Hiç insafı yok. Üstüne üstlük bir de benim ev sahibinden bir "nota" geldi, evi boşalt diye. Bir Avrupa'ya çıktık, işsiz ve evsiz kaldık. Ne ise bunları sonra uzun uzun konuşuruz. Bence o kadar önemli değil. Türkiye'ye döndüğümde bütün bunları düzeltebilirim gibime gelir.

Yenge nasıl? Siz yazıyor musunuz?

"Yer demir gök bakır"ı aldınız mı? Türkiye'den gelen haberlere göre, bu kitabın tutuluğu, karşılığı İnce Memed'den daha iyi olmuş.

Tel: 47 509. Mrs. Kemal diye arayacaksınız. Ev adresini de verirsiniz garantili olur.

Sizi ve yengemi hasretle operim.

Thilda ikinizi de öpüyor.

[imza]

Nâzım'ın Öldüğü Gün

Vera Tulyakova Hikmet

s. 416

Ev, içinden yaşam dışarı pompalanmış gibi sessizleşti. Eşyalar ağırlıklarını yitirdiler. Ayaklarımın üstünde durmadığımı anımsıyorum. Ayaklarıma söz geçiremediğimden değildi bu. Sanki ayaklarım yoktu ve ben odalarda eşyalara, kapılara çarparak yüzüyordum sanki. Oturmak aklıma bile gelmiyordu. Kim ve nasıl anımsamıyorum ama birileri bana doktorların yola çıktığını haber verene kadar oradan oraya dolaşıp durdum evin içinde. Botkinskaya Hastanesi'nden bir kalp çalıştırma ile Kremlin Hastanesi'nden ilk yardım ekipleri yola çıkmıştı.

Avluya bakan balkon kapısı akşamdan açık kalmış olacak ki kolaylıkla çıktım balkona. Aydınlık bir sabahtı. Yaşamın durmamış olmasının beni nasıl şaşırttığını anımsıyorum. Avludaki tüm apartmanlardan insanlar telaşla çıkıyorlar, birkaç saniye içinde, balkondan gördüğüm arkin arkasından doğru gözden kayboluyorlardı. Çocuklar okula, büyükler işlerine acele ediyordu. “Hiçbir şeyden haberleri yok”, diye düşündüm. “Olanı biteni bilmiyorlar, bütün mesele bu...” Birkaç kez koridora döndüm. Eskisi gibi evimizin kapısını senin heykelin koruyordu, Nâzım. Ayaklarının me-nevişli hareler, kırmızı lekelerle kaplanmasına nasıl şaşırdığımı anımsıyorum. Bir de ne kadar güzel ve rahat oturduğunu düşündüğümü... Duruşuna ve hareketin, çizgilerin tamamlanmışlığına hayran olmuştum sanki. Bu delilikten başka bir şey değildi.

Çok geçmeden -kim bilir belki de uzun zaman sonra- avluya kocaman beyaz bir otobüsün girdiğini ve içinden beyaz gömlekli adamların indiğini gördüm. 12 numaralı daireyi soruyorlardı. Bunu işitince, bizim daireye gelmeleri için seslendim. “Biz 12 numaraya geldik, siz bekleyin, size de gelecekler,” dediler yanıt olarak.

Yanıldıklarını biliyordum. Ama bu sabah yaşadığım, telafisi asla mümkün olmayan yanlışlıktan sonra her şey ters yüz olabilirdi. Hiçbir şeyin anlamı yoktu artık. Elimden gelen tek şey beklemektir.

Sonra az önceki adamların girdikleri binadan dışarı fırladıklarını ve bizim girişe doğru koştuklarını gördüm. Ardından zil çaldı hemen. Yukarıya çıkışlarını senin yanında ayakta durup bekledim. “Kapı açık”, dedim onlara. Ama içeri girme-

leri imkânsızdı. Durumu açıkladım. “Kenara çekin onu,” dediler. Yapamayacağımı söyledim. İçlerinden biri kapı aralığından geçmeyi başardı. Olacakları görmemek için içeri geçtim. Aralarında konuştuklarını işitebiliyordum. Birisi “Hâlâ sıcak” dedi. Yanıma gelip enfarktüs geçirip geçirmediğini sordular, yanıtladım. “O zaman hiçbir şeyi değiştirmeye olanak yok...” dedi birisi.

Ben de biliyordum öyle olduğunu, hiçbir şeyi değiştirmeye olanak olmadığını ve etkilemedi bile beni böyle söylemeleri. Her şey ama her şey yitirmişti anlamını.

Neden sonra seni konuk odasında divanın üstünde gördüm.

1. DÖNEM: “CANLAR ÇALIŞIYOR...”

Moskova’ya ilk gidişim Sovyetler Birliği’nin başkenti olduğu yıllara rastladı. Perestroyka dönemiymi. Direkt uçuş az olduğu için Yugoslavya’nın başkenti Belgrad’dan aktarmalı uçmuştum. Çocukluğumun atlaslarından bilip değişmez sandığım sınırlar çeyrek asır içinde değişiverdi, şimdiki haritalarda ne Sovyetler Birliği var artık ne de Yugoslavya...

1993 yazındaki karamsar bir söyleşimizde Vera Tulyakova, “Bu bizim hayatımız, alışıcağız. Moskova artık başka bir ülkenin başkenti...” demişti.

Pazar dahil iki hafta boyunca köleler gibi çalışır, akşamları ve çalışmadığımız pazarlar sokaklara atardık kendimizi. O yıllarda oralarda yaşayan işçisinden mühendisine hemen hepimiz bilerek ve isteyerek başka bir görgünün ve kültürün imbiğinden geçiyorduk.

Öyle ki, artık aile büyüğümüz haline gelen Türkolog Svetlana Uturgaurovi o yıllarda bir saptamada bulunurcasına gülerek, “Sen burada büyüdün, bizim çocuğumuz oldun!” demişti.

Nâzım Hikmet’in kabrinin yerini öğrenmiş, nazım geçen herkesi kabir başına götürür olmuştum. Bu ondördüncü günlerde, yani “tatil pazarları”mızda Çehov, Gorki, Tolstoy, Dostoyevski, Mayakovski, Puşkin gibi pek çok edebiyatçının yaşadığı ya da öldüğü müzeleşmiş evlerini merakla gidip incelemiş, görgümü güçlendirmiştim.

Maksim Gorki’nin yaşadığı evin mimarî üslubunu beğenirdim. Halet Çambel, “Gorki gibi biri o evde nasıl yaşamış, şaşırdık,” demişti. Saf saf, “Ev çok güzel, bir malikâne, neden yaşayamasın ki” dediğimi anımsadıkça kızarak gülerim genç kendime. “İşte o yüzden ya, bir malikâne olduğu için,” demişti Halet Hoca.

Bir gün Türkiye’den gelen gazetelerden birinde Nâzım Hikmet’in karısı Vera Tulyakova’nın kısa bir söyleşisini okudum, “Burası Türkiye’nin evidir,” diyordu. Madem öyleydi, ben de gidip görebilirdim demek, ama neredeydi ki bu ev?..

Üstelik o yıl yayımlanan Vera Tulyakova’nın yazdığı “Nâzım’la Söyleşi” kitabı ilgimi bile çekmemişti. O dönem Nâzım Hikmet hakkında üst üste kitaplar yayımlanmaya başlanmıştı ya da bana öyle geliyordu. “Hakkında yazmayan bir karısı kalmıştı, o da yazmış sonunda,” diye içimden geçirmiş, inatla almamış, okumamıştım. Bir iki yıl sonra, Vera Tulyakova’nın o anda benim için yapıverdiği frenk üzümlü turtayı fırından çıkarıp mutfakta çaylarımızı yudumlarken, bu kez dışımdan geçirip kendisine

anlatmıştım. Gülümsemişti:

“Sen görüşmek istediğinde ben de öyle düşünmüştüm Melih,” demişti, “Kimdir bu Türk, ne için gelmek istiyor olabilir diye pek görüşmek istememiştim. Ama canlar çalışıyor zamanla”...

Ne Yazarlar Sendikası’ndan ne partiden ne de herhangi bir kişi ya da kurumdan referansım vardı. Tanrı misafiriymişçesine çalmıştım kapısını...

Aynı yılın sonbaharında İstanbul’a geldiğimde Rusça-Türkçe sözlük sormak için Çağaloğlu’ndaki **Sosyal Yayınlar**’a uğradım. Kendimi yayınevinin sahibi Enver Aytekin’in odasında buldum. Çok babacan biriydi, insancılığı hafızamda çakılıdır. Nâzım Hikmet’in evini görmek istediğimi konuşacak kadar söylemiştik. Hemen Ataol Behramoğlu’na telefon etti. Behramoğlu evin adresini ve telefon numarasını bilmediğini ama Yazarlar Birliği’nden belki bulunabileceğini söyledi.

Bu arada Vera Tulyakova’nın burun büktüğüm kitabını İstanbul’dayken okumuş ve çarpılmıştım; bir de Moskova’da okumalıydım.

Moskova’ya gider gitmez o zamanlarki dil öğretmenim, şimdiki hâlâ dostum, imdadıma koşanım İrina Fedyunina’ya meramımı anlattım. İra bir akşam elinde “D” harfiyle başlayan eski bir telefon numarasıyla geldi. Nâzım Hikmet’in yaşadığı dönemde telefon numaralarının başında harfler olurmuş (bunu yıllar sonra Nâzım Hikmet’in telefon fihristinde de görmüştüm). İra tuttuğunu koparırdı. Bir süre sonra, elindeki ipucundan Vera Tulyakova’yı bulup konuştuğunu ama bu aralar işinden dolayı müsait olmadığını söyledi. Galiba ve nihayet 3. arama sonrası bir kış akşamı, iş çıkışı yoldan çevirdiğimiz bir arabaya atlayıp İra ile “Nâzım’ın evine” doğru yola düştük. O yıllarda taksi sorunu, genelde yoldan çevrilen özel arabalarla pazarlık yapılarak halledilirdi. Yanımda Nâzım’la Söyleşi kitabı, elimde kırmızı bir gül buketiyle evin önünde indik. İç avluya doğru açılan kemerli bir geçişin hemen yanındaki duvara koyu gül kuru renginde kare formlu

büyükçe bir granit kitabe sabitlenmişti. Uluslararası Barış Ödülü sahibi devrimci büyük Türk Şairi Nâzım Hikmet’in 1952-1963 yılları arasında bu binada yaşayıp çalıştığı belirtiliyordu.

Vera Tulyakova’nın kızının bana anlattığına göre Konstantin Simonov, tabelanın binada daha kenarda bir yere asılması için baskı yapmış.

Vera Tulyakova da istediği yere asılmayacaksa başka bir yere astırtmayacağı yönünde diretmiş ve kabul ettirmiş.

SSCB normlarını benimsemiş olmalıydım ki merdivenlerin Nâzım'ın şiirindeki gibi hiç de dar olmadığını düşündüğümü anımsıyorum. Kapıyı Vera Tulyakova açtı, üzerimizdekileri ayaklı Thonet tarzı askıya asıp hemen içeri buyur etti. İşten çıkıp geldiğimizi bildiğinden olsa gerek, divanın önündeki uzun sehpa minik bir sofra kurmuştu.

Sonraki ziyaretlerimde genellikle aynı yerlere oturduk karşılıklı. Böylece önde Saman Sarısı'nı dinlerken, arkadaki duvarlarda Abidin Dino'nun resimlerini izlerdim. Bu duvara daha sonra, Vera'nın 1990 yılındaki İstanbul ziyaretinde İbrahim Balaban'ın verdiği Nâzım portresi de eklendi.

İçki olarak rakı da vardı ama Rusya'da içtiğim rakılarda, Türkiye'de içtiğim votkalarda hep bir yabancı hissettiğimden, votkayı yeğlemiştim. Yeşil mercimek pişirmiş, içine siyah zeytinler katmıştı. "Nâzım'ın sevdiği yemektir, zeytini de o eklerdi," dedi. Yemeği sunduğu kâselerin formunun yanı sıra sıcak zeytinlerin lezzeti de hâlâ hafızamdadır.

Evi sabırla ve bir tür bedar hürmetiyle gezdirdi. Her şeye dokunmama göz yumdu, daktiloya, kitaplara, resimlere, porselenlere, Rus işi hohlamalara...

O güne değin gezip gördüğüm ev-müzelerden daha farklı bir ayardıydı Nâzım'ımızın evi; yaşamaktaydı ve gerçektir. Örneğin Puşkin ve Dostoyevski evlerinde onların kullanmadığı eşyaları "döneme uygun" olduğu için dekorasyon ögesi olarak yerleştirebiliyorlardı. Bu müzemsî evde ise her şey gerçektir, Nâzım Hikmet'imizin eli değmese de gözü muhakkak değmişti.

Vera Tulyakova'yı ziyaretlerimde huzurlu bir

seremoninin içinde hisse-
derdim kendimi. Başlarda
bunu “Nâzım Hikmet’in
evinde” oluşuma verirdim.
Oysa şimdi düşündüğümde
biliyorum ki, memleketin-
den kaçmak zorunda kal-
mış büyük bir şairin evinde
olmaktan daha farklı bir
durum söz konusuydu. Şa-
irliği ve etkisi büyüktü, tar-
tışılmazdı. Ama esas ömrü,
olumsuz giden her şeye
karşın ilmek ilmek umutla
dokuduğu, kendisini yarat-
tığı ömrü başlı başına bir
sanat eseri idi. Yaşayıp öl-
düğü ev de bu büyük eserin
içindeki eserlerden biriydi
ve tek başına bir enstalas-
yondur. Evi eser kılan dost
armağanı usta işi resimler,

küçük heykeller, objeler değil; hepsiyle birlikte oluşan yaşanmışlık ve sürgitlikti.

Vera Tulyakova’nın kendinin de dahil olduğu, devam eden bir ömrün içine giri-
yorduk eve girmekle.

Ve o ömür, başlı başına bir başyapıtı.

Duvardaki pek çok resmin öyküsünü Vera Tulyakova’nın (artık okuduğum) ki-
tabından biliyordum üstelik. “İşte Vera’nın portreleri” diye Abidin Dino’nun Paris’te
Nâzım’ın eline tutuşturdukları, şu duvardaki üç tane küçücük, kıpır kıpır ferah resim-
ler değil miydi? İkonalar, Fransız antika mobilyalarsa Vera’nın ailesinden kalmaydı.

İkonalara bir resim olarak bakmayı belki de o gün öğrendim.

Babamdan payıma düşen ilk miras parasıyla, elden düşme aldığım restoras-
yon öğrenciliğimden yadigâr Canon Ftb makinemle doya doya fotoğraf çekmemden
hiç gocunmuyordu “saçları saman sarısı, kirpikleri mavi”. Anlayışı, hoşgörüsü de sesi
ve edası gibi yumuşacıktı.

Çayı büyük porselen bir çaydanlıkla sunmuştu; üzerine boyanmış iri güller,
yaldızlı yapraklar şaşırtmıştı beni, nasıl da kabaydı. Halk sanatıyla gerçek ilişkim

Nâzım Hikmet'in çalışma odası. Duvarda Semiha Berksoy'un gönderdiği Nâzım ve Vera portreleri.

belki de bu çaydanlıkla, Nâzım Hikmet'in evinde Vera Tulyakova'ya konukluğumla başladı. Çayın yanında meyveler ve fırından yeni çıkmış bir turta vardı, ayrıca Türk lokumu, şekerlemeler... Şölen gibiydi. Sonraki ziyaretlerimle de anladım ki, Vera Tulyakova'nın tılsımlı elinde kuru bir sandviç bile ziyafet gibi gelirdi insana, böyle-sine bir efsunu vardı Vera Tulyakova'nın. Kocasını koca şair de dememiş miydi "elleri gümüş şamdanlarda mumlardır" diye...

Çaylar içilirken, İra'yla şehirde baş gösteren kriminal olaylardan bahsedilmiş, doğru anladım da kapısının güvensizliğinin de lafı geçmişti.

Muhtemelen bir daha görüşmezdik ama o, nezaketen olsa gerek "Yine buyurun," diyerek uğurladı bizi.

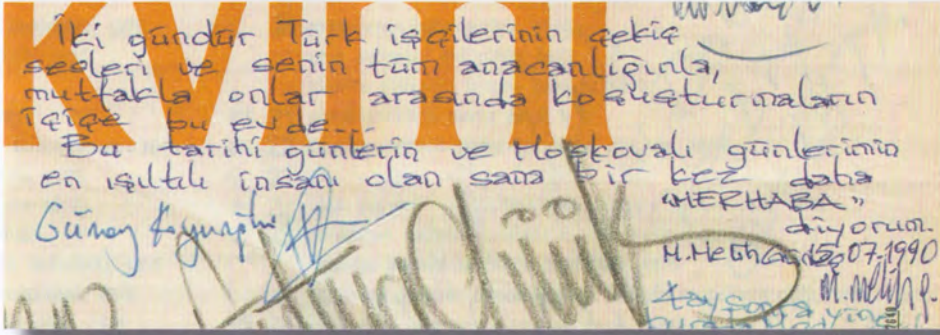
Avludan geçip İra'yla söyleşe söyleşe yolda taksi beklerken, eve girdiğim andan itibaren artık farklı biri olduğumu hissediyordum. Nâzım Hikmet'in evini görmekle kalmamış, yemiş-içmiş, karısıyla (üstelik şiirlerine esin olmuş birisiyle) söyleşmiş, kitabını imzalatmış, ona konukluk etmiştim. Vera Tulyakova'nın evine buyur etmesi bir yana, hiç tanımadığı belki de bir daha hiç görmeyeceği birine saatlerini ayırması, son derece özenli ve ölçülü bir sofranın kurması, ikramlarını sunma biçimi ve konuşma, kocası o büyük şairin yeğeni, kuzeniymişçesine gösterdiği ilgi ve yakınlıkla yaklaşması, sarıp sarmalaması, kendisini de şairin yalnızca karısı olmaktan alıp başka bir yere taşıyordu. Nâzım Hikmet'in hasrete dair trajedisini bu ziyaretten sonra daha canlı algılamıştım. "Kimlerden mektup gelirdi?" diye sormuştum Vera Tulyakova'ya. Yalnızca Münevver Hanım'dan mektuplar ve bir de iri gözlü opera sanatçısı bir kadından kendi portre fotoğrafı ile bir kaç armağan geldiğini söylemişti; o kadar!..

"Nâzım'ın evine" yine gittim, tekrar fotoğraf çekmek için.

Çünkü o zamanki adıyla Kalinin Caddesi'ndeki şehrin en büyük fotoğrafçısına verdiğim negatifler kayboldu. Onca yıl boyunca kaybolan yegâne negatifimdir. Belki de takip edildiğimiz bir şehir efsanesi değildi, kim bilir? Vera yine mütevazı ama ağızlara layık, gözlere şenlik bir sofranın kurmuştu. Bu kez negatifleri banyo ve baskı için İstanbul'a gönderdim.

Vera Tulyakova bu sefer de "Gene gel" diyerek uğurladı, ben de yine ve hep gittim... Bir akşam o çay servisini hazırlarken belki gerekir diyerek evin kapısının rölesini alıverdim. Bu arada arkadaş ve tanıdıklarımı da eve götürebilir olmuşum.

Çalıştığım şirketin iki şantiyesi vardı. Ben küçük olan şantiyede, bir restorasyon projesindeydim, diğer şantiye ise imalathanelerin de olduğu büyük bir savaş gazileri hastanesi projesiydi, ODTÜ mezunu olan şefiyle daha yakındık. Eldeki kapıların ölçüleri uymayınca demir atelyesinde özgününden ayırt edilemeyecek, bütün ahşap çitaları, Nâzım'ın zamanından kalma kapı numarası bile üzerinde çelik bir kapı üretil-

"İki gündür Türk işçilerinin çekti sesleri ve senin tüm anacılığıyla, mutfakla onlar arasında koşuşturmaların içiçe bu evde... Bu tarihi günlerin ve Moskovalı günlerimin en ısıltılı insanı olan sana bir kez daha 'MERHABA' diyorum. / M. Melih Güneş, 15.7.1990

di ve Nâzım Hikmet'in evinde ilk kez Türk işçiler canla başla çalışmış oldu. Ziyaretçi defteri gibi kullandığı duvar takvimini o gün gördüm. Notumun altına 15 Temmuz 1990 tarihini atmışım. On güne kalmadan, Pekin Otel'de kutladığımız doğum günüme Vera Tulyakova Nâzım Hikmet'in kravatıyla çıkageldi (Şimdi o kravat, İstanbul Resim Heykel Müzesi koleksiyonundaki "Semiha Berksoy'un Odası"nda, dünyaca ünlü bir sanat eserinin parçası).

Beni "Türk oğlu" sayar, eşine dostuna öyle tanıştıtır olmuştur.

O sıralarda Nail Çakırhan ile Halet Çambel de Moskova'daydı. Çalıştığım şantiyeyi ziyaretlerinde tanışmıştık. Nail Bey, Temmuz sonuna doğru dinlenmek için SSCB'ye gelen Nâzım Hikmet'in kız kardeşi Samiye Yaltırım hatırına Rusya Otel'i'nde büyük bir yemek daveti vermiş ve masanın baş köşesine Samiye Yaltırım'ı, kendi karşısına da beni oturtmuştu. Onlarla hukukumuz öyle inşa oldu ki, bu dünyadan göçmüş de olsalar dostluğumuz hep sürmekte.

Ayşe Yaltırım, M. Melih Güneş, Vera Feonova, Samiye Yaltırım, Nail Çakırhan ve Halet Çambel (Temmuz 1990, Rusya Otel'i, Moskova)

Evine Türk bir konuk geleceği zaman Vera artık benim de gelmemi ister olmuştu. Halet Çambel ve Nail Çakırhan'ın geldiği akşamki gibi, Samiye Yaltırım'ın kızıyla geldiği akşam da sofrada yerimi almış, yeni aldığım video kamerayla hatıra niyetine çekimler yapmıştım. Samiye Yaltırım'ın o akşam ağabeyini anarak, "Kim derdi ağabeyimin evinde, onun masasında oturacağımı, böyle yemekler yiyip söyleşeceğimi," deyişi sesi ve mimikleriyle tazeliğini korur hafızamda.

İstanbul'a dönüp yerleştiğimde birbirimize konuk olup, evinde geceleyecek kadar yakınlaştık. Samiye Teyze'yi yitirdiğimizi öğrendiğimizde Vera Tulyakova'nın yazdığı taziye mesajını Türkçeye çevirmesi için hep dost yakınlığında olduğumuz türkolog Vera Feonova'nın evine gittim, o da üzgündü, Samiye Yaltırım'la yakınlıkları içten ve büyüktü. Vera Tulyakova mesajında, Samiye Yaltırım'ın evlerine yaptığı ziyaretle ilgili gözlemini de belirtiyordu:

"Canım Ayşe, Hikmet, akrabalar, dostlar, Nâzım Hikmet Vakfı, İstanbul'dan gelen acı haber beni çok sarstı. Nâzım Hikmet'in çok sevdiği kız kardeşi Samiye Yaltırım yaşamı terk etmiş...

Uzun ayrılıktan sonra, ağabeyi ile buluştuğu, sanki yine görüşüp, gurbette nasıl, ne denli dürüstçe yaşadığını yüreği ile duyduğu evimiz, Samiye Hanım'la ilgili güzel anıları hep koruyacak.

Büyük ağabeyinin onuru ve namusu uğruna, kalkıp dostlarıyla birlikte Nâzım Hikmet Vakfı'nı kuran bu nazik ve güzel kadının cesaretine hayranım. Ağabeyi için çok şey yaptı, hepimizden fazla yaptı...

Vera Feonova, Ayşe Yaltırım, Vera Tulyakova Hikmet, Samiye Yaltırım, Svetlana Uturgauri ve Natalya Rummyantseva (Temmuz 1990)

Canlarım,
Sizinle birlikte olamadığım, Samiye'mizle vedalaşamadığım, son saygımı gösteremediğim için sonsuz üzgünüm.
Bizde, Rusya'da söylendiği gibi,
Üstündeki toprak tüy gibi olsun.

Vera Tulyakova-Hikmet, Moskova"

Çeviri bittikten sonra Vera Feonova, Vera'nın dilinin muazzam ve gerçekten kuvvetli olduğunu belirtmişti. Tulyakova'nın cenaze töreninden sonra ayrıca telefon etmiş, ağlamaklı "Kendimi öksüz hissediyorum Melih" demişti.

İki yılın ardından Vera Feonova da bu dünyadan uğurlandı.

Moskovada çalıştığım iş bitmek üzereydi. Türkiye'ye dönmeden önce, ille trenle Paris'e gitmek istedim. Bir akşamki ziyaretimde Vera, Paris'e iner inmez hemen para bozduramayabileceğimi düşünerek elindeki bütün bozuk frankları cömertçe vermişti. O yılları bilenler bilir, döviz karaborsada neredeyse yirmi misliydi ve bulunmazdı. O franklarla gerçekten çok rahat etmiştim.

Dönüşümde, 1990 yılının Kasım ayının ilk günlerinde İstanbul'a birlikte uçtuk. Cem Yayınevi, Vera Tulyakova'yı Kitap Fuarı için davet etmişti, İstanbul'a ilk gidişiydi. İzdihamlı imza günlerinin ardından bir gün kimseye haber vermeden, Nâzım Hikmet'in kendisini gezdirmek istediği yerleri, Ayasofya'yı, Sultanahmet'i, Süleymaniye'yi Nail Çakırhan'la birlikte gezdirdik, Arnavutköy'de birlikte soluklandık.

2. DÖNEM: "EVİN AZİZ HATIRASINA..."

İki yıl sonra, bu kez 15 aylık oğlum ve karımla tekrar Moskova'daydım.

Nail Çakırhan, Melih Güneş ve Vera Tulyakova Hikmet (Kasım 1990, Kapalıçarşı)

Moskova'ya öncesinde gitmiş ve bebek bakıcısı ararken, bir kaçıyla Vera'nın yanında, onun evinde görüşmüştüm. Bir büyükanne sorumluluğuyla, şefkatle ilgilenmiş, pek çok kişiyle konuşmuştu.

Refikam Nilay'ın "Nâzım'ın evi"ne ilk gidişi, Nâzım Hikmet'in doğum günü anmasına denk gelmişti. Nâzım Hikmet, ısrarlı sorulması üzerine doğum gününün 20 Ocak olduğunu söyleyiverdiği için, Vera 1994'ün 20 Ocak akşamında çağırdı bizi. Sofra kurulmuş, hazırdı yine. Masada tanıdığım-tanımadığım Ruslar vardı, hepsi de Nâzım'la tanışmış, görüşmüş, söyleşmiş, onunla anısı olan kişilerdi. Biz de Vera'nın "Nâzım'dan gelen Türk oğlu" ve karısı olarak sofradaydık. Herkes bir şeyler anlatıyor, yarım yamalak Rusçamla konuşmaları yakalamaya çalışıyor, Vera anlayamadığım yerleri benim sözcük bilgime göre tane tane açıklıyordu (Vera hep, benimle konuşurken sözcükleri anlayayım, öğreneyim diye daha ağır tonda konuşurdu). Ölmüş bir insan için yapılan bu doğum günü anması, kadehlerin sık sık Nâzım Hikmet'imiz için kaldırılıp tokuşturulmadan içkilerin yudumlanması bu kültürle ilk kez tanışmaya başlayan Nilay'a ilginç gelmişti. Masada kuşkusuz hüznün vardı, ama bir coşku da vardı. Nâzım'la ilgili anılarla bazen kahkahalar atılıyor, bazen sanki herkes bir şeylere dalıp gidiyordu...

O yıllarda bey, hanım gibi ünvanlar hâlâ kullanılmadığı için yaşça büyüklere ve nezaket kuralları gereği isimlerinin ardına baba adı eklenilerek hitap edilirdi. Bir gün Vera'ya artık bunları bilecek kadar Rusça öğrendiğimi, kendisine baba adı ekiyle ve

Vera Tulyakova Hikmet ve Şan Güneş (Temmuz 1994)

Şan Güneş, Anna Stepanova, Nilay Güneş ve Yekaterina Cemuhadze (Ekim 1997)

siz diye hitap etmek istediğimi söylediğimde, “Türkiye’de oğullar annelerine siz diye mi sesleniyorlar?” diyerek konuyu kapatmıştı.

Bir paskalya arifesi bir paket gönderdi. İçinden halk sanatı tarzı el boyaması, yumurta formunda ahşap bir kutu ve Abidin Dino’nun Nâzım Hikmet öldüğünde gönderdiği bir eseri çıktı. O yumurta, bugün yüzlerceyi bulan yumurta koleksiyonumun mayası oldu. Bir keresinde İbrahim Balaban’dan söz ederken tek bir cümlesiyle naif resmi sevdirmişti. Başka bir ziyaretimde “Koleksiyonunda bir Avni Arbaş muhakkak olmalı” diyerek, Avni Bey’in Antibes’den yılbaşı kutlaması için Nâzım Hikmet’e gönderdiği küçük bir resmi verivermişti.

Bilenler bilir, Vera Tulyakova ruhunun tuttuğuna cömertti. Bir akşamüstü evden ayrılırken, büyüğe bir Abidin Dino resminin arkasına kurşun kalemle “Sevgili Melih’e, Nâzım’ın ruhunun uçtuğu ve benim de hâlâ yaşadığım evin aziz hatırasına” diye yazarak elime tutuşturmuştu.

Nâzım Hikmet’in yeğeni Hikmet Yaltırım, Nâzım Hikmet Kültür ve Sanat Vakfı’nın kuruluşuna katkıda bulunan sanatçıların eserleriyle 3 Aralık 1990 akşamı yapılan açılış sergisi sonrasında Semiha Berksoy’u adeta bana emanet ederek evinin kapısına kadar çıkarmamı rica etti. Semiha Hanım’la Ayazpaşa’da, aynı mahalledeydik. Komşu olduğumuz için sık sık görüşür olduk, ahbablığımız serpilip büyüdü.

Moskova'ya gittiğinde kapalı olduğu için Nâzım'ın kabri başına gidemediğinin, kapıda ona seslendiğinin hikâyesini yakınlara anlatırdı. Düşün armağanı olarak verdiği kabristanın kapısında kendi yerine beni koyarak yaptığı resim, şanlı koruduğum bir nişandır benim için. Bütün dostlarına vefalı bu büyük kadının, Nâzım Hikmet'e olan bağlılığı hayranlık uyandırıcıydı. Yakın dostu Perihan Çambel, *Tosca* rolünde çekilmiş portre fotoğrafıyla birlikte diğer armağanlarını bir Moskova seyahatinde Nâzım Hikmet'e ulaştırmış ama "*Mezardan Gelen Mektup*" adını verdiği resmini korkusundan götürmemişmiş. Bu resmi, isterse Nâzım'ın evine götürebileceğimi söyledim. Hemen "*elbette*" diyeceğini düşünmüştüm, oysa Semiha Hanım beklediğim tepkiyi göstermedi, ama hınzırca parlayan bakışlarıyla "*Yarın bir gel bakalım*" dedi. Semiha Hanım hiçbir resmini satmazdı. Yalnızca Nâzım Hikmet Vakfı'nın kuruluşu için satılmak amacıyla şairin annesi Celile Hanım'ın yağlıboya bir tablosu ve Fikret Mualla'nın bir deseniyle kendi yaptığı (şimdilerde İstanbul Modern'in koleksiyonunda sergilenmekte olan) 1979 tarihli yağlıboya bir tabloyu vakfa bağışlamıştı. Doğrusu, resmine kıyamadığını düşünmüştüm. Ertesi günü gittiğimde o güne değin görmediğim 69/98 cm boyutunda yağlıboya bir Nâzım Hikmet portresiyle ve ses tonuyla bakışında hissettiğim (ya da bana öyle gelen) rica, emir, yakarı gibi bir tonla daha "*hoşgeldin*" bile demeden "*Götüreceksen bunu götürmelisin evladım,*" diyerek beni karşıladı. Diğer resim küçüktü, bavulumu sığabilirdi. Perihan Hanım'ın yıllar önceki kaygısı bu kez beni sardı. Nâzım Hikmet adı hâlâ sakıncalıydı. Resmi Türkiye'den çıkarsam Rusya'ya nasıl sokardım? O muazzam eseri olabildiğince değersiz, sıradan hale sokmanın yolunu siyah bir çöp poşetine sarmakta buldum ve uçağın bagajına öyle verdim. Paket standart dışı olduğu için de Moskova'da bagajdan en son çıktı.

Türkolog Anatoli, Vera Tulyakova Hikmet, Antonina Sverçevskaya (Tosya), Svetlana Uturgauri, (yerde oturanlar) M. Melih Güneş, Henk van Vlierden ve Vera'nın torunu Yekaterina Cemuhadze Nâzım Hikmet'in çalışma odasında (11 Mart 1991).

İstanbul-Moskova arasında daha önceden çıkmayan ya da kayıp bagajlarım olduğundan kara çöp poşetini görene değin geçen süre aklımdan uçuşanlar hep endişe doluydu. Vera Tulyakova bu resmi kocasının çalışma odasında baş köşeye koydu. Vera, resmi gören ve Nâzım'ı bilen dostlarının Nâzım Hikmet'i en iyi anlatan ve benzeyen resim olduğunu söylediklerini anlatırdı. Vera Tulyakova'nın, "iri gözlü opera sanatçısı" olarak öncesinden bildiği Semiha Hanım'a gönül borcu niyetine gönderdiği Nâzım Hikmet'in fötr şapkasını iletmek de yine bana kısmet oldu. 1997'nin Kasım ayıydı, Semiha Hanım by-pass ameliyatı için hastanedeydi. Şapkayı başına taktı, bir çocuk sevinci ve heyecanı ile dolmuştu, by-pass ameliyatı değil de sanki manikür yaptıracaktı; öylesine coşkulu, genç ve ömür doluydu...

M. Melih Güneş ve başında Nâzım Hikmet'in şapkasıyla Semiha Berksoy (Kasım 1997)

Semiha Hanım, ölmeden önceki son yurtdışı seyahatime çıkmadan önceki telefonlaşmamızda, "Sen benim hayatımda bir 'olay'sın evladım," diye başlayıp, bir tirad gibi aktarmıştı vefasını...

Vera Tulyakova'nın öldüğünü öğrenir öğrenmez ağlayarak beni aramış, taziye mesajını iletmemi rica etmişti:

Vera'nın ruhuna!

Sen Vera!

Nâzım'ı mutlu ettin.

O'nun simsiyah hayatına ışık verdin.

Sana minnettarım.

Senin için ağlıyorum...

Bu süreçte karım ve oğlumla da eve pek çok kez gittim, Vera Tulyakova'nın aile ve dost sofralarında yerimiz hep oldu. Vera, kızı, torunu, karım ve oğlumla birlikteyken o evde yaşadığımız sıcaklık korumaya çalıştığımız aile anılarımızdandır. Vera'nın oğluma ilk armağanı, bordo mineli bir gümüş tatlı kaşığıydı: "Bizde gelektir, dişi çıkmış bebeğe aile büyükleri gümüş kaşık verir. Bu kaşığı Nâzım'la birlikte aldık," demişti. Oğlum kendi başına seyahat edebilecek yaşa geldiğinde "Nâzım'ın evi" Moskova'daki iki ikametgâhından birisi oldu.

Nâzım Hikmet'in 2000 yılındaki ölüm yıldönümü Moskova'da geniş bir katılımla yapılacaktı. O yıllarda Sen Petersburg'ta yaşıyordum. Vera uzun bir süredir gazetecilerle görüşmeyi kesmişti. Törene katılmakta isteksiz ve kararsızdı, bu konuda bir kaç kez telefonlaştık. Aldığımız karar üzerine gece treniyle Moskova'ya gittim. 3 Haziran Cumartesi akşamı törenden sonra ayrılırken, ertesi günü kalabalık bir konuk grubu geleceği için, benim herkesten önce gelip herkesten sonra gidecek şekilde programımı yapmamı tembihledi, "*Sakince biraz söyleşiriz,*" dedi. Gittim, hatta yardım olsun diye giriştiğim peynir dilimlememi beğenmeyerek ve gelin sever kaynana edasıyla "*Her şeyi Nilay'a yaptırıyorsun belli ki*" diye sitem ederek o işi de kendi elleriyle yaptı. Konuklar arasında dayısının evine ilk kez gelecek olan Hikmet Yaltırım ve karısı Ergül Yaltırım da vardı. Evi Vera'yla birlikte gezdirdik. Sonrasında kızı Anna Stepanova da dahil olmak üzere evde 3-5 kişi kaldık. Büyük bir hastalıktan yeni kalkmıştı. Vasiyet edercesine, "*Arşivimi ben öldükten 5 yıl sonra açarsınız, bu evle ilgili kararları Anyuta ile birlikte verin,*" dedi.

2001 yılının Ocak ayında librettosunu Nâzım Hikmet'in yazdığı *Bir Aşk Masalı* Sen Petersburg'ta Mariinski Tiyatrosu'nda ilk gösteriminin kırkinci yılı anısına sahneleniyordu. Sevinçle haber verdim, baleden döner dönmez de geç bir vakit telefonla aradım. Bu gösterinin 1961 yılı için ne denli modern bir sahneleme olduğunu, herkesin çok şaşırdığını, 1965 yılında da Bolşoy Tiyatrosu'nda sahnelenirken Mehmene Banu'yu Maya Plisetskaya'nın oynadığını anlatmıştı. 1 saate yakın konuştuk. Son konuşmamızmış...

19 Mart 2001'de Vera öldü.

2 Haziran 2001'de Nâzım Hikmet'in koynuna defnettik.

3. DÖNEM: VERA TULYAKOVA’NIN ARDINDAN

5 yıl geçiverdi.

Yine Moskova’daydım. İşten kışın ortasında ayrıldım ve İstanbul’a dönmeyip yaz mevsimini Moskova’da karşılamaya karar verdim.

Nâzım Hikmet ve Vera Tulyakova’nın nikâh tanığı, yakın dostları, hepimizin sevgili Tosya’sı Antonina Karlovna Sverçevskaya, Vera’nın sağlığında başladığı kitap çalışmaları için evdeki bazı belgeleri incelerken düzenlemeye başlamıştı. 2004’te Tosya da öldü. Bir akşam ziyaretimde Anna Stepanova önce Tosya’nın derlediği dosyayı çıkardı, sonra Münevver Hanım’ın Nâzım Hikmet’e yazdığı yüze yakın mektubunu...

Krasniy Vorota semtinde, Stalin Gökdelenleri diye anılan binalardan birinde yaşıyordum. Vera Tulyakova Hikmet Arşivi’nden bütün belgeleri, elyazmalarını, fotoğrafları, kitapları evime taşıyıp tarayıcıda elektronik ortama aktarıyordum. Türkiye’de bir sergi fikri bu süreçte doğdu...

Başta “*Şehrime Ulaşmadan Bitirirken Yolumu / Nâzım ve Vera, Moskova’dan İstanbul’a*” başlıklı sergi ve kataloğu olmak üzere *Elyazmalarında ve Basılı Kitaplarda Saman Sarısı; Bahtiyar Ol Nâzım; Hasretle / Nâzım Hikmet Mektupları; Fatma, Ali ve Diğ- gerleri; Svetlana Uturgauri’nin sayesinde başlanan Bu Şehir Güzelse Senin Yüzünden; Hanene Huzur Dolsun Sevdalı Bulut; Hayal Ediyorum;* hatta *Büyük İnsanlık* kitapları ile *Alnımın Çizgilerindesin Memleketim* sergisi ve kataloğu Nâzım Hikmet külliyyatına kazandırıldıysa Vera Tulyakova ile serpilen güvenin çalıştırdığı canlarımız sayesinde- dir. Nâzım Hikmet’in hâlâ yayınlanmayan yüzlerce yazısı, onlarca şiiri ve piyesi, bu can çalışması sayesinde gün ışığına çıktı.

Nâzım Hikmet’in yitik bilinen ve dağınık olan edebi mirasını ve eşyalarını Türkiye’de bir merkez altında toplamak amacıyla hazırladığım dosyayı koltuğumun altına alıp dönemin Kültür Bakanı’nın Meclis’te karşısına geçtim. Sonradan birkaç kez daha konuyu yüz yüze görüşmemize karşın bir sonuç alamadım. Bunun üzerine, Nâzım Hikmet’e dair bağını bildiğim Boğaziçi Üniversitesi’nin o zamanki rektörü- le, 2010 yılının 4 Haziran sabahında odasında görüştüm, dosyayı teslim ettim. Bir sonraki rektörün döneminde kuruluşu gerçekleşen Nâzım Hikmet Kültür ve Sanat Araştırma Merkezi’nin yolculuğu da böyle, bu can çalışmasının sayesinde gelişti.

ŞİMDİLERDE

Tabiri caizse bu kendimi adamışlığın nedenini düşündüğümde; SSCB yıl- larımda yaşayarak algıladığım Nâzım Hikmet’in esaretçe hasretliğinde ve Vera Tulyakova’yla kurduğumuz, sonrasında kızı Anna Stepanova’yla sürdürdüğümüz gönül ve akıl bağında bulurum kendimi.

Onca şiire esin kaynağı olup Nâzım Hikmet’in şiirlerinde dillendirdiği, *Saman*

Sarısı'nda ve pek çok şiirinde betimlemeleriyle efsaneleşen Vera Tulyakova Hikmet Devlet Sinema Enstitüsü'nde (VGİK) profesördü. Ölmeden bir süre önce kendisinin kurduğu Rusya'nın ilk özel sinema ve televizyon üniversitesinin de rektörüydü. Öğrencileriyle birlikteyken de gördüğüm Vera Tulyakova, hayranlıkla dizinin etrafına sıralananlara bilgeliğini sunduğu bir Kibele gibiydi o anlarda...

Vera Tulyakova Hikmet, büyük Türk şairi kocasının edebi ve kültürel mirasını, kendisi ölene dek 48 yıl boyunca sakınıp korudu. Kızı da annesinin ölümünün ardından 15 yıl geçmiş olmasına karşın, aynı duyarlılığı aynı bilinçle sürdürmekte.

O evde büyük bir yaratıcının yaşayıp öldüğünün farkında olan Anna Stepanova, oda kapılarını değiştirmek zorunda kaldığında "acaba yanlış mı yaptım" diye kaygıyla sormuştu. Kendi kitaplarını yerleştirmektense, okuyamadığı Türkçe kitapları raflarında bırakır. Onlar Nâzım'ındır ve o zamandan kalmadır çünkü. Nâzım'ın koca radyosu, sevdiği Tolstoy portresi, şiirinde selamını esirgemediği "duvarda asılı İstanbul resmi" eliyle astığı eski yerlerindedir (Bir Aşk Masalı balesinin koreografı Yuri Grigoroviç bir söyleşimizde, Nâzım'la son konuşmasını, 2 Haziran 1963 akşamı "o resmin" altında yaptığını söylemişti). Mektup açacakları, giysileri, o evde Nâzım'ın elinin değdiği her şey vefayla, özenle hâlâ korunup sakınılmakta.

Bakışımı memleketimize çevirdiğimde ise gördüğüm; bir yandan eserleri ve ömrüyle efsaneleşmiş büyük şairle adeta büyülenmiş bir halk; bir yandan Nâzım Hikmet'e ait gözden geçirilmesi gereken eksik bir külliyat, Rusçada yayımlandığı halde Türkçede basımı henüz kabul edilmemiş eserler, müzeleşmemiş, bir araya getirilememiş dağınık ve yitik bir terekedir.

30 yıla yakın bir süre önce Nâzım Hikmet'in son nefesini aldığı evinin eşiğinden Vera'nın sofrasına doğru attığım adımla yön değiştiren benim Nâzım Hikâyem ise biliyorum ki henüz sürecektir. "Nâzım diye diye az gittim, uz gittim"; pek çok eserini ve bilinmeyenini gün ışığına çıkardım. Lakin şairimizin, memleketinde ne tüm külliyatının basımı tamamlanabildi, ne de küçük de olsa bir anı-müzesi kurulabildi.

Velhasıl:

"Oldum yıldızlarla haşır neşir
ama sayısı bir tamam sayılamadı.
Kuyudan çektim suyu
ama bardaklara konulamadı."

Teşekkürler sana ev.
Sonradan bize öylesine mutlu anlar yaşattığın için,
teşekkürler.

20
Canım
Kardesim
seni ancak
böyle ~~nasip~~ görmek
olacak mı.
Samiye
11/9/1982

"Canım kardeşim seni ancak böyle görmek nasip olacakmış."
Samiye [Yaltırım] / 1.9.1982

TAKVİM YAPRAKLARI

Nâzım Hikmet'in kardeşi Samiye Yaltırım ağabeyinin evinde,
takvimlerin asılı olduğu duvarın önünde

214

Geldim ve seni gördüm
Geldim ve seni gördüm
Bekledim seni gördüm
Havariye

" karsında deniz,
kasi catik
sana bakan
kocaman
bir mavı göz.... "

Naym

Naym olarak
karısı olrak sevdiğin
Ulu'ya
sevgi

Berberliği yaradık
muhtarlık idare
Sarı koyunlar
Neyzen-Kaymaklı
Melis Güneş
13-III-1990

20.9.77

O hiçbir biçimi
değil...
dün...
görmüş...
yüzü...
1977

OCAK

P	İkbalda ölmüş şairler, 1989
P	İnsanoğlu eva ilk füzeyi fırlatı, sncp. 1959
PT	3 kırık alanda ilk temel kollektifleşme (İSSCB), 1930
P	İsmailin cismani vücutu, 1960
P	3 berilinde içler berilinde, 1960
P	6 devrimci ödüncü nokta bulut öldürüldü, 1978
C	7 türkiyede demokrat partinin kuruluşu, 1945
P	galilei galileo öldü, 1642
PT	birinci ödüncü şairi, 1921
C	11 anırsavut ilk halkı cümleleri ilân edildi, 1945
C	12 devrimci kırık ödüncü nüme emeller öldürüldü, 1978
C	14
P	özne kolumuz eva v. ilk devrimci nüme emeller öldürüldü, 1918
PT	7 türkiyede demokrat partinin kuruluşu, 1945
PT	18 Mustafa aspasın alevi-sncp cismani devrimci, 1955
G	19 otom savagına kara nüme kolumuz basıldı, 1955
P	20 nisan hükümet ödüncü, 1962
C	12 nisan ödüncü, 1924 / ödüncü, 261 nüme öldürüldü, 1976
P	21 nisan aspası ilk devrimci kolumuz ilk devrimci ödüncü, 1918
P	22 ali hayir tuncelisi 1973 / k yaman öldürüldü 1975
PT	24 emperyalıca kara-aspas ilk devrimci devrimci, 1905
S	25 İsmailin nüme ilk devrimci ilk devrimci, 1905
P	30 Hasan b. İsmail v. v. ölüme, 1945 devrimci öldürüldü, 1976
P	27 nisan İsmail devrimci, 6 ölüme cismani devrimci, 1978
P	28 Mustafa aspas v. kolumuz kolumuz devrimci, 1921
P	29 ameyah v. aspası öldürüldü, 1971
P	30 cehit şenay karakollu ölümleri öldürüldü, 1978
PT	31 emperyalıca kölelik kırık üzerinde kaldırıldı, 1865

SUBAT

G	1	meccanizat bir Cumhuriyet kurultayı. 1946
G	2	baş İstisnalar Kurultayı. 1920
G	3	gündüz kurultayı. 1932
G	4	zate konferansı toplanmış. 1945
C	5	
C	6	kurultayı oldu meclis seçimi nazari kurulmuş. 1946
PT	7	
C	8	
C	9	
C	10	meclis oluş. 1937 / meclis oluştu. 1999
C	11	teşkilatın teşkil. 1920 / meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	12	teşkilatın teşkil. 1920 / meclis teşkil kurulmuş. 1946
PT	13	baş İstisnalar Kurultayı. 1920 / meclis teşkil kurulmuş. 1946
PT	14	baş İstisnalar Kurultayı. 1920 / meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	15	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	16	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	17	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	18	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	19	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	20	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	21	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	22	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	23	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	24	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	25	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	26	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	27	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	28	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	29	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	30	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	31	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	32	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	33	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	34	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	35	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	36	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	37	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	38	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	39	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	40	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	41	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	42	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	43	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	44	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	45	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	46	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	47	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	48	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	49	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	50	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	51	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	52	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	53	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	54	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	55	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	56	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	57	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	58	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	59	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	60	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	61	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	62	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	63	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	64	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	65	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	66	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	67	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	68	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	69	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	70	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	71	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	72	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	73	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	74	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	75	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	76	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	77	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	78	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	79	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	80	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	81	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	82	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	83	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	84	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	85	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	86	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	87	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	88	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	89	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	90	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	91	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	92	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	93	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	94	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	95	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	96	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	97	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	98	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	99	meclis teşkil kurulmuş. 1946
C	100	meclis teşkil kurulmuş. 1946

umutpoetse

İzmir cad. aydın apt. 33/34 • tel: 17 77 16 • ankara

Adalat Ağaoğlu 3.1.1978. Ömer POLAT 1977

PT	1	tepi havası / Uçurbin tacirin katkodu minto	1970
PT	2	avni otokulu dölürdölü, 1923	1971
S	3	fransa da yildik cephasinin sacim sacir, 1936	1972
C	4	x mevil yildik dölürdölü, 1972	1972
C	5	kan mevil dölü, 1918	1973
C	6	d şamime, x kelim h inan idim dölü, 1972	1973
C	7	romanya xoninin parit kulurdu, 1921	1973
C	8	hilericler teatim olde, 1945	1973
PT	9	kinci dımı savasi fazar okur, 1945	1973
C	10	şatıfdu da şamime şamime şamime şamime, 1920	1973
C	11	taşkın bəhməddin, 1920	1973
P	12	şirk bəşəşəşəş dənədi kulurdu, 1950	1973
C	13		1973
C	14	kəşəşəş əşir dölürdölü, 1975	1975
C	15	qəzəci hasən tahirin vufurəş dölürdölü, 1919	1975
P	16	pələşdi ki demokrati kulurdu, 1974	1975
C	17	şim bəşəşəş dölü, 1973	1975
C	18		1975
C	19	şatırkın şamime okur, 1915 / o şim şim dölü, 1950	1975
C	20	kubəşin bəhməddin, 1902	1975
C	21	şit əvdəşin dərbe gijiməşin bəşiric, 1963	1975
C	22	brahim otur dölürdölü, 1971	1975
PT	23	şatırkın / şatırkın şamime bəşiricinin bəşiric, 1919	1975
C	24	şatırkın dölü, 1443	1975
C	25	şatırkın dölü, 1443	1975
C	26	şatırkın dölü, 1443	1975
C	27	şatırkın dölü, 1443	1975
C	28	şatırkın dölü, 1443	1975
C	29	şatırkın dölü, 1443	1975
C	30	şatırkın dölü, 1443	1975
C	31	şatırkın dölü, 1443	1975
C	32	şatırkın dölü, 1443	1975
C	33	şatırkın dölü, 1443	1975
C	34	şatırkın dölü, 1443	1975
C	35	şatırkın dölü, 1443	1975
C	36	şatırkın dölü, 1443	1975
C	37	şatırkın dölü, 1443	1975
C	38	şatırkın dölü, 1443	1975
C	39	şatırkın dölü, 1443	1975
C	40	şatırkın dölü, 1443	1975
C	41	şatırkın dölü, 1443	1975
C	42	şatırkın dölü, 1443	1975
C	43	şatırkın dölü, 1443	1975
C	44	şatırkın dölü, 1443	1975
C	45	şatırkın dölü, 1443	1975
C	46	şatırkın dölü, 1443	1975
C	47	şatırkın dölü, 1443	1975
C	48	şatırkın dölü, 1443	1975
C	49	şatırkın dölü, 1443	1975
C	50	şatırkın dölü, 1443	1975
C	51	şatırkın dölü, 1443	1975
C	52	şatırkın dölü, 1443	1975
C	53	şatırkın dölü, 1443	1975
C	54	şatırkın dölü, 1443	1975
C	55	şatırkın dölü, 1443	1975
C	56	şatırkın dölü, 1443	1975
C	57	şatırkın dölü, 1443	1975
C	58	şatırkın dölü, 1443	1975
C	59	şatırkın dölü, 1443	1975
C	60	şatırkın dölü, 1443	1975
C	61	şatırkın dölü, 1443	1975
C	62	şatırkın dölü, 1443	1975
C	63	şatırkın dölü, 1443	1975
C	64	şatırkın dölü, 1443	1975
C	65	şatırkın dölü, 1443	1975
C	66	şatırkın dölü, 1443	1975
C	67	şatırkın dölü, 1443	1975
C	68	şatırkın dölü, 1443	1975
C	69	şatırkın dölü, 1443	1975
C	70	şatırkın dölü, 1443	1975
C	71	şatırkın dölü, 1443	1975
C	72	şatırkın dölü, 1443	1975
C	73	şatırkın dölü, 1443	1975
C	74	şatırkın dölü, 1443	1975
C	75	şatırkın dölü, 1443	1975
C	76	şatırkın dölü, 1443	1975
C	77	şatırkın dölü, 1443	1975
C	78	şatırkın dölü, 1443	1975
C	79	şatırkın dölü, 1	

[illegible]

”
biz topraktan, ateşten, sudan, demirden doğduk!
güneşi emziriyor çocuklarınıza kanımız,
toprak kokuyor bakır sakallanımız!
neşemiz sıcak! ”

Nâzım

Bütün insani değerlerin,
kavram ve değerlerin
sözünün ve insanın
lağrısı, bizim için
yurtunda değil. Ve bu
lağrı ve içtenlikle
17.1.1978

1977

TEMMUZ

- C 1 Çin komünist partisinin kuruluşu, 1921.
CT 2 Temmuz doğdu, 1925 / demirev öldü, 1949.
F 3 sosyal komünist partisinin kuruluşu, 1943.
PT 4 Marie Curie ölü, 1934.
S 5 albay talat aydemir idam edildi, 1964.
C 6
F 7 Japonlara karşı Çin kurtuluş savaşı başladı, 1937.
C 8 atom enerjisinin barış için kullanılması konferansı, 1955.
C 9 ahmet demirci öldürüldü, 1975.
PT 10 erzurum konferansı, 1918 / fransız kp'nin direniş cadres, 1940.
PT 11 m. thorez öldü, 1964.
S 12 nenude doğdu, 1904.
C 13 abrahim kaspakbayev öldürüldü, 1973.
F 14 frenez burun devrimi, 1789 / ikinci enternasyonal, 1889.
C 15 sürkiye'de grev ve lokavt yasası çıkarıldı, 1963.
CT 16
F 17 vedat demircioğlu II'de öldürüldü, 1968.
PT 18 iscanvra'da halk savaşı başladı, 1936.
S 19 komünist enternasyonal ikinci kurultayı açıldı, 1920.
C 20 insanoğlu ayn yel bastı, 1969.
P 21 TIP kapatıldı, 1971.
C 22 sovyet füzesi veniş ezzerpene indi, 1972.
CT 23 masar da emperyalist usağı kural faruk devrildi, 1952.
F 24 sozve andasman, 1903 / hatice elenlus hapiste öldü, 1973.
PT 25 komünist enternasyonal ikinci kurultayı, 1935.
S 26 kuba'da halk devrimi başladı, 1953.
C 27 kora'de mübarek imzalandı, 1953.
F 28 atalay savae ankara'da öldürüldü, 1968.
C 29 rus bolşevik partisinin kuruluşu, 1903.
CT 30
F 31 jean jaurès öldürüldü, 1914.

AĞUSTOS

- PT 1 ikinci emperyalist dünya savaşı başladı, 1914.
S 2 direntröyün -fasizm karşı birleşik cephesi raporu, 1935.
C 3 hitler, cumhurbaşkanı olarak göreve başladı, 1934.
F 4
C 5 engeli öldü, 1895 / demir -dokum işçileri büyük direniş, 1909.
CT 6 abd hiroşima ve atom bombası attı, 1945.
F 7 mustafa kemalın başkanlığına getirilmesi, 1921.
PT 8 üçüncü ilik hiroşimen bombası patladı, 1953.
S 9 abd nagasaki ve atom bombası attı, 1945.
C 10 sevr anlaşması, 1920.
P 11 itop yöneticilerinden reşat fuat baraner öldü, 1968.
C 12 aydınlık dererisinden otuz sekiz kişi mahkûm edildi, 1925.
CT 13 türkiye'de grevler vargınladı, 1908.
F 14 birinci ölü, 1956 / kongo bağımsızlığı karvutu, 1960.
PT 15 harun karadeniz ölü, 1975.
S 16 kbrn'in bağımsızlığı, 1960.
C 17
F 18
C 19 koca kurguna dirdi, 1935.
CT 20 demirev komünist enternasyonal sekreterliğine açıldı, 1935.
F 21
PT 22
S 23 necmettin erirtioğlu, 1970 / v. vılmaz öldürüldü, 1975.
C 24 i. kocakran muğla'da öldürüldü, 1975.
P 25
C 26 kurtuluş savaşında büyük taarruz başladı, 1922.
CT 27 alyon geri alındı, 1922.
F 28
PT 29 ekrem söğüt istanbul'da öldürüldü, 1975.
S 30 beşkomünist meydan savaşı zafere sonucunda, 1922.
C 31

Ülkemizin yüzerki Nazım,
Yüreğimize değenme. Sen
Sevdiğin VERA'YI BİLE
SEVİYORUZ... *Nazım*

99 memleketimi sevyorum:
çınarlarında kolan vurdum, hapisanelerinde yattım.
hiç bir şey gideremez iç sıkıntımı,
memleketimin şarkıları ve tütünü gibi...99

Ne oldu bana,
Nazım'ın VERA ile birlikte
yaradığı sıcağın dışındaki bütün
yarınların olmasın ki bu dünya.

Nazım

*Selam Nazım,
Sevdiğin VERA*

1977

EYLÜL

- 1 1.inci dünya savaşı başladı. 1918
- 2 2. dünya savaşı başladı. 1939
- 3 3. dünya savaşı başladı. 1939
- 4 4. dünya savaşı başladı. 1939
- 5 5. dünya savaşı başladı. 1939
- 6 6. dünya savaşı başladı. 1939
- 7 7. dünya savaşı başladı. 1939
- 8 8. dünya savaşı başladı. 1939
- 9 9. dünya savaşı başladı. 1939
- 10 10. dünya savaşı başladı. 1939
- 11 11. dünya savaşı başladı. 1939
- 12 12. dünya savaşı başladı. 1939
- 13 13. dünya savaşı başladı. 1939
- 14 14. dünya savaşı başladı. 1939
- 15 15. dünya savaşı başladı. 1939
- 16 16. dünya savaşı başladı. 1939
- 17 17. dünya savaşı başladı. 1939
- 18 18. dünya savaşı başladı. 1939
- 19 19. dünya savaşı başladı. 1939
- 20 20. dünya savaşı başladı. 1939
- 21 21. dünya savaşı başladı. 1939
- 22 22. dünya savaşı başladı. 1939
- 23 23. dünya savaşı başladı. 1939
- 24 24. dünya savaşı başladı. 1939
- 25 25. dünya savaşı başladı. 1939
- 26 26. dünya savaşı başladı. 1939
- 27 27. dünya savaşı başladı. 1939
- 28 28. dünya savaşı başladı. 1939
- 29 29. dünya savaşı başladı. 1939
- 30 30. dünya savaşı başladı. 1939

EKİM

- 1 1. dünya savaşı başladı. 1918
- 2 2. dünya savaşı başladı. 1939
- 3 3. dünya savaşı başladı. 1939
- 4 4. dünya savaşı başladı. 1939
- 5 5. dünya savaşı başladı. 1939
- 6 6. dünya savaşı başladı. 1939
- 7 7. dünya savaşı başladı. 1939
- 8 8. dünya savaşı başladı. 1939
- 9 9. dünya savaşı başladı. 1939
- 10 10. dünya savaşı başladı. 1939
- 11 11. dünya savaşı başladı. 1939
- 12 12. dünya savaşı başladı. 1939
- 13 13. dünya savaşı başladı. 1939
- 14 14. dünya savaşı başladı. 1939
- 15 15. dünya savaşı başladı. 1939
- 16 16. dünya savaşı başladı. 1939
- 17 17. dünya savaşı başladı. 1939
- 18 18. dünya savaşı başladı. 1939
- 19 19. dünya savaşı başladı. 1939
- 20 20. dünya savaşı başladı. 1939
- 21 21. dünya savaşı başladı. 1939
- 22 22. dünya savaşı başladı. 1939
- 23 23. dünya savaşı başladı. 1939
- 24 24. dünya savaşı başladı. 1939
- 25 25. dünya savaşı başladı. 1939
- 26 26. dünya savaşı başladı. 1939
- 27 27. dünya savaşı başladı. 1939
- 28 28. dünya savaşı başladı. 1939
- 29 29. dünya savaşı başladı. 1939
- 30 30. dünya savaşı başladı. 1939

A black and white photograph of a man with glasses, identified as Dr. Robert A. Anderson, working at a desk. He is wearing a light-colored button-down shirt and is focused on writing or reading a document. The photo is surrounded by handwritten notes in blue ink:

- Anderson, Robert*
- Dr. Anderson*
- Robert A.*
- Anderson*
- to go*

yollarlar ölürsem o günden önce yarı,
öylece gibi de görünüyor,
anadoluda bir köy mezarlığına gömün beni!
ve de uyarına gelirse,
tepemde bir de çınar olursa

Çok değerli arkadaşlar da istemez hani ...
Sığırcılar ve muhtelif kullar
6-7-1973

Farklı Dönem
Nasım
Türkiyeden Nasım'a Fare
canlı sevgiler, selamlar -

Verabhanu

izmir cad. aydin apt. 33/34 • tel: 17 77 16 • ankara

Erinigde
Ley G.

15c Mutterkuchen

Ömer'in e Zeynep'in

hani ...
Cumburjet
tarhinin en büyük
... in yasadışı ...

de yaso
cay,

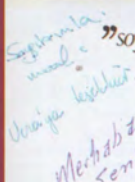
ankara güzel bir yerdir

0 2000

interlegimus

2, Oct —

Yazın Nazım Hikmet'in 75. doğum yıldönümü için hazırladığı bir kitap. Kitabın başlığı "Nazım Hikmet 1978 takvimi" şeklindedir. Kitabın kapağı, Nazım Hikmet'in bir fotoğrafı ile süslenmiştir. Fotoğrafın altında, "Nazım Hikmet 1978 takvimi" yazmaktadır. Kitabın içeriği, Nazım Hikmet'in 1978 yılındaki şiirleri, denemeleri, mektupları ve diğer yazıtları içermektedir. Kitabın kapağı, Nazım Hikmet'in bir fotoğrafı ile süslenmiştir. Fotoğrafın altında, "Nazım Hikmet 1978 takvimi" yazmaktadır. Kitabın içeriği, Nazım Hikmet'in 1978 yılındaki şiirleri, denemeleri, mektupları ve diğer yazıtları içermektedir.

ları; İsmâ
Beni gördük
son vâkıfı
görmüşüm
C. Ak-

1978

NISAN

- [illegible]

izmir cad. aydın apt. 33/34 • tel: 17 77 16 • ankara

[illegible]

Türkiye
1967 amfifun
Nasım'ın
Nasım'ın
Ölümüne
gözyaşları.

"niçin öldün nazım / ne yapayım ben şimdi?"

tasarlanabilir mi dünya

her yana ektiğin çiçekler olmadan?
nasıl yaşamalı seni örnek almadan...."

Senin bu
gülden dolmuş
yaşamın peki
çığın içinde
bulunmak
gökçe

Sevgili Nazım, Seni sarmak kolay.
Senin yaşamadığına inanmak zor.

1978

MAYIS

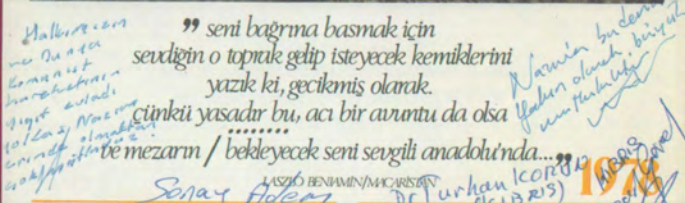
- PT 1 1inci beyazın / tahmin ettiğinde otuzbeş kişi öldürüldü. 1977
S 2 emir öldürüldü öldürüldü. 1973
C 3 fransa'da halk cephesinin asçim zaferi. 1936
P 4 a. niyazi yıldızhan öldürüldü. 1972
C 5 karl marka doğdu. 1818
CT 6 d. garmia, y. aslan, h. iwan ifam edildiler. 1972
P 7 romanya komünist partisi kuruldu. 1948
PT 8 hislerler teslim oldu. 1945
S 9 ikinci dünya savaşı başladı. 1945
C 10 istanbul'da tramvay trafiği başladı. 1945
P 11 laos'un bağımsızlığı. 1947
C 12 türk barışseverler derneği kuruldu. 1949
CT 13 huseyin asar öldürüldü. 1971
P 14 1945
PT 15 1945
S 16 1974
C 17 herbi baskın başladı. 1974
P 18 1974
C 19 1974
CT 20 1974
P 21 1974
PT 22 1971
S 23 1971
C 24 1971
P 25 1971
C 26 1971
CT 27 1971
P 28 1971
PT 29 1971
S 30 1971
C 31 1971

HAZİRAN

- P 1 1971
C 2 1971
CT 3 1971
P 4 1971
PT 5 1971
S 6 1971
C 7 1971
P 8 1971
C 9 1971
CT 10 1971
P 11 1971
PT 12 1971
S 13 1971
C 14 1971
P 15 1971
C 16 1971
CT 17 1971
P 18 1971
PT 19 1971
S 20 1971
C 21 1971
P 22 1971
CT 23 1971
P 24 1971
S 25 1971
CT 26 1971
P 27 1971
CT 28 1971
P 29 1971
C 30 1971

LİMİT 1978 İzmir cad. aydın apt. 33/34 • tel. 17 77 16 • ankara

Senin şairlerin
yalnızlığın ağzında öyküleri
türkçesi oldu
25 Nisan 1966'da Veda'sın
Bakanları kanunlaştırdı
Kadri Karahan

[illegible][illegible]

Hasan Felek
(KIBRIS)

Engr O. Kunt
KIBRIS 15-12-83

Nazım Usta
güçer gürmezin
müslüman ile dost
VERA'ya
34.7.85
BİRKE
Nigâr
Nigâr

99
ve bir orman gibi türkü söyleyen,
yigit insan/dost nazım
neden bu kadınlar çabuk göçüp gittiler.
bir uykusuz her biri tımtı ısgındılar benim..

Binlerce kilometre
kat ettim. 5 an.
vaktim. Egit ve abay
sarı bu beldem.
Se en efvamsı
kallımsız yığı
calımsı
Unsur Akıncı

KASIM

- C 1 sultanın kaldırılması, 1922
- P 2
- C 3 İtaliyenin kalması
- C 4 1. dünya savaşı, 1914-1918
- P 5 yazar devrimci düşünce, 1918
- PT 6 boğazların işgal edilmesi ve müstahkem, 1918
- C 7 büyük ekim sosyalist devrim, 1917
- C 8 anavakut kur, 1941
- P 9 alman kurjuva demokratik devrim, 1918
- C 10 atınak'ın ölümü, 1958 / almanların gençlik günü
- CT 11 alman işçi gırtlarda İhtilalinden idam, 1987
- P 12 avusturya'da cumhuriyetin idam, 1918
- PT 13 m.b.k.'den 14 lerin tasfiyesi, 1960
- S 14 hepsi öldü, 1831
- C 15 monarşinin kaldırılması, 1918
- P 16 mahdumun kur, 1918
- C 17 almanların işgal edilmesi, 1918
- C 18 1. dünya savaşı, 1914-1918
- P 19 ve keşif, 1918
- PT 20 İttihat konferansının açılması, 1922
- S 21 toğ' öldürüldü, / m. civikran evinde ölü bulundu, 1973
- C 22
- P 23 İttihat devrim, 1918 / demataz veyne, 1918
- C 24 1. dünya savaşı, 1914-1918
- P 25 İttihat devrim, 1918
- P 26 İttihat devrim, 1918
- PT 27 İttihat devrim, 1918
- S 28 İttihat devrim, 1918
- C 29 İttihat devrim, 1918
- S 30 İttihat devrim, 1918

ARALIK

- C 1 1. dünya savaşı, 1914-1918
- C 2 1. dünya savaşı, 1914-1918
- PT 3 1. dünya savaşı, 1914-1918
- PT 4 1. dünya savaşı, 1914-1918
- C 5 1. dünya savaşı, 1914-1918
- C 6 1. dünya savaşı, 1914-1918
- P 7 1. dünya savaşı, 1914-1918
- C 8 1. dünya savaşı, 1914-1918
- CT 9 1. dünya savaşı, 1914-1918
- P 10 1. dünya savaşı, 1914-1918
- PT 11 1. dünya savaşı, 1914-1918
- S 12 1. dünya savaşı, 1914-1918
- C 13 1. dünya savaşı, 1914-1918
- P 14 1. dünya savaşı, 1914-1918
- C 15 1. dünya savaşı, 1914-1918
- CT 16 1. dünya savaşı, 1914-1918
- P 17 1. dünya savaşı, 1914-1918
- PT 18 1. dünya savaşı, 1914-1918
- C 19 1. dünya savaşı, 1914-1918
- P 20 1. dünya savaşı, 1914-1918
- F 21 Stalin ölümü, 1953
- C 22 Moskova'da, 1918
- CT 23 Lenin devrim, 1918
- P 24 1. dünya savaşı, 1914-1918
- PT 25 1. dünya savaşı, 1914-1918
- S 26 1. dünya savaşı, 1914-1918
- C 27 1. dünya savaşı, 1914-1918
- P 28 1. dünya savaşı, 1914-1918
- C 29 1. dünya savaşı, 1914-1918
- S 30 1. dünya savaşı, 1914-1918

umut... İzmir cad. aydın apt. 33/34 • tel. 17 77 16 • ankara

Batı Bolin Türklükler Medeni'nin Nazım'a ölemi - - -

Biyografiler

A. KADİR (İBRAHİM ABDÜLKADİR MERİÇBOYU)

1917'de İstanbul'da doğdu. Şair, çevirmen. Kuleli Askeri Lisesi'ni bitirdi (1936). Kara Harp Okulu son sınıf öğrencisiyken tutuklandı; on ay hapse mahkûm oldu. Dava boyunca Nâzım Hikmet'le aynı cezaevinde kaldı. Hapisten çıkınca askerlik görevini er olarak tamamladı. İstanbul Hukuk Fakültesi'ne girdi (1941). 1943'te yayımladığı *Tebliğ* adlı şiir kitabı yasaklanarak toplatıldı ve 1947'ye kadar İstanbul dışında sürgünde yaşadı. Çeşitli yayınevlerinde düzeltmenlik, çevirmenlik gibi işler yaptı. 1938 *Harb Okulu Olayı* ve *Nâzım Hikmet* (1966) adlı yapıtı da bir dönemin önemli bir olayını aydınlatması açısından büyük ilgi çekmiş bir kitaptır. 1985 yılında öldü.

ADALET AĞAOĞLU

1929'da Ankara'nın Nallıhan ilçesinde doğdu. Ortaöğrenimini Ankara Kız Lisesi'nde tamamladı. Ankara DTCF'nin Fransız Dili ve Edebiyatı bölümünü bitirdi (1950). Açılan bir sınavla Ankara Radyosu'na girdi. Kuruluşundan sonra TRT'de çeşitli görevlerde bulundu (1951-1970). TRT Radyo Dairesi Başkanlığı'ndan kurumun özerkliğine el konulması sonucu istifa etti. Öğrencilik yıllarında başladığı yazarlığı başka hiçbir işle paylaşmadan sürdürdü. Radyo ve sahne oyunlarını romanları, öykü, anı, deneme kitapları ve günlükleri izledi. Bu çalışmalarında toplumumuzdaki değişim ve dönüşümlere duyarlı yaklaşımlarıyla dikkat çekti. Değişimler konusunda edebiyatın yapısal durumu bakımından da arayışçı davranarak, kendine özgü anlatım biçimleri geliştirdi. Evlilik öncesi soyadı Sümer'dir. Uğradığı trafik saldırısı sonucu 1996-2000 yılları arası 4 yıl boyunca, yurtiçinde ve yurtdışında hastanelerde yattıktan sonra çok tutkulu olduğu yürüyüşlerini terk etmek zorunda kaldı. Bu nedenle evinin dışındaki kültür ve sanat hareketlerini izleyemese de evinde yazmaya devam etmekte. Şimdilerde, adı "*Anlık Sıçrayışlarım*" olan kitabının üstünde çalışmakta.

ANNA STEPANOVA

Tiyatro bilimci, profesör. 1952'de Moskova'da doğdu. Rusya Tiyatro Sanatı Üniversitesi'ni bitirdi ve aynı üniversitede akademik kariyer yaptı. Annesi Vera Tulyakova Hikmet ile birlikte kurduğu Bağımsız Sinema ve Televizyon Okulu'nda yönetici-akademisyen olarak çalıştı. Rus Tiyatro Tarihi ve Çarlık Rusya, SSCB ve Rusya Federasyonu tiyatrolarının geleneksel öğeleri ve tarihleri üzerine araştırmalar yapıyor. Halen Rusya Tiyatro Sanatı Üniversitesi'nde ders veriyor. Nâzım Hikmet'in bazı oyunlarının yakın dönemde eski SSCB ülkelerinde sahnelenmesini sağladı. Nâzım Hikmet'le ilgili arşivleri açarak, M. Melih Güneş'le birlikte şairin bilinmeyen pek çok eserinin gün ışığına çıkmasını ve Türkiye'de yayımlanmasını sağladı. Vera Tulyakova Hikmet'in anı-romanı "*Bahtiyar Ol Nâzım*"ı yayına hazırlayarak Türkiye'de ve Rusya'da yayımlanmasını gerçekleştirdi.

ARA GÜLER

1928'de İstanbul'da doğdu. Türkiye'de yaratıcı fotoğrafçılığın uluslararası alanda ün kazanmış en önemli temsilcisidir. Gazetecilik yaşamına 1950'de Yeni İstanbul gazetesinde başladı. 1956'da Time-Life, 1958'de Paris-Match ve Der Stern dergilerinin yakın doğu foto muhabirliğini üstlendi. Aynı yıllar Magnum Ajansı'na katıldı. 1961'de İngiltere'de yayınlanan Photography Annual, onu dünyanın en iyi yedi fotoğrafçısından biri olarak tanımlandı. 1962'de Almanya'da Master of Leica unvanını kazandı. Dünyanın dört bir yanında yüzlerce sergi açtı. Bertrand Russell'dan Winston Churchill'e, Arnold Toynbee'den Picasso'ya, Salvador Dalí'ye kadar birçok ünlü kişinin fotoğrafını çekti, onlarla röportajlar yaptı. Ara Güler'in fotoğraflarının büyük bir bölümü Paris'te Ulusal Kitaplık'ta, ABD'de Rochester Georg Eastman Müzesi'nde ve Nebraska Üniversitesi Sheldon Koleksiyonu'nda bulunmaktadır. Ayrıca Almanya'da Köln'de Ludwig Museum'da, Das Imaginaire Photo-Museum'da fotoğrafları sergilenmektedir. Bazı kitapları: *Fotoğraflar*, *Mimar Sinan* (Yazan: Profesör Abdullah Kuran), *Ara Güler'in Sinemacıları*, *The Sixth Continent* (Dışişleri Bakanlığı için, Yazan: Cevat Şakir Kabaağaçlı), *Sinan, Architect of Soliman the Magnificent*, *Living in Turkey*, *Eski İstanbul Anıları*, *Bir Devir Böyle Geçti Kalanlara Selam Olsun*, *Yitirilmiş Renkler*, *Yüzlerinde Yeryüzü*.

ARİF KESKİNER

1938 yılında Adana'nın Osmaniye ilçesinde bir nalbantın oğlu olarak doğdu. İstanbul Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulu'nu bitirdi. Askerliğin ardından bir süre arkadaşı Yılmaz Güney'le çalıştıktan sonra dört yıl Ağaoğlu Yayınevi'nin müdürlüğü görevini yürüttü. Daha sonra kitapçılık, spor yazarlığı ve İsveç'te muhabirlik, bulaşıkçılık yaptı. Türkiye'ye döndükten sonra elliye yakın fotoromanın yapımcılığını, senaristliğini ve yönetmenliğini üstlendi. Aynı dönemde Yılmaz Güney'in "Umut" filmi Cannes Festivali'ne kaçırdı. Daha sonra da filmciliğe başladı.

"Namus Borcu", "Otobüs", "Kapıcılar Kralı", "Selvi Boylum Al Yazmalım", "Maden", "Köşeyi Dönen Adam", "Sensiz Yaşıyamam" ve "Piano Piano Bacaksız" gibi filmlerin prodüktörlüğünü yaptı. "Yılanı Öldürseler" ve "Piano Piano Bacaksız" filmlerinin senaryo yazımına katıldı. Bu filmlerden sayısız ödüller kazandı. En son 2014 yılında Türsak Vakfı'nın Türk Sinemasının 100. Yılı dolayısıyla seçkisini yaptığı; Yüz Yılın ON'ları projesinde "Kapıcılar Kralı" filmiyle En İyi Komedi Filmi ve yine "Selvi Boylum Al Yazmalım" filmi ile En İyi Drama Filmi ödülü ile Yüz Yılın En İyi Filmi ödülleri ald.

Anadolu'nun tanıtımıyla ilgili yaptığı 10 bölümlük "Anadolu Uygarlıkları" belgeselinden sonra battı ve daha sonra Sıraselviler'deki yazıhanesinde, herkesin Çiçek Bar ya da Arif'in Yeri dediği, tüm sinemacıların ve sanatçıların uğrak yeri olan Sinema Sevenler Derneği Lokali'ni açtı. 26 yıl işlettiği, Çiçek Bar'ı devrettikten sonra kitaplarını yazmaya devam etti. "Çiçek Gibi", "Yine mi Çiçek", "Elbette Çiçek" ve "Binbir Renk Binbir Çiçek-Yaşar Kemal'i Anılar" adlı kitaplarını yazdı. Şimdilerde arkadaşı M.Melih Güneş'le birlikte "Nâzım'ın Evinde Vera'nın Sofrasında" adlı kitabı hazırlamakla meşgul.

ATAOL BEHRAMOĞLU

Çatalca'da doğdu. Çocukluğunun bir bölümü Kars'ta geçti. İlk-orta-lise öğrenimini babasının görevi nedeniyle bulundukları Çankırı'da tamamladı. Ankara Üniversitesi DTCF Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü 1966'da bitirdi. İlk şiir kitabı "Bir Ermeni General" 1965, 60'lı yıllar toplumcu şiirinin öncü yapıtları arasında kabul edilen "Bir Gün Mutlaka" 1969'da yayımlandı.

di. 1970-74 yıllarında Londra, Paris ve Moskova'da yaşadı. Moskova Devlet Üniversitesi'nde Rus Dili ve Edebiyatı üzerine çalışmalar yaptı. Türkiye'ye dönüşten sonra İstanbul Şehir Tiyatroları dramaturg kadrosunda görev aldı (1974-1980). 12 Eylül sonrasında "Ne Yağmur... Ne Şiirler" adlı şiir kitabının toplatılıp imhasına karar verilmesi üzerine bir süre S elimiye Kışlası'nda gözaltında tutuldu. 1982'de Barış Derneği Davası nedeniyle tutuklandı. Cezaevinde bulunduğu sırada Asya-Afrika Yazarlar Birliği LOTUS Edebiyat Büyük Ödülü'nü kazandı. Yaklaşık bir yıllık tutukluluk sonrasında ağır hapis cezasına çarptırılması nedeniyle 1984 sonunda ülkeden ayrıldı. Tüm suçlama ve mahkûmiyetlerin aklanmayla sona ereceği 1989'a kadar yaşadığı Paris'te "Anka" adlı edebiyat dergisini çıkardı. Sorbonne Üniversitesi "Centre de Poétique Comparée" bölümünde "Mayakovski ve Nâzım Hikmet" konulu çalışmasıyla D.E.A. derecesi aldı. Bu yıllarda birçok ülkedeki toplantılarda, şiir dinletileri ve uluslararası edebiyat günlerinde şiirlerini okudu. Ülkeye dönüşünde Türkiye Yazarlar Sendikası Genel Başkanlığı'na seçilerek iki dönem bu görevde bulundu. Tüm ülkeyi şiirlerini okuyarak dolaştı. Toplumcu dünya görüşü, yenilikçi edebiyat anlayışı ve eylemci aydın kimliği ile çok sayıda okur kitlesinin sürekli ve eksilmeyen ilgisine ulaştı. Şiir kitaplarının yanı sıra deneme, eleştiri, gezi, çocuk yazını, tiyatro ve çeviri alanlarında da ürünleri bulunmaktadır.

AZİZ NESİN

Yazar, düşün insanı. 1915 yılında İstanbul'da doğdu. Kuleli Askeri Lisesi'ni, Harp Okulu'nu bitirdi (1937). Subaylıktan gazete fıkra yazarlığına geçti (1945), birçok gazetede yazdı. Sabahattin Ali ile birlikte, Marko Paşa adıyla başlayıp kapatıldıkça Malum Paşa, Merhum Paşa, Alibaba gibi adlar verdikleri mizah dergilerini çıkardı (1946/47). Bir ara Kemal Tahir'le birlikte Düşün Yayınevi'ni kurdu (1957). 1958'de yayınevinin yönetimini tek başına üstlendi ve bu uğraşı 1969'a kadar sürdürdü. 6 Temmuz 1995'de İzmir Çeşme'de öldü; Çatalca'daki Nesin Vakfı'nın bahçesine gömüldü.

Sanata şiirler, gerçekçi hikayeler ile başlamıştı (Millet Dergisi, 1944), dünyaca tanınan güçlü bir mizah yazarı oldu. Ayrıca şiir, oyun, deneme, inceleme, anı gibi çok çeşitli türlerde eserler ortaya koydu. Cumhuriyet Döneminde Türk Mizahı (1973) adında bir de antoloji düzenlemiş olan yazar, Türkiye'de ve başka ülkelerde yayımlanacak, oynanacak kitap ve oyunlarının telif hakları ve dileyenlerin yardım ve bağışlarıyla yürütülmek üzere, 1972'de NESİN VAKFI'ni kurdu; vakfın amacı okumaya istekli kimsesiz ve yoksul çocukların kendi ayakları üstünde durabilecek hale gelinceye değin bütün beslenme, barınma, eğitim gereksinimlerini karşılamaktır.

CAN DÜNDAR

1961'de Ankara'da doğdu. 1982'de Ankara Üniversitesi S.B.F. Basın-Yayın Yüksek Okulu'ndan mezun oldu. 1979'den itibaren sırasıyla Yankı, Hürriyet, Nokta, Haftaya Bakış, Söz ve Tempo'da çalıştı. 1986'da İngiltere'de 'London School of Journalism'i bitirdi. ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünde Siyaset Bilimi dalında yüksek lisansını 1988'de tamamladı. 1996'da aynı bölümde doktora derecesi aldı. Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde ve ODTÜ Siyaset Bilimi Kamu Yönetimi bölümü Kültürel Çalışmalar lisansüstü programında ders verdi. 1988'de TRT Haber Dairesinde başlayan televizyonculuğunu, '32.Gün' bünyesinde yaptığı program ve belgesellerle sürdürdü. 1994 yılında başladığı köşe yazarlığını Aktüel, Yeniyüzyıl, Sabah, Milliyet ve Cumhuriyet gazetelerinde sürdürdü. 2013 yılında

Cumhuriyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni oldu. 39 adet basılmış kitabı bulunmaktadır. Evli ve bir çocuk babası. Halen, yazdığı haber ve köşe yazılarından dolayı yargılanıyor ve Silivri Kapalı Cezaevi'nde tutuluyor.

COŞKUN ARAL

1956'da Siirt'te doğdu. Savaş foto muhabiri, belgeselci. Basın fotoğrafçılığı mesleğine 1974 yılında Günaydın ve Gün gazetelerinde başladı. 1976 yılında Ekonomi ve Politika gazetesinde devam etti. 1977 yılı, kanlı 1 Mayıs olaylarında çektiği fotoğraflarla ilk kez Sipa Press Ajansı yoluyla adını dünya basınında duyurdu. Bu olaya ilişkin fotoğraflarıyla Time, Newsweek dergilerinde yer aldı. Bunu izleyen yıllarda Sipa Ajansı'nın Türkiye muhabirliğini üstlendi. Bu arada Türk basınında da Türk Haberler Ajansı, Milliyet, Hürriyet gazeteleriyle serbest olarak çalıştı. 14 Ekim 1980 günü kaçırılan bir uçaktan dünyada ilk kez hava korsanlarıyla bir röportaj gerçekleştirerek, Türk ve dünya basınında adından söz ettirdi. Aynı olayla Türkiye ve dünyanın çeşitli ülkelerinde ödüller aldı. 1980 yılından itibaren sürekli olarak Lübnan, İran, Irak, Afganistan, Kuzey İrlanda, Çad ve Uzakdoğu'da meydana gelen savaşları görüntüledi. Time, Newsweek, Paris-Match, Stern, Epoca gibi dergiler adına fotoğrafçı olarak mesleğine ve dünyanın değişik bölgelerinde bağımsız belgeseller çekmeye devam ediyor.

FATMA GİRİK

1942'de İstanbul Sultanahmet'te doğdu. Türk Sineması'nın en ünlü oyuncularından. Hem dram, hem komedi filmlerinde sevilen bir oyuncu olmuştur. Çevirdiği 200'ü aşkın filmde gerek kentli, gerekse köylü kadın kişiliklerini gerçekçi bir biçimde, başarıyla canlandırmıştır. Bir süre Çağaloğlu Kız Lisesi'nin orta bölümünde okudu. Oyunculuk kariyerine 1957 yılında "Leke" isimli bir köy filmiyle başladı.

Ardından 1960 yılında oynadığı "Ölüm Peşimizde" adlı filmiyle sinemada kendine bir yer edindi. Filmde kötü bir ağabeyin kız kardeşini canlandıran sanatçı Türk Sineması'nın başarılı yıldızları arasında yerini aldı. Bir dönem şarkıcılık da yaptı. 1960'lı yıllardan başlayarak yönetmen Memduh Ün'le ömür boyu sürecek bir aşk hayatı yaşadı. Mavi gözleri ve canlı kişiliğiyle 60'lı- 80'li yılların filmlerine damgasını vurdu. Çevirdiği filmlerle bir çok ödül aldı. Sinemanın krizinden sonra 1987 yılında TRT'deki "Gönül Dostları" adlı diziyle TV'ye geçti. Bu diziyle başta Kültür Bakanlığı olmak üzere çeşitli ödüller aldı. 1989'da siyasete atılarak Sosyal Demokrat Halkçı Parti'den Şişli İlçesi Belediye Başkanı seçildi ve bu görevini beş yıl sürdürdü. Belediye başkanlığı yaptığı sırada "Gün Ortasında Karanlık" (1990) filmindeki akıl hastası kadın rolü için saçlarını sıfır numara kestirdi ve bir yandan da makamında peruk takmadan görevini sürdürdü. Başkanlığının ardından tekrar ekranlara döndü. Bir televizyonda 3 milyonluk bir seyirci sayısına ulaşan "Söz Fato'da" adlı realite programının sunuculuğunu yaptı.

GENCO ERKAL

İstanbul doğumlu, tiyatro sanatçısı. Robert Kolej'den mezun olduktan sonra İstanbul Üniversitesi'nin Psikoloji Bölümü'nü bitirdi. 1959 yılından başlayarak özel tiyatro topluluklarında oyuncu ve yönetmen olarak çalıştıktan sonra, 1969 yılında, bugün de sanat yönetmeni olduğu Dostlar Tiyatrosu'nu kurdu. Gorki, Brecht, Sartre, Peter Weiss, Steinbeck, Havel, Tankred Dorst gibi yabancı yazarların yanı sıra, Aziz Nesin, Haldun Taner, Nâzım Hik-

met, Can Yücel, Vasıf Öngören, Orhan Asena gibi Türk yazarların oyunlarını yönetti. Roman, öykü, şiir gibi değişik türlerden tiyatroya uyarlamalar yaptı, oyunlar çevirdi.

Değişik yıllarda birçok kez “yılın en iyi erkek oyuncusu”, “en iyi tiyatro yönetmeni” seçildi, yaşam boyu başarı ödülleri kazandı. 1982 yılında “At” ve 1983 yılında “Faize Hücum” filmleri ile “en iyi erkek oyuncu” dalında Antalya Film Festivali’nde iki kez Altın Portakal aldı. TRT televizyonu için “Keşanlı Ali Destanı” adlı diziyi yönetti.

1993-1998 yılları arasında, Paris’te ve Avignon Festivali’nde Fransızca da oynamaya başlayan Genco Erkal, üç Fransız yapımında rol aldı: Nâzım Hikmet’ten “Sevdalı Bulut”, Philippe Minyana’dan “Ou vas-tu Jérémie?” ve Paulo Coelho’nun ünlü romanından uyarlanan “Simyacı”.

HAKAN AKSAY

Hayatının 26 yılını SSCB’de ve Rusya Federasyonu’nda geçirdi. 1987’de Leningrad Üniversitesi Gazetecilik Fakültesi’ni bitirdi. Almanya’da ve Türkiye’de yaşadığı kısa dönemin ardından Rusya’ya giderek 20 yıl boyunca çeşitli Türk gazetelerinin ve televizyon kanallarının Moskova temsilciliğini yaptı. 2009 sonunda Türkiye’ye döndü. Moskova’da birçok derneğin faaliyetlerine aktif olarak katıldı. 90’ların ikinci yarısından itibaren gelenekleşen 3 Haziran Nâzım’ı Anma Etkinlikleri’ne öncülük yaptı; ilk 13 yılın değişmez organizatörüydü. Kurucusu olduğu Rus-Türk Araştırmaları Merkezi’nin (RUTAM) eşbaşkanı olarak Rusya Devlet Başkanı Putin tarafından Puşkin Madalyası ile ödüllendirildi. Rusya, Türkiye ve iki ülkenin ilişkileri üzerine Türkçe ve Rusça dört kitap yazdı. İki dilde dergicilik ve internet gazeteciliğinin yanı sıra, birçok yayında köşe yazarlığı yaptı. Halen T24 internet gazetesinde köşe yazarı. Rusya ile ilgili çalışmalarını sürdürüyor.

HÜLYA ARSLAN

1988 yılında Ankara Üniversitesi DTCF Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü’nü bitirmesinin ardından SSCB devlet bursu ile bir yıl Puşkin Dil Enstitüsü’nde staj yaptı.

1990-2000 yılları arasında Moskova’da çeşitli Türk firmalarında yönetici olarak çalıştı. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra kurulan pek çok Türk – Rus dostluk ve işbirliği derneğinde aktif görev yaptı.

1998-2000 yılları arasında Moskova Devlet Dilbilim Üniversitesi Türk Dili Bölümü’nde misafir öğretim elemanı olarak çalıştı. 2000’de Puşkin Devlet Dil Enstitüsü’nde yüksek lisans programını bitirdi. 2007 yılında Moskova Devlet Üniversitesi’nde doktora programını tamamladı. Halen, 2003’de kuruluşunu yaptığı Okan Üniversitesi Rusça Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı’nın başkanlığını yürütmekte ve Rus Kültür Merkezi müdürü olarak çalışmakta.

İLKİ GÜNEŞ FENERCİOĞLU

1971 İstanbul doğumlu. Erenköy Kız Lisesi ve İstanbul Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü mezunu. Müjdat Gezen Sanat Merkezi’nde 4 yıl tiyatro eğitimi aldı. 1988-1995 yılları arası Ortaoyuncular Tiyatrosu’nda oyuncu olarak çalıştı. Gerçekçi Çocuk Tiyatrosu alanında grup kurup oyunlar sergiledi. Yaratıcı Drama sertifika programına katıldı ve uzun yıllar eğitim sektöründe çocuk, genç ve yetişkinlerle çalıştı.

İRİNA FEDYUNİNA SIX

Prof. Dr., Moskova'da doğdu, büyüdü, yabancılar için Rusça bölümlerinde profesör olarak çalıştı. Şu anda Kansas Üniversitesi'nin (ABD) Slav Bölümü'nde Rusça Program direktörüdür.

M. MELİH GÜNEŞ

Akşehir'de doğdu, büyüdü. İstanbul'da mimarlık ve lisansüstü restorasyon eğitimi aldı. Uluslararası inşaat projelerinde yöneticilik yaptı. Moskova'da yaşarken Nâzım Hikmet'in karısı Vera Tulyakova Hikmet ile Sovyetler Birliği döneminde olan tanışmaları güvene dayalı bir yakınlığa dönüştü. Tulyakova'nın ölümünden birkaç yıl sonra kızı Anna Stepanova ile birlikte çalışarak Nâzım Hikmet'in Türkçede yayımlanmamış ve/veya yitik sanılan eserlerini buldu, bir kısmının yayımlanmasını sağladı.

Yapı Kredi Kültür Merkezi'nde, Nâzım Hikmet'in kişisel eşyaları ve elyazmalarından bazılarını Moskova'dan getirerek oluşturduğu "*Şehrime ulaşmadan bitirirken yolumu / Nâzım ve Vera, Moskova'dan İstanbul'a*" sergisi ile Semiha Berksoy'un arşivini ve eserlerini tasnif ederek, sanatçının doğumunun 100. yılında "*Ben Yaşardım Aşk ve Sanatla*" başlıklı biyografik-retrospektif sergiyi ve "*Alnımın Çizgilerindesin Memleketim / Nâzım Hikmet'in Yolculuk Fotoğrafları*" sergisini gerçekleştirdi.

Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi'nde Rusya'nın Çukotka bölgesindeki proje yöneticiliği döneminde çektiği belge niteliği taşıyan fotoğraf ve nesnelerden oluşan "*ve kuzeydeydi güneş/ hatırlananlar*" başlıklı kişisel sergisinin yanı sıra "*Doğumunun 100. Yılında Geleneksel Mimarının Şairi Nail V. Çakırhan*" ve "*Halet Çambel ile Buluşma*" sergilerini projelendirdi ve küratörlüklerini yaptı, ilgili yayınları hazırladı.

Boğaziçi Üniversitesi'nde Nâzım Hikmet Kültür ve Sanat Araştırma Merkezi'nin kurulmasına önayak oldu. Çalışmaları nedeniyle kendisine Nâzım Hikmet Araştırma Ödülü verildi. Çeşitli dergilerde yayımlanmış yazılarının yanı sıra yazdığı ya da katkıda bulunduğu 15'ten fazla kitabı var. Nâzım Hikmet'in Türkçede hâlâ yayımlanmamış, külliyatına girmemiş veya dahil edilmemiş eserlerinin yayımlanması için çabalarını sürdürmekte.

MERGÜL KOTİL

İstanbul'da doğdu. Yüksek mimar ve restorasyon uzmanı. Bir dönem Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, İstanbul Bölgesi Teknik Danışmanlığı görevinde bulundu. Ders Kitapları şirketinde Yönetim Kurulu Başkanvekilliği görevini yürüttü. Halen İzmir 2 Numaralı Kültür varlıklarını Koruma Bölge Kurulu üyesi ve Yıldız Sarayı Vakfı Yönetim Kurulu üyesidir.

MUSTAFA YILMAZ

1980 yılında Mut'da doğdu. 2007'de Gazi Üniversitesi Bilgisayar Eğitimi Bölümü'nü bitirdi. Daha sonra Moskova Devlet Pedagoji Üniversitesi Rus Edebiyatı Kürsüsü'nde yüksek lisans eğitimi aldı. 2015'te de aynı kürsünün doktora programından mezun oldu. Bugüne dek Lev Tolstoy, İvan Turgenyev, Mihail Bulgakov, Arkadi Averçenko, Rodyon Beryozov'un roman ve öykülerinin yanı sıra, Nâzım Hikmet ve Aziz Nesin'in Sovyetler Birliği'nde Rusça basılmış ancak Türkiye'de bilinmeyen yazılarından yaptığı çeviriler yayımlandı. Halen Moskova'da yaşamakta.

NADEJDA İVANOVNA LİTVİNOVA

1947'de doğdu. Moskova Devlet Kültür Enstitüsü'nde kütüphanecilik okudu. Otuz yılı aşkın süre, Volga vapurlarında rehber ve sefer idarecisi olarak çalıştı. 1998 yılında Toronto, Kanada'ya göç etti. Şu anda New York, ABD'de yaşıyor.

NAUM KLEYMAN

1937 doğumlu. Sinema tarihçisi, Rusya Devlet Sinema Müzesi eski müdürü ve Uluslararası Eyzenshteyn Merkezi Başkanı. Mart 2014'te Ukrayna'yı destekleyen "Sizinleyiz" yazısından dolayı Sinema Müzesi müdürlüğü görevinden alındı.

NAZAR BÜYÜM

1944'te Develi'de doğdu. Dumlupınar İlkokulu (Develi), Surp Haç Tıbrevank Lisesi ve ardından İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Filolojisi'ni bitirdi. Sırasıyla yaptıkları: 1967-70 Eczacıbaşı İlaç, İlmi Büro, çevirmen; 1972-75 Manajans Thompson, reklam işleri, metin yazarı; 1975-80 Ajans Ada, reklam işleri, kurucu ortak; 1980-94 Merkez Ajans, reklam işleri, kurucu; 1980- Adam Yayınları, kurucu; 1980- Anadolu Yayıncılık, kurucu (Yurt Ansiklopedisi, Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi); 1986- Ana Yayıncılık, kurucu ortak (AnaBritannica, Temel Britannica, Britannica Compton's). Çocukları Milena (1967), Ludmilla (1969), Ali Murad (1996) ve torunu Cuba'dır (2002).

NÂZİM HİKMET

Selanik'te 17 Ocak 1902'de doğdu. Bahriye Mektebi'ni bitirdi (1919), Hamidiye Kruvazörü'ne stajyer bahriye subayı olarak atandı. 1920'de sağlık kurulu kararıyla askerlikten çıkartıldı. Ocak 1921'de Milli Mücadele'ye katılmak üzere Anadolu'ya geçti. Cepheye gönderilmedi, bir süre Bolu'da öğretmenlik yaptıktan sonra Eylül 1921'de Batum üzerinden Moskova'ya gitti, Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi'nde (KUTV) okudu. 1924'de Türkiye'ye döndü, bir yıl sonra yeniden Moskova'ya gitti, 1928'e kadar kaldı. 1928'de döndüğünde bir süre tutuklu kaldı. Şiirleri ile ilgili açılan pek çok davada beraat eden Nâzım Hikmet, 1933'den başlayarak "gizli örgüt kurmak" suçlarından zaman zaman tutuklandıktan sonra, 17 Ocak 1938'de "orduyu ve donanmayı isyana teşvik" suçlarından tekrar tutuklandı ve toplam 28 yıl 4 ay hapis cezasına mahkûm edildi.

14 Temmuz 1950'de çıkan Genel Af Yasası'ndan yararlanarak, 15 Temmuz'da serbest bırakıldı. Yasal olarak yükümlülüğü olmamasına karşın, askerliğine karar alınmasını hayatına yönelik bir tehdit gördüğü için 17 Haziran 1951'de İstanbul'dan ayrıldı, Romanya üzerinden Moskova'ya gitti. 25 Temmuz 1951 tarihinde, Bakanlar Kurulu kararıyla Türk vatandaşlığından çıkartıldı. Ölümüne kadar pek çok ülkeye seyahatler yaptı, konferanslar verdi, şiirlerini okudu. Şiir yazmaya 1914'de başlayan Nâzım Hikmet'in ilk şiiri, Mehmed Nâzım imzasıyla ("Hâlâ Servilerde Ağlıyorlar mı") 3 Ekim 1918'de Yeni Mecmua'da yayımlandı. 1921 - 1924 yılları arasında Moskova'da öğrenim görürken tanıştığı Rus fütüristleri ve konstrüktivistlerinden esinlenerek, klasik şiir kalıplarından sıyrılmış, özgür, yeni bir şiir dili ve biçimi geliştirmeye başladı. Bu ilk çalışmalarından bazıları o dönemin Aydınlık dergisinde yayımlandı. İlk şiir kitabı, "Güneşi İçenlerin Türküsü" 1928'de Bakû'da yayımlandı. 1929'da İstanbul'da basılan "835 Satır", edebiyat çevrelerinde geniş bir yankı uyandırdı. Zamanla, tam anlamıyla klasik de denilemeyecek ama biçimsel bakımdan daha az deneysel bir şiir dili geliştirdi. Halk şiirinin de

Doğu şiirinin de çağdaş bir şiirden ödün vermeden nasıl kullanılacağını gösterdi. Edebiyatın yanısıra, tiyatro ve sinema da Nâzım Hikmet'in ilgi alanına girmiştir. Moskova'da bulunduğu yıllar, bu iki sanat türünde Rusların öncülük ettiği çağa uygun düşmektedir. Pek çok filmin senaryolarını yazdı, çekimlerinde katkıda bulundu. Gazete yazıları, romanları, öyküleri, çevirileri de olan Nâzım Hikmet'in yapıtları, 1938'den 1965 yılına dek Türkiye'de yasaklandı. 1965'den başlayarak, çeşitli basımları yapılan yapıtları, "bütün yapıtları" kapsamında, bir araya getirildi. Yapı Kredi Yayınları, bu "külliyyatı" yeniden gözden geçirerek yayımlamaktadır. 3 Haziran 1963'te öldü. Moskova'da Novodeviçi Mezarlığı'nda gömülüdür. Halen Rusçadan çevirisi yapılmadığı için Türkçede yayımlanmamış oyunları ve yazılarının yanı sıra külliyyatına girmemiş şiirleri de bulunmaktadır.

NEBİL ÖZGENTÜRK

Gazeteci, yazar, yapımcı, yönetmen. Adana'da doğdu. Ortaöğrenimini Adana'da tamamladı. Ege Üniversitesi'nde İşletme Fakültesi'ni bitirdi. Günaydın gazetesi İzmir bürosunda muhabir olarak çalışmalara başladı. Siyasi liderlerin, başbakanların Ege gezilerini izledi. Sabah Gazetesi İstanbul merkezine transfer oldu. Pek çok siyasi lider ve siyasi olayları gözlemleyip röportajlar kaleme aldı. Türkiye'nin kanayan yarası sayılan "Kürt Sorunu" çerçevesinde yıllar boyu Siirt'ten Diyarbakır'a, Şemdinli'den Ağrı'ya ve Türkiye'nin batısındaki pek çok kente kadar olayları yerinde izledi. Toplamda bine yakın televizyon programına imza attı. Kenan Işık'ın sunduğu "Dünya Bir Oyun Sahnesi" ve Ferhat Göçer'in sunduğu "Güzel Şeyler"i (kültür sanat programları) hazırlayıp yönetti. Belgeselleri arasında Nâzım Hikmet ve Yaşar Kemal'den Sezen Aksu'ya, Zülfü Livaneli'den Zeki Müren'e, Can Yücel'den Orhan Pamuk'a kadar bir dizi kültür sanat adamlarının hayat öyküsü var. Bunların yanı sıra kurumsal belgeseller ve kent belgeselleri de yaptı. Yayımlanmış 20 kitabı var. Toplamda 140 ödüle sahip. Türkiye'nin tarihini anlatan Türkiye'nin Hatıra Defteri belgeselini ve kültür sanatının tarihini anlatan "Sanatımızın Hatıra Defteri"ni 1000'er dakikalık belegesel yaptı. Sunay Akın ve Hıncal Uluç'la yaklaşık 400 bölüm kültür-sanat programı yaptı. Son olarak Can Dündar ve Coşkun Aral ile "Biz-Kültür Yolcuları" adlı belgeseli yaptı. Halen Almanya Göçü ve Kuba belgesellerini hazırlamaktadır.

NECATİ ŞAHİN

1955'te Sivas'ın Cogi köyünde doğdu. Çanakkale Öğretmen Okulu'nu bitirdikten sonra 1974 yılında Almanya'ya gitti ve NRW eyalet kültür bakanlığı bünyesinde Türkçe öğretmenliğine başladı. Yanı sıra Köln Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi'ni bitirdi. Fakir Baykurt'un da yönlendirmesi ile köy enstitüleri üzerine aynı üniversitede yüksek lisansını yaptı. Arkadaş adlı Türkçe -Almanca eğitim dergisini çıkardı. Köln Arkadaş Tiyatrosu'nu kurdu. Tiyatronun kuruluşundan beri genel sanat yönetmenliğini, oyunculuğunu, rejisörlüğünü, oyun yazarlığını yaptı. Sivas katliamı ile birlikte Avrupa Alevi hareketini belirleyen isimlerden oldu ve *Bin Yılın Türküsü* adlı müzikal sunumunu hayata geçirdi. Avcılar Belediye Konservatuarı kuruluşunda yer aldı ve çoğu ev kadınlarından oluşan bin kişilik "Binbir Çiçek Kadın Korosu"nu oluşturdu. Avcılar Belediyesi adına dünya kadın belediye başkanları zirvesine önyak oldu.

NEDİM GÜRSEL

1951'de Gaziantep'te doğdu. Galatasaray Lisesi'ni ve Paris Sorbonne Üniversitesi Modern Fransız Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. Aynı üniversitede Nâzım Hikmet ve Louis Aragon üzerine karşılaştırmalı edebiyat doktorası yaptı. Öykü, roman, gezi kitapları ve incelemeleriyle tanındı. Halen CNRS'te (Fransa Bilimsel Araştırmalar Ulusal Merkezi) araştırma başkanı olarak görev yapmakta ve Paris INALCO'da (Doğu Dilleri Yüksek Okulu) Türk Edebiyatı dersleri vermektedir. Kitapları yirmi yabancı dile çevrildi.

ORHAN KEMAL

Asıl adı Mehmet Raşit Öğütçü. 1914'te Adana'nın Ceyhan ilçesinde doğdu. Babası ilk TBMM'de milletvekilliği ve Adalet Bakanlığı yapmış olan Abdülkadir Kemali Bey daha sonra partisinin kapatılması üzerine ailesiyle birlikte Beyrut'a yerleşti. Bu dönemde orta son sınıftaki eğitimini yarıda bıraktı. 1932'de Türkiye'ye geri döndükten sonra, çırcır fabrikalarında işçilik, dokumacılık ve ambar memurluğu yaptı, 1937 yılında evlendi. 1938 yılında, Niğde'de askerlik görevini yaparken Ceza Yasası'nın 94. maddesine muhalefetten yargılanarak beş yıl hüküm giydi. 1940 yılında Bursa Cezaevi'nde Nâzım Hikmet'le tanışması sanat yaşamının önemli dönüm noktalarından biri oldu. 26 Eylül 1943'te serbest kaldı. 1951 yılında İstanbul'a yerleşti. Bu dönemden itibaren geçimini yazarlıkla sağladı. 1966 yılında bir ihbar nedeniyle yeniden tutuklanarak Sultanahmet Cezaevi'ne gönderildi. Otuz beş gün sonra salıverildi. 1968 yılında bu davadan beraat ettikten iki yıl sonra 2 Haziran 1970'te davetli olarak gittiği Sofya'da öldü.

ÖMER POLAT

1943 yılında Ağrı'nın Tutak ilçesine bağlı Sincan Köyü'nde doğdu. Erzurum Atatürk Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümünde okudu. Bir süre Ankara'da bir ortaokulda Almanca öğretmenliği yaptıktan sonra bir dönem Bonn Kültür Ataşesi olarak Almanya'da görevlendirildi.

Romanlarında Doğu Anadolu yöresinin insanını, zor doğa koşulları altında ezilişini ve yörenin toplumsal koşullarını işledi. Eserlerinde göçmen çocukların yaşamlarına da değindi. Köy seyirlik oyunlarından esinlenerek yazdığı "*Aladağlı Miho*" ve "*804 İşçi*" Ankara Sanat Tiyatrosunda sergilendi. 1976 yılında Madaralı Roman Ödülü alan "*Dilan*" adlı romanı 1986 yılın da Erden Kiral tarafından filme alındı. Essen Üniversitesi Türkçe Bölümü'nde 2 yıl edebiyat dersi verdi.

Prof. Dr. SVETLANA UTURGAURI

Türkolog, filoloji profesörü. Moskova'da doğdu, aynı şehirde yaşamakta. Moskova Doğu Bilimleri (Şarkiyat) Enstitüsü'nü bitirdi. Çağdaş Türk Edebiyatı konusunda pek çok çalışmanın yazarıdır. Bunların arasında 1989 yılında İstanbul'da da yayımlanan "*Türk Edebiyatı Üzerine*" (Cem Yayınevi, 1989) adlı araştırma da sayılabilir. Ayrıca başta Orhan Kemal olmak üzere, Aziz Nesin, Yaşar Kemal, Leyla Erbil, Bekir Yıldız, Kemal Tahir gibi pek çok Türk edebiyatçısının yapıtlarını da Rusça'ya çevirmiştir. 1974-1997 yılları arasında Rusya Bilimler Akademisi Doğu Bilimleri Enstitüsü Yakın ve Ortadoğu Edebiyatları Bölümü'nü yönetti. 1997'den bu yana aynı akademinin Çağdaş Doğu Edebiyatı Bölümü başkanlığını yapmıştır. Rusça ve Türkçede yayımlanmış inceleme kitaplarının yanısıra Nâzım Hikmet'i sağlığında tanıyanla-

rın anılarından oluşan “*Kardeşim Nâzım*” adlı kitabın Rusça ve Türkçe olarak iki ülkede de yayımlanmasını sağlamıştır. Bolşevik Devrimi sırasında Osmanlı İmparatorluğu’na göç eden Rusları incelediği Rusça yayım, “*Boğaz’daki Beyaz Ruslar / 1919-1929*” (Çeviri: Uğur Büke) adıyla Türkiye’de de yayımlanmıştır.

ŞANAR YURDATAPAN

Müziyen (besteci, söz yazarı, düzenleyici) ve insan hakları savunucusu Şanar Yurdatapan, 1941 yılında Susurluk’ta doğdu. 1958 yılında İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesinde kurdukları “Kuyruklu yıldızlar” topluluğunda amatör olarak başlayan müzik, daha sonra mesleği haline geldi.

1980’de yurt dışında yaptıkları konuşmalar nedeniyle, eşi Melike Demirağ ile birlikte yurttaşlıktan atıldılar. Bu zorunlu sürgün 12 yıl sürdü. Bu yıllar boyunca, Newyork’tan Moskova’ya, Mexico City’den Sydney’e kadar, dünyanın her yanında konserler verdiler, toplantılara katıldılar. 1992 yılında yurda döndükten sonra müzikten koptu ve insan hakları aktivisti olarak tanındı. 1995 Ocak ayında Yaşar Kemal’in DGM’de yargılanması ile başlayan sivil itaatsizliğin girişimcisi oldu. Düşünce özgürlüğü için yaptığı çalışmalar nedeniyle İHD, MAZLUM-DER ve ÇGD’nin çeşitli tarihlerde verdikleri “Düşünce Özgürlüğü” ödülleri yanı sıra; 2002 yılında “INDEX on Censorship”ın “Best Circumvention of Censorship” (Sansürün tekerine en iyi çomak sokma) ve Human Rights Watch’ın en büyük ödülü olan “Global Rights Defender” ödülleri de layık görüldü.

2008 yılından beri girişimcisi olduğu “Türkiye küçük Millet Meclisleri” sivil toplumun karar süreçlerine katılımını yerleştirmek için çalışıyor.

Şanar Yurdatapan’ın Düşünceye Özgürlük dizisinde yayınladığı 15 kitap ve 100’e yakın broşürü yanında, Abdurrahman Dilipak’la birlikte yazdıkları üç de kitabı var.

TÜRKAN ŞORAY

Türk Sineması’nda Sultan olarak anılan Türkan Şoray, Fatih Kız Lisesi ortaokulu bölümünde Türker İnanoğlu’nun keşfi ile Yeşilçam’a adım atar. Köyde Bir Kız Sevdim filmi ile kariyerine başlayan sanatçı bu filmin ardından teklifler almaya başlar. İlk Altın Portakal ödülünü getiren film yönetmenliğini Metin Erksan’ın yaptığı Acı Hayat filmidir. 1968 yılında, Şoray’a kariyerinde ikinci Altın Portakal ödülünü Sait Faik Abasıyanık’ın “Menekşeli Vadi” adlı öyküsünden esinlenerek Safa Önal tarafından senaryosu yazılan Vesikalı Yarım filmi kazandırmıştır.

Çevirdiği filmlerle, magazin basının dikkatini çeker ve dönemin ün yapmış haftalık popüler dergilerinden Sinema’ya, ardından Artist, Büyük Gazete ve Ses dergilerine kapak olur. 50 yıllık sinema kariyeri boyunca en fazla dergiye kapak olmuş sanatçıdır. Toplamda 222 filmde rol alan sanatçı dünyanın “en çok film çeviren başrol kadın oyuncusu” olarak Guinness Rekorlar Kitabı’na girmiştir. 100 yıllık Türk Sineması’nın 50 yılına damgasını vuran en önemli oyuncularından biri olarak kabul edilir.

1990’lı yıllarla birlikte, televizyon dizileri çalışmalarına da ağırlık vermeye başlamış başrolünü oynadığı İkinci Bahar ve Tatlı Hayat dizileri unutulmazlar arasına girmiştir. Başrolünde kendisine eşlik eden Kadir İnanır ile oynadığı 1972 yapımlı Dönüş, 1976 yapımlı Bodrum Hakimi, 1973 yapımlı Azap filmlerinin yönetmenliğini yapmıştır. 1981 yapımlı Yılanı Öldürseler filminin yönetmenliğini ise Şerif Gören’le birlikte yapmıştır. Sanatçı son olarak yapımcılığını Yağmur Ünal’ın yaptığı Uzaklarda Arama filmini yönetmiştir.

UĞUR BÜKE

1958 yılında Suşehri'nde doğdu. Öğretmen Okulu'nu bitirdikten sonra girdiği A.Ü. Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı bölümünden 1981 yılında mezun oldu. İvan Bunin, Valentin Rasputin, Y. Bondarev, N. Nekrasov, İ. Boyaşov, S. Uturgauri, A. Rybakov, A. Puşkin, L.Tolstoy, İ.Ehrenburg, V. Grossman'dan çeviriler yaptı. 1983 yılından beri bir dış ticaret şirketinde yöneticilik yapıyor ve yeni çevirilerin yanı sıra "XVII-XIX. yüzyıl Osmanlı - Rus Marşları" kitabı üstünde çalışıyor.

VERA TULYAKOVA HİKMET

1932 Moskova doğumlu. Devlet Sinema Üniversitesi (VGİK- Vsesoyuzniy Gosudarstvenniy Institut Kino) Senaryo Bölümü'nü bitirdi ve SSCB'nin en büyük çizgi film kuruluğu olan Soyuzmultfilm'de redaktör olarak çalışmaya başladı. "Novosti" haber ajansında muhabirlik yaptı. 1955 yılında tanıştığı ve sonradan evlendiği Nâzım Hikmet'le birlikte yazdıkları "İki İnatçı" ve "Kör Padişah" adlı tiyatro oyunları Moskova başta olmak üzere SSCB'nin çeşitli kentlerinde sahnelendi. Nâzım Hikmet'le birlikte Rusça yazdıkları "Severmişim Meğer" henüz yayınlanmadı ve sahnelenmedi. 1963'te Nâzım Hikmet'in ölümünün ardından Rusya Edebiyat ve Sanat Devlet Arşivi'nde Nâzım Hikmet Bölümü'nün oluşmasına ön ayak oldu. Aynı yıllarda VGİK'te doktora çalışmasını tamamladı ve ölünceye dek aynı üniversitede öğretim görevlisi olarak çalıştı. Ayrıca 1998'de Rusya'nın konusunda ilk özel üniversitesi olan "Bağımsız Sinema ve Televizyon Okulu"nu kurdu ve rektörlüğünü üstlendi. 19 Mart 2001'de öldü, Novodeviçi Mezarlığı'nda Nâzım Hikmet'in kabrine gömüldü.

YAŞAR KEMAL

Asıl adı Kemal Sadık Gökçeli. Van Gölü'ne yakın Ernis (bugün Ünseli) köyünden olan ailesinin Birinci Dünya Savaşı'ndaki Rus işgali yüzünden uzun bir göç süreci sonunda yerleştiği Osmaniye'nin Kadirli ilçesine bağlı Hemite köyünde 1926'da doğdu. Doğum yılı bazı biyografilerde 1923 olarak geçer.

Ortaokulu son sınıf öğrencisiyken terk ettikten sonra ırgat kâtipliği, ırgatbaşılık, öğretmen vekilliği, kütüphane memurluğu, traktör sürücülüğü, çeltik tarlalarında kontrolörlük yaptı. 1940'lı yılların başlarında Pertev Naili Boratav, Abidin Dino ve Arif Dino gibi sol eğilimli sanatçı ve yazarlarla ilişki kurdu; 17 yaşındayken siyasi nedenlerle ilk tutukluluk deneyimini yaşadı. 1943'te bir folklor derlemesi olan ilk kitabı "Ağıtlar"ı yayımladı. Askerliğini yaptıktan sonra 1946'da gittiği İstanbul'da Fransızlara ait Havagazı Şirketi'nde gaz kontrol memuru olarak çalıştı. 1948'de Kadirli'ye döndü, bir süre yine çeltik tarlalarında kontrolörlük, daha sonra arzuhalcilik yaptı. 1950'de Komünizm propagandası yaptığı iddiasıyla tutuklandı, Kozan cezaevinde yattı. 1951'de salıverildikten sonra İstanbul'a gitti, 1951-63 arasında Cumhuriyet gazetesinde Yaşar Kemal imzası ile fıkra ve röportaj yazarı olarak çalıştı. Bu arada 1952'de ilk öykü kitabı "Sarı Sıcak", 1955'te ise bugüne dek kırktan fazla dile çevrilen romanı "İnce Memed"i yayımladı. 1962'de girdiği Türkiye İşçi Partisi'nde genel yönetim kurulu üyeliği, merkez yürütme kurulu üyeliği görevlerinde bulundu. Yazıları ve siyasi etkinlikleri dolayısıyla birçok kez kovuşturmayla uğradı. 1967'de haftalık siyasi dergi Ant'ın kurucuları arasında yer aldı. 1973'te Türkiye Yazarlar Sendikası'nın kuruluşuna katıldı ve 1974-75 arasında ilk genel başkanlığını üstlendi. 1988'de kurulan PEN Yazarlar Derneği'nin de ilk başkanı oldu. 1995'te Der Spiegel'deki bir yazısı nedeniyle İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde yargılandı, aklan-

di. Aynı yıl bu kez *Index on Censorship*'teki yazısı nedeniyle 1 yıl 8 ay hapis cezasına mahkûm edildiye de cezası ertelendi.

Şaşırtıcı imgelemi, insan ruhunun derinliklerini kavrayışı, anlatımının şiirselliğiyle yalnızca Türk romanının değil dünya edebiyatının da önde gelen isimlerinden biridir. Yapıtları kırkı aşkın dile çevrilmiştir. Nâzım Hikmet ve Vera Tulyakova ile 1962 yılı sonunda ilk defa Paris'te buluşup tanıştılar. 28 Şubat 2015 tarihinde İstanbul'da vefat etti.

YAVUZ TANYELİ

1953 yılında Karabük'de doğdu. ODTÜ Mimarlık Fakültesi'nden mezun oldu. 1979-12 Eylül 1980 arasında TMMOB Mimarlar Odası'nda Yayın Komitesi'nde görev yaptı. Öğrenciliğinde ve mezuniyetten sonra bir süre Ankara'da çeşitli mimarlık bürolarında çalıştı. Daha sonra da inşaat sektörüne geçerek genelde yurtdışı projelerde ve merkez ofislerde görev yaptı. 1988'de Moskova'ya inşaat işlerine başlamak üzere giden ilk Türk ekibinin başında yer aldı. Daha sonraları ortakları ile birlikte kendi şirketiyle Rusya'da çeşitli inşaat projeleri gerçekleştirdi. Şu anda yarı emekli yaşamı sürdürmektedir.

ZELİHA BERKSOY

1946 yılında İstanbul'da doğdu. Babası Ercüment Siyavuşoğlu, annesi ünlü opera sanatçısı ve ressam Semiha Berksoy'dur. Tiyatro eğitimini 1965'te Ankara Devlet Konservatuvarı Tiyatro Bölümü'nün Yüksek Devresinden birincilikle bitirip Devlet Tiyatrosu'na katıldı ve kurum tarafından rejî konusunda uzmanlaşmak üzere Berlin'e gönderildi. Berlin Schiller Theater'de çalıştı. 1970 yılına kadar da Berliner Ensemble'de rejî üzerine Hospitant'lık yaptı. 1970 yılında Vasîf Öngören'in "*Asiye Nasıl Kurtulur*" oyununda başrol oynadı.

Brecht şarkıcısı olarak konserler verdi, Genco Erkal ile gösterilerde oynadı. Tek kişilik Brecht oyunu olan "*Yosma*" ile Avrupa ve Amerika turnesi yaptı. Oynadığı oyunlar: B. Brecht "*Kafkas Tebeşir Dairesi*", "*Anna'nın Yedi Ölümçül Günü*", Sophokles'in "*Antigone*"si, "*Brecht Kabare*", Nâzım Hikmet'in "*Jokond ile Si-Ya-U*" ile Moskova turnesi yapmıştır. Sahneye koyduğu oyunlar: M. Cevdet Anday "*Mikado'nun Çöpleri*", H.Taner "*Gözlerimi Kaparım Vazifemi Yaparım*", N.Hikmet "*Kurtuluş Savaşı Destanı*" vb.

1990-1995 yıllarında Türkiye'nin 3. ödenekli Bakırköy Belediye Tiyatrolarını kurmuş ve Genel Sanat Yönetmeni olarak çalışmıştır. M.S.G.S.Ü. Devlet Konservatuvarı Tiyatro Ana Sanat Dalı'nda 42 yıl öğretim üyesi Profesör olarak çalışmıştır. Sanat yaşamının 50.yılında aldığı son ödüller: 2015 Afife Jale Onur Ödülü, ANA-Dolu Belediye Tiyatroları Onur Ödülü, 2014-Sabancı Uluslararası Tiyatro Festivali Onur Ödülü, 2013-Tiyatro Dergisi Onur Ödülü, 2014-İsmet Küntay Yılın En Başarılı Prodüksiyon Ödülü-N.Hikmet "*Kurtuluş Savaşı Destanı*". Sanatçı halen Semiha Berksoy Opera Vakfı Başkanı ve Tiyatro 2000'in Genel Sanat Yönetmenliği'ni yapmaktadır.

ZEYNEP ORAL

Yazar, gazeteci, barış eylemcisi, feminist... Milliyet'te çalıştı. Milliyet Sanat Dergisi'ni yönetti. Sanat ve kültür, kadın hakları ve insan hakları konularında yazılarıyla sayısız ödül kazandı. Yazılarında, ülkedeki toplumsal olaylarla, sanatsal olaylar arasında köprüler kurdu, evrensel ve çağdaş değerleri yüceltip paylaştı. 1985'de yayınlanan o gün bugün güncellediği "*Kadın Olmak*" kitabı, bu ülkede birçok genç insanın kadın sorunlarına yönelmesine, genç kuşak

feministlerin yetişmesine yol açtı. “Tutkunun Romanı: Leyla Gencer” adlı kitabı İngilizce, Fransızca ve İtalyanca yayınlandı. Türkiye Tiyatro Eleştirmenleri Birliği, Nâzım Hikmet Vakfı, KA-DER, Türkiye- Yunanistan Dostluk Derneği ve WINPEACE (Türkiye- Yunanistan Kadın Barış Girişimi) gibi sivil toplum örgütlerinin kurucularındandır. Halen Cumhuriyet Gazetesi’nde çalışmaktadır. PEN-Türkiye Başkanıdır. 2 oğlu, 7 torunu ve yayınlanmış 18 kitabı vardır.

*Kişiler hakkındaki kısa bilgiler kendilerinden ya da eserlerini yayımlayan yayınevlerinin tanıtım bilgilerinden alınmıştır.

FOTOĞRAF KAYNAKLARI

Ara Güler (18, 20, 28, 74, 76, 78, 79, 80, 158, arka kapak)

Coşkun Aral (164)

Genco Erkal Arşivi (140b)

M. Melih Güneş (7, 8, 12, 50, 66, 69, 102, 125, 129, 148a, 156, 166, 184, 196, 197b, 198, 199, 202- 205, 208, 211)

M. Melih Güneş Arşivi (1, 59, 64, 144, 145, 180, 186, 187, 197a, 201, 203, 206, 207, 214-227)

Moris Gabbay Arşivi (171)

Nâzım Hikmet Kültür ve Sanat Vakfı Arşivi (63, 97, 212)

Necati Şahin Arşivi (135)

Nesin Vakfı Arşivi (43)

Rusya Devlet Edebiyat ve Sanat Arşivi (53, 188)

Şanar Yurdatapan Arşivi (152b)

Vera Tulyakova Hikmet Arşivi (11, 16, 17a, 25, 26, 30, 32, 34, 36, 37, 39, 40, 44, 46, 54, 56, 60, 62, 98, 101, 112, 120, 122, 124, 132, 138, 162, 172, 182, 183, 184, 189, 190a, 192, 194)

Zeynep Oral Arşivi (119)

Kişi Adları Dizini

- A. Aleksandrov 131
- A. Kadir 4, 9, 108-112, 229
- Aptullah Kuran 230
- Abdurrahman Dilipak 238
- Abidin Dino 48, 70, 74, 75, 77, 89, 90, 92, 93, 97, 104, 113, 121, 132, 135, 147, 156, 163, 164, 192, 195, 198, 205, 239
- Abramov 47
- Adalet Ağaoğlu 4, 9, 10, 99-105, 229
- Adnan Menderes 181
- Ahmet Sezerel 61, 63
- Alberto Sanchez 48
- Aleksandr Puşkin 57, 114, 157, 195, 197, 239
- Ali Nesin 10
- Ali Özgentürk 9, 82, 85, 91,
- Ali Uğur 102, 154
- Alla Vavilova 127
- Alpaslan Koyunlu 154
- “Amele” Erol Özkök 86
- Anatoli (çevirmen) 85, 86
- Anatoli (türkolog) 206
- Anatoli Karanoviç 48
- Anatoliy Rıbakov 239
- Ani Girardoux 95
- Anna Stepanova 4, 10, 20, 21, 22, 27, 30, 62, 68, 72, 79, 109, 130, 163, 176, 179, 180, 187, 191, 205, 210, 229, 234
- Anton Çehov 30, 57, 91, 140, 141, 157, 195
- Antonina Sverçevskaya (Tosya) 23, 128, 206, 208
- Ara Güler 4, 10, 18, 20, 28, 73-81, 158, 163, 230
- Aram Haçaturyan 79, 81
- Arif Dino 239
- Arif Keskiner 4, 9, 61, 65, 67-72, 82, 83, 137, 230,
- Arkadi Averçenko 234
- Arnold Toynbee 230
- Ataol Behramoğlu 4, 10, 57, 97, 196, 230
- Aydın Ülken 150
- Ayşe Semiha Baban 10
- Ayşe Yaltırım 10, 201, 202
- Aziz Çalışlar 86
- Aziz Nesin 4, 9, 34, 35, 84-86, 99, 117, 136, 153, 231, 232, 234, 237
- Bedri Rahmi Eyüboğlu 156
- Behice Boran 150
- Bertolt Brecht 232, 240
- Bertrand Russell 153, 230
- Bilin İnanç 96
- Bobı Niyazi 52
- Boris Yeltsin 30

Boyçenko 42	Ercüment Siyavuşoğlu 178
Cahide Sonku 181	Erdal Öz 85
Can Yücel 64, 233, 236	Ergin Orbey 178
Celal Bayar 181	Ergül Yaltırım 171, 208
Cem Karaca 163	Eriş Akman 85
Cemal Tollu 89	Erol Toy 177
Cengiz Aytmatov 42, 96	Ertan Balin 84
Cengiz Bektaş 85, 86	Esin Afşar 102
Cevat Şakir Kabaağaçlı 230	Fahri Aral 163
Cevza Tüze 141	Fakir Baykurt 134, 236
Cigerxwîn 153	Faruk Aral 163
Coşkun Aral 5, 10, 163, 171, 232, 236, 242	Fatma Girik 4, 9, 10, 61-72, 82, 85, 91, 232
Can Dündar 5, 10, 164, 165, 171, 231, 236	Fazıl İskander 128
Çetin Altan 150	Federico Garcia Lorca 127
Daime Koray 178	Ferhat Göçer 236
Demirtaş Ceyhun 9, 84-86	Fethi Naci 85
Dilek Türker 58	Feyzi Tuna 65, 67, 71
Dmitri Şostakoviç 91	Fikret Otyam 64, 77
Egemen Bostancı 83, 84, 85, 86	Fyodor Dostoyevski 141, 195, 197
Ekber Babayev 17, 32, 33, 36, 37, 65, 78, 83-85, 87, 99, 100, 101, 103, 104, 117, 121, 190	Fyodor Tütçev 131
Elif Naci 89	Galina Kolesnikova 23, 27, 29
Elsa Triolet 25, 128	Genco Erkal 5, 9, 10, 97, 140-142, 232, 233, 240
Emel Sayın 84	Georgi Cemuhadze 134
Emin Kılıçcıoğlu 163	Gökşin Sipahioğlu 163
Enver Aytekin 196	Gündüz Vassaf 10

Güner Pembecioğlu 178	Kemal Sülker 52
Güzin Dino 89, 90, 92, 93, 113, 163,	Kıymet Coşkun 10
Hakan Aksay 5, 10, 159, 233	Kirk Douglas 95
Haldun Taner 231, 239	Kliment (Mareşal) Voroşilov 87, 88
Halet Çambel 9, 72, 125, 178, 195, 201, 202, 234	Konstantin Stanislavski 30
Halim Ağaoğlu 103	Kosti 52
Heinrich Böll 153	Leonid Kozlov 185
Hıncal Uluç 236	Lev Tolstoy 195, 209, 234, 239
Hikmet Yaltırım 10, 171, 205, 208	Lili Brik 25, 128
Hülya Arslan 5, 10, 15, 19, 21, 31, 157, 233	Louis Aragon 38, 113, 128, 153, 237
Işık Ögütçü 10, 51	M. Melih Güneş 4, 5, 9, 17, 31, 62-65, 67-75, 77-79, 81, 115, 128, 130, 137, 143-147, 154-156, 175-181, 195, 201, 203, 205, 207, 229, 230, 234, 242
Işıl Kasapoğlu 9, 70, 82, 85, 91	Maksim Gorki 57, 195, 233
İbrahim Balaban 156, 197, 204	Marina Bukulova 114
İhsan Doruk 181	Max Beer 75
İlki Güneş Fenercioğlu 5, 10, 155, 233	Maya Plisetskaya 208
İlya Boyaşov 239	Mayda Saris 77
İlya Erenburg 239	Mehmet Ali Aybar 150
İosef Stalin 113	Mehmet Hikmet (Memed) 14, 23, 29, 37, 46, 130
İrina Fedyunina 5, 10, 143-145, 147, 196, 200, 234	Melih Cevdet Anday 84, 85, 140, 141, 240
İrina Valentinovna 96	Melike Demirağ 238
İvan Bunin 131, 239	Memduh Ün 61-64, 69-71, 85, 232
İvan Turgenyev 234	Memet Fuat 150
Jak İhmalyan 75, 77, 97, 205	Meral Çelen 35-37
Joan Baez 97, 153,	Mergül Kotil 5, 10, 175, 234
Kemal Sunal 83	

Metin Erksan 70, 85, 87, 238	Necati Cumalı 85
Mihail Bulgakov 234	Necati Doğru 171
Mihail Lermontov 57	Necati Şahin 5, 10, 133, 136, 236, 242
Mihail Volpin 48	Necla Fertan 150
Mihail Zoşçenko 128	Nedim Gürsel 4, 10, 113, 237
Moris Gabbay 10, 171, 242	Nikolay Nekrasov 131, 239
Mustafa Kemal Atatürk 87-89	Nevzat Şenol 97
Mustafa Suphi 94	Nevzat Üstün 85
Mustafa Yılmaz 130, 146, 187, 234	Nihat Sami Banarlı 151
Muza Pavlova 17, 126	Nikolay Gogol 30, 91, 157
Münevver Andaç 29, 46, 89, 113, 200, 208	Nilay Güneş 31, 204, 205, 208
Münir Özkul 9, 70, 82, 85	Nisan Yönder 103
Nadejda Litvinova 5, 127, 235	Nurettin Tekindor 126
Nail Çakırhan 9, 125, 201-203, 234	Nurullah Berk 89
Nasreddin Hoca 36	Oğuz Akkan 10, 74, 79, 84
Natalya Rumyantseva 10, 85, 87	Orhan Asena 233
Naum Kleyman 5, 10, 185, 235	Orhan Kemal 4, 13, 14, 51-53, 85, 237
Nazar Büyüm 5, 10, 149, 235	Orhan Pamuk 236
Nâzım Hikmet 4, 9-11, 13-17, 19, 21-25, 27, 29-33, 35-42, 44, 45, 47-49, 51-59, 61-65, 67-71, 73-75, 77-79, 81-83, 85, 89-97, 99-115, 117-119, 121-123, 126-128, 130-143, 145-170, 171, 173, 175-186, 188-193, 195, 210, 213, 228-237, 239-241	Ömer Polat 4, 10, 99, 237
Nebil Özgentürk 5, 10, 64, 167, 171, 180, 236	Pablo Neruda 49, 128, 151, 153, 168, 169
Necati 52	Pablo Picasso 47-49, 57, 92, 135, 146, 147, 151, 156, 164, 165, 230
Nuzhet Özkök 171	Pars Tuğlacı 10, 74, 77, 81
	Pera Ataşeva 185
	Perihan Çambel 206
	Pete Seeger 153

Pierre Courtade 38	Sezen Aksu 236
Piraye Altinoğlu 53, 150,	Simone Signoret 89, 90
Pyotr Çaykovski 42	Sona İhmalyan 183
Radi Fiş 131	Sophokles 240
Raisa Friçinskaya 123	Sophia Loren 95
Raj Kapoor 65	Suna Anday 140
Recep Bilginer 79	Sunay Akın 236
Refik Erduran 9, 73, 97, 126	Svetlana Uturgauri 4, 10, 13, 75, 195, 209, 237
Refik Durbaş 171	Şan Güneş 31, 204, 205, 207
Resul Hamzatov 85, 86	Şanar Yurdatapan 5, 10, 152, 153, 238, 242
Robert Rojdenstveski 9, 154	Şarık Tara 148
Rodyon Beryozov 234	Şura (Aleksandr) 59, 123
Ruhi Su 136	Şükran Kurdakul 85
Sabah Duru 85	Tarık Akan 10
Sabiha Sünbül 183	Tevfik Melikli (Melikov) 131
Sadun Aren 150	Thilda Kemal 192
Salvador Dali 230	Tunca Yönder 103
Samiye Yaltırım 9, 96, 97, 201, 202, 212, 213	Türkan Şoray 4, 9, 10, 106, 107, 136, 238
Selin Tekman 180	Türker İnanoğlu 238
Semiha Berksoy 156, 176-178, 180, 181, 199, 201, 205-207, 234, 240	Uğur Büke 5, 10, 129, 236, 239
Semra Özdamar 9, 70, 82, 91	Ümit Zileli 171
Sergey Eyzenşteyn 183, 235	Ünal Ersözlü 64
Sergey Prokofiev 91	Ünal Küpeli 61
Sergey Yutkeviç 87-89	Vasili Grossman 239
Sevgi Koyunlu 154	Valentin Rasputin 239
	Valentina Tereşkova 65

-
- Van Gogh 47
- Vartan İhmalyan 183
- Vasıf Öngören 231, 240
- Vecdi Sayar 9, 70, 82, 85, 91, 103
- Vera Feonova 58, 78, 79, 85, 86, 90-92, 94, 96, 97, 102, 109-111, 113, 117, 118, 125, 128, 132, 136, 137, 140, 150, 201-203
- Vera Rumyantseva 10, 185
- Vera Tulyakova Hikmet 4, 5, 9, 10, 14, 18, 19-25, 27, 29-31, 36-42, 45, 47, 51, 54-59, 62-64, 67-72, 74, 76, 78-83, 91-97, 100, 102-105, 106-111, 113-114, 117-119, 123, 125-137, 140-148, 150-154, 156-162, 164-170, 173, 175, 179, 180, 183, 185, 187, 191-211, 229, 229, 234, 239, 240, 242
- Viktor 55
- Viktor Yudin 103
- Vildan Uğur 154
- Vladimir Mayakovski 91, 114, 128, 179, 195, 231
- Volodya Vaysberg 48
- Vsevolod Meyerhold 128, 188
- Winston Churchill 230
- Yannis Ritsos 153
- Yaşar Kemal 5, 9, 61, 72, 84-86, 89, 97, 117, 136, 153, 190-192, 230, 236, 238, 239
- Yaşar Uçar 151
- Yavuz Tanyeli 5, 10, 145, 240,
- Yekaterina Cemuhadze (Katya) 31, 128, 129, 161, 205, 206
- Yıldırım Aktuna 177, 178
- Yıldız Kenter 9, 140, 141,
- Yıldız Ögütçü 52
- Yılmaz Duru 85
- Yılmaz Güney 136, 163, 230,
- Yuri Bondarev 239
- Yuri Grigoroviç 210
- Yuri Vasilyev 48
- Yusuf 52
- Yves Montand 89, 90
- Zeki Faik İzer 89
- Zeki Müren 236
- Zeki Ökten 9, 70, 82-85, 87, 90, 91, 93, 95
- Zeliha Berksoy 5, 10, 177-181, 240
- Zeynep Oral 4, 9, 10, 117, 119, 171, 240, 242
- Zühtü Müridoğlu 89
- Zülfü Livaneli 97, 236
-

Vera Tulyakova'yı ziyaretlerimde huzurlu bir seremoninin içinde hissederdim kendimi. Başlarda bunu "Nâzım Hikmet'in evinde" oluşuma verirdim. Oysa şimdi düşündüğümde biliyorum ki, memleketinden kaçmak zorunda kalmış büyük bir şairin evinde olmaktan daha farklı bir durum söz konusuydu. Şairliği ve etkisi büyüktü, tartışılmazdı. Ama esas ömrü, olumsuz giden her şeye karşın ilmek ilmek umutla dokuduğu, kendisini yarattığı ömrü başlı başına bir sanat eseri idi. Yaşayıp öldüğü ev de bu büyük eserin içindeki eserlerden biriydi ve tek başına bir enstalasyondur. Evi eser kılan dost armağanı usta işi resimler, küçük heykeller, objeler değil; hepsiyle birlikte oluşan yaşanmışlık ve sürgitlikti.

Vera Tulyakova'nın kendinin de dahil olduğu, devam eden bir ömrün içine giriyorduk eve girmekle.

Ve o ömür, başlı başına bir başyapıttı.

M. Melih Güneş

Fotoğraf: Ara Güler

Vera Tulyakova Hikmet 1977 ve 1978 yıllarına ait, Nâzım Hikmet'in fotoğraflarını içeren iki duvar takvimini bir müze ziyaretçi defteri gibi değerlendirip, yıllar boyunca evinde ağırladığı bazı konuklarının imzalamasını, içinden geçenleri kısaca yazmalarını sağladı. Elinizde tuttuğunuz bu kitap o ziyaretçilerin yıllar sonra birbirinden bağımsız, Nâzım ile Vera ve onların evlerine dair kendi hikâyelerini içermektedir.

